

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม
ในจังหวัดชัยภูมิ อย่างยั่งยืน

Sustainable Community Development for Supporting Natural and
Cultural Tourism in Chaiya Phum Province

โดย

ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปัญญา คล้ายเดช

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765024

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

ในจังหวัดชัยภูมิอย่างยั่งยืน

Sustainable Community Development for Supporting Natural and
Cultural Tourism in Chaiya Phum Province

โดย

ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปัญญา คล้ายเดช

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765024

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Program

Sustainable Community Development for Supporting Natural and
Cultural Tourism in Chaiya Phum Province

By

Dr.Chayaporn Sukprasert

Assistant Professor Dr. Panya Klaydesh

Chaiyaphum Buddhist Collage, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E. 2565

Research Project Funded by

Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800765024

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิอย่างยั่งยืน
ผู้วิจัย:	ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปัญญา คล้ายเดช
ส่วนงาน:	วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๕
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ 2) พัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ และ 3) พัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๘๐๐ คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ราษฎรชาวบ้าน นักธุรกิจและนักท่องเที่ยว ในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๑๑๐ คน และดำเนินการกิจกรรมพัฒนาชุมชนในพื้นที่ชุมชนบ้านลาดวังม่วง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่รองรับเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม วิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป แสดงข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย และทั้งในเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา แสดงข้อมูลด้วยการพรรณนาความ ผลการวิจัยพบว่า

๑) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุดทั้ง ๔ แห่ง คือ ๑) อุทยานแห่งชาติตาบอดโนน ๒) อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา ๓) อุทยานแห่งชาติไทรทอง และ ๔) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด จำนวน ๒ แห่ง คือ วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเง็ก) และพระธาตุชัยภูมิ, มีศักยภาพที่อยู่ในระดับสูง จำนวน ๓ แห่ง คือ ศาลเจ้าพ่อพญาแล, พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี วัดคอนสวรรค์ และ พระเจ้าองค์ตื้อ(ภูพระ) วัดศิลาอาสน์ และมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน ๒ แห่ง คือ พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) วัดพญาแล และปราสาทภู ตามลำดับ

๒) มีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม จำนวน ๖ เส้นทาง คือ ๑) เส้นทางไหว้พระสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และชมแหล่งประวัติศาสตร์ ๒) เส้นทางชื่นชมธรรมชาติบนเทือกเขาภูแล่นคา ๓) เส้นทางเที่ยวชม เที่ยวไหว้ และเที่ยวช้อปปิ้ง ๔) เส้นทางเที่ยวชมอุทยานชาติและ

อุทยานธรรม ๕) เส้นทางท่องเที่ยวจากทิศใต้สู่ทิศเหนือ และ ๖) เส้นทางท่องเที่ยวจากตะวันตกสู่ตะวันออก มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่พัฒนาขึ้น จำนวน ๕ กิจกรรม คือ ๑) การไหว้พระ ๒) การสักการะอนุสาวรีย์ ๓) การชื่นชมแหล่งประวัติศาสตร์ ๔) การเที่ยว เล่น ชมธรรมชาติให้ดูดีมี และ ๕) การนอนสัมผัสกับบรรยากาศอย่างเบิกบาน

๓) ทำการพัฒนาชุมชนบ้านลาดวังม่วง ในอำเภอหนองบัวแดง และพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนประเภทโมบายที่เรียกว่า ตุ้งสาย ตุ้งแมงมุม ตุ้งพวงระย้า และพัฒนาตลาดผ้าทอ ให้มีเอกลักษณ์ประจำอำเภอหนองบัวแดง เพื่อรองรับเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมที่ได้พัฒนาขึ้น อันเป็นเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน สังคม เชื่อมโยงส่งเสริมซึ่งกันและกัน ให้มีการพัฒนาต่อยอดของความรู้ในด้านต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่องให้ยั่งยืนต่อไป

Research Title: Sustainable Community Development for Supporting Natural and Cultural Tourism in Chaiya Phum Province

Authors: Dr.Chayaporn Sukprasert
Assistant Professor Dr. Panya Klaydesh

Department: Chaiyaphum Buddhist Collage Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Academic Year: 2565/2022

Funds granted by: Thailand Science Research and Innovation Fund

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study the potential of natural and cultural tourist sites in Chaiya Phum Province, 2) to develop natural and cultural tourist routes and activities in Chaiya Phum Province, and 3) to develop communities to support tourism along Natural and cultural tourist routes in Chaiya Phum Province. This research was mixed methods as Documentary, Survey, Qualitative, Quantitative and Participatory Action research in carrying out community development activities to support natural and cultural tourist routes. The sample group was 800 people in Chaiya Phum Province who provided important information, including local leaders Qualified experts, local philosophers, business people and tourists in Chaiya Phum Province, amounting to 110 people and conducting community development activities in the Ban Lad Wang Muang community area Nong Bua Daeng District Chaiya Phum Province to develop an area to support natural and cultural tourist routes. Quantitative data analysis with a computer program and qualitative data analysis and presented by using of descriptive analysis.

The result found that

1. Natural tourist sites in Chaiya Phum as: 1) Tat Ton National Park 2) Phu Laen Kha National Park 3) Sai Thong National Park and 4) Pa Hin Ngam National Park have potential in highest level. Cultural tourist sites in Chaiya Phum as: Wat Chaiyaphum Phithak (Pha Koeng) and Phra That Chaiyaphum have potential in highest level. Chao Pho Phaya Lae Shrine, Dvaravati Buddha Image of Wat Khon Sawan and Phra Chao Ong Tue (Phu Phra) Wat Sila At have potential in highest level. Thai

National History Museum (Swan Boat) of Wat Phaya Lae and Prang Ku have potential in middle level.

2. Natural and cultural tourist routes In Chaiya Phum Province, there are 6 developed routes: 1) a route to pay homage to sacred objects and visit historical sites 2) a route to admire nature on the Phu Laen Kha mountain range 3) a route for sightseeing, paying homage and shopping 4) a route for sightseeing in national parks 5) the route from South to North and 6) the route from West to East. Natural and cultural tourist activities in Chaiya Phum Province included: 1) paying homage to Buddhist Places 2) paying homage to monuments 3) admiring historical sites 4) traveling, playing and admiring nature and 5) sleeping in a joyful atmosphere.

3.To develop Ban Lad Wang Muang community in Nong Bua Daeng District and develop community products called “Tung Sai”, “Tung Yai Maeng Mum”, and “Tung Phuang Raya”, and develop woven fabric patterns to be unique in Nong Bua Daeng District to support the natural and cultural tourist routes that have been developed which is a network for exchanging knowledge between communities, society, linking and promoting each other to have further development of knowledge in various fields continued to be sustainable

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สก.สว.) และการให้ความสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันพุทธศาสตร์ และบุคลากรของสถาบันวิจัยทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระศรีสัจญาณมุนี, ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลในส่วนงานวิจัยของวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิทุกท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกต่อการทำวิจัย ตลอดจนเพื่อนร่วมงานที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขอขอบพระคุณ ประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่การวิจัย รวมไปถึงผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ที่ได้เมตตาให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับงานวิจัย และผู้ประสานงานในแต่ละแห่งที่ได้ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลในการทำงานวิจัยครั้งนี้

สุดท้ายนี้คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยนี้คงเป็นประโยชน์ทั้งทางด้านวิชาการ และการนำผลการวิจัยไปปรับใช้กับงานด้านวิชาการ และส่วนงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการงานวิจัยนี้

ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช

๓๐ มีนาคม ๒๕๖๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ซ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๕
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย.....	๘
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๙
๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย.....	๑๐
๑.๘ ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัย.....	๑๐
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๑
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.....	๑๑
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	๑๙
๒.๓ แนวคิดกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน.....	๒๒
๒.๔ แนวคิดกับการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน.....	๒๔
๒.๕ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว.....	๒๖
๒.๖ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน.....	๒๙
๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ.....	๔๖
๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๔๙
บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย.....	๕๕
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๕๕
๓.๒ พื้นที่การวิจัย.....	๕๕
๓.๓ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๕๖

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๕๘
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๖๒
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๓
๓.๗ การนำเสนอผลการวิจัย.....	๖๓
บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย.....	๖๕
๔.๑ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ.....	๖๕
๔.๒ การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ.....	๑๖๒
๔.๓ การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทาง- ธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ.....	๒๐๙
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๒๔๐
บทที่ ๕ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๒๔๑
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๒๔๑
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๒๕๙
๕.๓ ข้อเสนอแนะการวิจัย.....	๒๖๒
บรรณานุกรม.....	๒๖๕
ภาคผนวก.....	๒๗๔
ก. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๒๗๕
ข. หนังสือรับการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์.....	๒๘๓
ค. ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่และกิจกรรมประกอบการวิจัย.....	๒๘๖
ง. หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์และหนังสือตอบรับบทความวิจัย.....	๒๙๖
จ. ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการวิจัย.....	๒๙๙
ฉ. ประวัติคณะผู้วิจัย.....	๓๐๕

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวน ร้อยละ ของปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๑๓๔
ตารางที่ ๔.๒ แสดงจำนวน ร้อยละ ของข้อมูลการท่องเที่ยวของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๑๓๖
ตารางที่ ๔.๓ แสดงจำนวน ร้อยละ ของข้อมูลการท่องเที่ยวของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๑๓๗
ตารางที่ ๔.๔ แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความ คิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิโดยรวม.....	๑๔๐
ตารางที่ ๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความ คิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ด้านลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว.....	๑๔๑
ตารางที่ ๔.๖ แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความ คิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว.....	๑๔๒
ตารางที่ ๔.๗ แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความ คิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ด้านเศรษฐกิจสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชน ใกล้เคียง.....	๑๔๓
ตารางที่ ๔.๘ แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความ คิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ด้านศิลปวัฒนธรรมและขนานของแหล่งท่องเที่ยว.....	๑๔๔
ตารางที่ ๔.๙ แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความ คิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและความ ความปลอดภัย.....	๑๔๕
ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงคะแนน ค่าร้อยละ และระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ ทั้ง ๔ แห่ง โดยภาพรวม.....	๑๔๖
ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงคะแนน ค่าร้อยละ และระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ ของอุทยานแห่งชาติตาไถ่.....	๑๔๗
ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงคะแนน ค่าร้อยละ และระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ ของอุทยานแห่งชาติภูแล่นคา.....	๑๔๘

สารบัญตาราง(ต่อ)

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงคะแนน คำร้อยละและระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ ของอุทยานแห่งชาติไทรทอง.....	๑๔๙
ตารางที่ ๔.๑๔ แสดงคะแนน คำร้อยละ และระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ ของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม.....	๑๕๐
ตารางที่ ๔.๑๕ แสดงคะแนน คำร้อยละ และระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ทั้ง ๗ แห่ง.....	๑๕๑
ตารางที่ ๔.๑๖ แสดงคะแนน คำร้อยละและระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ของศาลเจ้าพ่อพญาแล.....	๑๕๒
ตารางที่ ๔.๑๗ แสดงคะแนน คำร้อยละ และระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ของปราสาท.....	๑๕๓
ตารางที่ ๔.๑๘ แสดงคะแนน คำร้อยละ และระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ของภู่พระ (พระเจ้าองค์ตื้อ)	๑๕๔
ตารางที่ ๔.๑๙ แสดงคะแนน คำร้อยละและระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ของพระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี (วัดคอน สวรรค์)	๑๕๕
ตารางที่ ๔.๒๐ แสดงคะแนน คำร้อยละและระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ของพระธาตุชัยภูมิ.....	๑๕๖
ตารางที่ ๔.๒๑ แสดงคะแนน คำร้อยละและระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิของพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย.....	๑๕๗
ตารางที่ ๔.๒๒ แสดงคะแนน คำร้อยละและระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ของวัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเกิ้ง)	๑๕๘
ตารางที่ ๔.๒๓ แสดงจำนวนและคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม เพศ, อายุ, สถานภาพ, การศึกษา, อาชีพ และรายได้ต่อเดือน โดยภาพรวม.....	๑๖๘
ตารางที่ ๔.๒๔ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความ คิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยว ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยรวม.....	๑๖๙

สารบัญตาราง(ต่อ)

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ ๔.๒๕ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการจัดการเส้นทางท่องเที่ยว.....	๑๗๐
ตารางที่ ๔.๒๖ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการอนุรักษ์เส้นทางท่องเที่ยว.....	๑๗๑
ตารางที่ ๔.๒๗ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการมีส่วนร่วมชุมชน.....	๑๗๒
ตารางที่ ๔.๒๘ แสดงเส้นทางท่องเที่ยวไหว้พระสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และชมแหล่งประวัติศาสตร์.....	๑๘๖
ตารางที่ ๔.๒๙ แสดงเส้นทางท่องเที่ยวขึ้นชมธรรมชาติบนเทือกเขาภูแลนคา.....	๑๘๗
ตารางที่ ๔.๓๐ แสดงเส้นทางเที่ยวชม เทียวไหว้ และเที่ยวช็อป.....	๑๙๐
ตารางที่ ๔.๓๑ แสดงเส้นทางเที่ยวชมอุทยานชาติและอุทยานธรรม.....	๑๙๒
ตารางที่ ๔.๓๒ แสดงเส้นทางเที่ยวจากทิศใต้สู่ทิศเหนือ.....	๑๙๔
ตารางที่ ๔.๓๓ แสดงเส้นทางเที่ยวจากตะวันตกสู่ตะวันออก.....	๑๙๗
ตารางที่ ๔.๓๔ แสดงกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ.....	๒๐๐
ตารางที่ ๔.๓๕ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความคิดเห็นของประชาชนต่อการสร้างเครือข่ายพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยรวม.....	๒๐๒
ตารางที่ ๔.๓๖ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความคิดเห็นของประชาชนต่อการสร้างเครือข่ายพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว.....	๒๐๓

สารบัญตาราง(ต่อ)

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ ๔.๓๗ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความคิดเห็นของประชาชนต่อการสร้างเครือข่ายพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการสร้างเครือข่ายเส้นทางการท่องเที่ยว.....	๒๐๔
ตารางที่ ๔.๓๘ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความคิดเห็นของประชาชนต่อการสร้างเครือข่ายพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการจัดการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก.....	๒๐๕
ตารางที่ ๔.๓๙ สรุปการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย.....	๒๑๑
ตารางที่ ๔.๔๐ แสดงการเปรียบเทียบสภาพเดิมและใหม่ที่ได้รับการฟื้นฟู.....	๒๒๐
ตารางที่ ๔.๔๑ แสดงการเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ของชุมชนเดิมและใหม่ที่ได้รับการฟื้นฟู.....	๒๒๙
ตารางที่ ๔.๔๒ สรุปการดำเนินการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางกาท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ.....	๒๓๗

สารบัญภาพ

ภาพประกอบที่	หน้า
ภาพประกอบที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการ ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ”	๙
ภาพประกอบที่ ๔.๑ ป้ายอุทยานแห่งชาติตาดโตน.....	๖๖
ภาพประกอบที่ ๔.๒ น้ำตกตาดโตน.....	๖๖
ภาพประกอบที่ ๔.๓ น้ำตกตาดโตนและน้ำตกตาดฟ้า.....	๖๖
ภาพประกอบที่ ๔.๔ อาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติตาดโตน.....	๖๗
ภาพประกอบที่ ๔.๕ แผนที่อุทยานแห่งชาติตาดโตน.....	๖๘
ภาพประกอบที่ ๔.๖ แผนที่แหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติตาดโตน.....	๖๘
ภาพประกอบที่ ๔.๗ ด้านเก็บค่าบัตรและป้ายด้าน.....	๗๒
ภาพประกอบที่ ๔.๘ ร้านกาแฟและร้านขนม.....	๗๒
ภาพประกอบที่ ๔.๙ ป้ายอุทยานแห่งชาติภูแล่นคา.....	๗๔
ภาพประกอบที่ ๔.๑๐ อาคารที่ทำการอุทยานแห่งชาติภูแล่นคา.....	๗๔
ภาพประกอบที่ ๔.๑๑ จุดชมวิวกุหลาบ.....	๗๖
ภาพประกอบที่ ๔.๑๒ จุดชมวิวกุหลาบ.....	๗๖
ภาพประกอบที่ ๔.๑๓ ป้ายจุดชมวิวกุหลาบ.....	๗๗
ภาพประกอบที่ ๔.๑๔ จุดชมวิวกุหลาบ - จุดชมตะวันยามเย็น.....	๗๗
ภาพประกอบที่ ๔.๑๕ จุดชมวิวกุหลาบในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงกุหลาบ.....	๗๗
ภาพประกอบที่ ๔.๑๖ เสาหินยักษ์ ๕ ต้น อายุล้านปีที่มีหินขาว.....	๗๘
ภาพประกอบที่ ๔.๑๗ ประตูลับแล.....	๗๘
ภาพประกอบที่ ๔.๑๘ กลุ่มหินเจดีย์ และกลุ่มหินโคลงช้าง.....	๗๙
ภาพประกอบที่ ๔.๑๙ ลานหน้าผาหินสามารถชมวิวกุหลาบได้.....	๗๙
ภาพประกอบที่ ๔.๒๐ ผาชมจันทร์ ป่าปรังพิน.....	๘๐
ภาพประกอบที่ ๔.๒๑ แผนที่อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา.....	๘๐
ภาพประกอบที่ ๔.๒๒ แผนที่การท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูแล่นคา.....	๘๑
ภาพประกอบที่ ๔.๒๓ ร้านค้าสวัสดิการในเขตพื้นที่ผากุหลาบ.....	๘๔
ภาพประกอบที่ ๔.๒๔ ป้ายอุทยานแห่งชาติไทรทอง.....	๘๕
ภาพประกอบที่ ๔.๒๕ น้ำตกไทรทอง.....	๘๕
ภาพประกอบที่ ๔.๒๖ แผนที่อุทยานแห่งชาติไทรทอง.....	๘๗

สารบัญภาพ(ต่อ)

ภาพประกอบที่	หน้า
ภาพประกอบที่ ๔.๒๗ แผนที่ท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติไทรทอง.....	๘๗
ภาพประกอบที่ ๔.๒๘ ป้ายผาห้าหลดและจุดชมวิวกาฬาคาหลด.....	๘๘
ภาพประกอบที่ ๔.๒๙ จุดชมวิวกาฬาคาหลดและหน้าผา.....	๘๘
ภาพประกอบที่ ๔.๓๐ จุดชมดาวและชิงช้านั่งชมดาวที่ผาชมดาว.....	๘๘
ภาพประกอบที่ ๔.๓๑ ป้ายบอกเส้นทางเข้าชมทุ่งบัวสวรรค์.....	๙๐
ภาพประกอบที่ ๔.๓๒ จุดชมวิวกาฬาคาหลดที่เขาค้างคาว.....	๙๐
ภาพประกอบที่ ๔.๓๓ ป้ายอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม.....	๙๒
ภาพประกอบที่ ๔.๓๔ หินถ้ำยี่สิบเก้า.....	๙๒
ภาพประกอบที่ ๔.๓๕ แผนที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม.....	๙๔
ภาพประกอบที่ ๔.๓๖ แผนที่ท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม.....	๙๔
ภาพประกอบที่ ๔.๓๗ ผาสุดแผ่นดินความสูง ๘๔๖ เมตรจากระดับน้ำทะเล.....	๙๖
ภาพประกอบที่ ๔.๓๘ จุดชมวิวกาฬาคาหลด.....	๙๖
ภาพประกอบที่ ๔.๓๙ จุดชมวิวกาฬาคาหลด.....	๙๗
ภาพประกอบที่ ๔.๔๐ ป้ายลานหินงาม -ทางเข้าชมหินงามรูปต่างๆ.....	๙๗
ภาพประกอบที่ ๔.๔๑ หินมอหำดั่งและหินเรดาร์.....	๙๗
ภาพประกอบที่ ๔.๔๒ หินปราสาทและหินแม่ไก่ยักษ์.....	๙๘
ภาพประกอบที่ ๔.๔๓ ทุ่งดอกกระเจียว.....	๙๘
ภาพประกอบที่ ๔.๔๔ ป้ายและทุ่งดอกกระเจียว.....	๙๘
ภาพประกอบที่ ๔.๔๕ ทุ่งดอกกระเจียวและเส้นทางเดินชมดอกกระเจียว.....	๙๘
ภาพประกอบที่ ๔.๔๖ ศาลเจ้าพ่อพญาแล(พระยาภักดีชุมพล) และอนุสาวรีย์พระยา ภักดีชุมพล.....	๑๐๑
ภาพประกอบที่ ๔.๔๗ ศาลเจ้าพ่อหล่งใหม่กำลังก่อสร้าง และภาพจำลองแบบหล่งใหม่.....	๑๐๑
ภาพประกอบที่ ๔.๔๘ หนองน้ำสาธารณะใหญ่(หนองปลาเฒ่า) และเตาใหญ่ใกล้ศาล เจ้าพ่อ.....	๑๐๓
ภาพประกอบที่ ๔.๔๙ ทำนบน้ำหนองปลาเฒ่าและสวนสาธารณะริมหนองปลาเฒ่ามีวิว สวย.....	๑๐๓
ภาพประกอบที่ ๔.๕๐ ห้องน้ำสาธารณะและลานจอดรถ.....	๑๐๔
ภาพประกอบที่ ๔.๕๑ การบูชาเจ้าพ่อพญาแลและขบวนแห่บายศรียักษ์เดือน ๖.....	๑๐๕

สารบัญภาพ(ต่อ)

ภาพประกอบที่	หน้า
ภาพประกอบที่ ๔.๕๒ การฟ้อนถวายเจ้าพ่อพญาแล เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรกผู้มีความ รักดีต่อราชวงศ์จักรี.....	๑๐๕
ภาพประกอบที่ ๔.๕๓ ปราสาทด้านหน้า.....	๑๐๗
ภาพประกอบที่ ๔.๕๔ ปราสาทด้านข้างทิศใต้.....	๑๐๗
ภาพประกอบที่ ๔.๕๕ ป้ายปราสาทและป้ายกรมศิลปากร.....	๑๐๘
ภาพประกอบที่ ๔.๕๖ บริเวณรอบๆ ปราสาท.....	๑๐๙
ภาพประกอบที่ ๔.๕๗ ปราสาทภายในและภายนอก.....	๑๑๐
ภาพประกอบที่ ๔.๕๘ พระเจ้าองค์ที่๑ ที่ภูพระ วัดศิลาอาสน์.....	๑๑๒
ภาพประกอบที่ ๔.๕๙ พระพุทธรูปแกะสลักที่เพิงหินจำนวน ๗ องค์.....	๑๑๒
ภาพประกอบที่ ๔.๖๐ ชุมประตูดศิลาอาสน์และบริเวณรอบวัดเป็นภูเขาเตี้ยๆตามธรรมชาติ.....	๑๑๓
ภาพประกอบที่ ๔.๖๑ ภาพป้ายกรมศิลปากรและรอยพระพุทธรูป.....	๑๑๔
ภาพประกอบที่ ๔.๖๒ พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี.....	๑๑๖
ภาพประกอบที่ ๔.๖๓ หลักระบายน้ำทรายโบราณ.....	๑๑๖
ภาพประกอบที่ ๔.๖๔ หลวงพ่อปากแดงในอุโบสถหลังเก่า.....	๑๑๗
ภาพประกอบที่ ๔.๖๕ อุโบสถหลังใหม่และบริเวณภายในวัดคอนสวรรค์.....	๑๑๗
ภาพประกอบที่ ๔.๖๖ ศาลากลางสระน้ำ และสระน้ำภายในวัดด้านตะวันตกของวัด.....	๑๑๘
ภาพประกอบที่ ๔.๖๗ ชาวบ้านร่วมกันแสดงแสง สี เสียง ของนครกาหลงและประตู เข้านครกาหลง.....	๑๒๑
ภาพประกอบที่ ๔.๖๘ พระธาตุชัยภูมิหรือพระมหาธาตุขมมงคลเจดีย์สิริชัยภูมิ.....	๑๒๓
ภาพประกอบที่ ๔.๖๙ พระพุทธรูปในวิหารและเจ้าพ่อพญาแลเจ้าเมืองชัยภูมิคนแรก.....	๑๒๓
ภาพประกอบที่ ๔.๗๐ องค์พระธาตุชัยภูมิและพระพุทธรูปสีทองและพระพุทธรูปสีเงิน	๑๒๔
ภาพประกอบที่ ๔.๗๑ ป้ายพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์)	๑๒๖
ภาพประกอบที่ ๔.๗๒ พระบรมรูปพระมหากษัตริย์ชาติไทยในเรือหงส์.....	๑๒๗
ภาพประกอบที่ ๔.๗๓ รูปหล่อบรรพบุรุษในประวัติศาสตร์ชาติไทยในเรือหงส์.....	๑๒๘
ภาพประกอบที่ ๔.๗๔ เรือหงส์พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย(หัว-ท้าย)	๑๒๘
ภาพประกอบที่ ๔.๗๕ เรือทรงไทยพิพิธภัณฑ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ วชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	๑๒๘
ภาพประกอบที่ ๔.๗๖ พระพุทธชัยภูมิพิทักษ์บนหน้าผาเกิ้ง.....	๑๓๐
ภาพประกอบที่ ๔.๗๗ จุดชมวิวบนหน้าผา(ผาเกิ้ง)	๑๓๐

สารบัญภาพ(ต่อ)

ภาพประกอบที่	หน้า
ภาพประกอบที่ ๔.๗๘ เจดีย์พระบรมธาตุผาเง็งและพระพุทธรูปในเจดีย์.....	๑๓๐
ภาพประกอบที่ ๔.๗๙ แผนที่แสดงจุดที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและ	
วัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ.....	๑๓๓
ภาพประกอบที่ ๔.๘๐ ภาพแผนที่ท่องเที่ยว เส้นทางที่ ๑ “เส้นทางวิถีธรรมชาติ”.....	๑๖๓
ภาพประกอบที่ ๔.๘๑ ภาพแผนที่ท่องเที่ยว เส้นทางที่ ๒ “เส้นทางสายไหม”.....	๑๖๔
ภาพประกอบที่ ๔.๘๒ ภาพแผนที่ท่องเที่ยว เส้นทางที่ ๓ “เส้นทางวัฒนธรรมพื้นถิ่น”.....	๑๖๕
ภาพประกอบที่ ๔.๘๓ ภาพแผนที่ท่องเที่ยว เส้นทางที่ ๔ “เส้นทางวิถีการเกษตร”.....	๑๖๖
ภาพประกอบที่ ๔.๘๔ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติตาบอดิน.....	๑๗๕
ภาพประกอบที่ ๔.๘๕ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูแล่นคา.....	๑๗๖
ภาพประกอบที่ ๔.๘๖ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวจุดชมวิวดำห้วยน้ำ อุทยานแห่งชาติ	
ภูแล่นคา.....	๑๗๖
ภาพประกอบที่ ๔.๘๗ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวมอหินขาว หมู่ที่ ๙ ตำบลท่าหินโงม.....	๑๗๗
ภาพประกอบที่ ๔.๘๘ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติไทรทอง.....	๑๗๘
ภาพประกอบที่ ๔.๘๙ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม.....	๑๗๙
ภาพประกอบที่ ๔.๙๐ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวศาลเจ้าพ่อพญาแล.....	๑๘๐
ภาพประกอบที่ ๔.๙๑ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวปรางค์ บ้านหนองบัว.....	๑๘๑
ภาพประกอบที่ ๔.๙๒ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวพระเจ้าองค์ดื้อ วัดศิลาอาสน์ (ภูพระ).....	๑๘๒
ภาพประกอบที่ ๔.๙๓ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวพระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี	
วัดคอนสวรรค์.....	๑๘๓
ภาพประกอบที่ ๔.๙๔ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวพระธาตุชัยภูมิ.....	๑๘๔
ภาพประกอบที่ ๔.๙๕ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์).....	๑๘๕
ภาพประกอบที่ ๔.๙๖ ภาพแผนที่ท่องเที่ยววัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเง็ง).....	๑๘๖
ภาพประกอบที่ ๔.๙๗ แผนที่ท่องเที่ยวเส้นทางที่ ๑ “ไหว้พระสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ	
แหล่งประวัติศาสตร์”.....	๑๘๘
ภาพประกอบที่ ๔.๙๘ แผนที่ท่องเที่ยวเส้นทางที่ ๒ “ชื่นชมธรรมชาติบนเทือกเขา	
ภูแล่นคา”.....	๑๘๙
ภาพประกอบที่ ๔.๙๙ แผนที่ท่องเที่ยวเส้นทางที่ ๓ “เที่ยวชม เที่ยวไหว้ และเที่ยวซิป”.....	๑๙๑
ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๐ แผนที่ท่องเที่ยวเส้นทางที่ ๔ “อุทยานชาติและอุทยานธรรม”.....	๑๙๓
ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๑ แผนที่ท่องเที่ยวเส้นทางที่ ๕ “จากทิศใต้สู่ทิศเหนือ”.....	๑๙๖

สารบัญภาพ(ต่อ)

ภาพประกอบที่	หน้า
ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๒ แผนที่ท่องเที่ยวเส้นทางที่ ๖ “จากตะวันตกสู่ตะวันออก”	๑๙๙
ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๓ รูปพื้นที่ในอดีตที่เคยจัดทำเป็นถนนสายวัฒนธรรม ถ่าย ณ	
วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.....	๒๑๐
ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๔ ประชาชนในชุมชนร่วมกันพัฒนาชุมชน (๑).....	๒๐๘
ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๕ ประชาชนในชุมชนร่วมกันพัฒนาชุมชน (๒).....	๒๐๘
ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๖ ประชาชนปลูกผักในกิจกรรม “หลังบ้านน่ากิน”	๒๐๘
ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๗ สภาพเดิมที่ถูกปล่อยทิ้งร้างไว้ ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่ ถ่าย :	
วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.....	๒๑๙
ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๘ พื้นที่ ๑ ไร่เศษ ที่จะก่อสร้างเป็นศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิต	
ภัณฑ์ของชุมชน ถ่าย ณ วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.....	๒๑๙
ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๙ จำลองนักท่องเที่ยว นั่งขึ้นทำบุญใส่บาตรเช้า ถ่าย ณ วันที่ ๒	
กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.....	๒๑๙
ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๐ กลุ่มอาสาทำงานวิจัย และผู้ช่วยนักวิจัย ที่ลงเก็บข้อมูลและ	
ร่วมมือกับชาวบ้านฟื้นฟูเส้นทางถนนวัฒนธรรม ขึ้นมาใหม่ (วันที่	
กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕)	๒๒๐
ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๑ แสดงตุ้มแฉ่งมุง ตุ้มแฉ่งมุงพวงระย้า ประเภทต่างๆ.....	๒๒๗
ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๒ แสดงตัวอย่างต้นกระฐูป ที่ชาวบ้านประดิษฐ์ขึ้นมา.....	๒๒๘
ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๓ ภาพตัวอย่างร่างลวดลายกระฐูปบนผ้าทอ.....	๒๒๘
ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๔ คุณป้าสมใจ ผู้รังสรรค์ลวดลายและคุณป้าเสงี่ยม ผู้ทอ ผ้าขึ้น	
ลายกระฐูป ภาพวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๕.....	๒๒๘
ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๕ กลุ่มชาวบ้านหนองบัวแดง และกลุ่มผู้นำท้องถิ่น(เทศบาลตำบล	
หนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง) ออกบูธในงานเทศกาลการ	
ท่องเที่ยว กิน-เที่ยว-ช้อป สวนลุ่มพินี้ กรุงเทพมหานคร ระหว่าง	
วันที่ ๑๘-๒๒ กุมภาพันธ์๒๕๖๕.....	๒๓๖
ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๖ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๒๓๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ยุทธศาสตร์ชาติ เป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่างๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกัน อันจะก่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕๖๑-๒๕๘๐) อันเป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยซึ่งต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยการพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาของยุทธศาสตร์ชาติจะมุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยประกอบด้วย ๖ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ๑.ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง ๒.ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ๓.ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ๔.ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ๕.ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ ๖.ยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนา ระบบการบริหารจัดการภาครัฐ^๑

เมื่อพิจารณานโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องจากกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี และคำแถลงนโยบายที่เกี่ยวข้อง มีนโยบายและยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยในแนวทางต่างๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้มีความรู้ และเพิ่มทักษะความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างยั่งยืน ตามแนวคิดของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานของความพอเพียง รวมทั้งเพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของต้นทุนทรัพยากรการท่องเที่ยวทรัพยากรชุมชน อันจะทำให้เกิดการยกระดับความสำคัญของชุมชนในสังคม เพื่อเพิ่มจำนวนชุมชนที่มีการจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีมาตรฐานคุณภาพภายใต้ขีดความสามารถของการรองรับของชุมชน และเพื่อเพิ่มจำนวนเครือข่ายและความเข้มแข็งของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ทั้งนี้ แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน พ.ศ. ๒๕๖๓- ๒๕๖๕ เป็นยุทธศาสตร์การยกระดับการท่องเที่ยวไทยให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่าง

^๑ สำนักงาน ป.ย.ป. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sto.go.th/th/about/policy/20-year-strategic-plan>.

ยั่งยืน (Community-Based Tourism : CBT Thailand) เป็นแผนที่จะช่วยยกระดับให้การท่องเที่ยวเกิดประโยชน์ต่อชุมชน ๕ กลยุทธ์สำคัญ^๒ ดังนี้

๑. การพัฒนาคนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนในชุมชนและท้องถิ่นเพื่อสามารถบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนเองได้

๒. การเพิ่มมูลค่าทรัพยากรท้องถิ่นโดยมุ่งเน้นให้ชุมชนเข้าใจตัวเองว่ามีดีอะไรและต่อยอดนำเสนอจากทรัพยากรที่มี ไม่จำเป็นต้องสร้างสิ่งใหม่ๆ ที่อาจจะไม่ใช่เอกลักษณ์ของท้องถิ่น

๓. การตลาดที่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อแสวงหาลาดานักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับแต่ละชุมชน และสร้างความสามารถในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยไม่เสียอัตลักษณ์ของชุมชน นอกจากนี้ เพื่อเชื่อมโยงผู้ประกอบการนำเที่ยวให้นำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมเพื่อช่วยเพิ่มมูลค่าเส้นทางการท่องเที่ยว

๔. การสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้สามารถเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนทรัพยากร ความรู้และประสบการณ์ร่วมกันเพื่อทำงานเป็นเครือข่ายภาคประชาชนที่เข้มแข็งได้ในระยะยาว โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการสนับสนุนของภาครัฐหรือภาคเอกชนเสมอไป

๕. การประเมินผลด้วยตัวชี้วัดความสุขของชุมชนและนักท่องเที่ยวเนื่องจากวัตถุประสงค์หลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์ ดังนั้นตัวชี้วัดความสำเร็จจึงไม่ใช่เพียงรายได้ที่เพิ่มขึ้นหรือนักท่องเที่ยวที่มากขึ้น แต่เป็นความอยู่ดีมีสุขในมิติต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับเป็นการแลกเปลี่ยนของเจ้าบ้านและผู้มาเยือนที่เท่าเทียม มีความสุขร่วมกัน

ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่หลากหลายกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาค ซึ่งได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ เนื่องจากเป็นสิ่งที่มียู่และเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีสภาพและการเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา มีระบบความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนในตัวเองด้วยปัจจัยต่างๆ กัน และองค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจค่อยเป็นค่อยไปหรืออาจรวดเร็วมากจนเห็นได้ชัดเจนแล้วแต่กรณีไป ซึ่งผลจากการใช้ประโยชน์ของมนุษย์อาจทำให้เกิดการสูญเสียของแหล่งธรรมชาตินั้นได้ ถ้าปราศจากความเข้าใจในการใช้ทรัพยากรนั้นๆ

ความสวยงามของแหล่งธรรมชาติที่มีอยู่มากมายในประเทศไทย เป็นจุดดึงดูดสำคัญด้านการท่องเที่ยว แต่การเปิดพื้นที่ธรรมชาติเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือขาดการ

^๒ การท่องเที่ยวโดยชุมชน [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.tatreviewmagazine.com/article/cbt-thailand>

จัดการที่ดีทำให้แหล่งธรรมชาติหลายแห่งเกิดความเสื่อมโทรม และส่งผลกระทบทางลบต่อการท่องเที่ยวในที่สุดดังนั้น

จังหวัดชัยภูมิ เป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของประเทศไทย แต่หากแบ่งตามภูมิศาสตร์ ชัยภูมิจะจัดอยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้านตะวันตก ร่วมกับจังหวัดเลย และนครราชสีมา หากแบ่งตามลักษณะภูมิอากาศจะจัดอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน และแบ่งตามแบบเขตการปกครองจะจัดอยู่ในกลุ่มภาคอีสานตอนล่างชัยภูมิมีพื้นที่ภูเขามากทางด้านตะวันตก อาทิ ภูเขียว ภูพังเหย ภูกระแต โดยมีภูแล่นคาทางตอนกลางของจังหวัด ส่วนภูตะเภา ภูผาแดง และภูเม็งอยู่ทางตะวันออก มีภูเขาเตี้ยทอดยาวจากทางใต้ถึงตอนกลางอีกด้วย อำเภอที่มีพื้นที่ป่าไม่มากที่สุดคือ หนองบัวแดงสภาพภูมิประเทศของชัยภูมิส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลอนลึกและภูเขา

จังหวัดชัยภูมิ มีประวัติศาสตร์ยาวนานตั้งแต่สมัยทวารวดี โดยเมืองชัยภูมินั้นถือเป็นเส้นทางการเผยแพร่วัฒนธรรมทวารวดีจากภาคกลางเข้าสู่ภาคอีสาน ปรากฏหลักฐานจากใบเสมาบ้านกุดโง้งในอำเภอเมือง และใบเสมานครกาหลงที่อำเภอคอนสวรรค์ และมีกลุ่มประชาชนชาวญ้อกูร ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจเป็นชนเผ่าเดียวกับชาวมอญโบราณสมัยทวารวดีอาศัยอยู่ทางขอบสันเขาตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัด ในเวลาต่อมาเมื่ออิทธิพลทวารวดีเสื่อมลง อิทธิพลของขอมก็เข้ามาแทน ซึ่งมีลักษณะเดียวกันกับจังหวัดอื่น ๆ ของอีสานใต้ในเวลานั้น ดังปรากฏหลักฐานการสร้างปราสาทขอม เช่น ปราสาทภูในเขตอำเภอเมือง ปราสาทภูบ้านแท่นในเขตอำเภอบ้านแท่น ภูแดงในอำเภอบ้านเขว้า เป็นต้น นอกจากนี้ ชัยภูมียังเป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรธรรมชาติทั้งภูเขาและป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ เป็น ๑ ใน ๕ จังหวัดที่ประกาศเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่สำคัญ จังหวัดชัยภูมิมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง บริเวณตอนกลางของจังหวัดเป็นพื้นที่ราบ พื้นที่ครึ่งหนึ่งของจังหวัดเป็นป่าไม้และภูเขา นอกจากนั้นเป็นที่ราบสูง มีพื้นที่ป่าไม้และเทือกเขาตั้งเรียงรายจากทิศตะวันออกเฉียงสู่ทิศตะวันตก ประกอบด้วยเทือกเขาสำคัญคือ ภูเขียว ภูแล่นคา และภูพัง มีอุทยานแห่งชาติที่สำคัญ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติตาไผ่ อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา อุทยานแห่งชาติไทรทอง อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เป็นต้น

จังหวัดชัยภูมิ เป็นเมืองสงบ มีแหล่งธรรมชาติที่สมบูรณ์งดงาม และมีแหล่งโบราณคดีเก่าแก่ จึงมีนักท่องเที่ยวนิยมเข้ามาท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ของจังหวัด โดยพิจารณาจากสถิติที่สำนักงานสถิติของจังหวัดชัยภูมิได้เก็บรวบรวมไว้ ดังนี้ คือจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ ปี ๒๕๕๕จำนวน๑,๐๗๔,๗๗๙ คน ปี ๒๕๕๖จำนวน ๑,๒๘๑,๗๓๕ คน ปี ๒๕๕๗ จำนวน ๑,๓๑๓,๑๕๐ คน ปี ๒๕๕๘ จำนวน ๑,๔๑๐,๖๑๓ และ ปี ๒๕๕๙ จำนวน ๑,๔๙๗,๐๖๓ คน (ข้อมูลจาก ชุดข้อมูลกลางสำนักงานสถิติ จังหวัดชัยภูมิ) แต่จากการที่มีนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากนั้น แม้ว่าเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลจะปฏิบัติงานอย่างเต็ม

กำลังแล้วก็ตาม สิ่งที่กระทบตามมาคือความเสื่อมโทรมของธรรมชาติ และสิ่งที่เราต้องยอมรับคือ ธรรมชาติที่ถูกทำลายไป มันไม่อาจจะฟื้นกลับขึ้นมาใหม่ได้ในเวลาอันสั้น และนอกจากนี้ยังมีแหล่ง ธรรมชาติและวัฒนธรรมแห่งใหม่ที่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่

จากอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม อำเภอเทพสถิต ที่มีทุ่งดอกกระเจียวดอกสีชมพูงดงาม มอหินขาว ตั้งอยู่ใน เขตอุทยานแห่งชาติภูแล่นคา เป็นเสาหินและแท่งหิน เป็นปฏิมากรรมที่เกิดขึ้นเอง โดยธรรมชาติ น้ำตกตาดโตน เป็นน้ำตกที่สวยงาม ที่ตั้งอยู่ในอุทยานแห่งชาติตาดโตน มีน้ำไหลตลอด ปี ปรากฏว่า ที่ยังมีสภาพสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งในจังหวัดชัยภูมิ และเป็นที่เคารพของคนในจังหวัดชัยภูมิ อีกด้วย เป็นสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากขอม คำว่าปรากฏการณ์นั้น วัดศิลาอาสน์ ภายในบริเวณวัด เจียบสงบ มีผาหินซึ่งมีภาพจำหลักกลุ่มพระพุทธรูปทั้งหมด ๙ องค์ อันเป็นที่มาของชื่อ ภูพระ มี พระพุทธรูปองค์ใหญ่ประทับนั่งขัดสมาธิ ซึ่งเป็นที่เคารพศรัทธาของชาวชัยภูมิและในพื้นที่ ใกล้เคียงมา ช้านาน ใกล้กันมีพระพุทธรูปอีก ๗ องค์ จำหลักรอบเสาหินทราย พระพุทธรูปทั้งหมดเป็นพระพุทธรูป โบราณมีพุทธลักษณะแบบพระพุทธรูปอุทอง มีอายุราวศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ กรมศิลปากรได้ประกาศ ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน-โบราณวัตถุนอกจากนี้พบมีหลักฐานทางโบราณคดีที่สื่อถึงวัฒนธรรม โบราณในสมัยอดีต นอกจากนี้ยังมีโบราณวัตถุ กระจายอยู่ทั่วไป ในแหล่งพื้นที่ที่เป็นชุมชน โบราณ เช่น ใบเสมาโบราณบ้านกุดโง้ง อำเภอเมือง, กลุ่มใบเสมาบ้านโนนฆ้อง, กลุ่มใบเสมาบ้านพันลำ , ใบเสมาโนนหินหัก ในเขตตำบลบ้านแก่ง อำเภอภูเขียว, กลุ่มใบเสมาเนินธาตุ เขตอำเภอคอนสวรรค์, กลุ่มใบเสมาบ้านหัวขัว เป็นต้น ชุมชนโบราณเหล่านี้มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งเตาเผา ปราสาท หิน และใบเสมาโบราณ ที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษาและอนุรักษ์เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โบราณวัตถุที่เป็นพระพุทธรูป เทวรูป ใบเสมา และวัตถุอื่นๆ โบราณวัตถุบางส่วนได้นำไปเก็บรักษาไว้ ตามพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระ นคร พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขอนแก่น เป็นต้น

จากแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเหล่านี้ คณะผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา ถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยว และพัฒนาชุมชนเพื่อ รองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ตามข้างต้นเพื่อเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ด้วยการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวช่วยให้เกิดการพัฒนาบริการ และ สิ่งอำนวยความสะดวกใหม่ให้กับชุมชน รวมทั้งนำคุณภาพ ชีวิตที่ดีกว่าสร้างรายได้สู่ชุมชน ประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนาการท่องเที่ยว อาทิ การยกระดับ โครงสร้างพื้นฐาน การปรับปรุงระบบสาธารณสุขและการขนส่ง การมีแหล่งสันทนาการและมีกิจกรรม สำหรับการท่องเที่ยว มีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีเอกลักษณ์ การมีร้านอาหาร และพื้นที่สาธารณะเพิ่มขึ้น

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ
- ๑.๒.๒ เพื่อพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ
- ๑.๒.๓ เพื่อพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ เส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้มุ่งศึกษาเรื่อง “การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิอย่างยั่งยืน” ได้แบ่งขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ได้ศึกษาข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) เป็นการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาจากหนังสือ บทความในวารสาร เอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ แผนพัฒนา และฐานข้อมูลที่เป็นแหล่งสืบค้นงานวิจัย (Data sources) เพื่อใช้ในการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาของการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น ๓ ส่วนดังนี้

๑.๔.๒.๑ ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ ๑) ทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ๒) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ๓) การท่องเที่ยวยั่งยืน ๔) การจัดการการท่องเที่ยวชุมชน ๕) ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว และ ๖) แนวคิดการมีส่วนร่วม

๑.๔.๒.๒ ทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับ ๑) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ๒) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ๓) แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ ๔) ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ

๑.๔.๒.๓ ทำการศึกษาแนวคิด เกี่ยวกับ ๑) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ๒) การจัดการการท่องเที่ยวชุมชน ๓) การพัฒนาชุมชน ๔) การมีส่วนร่วม ๕) การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

โครงการนี้เป็นชุดโครงการวิจัย มีกลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๙๑๐ คน อันเป็นกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามชุดของแต่ละโครงการวิจัย ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ชุดโครงการย่อย ดังนี้

โครงการย่อยที่ ๑ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนในจังหวัดชัยภูมิ ในเขตพื้นที่ที่ดำเนินการวิจัย จำนวน ๔๐๐ คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๕๐ คน และ ดำเนินการสนทนากลุ่มย่อยของผู้รู้และผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านต่างๆ คือ (๑) ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (๒) ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวัฒนธรรมและแหล่งโบราณคดี (๓) ปราชญ์ท้องถิ่น (๔) ชาวบ้านทั่วไปในพื้นที่ ที่มีความรู้และสนใจในเรื่องของศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

โครงการย่อยที่ ๒ การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๔๐๐ คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๓๐ คน ประกอบด้วย ๑) ผู้นำท้องถิ่นผู้ที่อยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, ๒) ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้รู้ ที่อยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ, ๓) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับรัฐ ๔) ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ ๕) นักธุรกิจและนักท่องเที่ยว

โครงการย่อยที่ ๓ การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๓๐ คน แบ่งออกเป็น ๑) กลุ่มประชาชนในชุมชนพื้นที่กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการพัฒนา ในจังหวัดชัยภูมิ ๒) กลุ่มผู้รู้ และผู้นำท้องถิ่น ในจังหวัดชัยภูมิ ๓) กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและและเอกชน และ ๔) พระภิกษุ, ผู้ประกอบการในพื้นที่ผู้ชำนาญในภูมิปัญญาท้องถิ่น และนักวิชาการด้านหัตถกรรม โดยใช้วิธีการเจาะจงตามประเด็นที่ต้องการศึกษาวิจัย

๑.๔.๓ พื้นที่ทำการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ในการการวิจัย ได้แก่

๑.๔.๓.๑ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๔ แห่ง ประกอบด้วย

- (๑) อุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ
- (๒) อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ
- (๓) อุทยานแห่งชาติไทรทอง ตำบลวังตะเฒ่า อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ
- (๔) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม : ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

๑.๔.๓.๒ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๗ แห่ง ประกอบด้วย

- (๑) ศาลเจ้าพ่อพญาแล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
- (๒) ปราสาทภู บ้านหนองบัว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
- (๓) ภูพระ (พระเจ้าองค์ตื้อ) วัดศิลาอาสน์ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
- (๔) พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี จังหวัดชัยภูมิ
- (๕) พระธาตุชัยภูมิ หรือพระมหาธาตุขมมงคลเจดีย์สิริชัยภูมิ ตำบลเก่าयाดี อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ
- (๖) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไทย (เรือหงส์) บ้านโนนเหลียม ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

(๗) วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเกิ้ง) ตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการเริ่มเก็บข้อมูลแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๕ ถึงวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๕

ระยะที่ ๑ วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๕ ถึงวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๕ คณะผู้วิจัยลงทำการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเชิงปริมาณ โดยการแจกแบบสอบถามให้กับประชาชนในจังหวัดชัยภูมิ

ระยะที่ ๒ วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๕ ถึง ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๕ คณะผู้วิจัยลงทำการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ประชาชน ผู้ทรงคุณวุฒิ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำท้องถิ่นในเขตพื้นที่การวิจัยที่กำหนดไว้

ระยะที่ ๓ วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๕ ถึง ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๕ คณะผู้วิจัยลงทำการเก็บเชิงปฏิบัติการโดยการจัดโครงการอบรมการสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัย

ระยะที่ ๔ วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๖๕ ถึง ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕ คณะผู้วิจัยรวบรวมจัดทำรายงานวิจัยเพื่อนำเสนอผลงานวิจัยต่อสถาบันวิจัย คณะผู้ทรงคุณวุฒิและปิดเล่มงานวิจัย เผยแพร่งานวิจัยต่อไป

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางไปเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อการสันทนาการ และเพื่อการจรรโลงความเชื่อ ความศรัทธาเลื่อมใสของประชาชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวในการรองรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ ทั้งในด้านแหล่งท่องเที่ยว สินค้าเพื่อการท่องเที่ยว การบริการเพื่อการท่องเที่ยว สถานที่เพื่อการรองรับการท่องเที่ยว และเส้นทางเดินทางเพื่อการท่องเที่ยว

เส้นทางท่องเที่ยว หมายถึง เส้นทางสำหรับเดินทางจากแหล่งท่องเที่ยวแหล่งหนึ่งไปยังแหล่งท่องเที่ยวอีกแหล่งหนึ่ง ซึ่งมีการผสมผสานกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ อันมีลักษณะเชื่อมโยงต่อเนื่องกันและสามารถเดินทางไปท่องเที่ยวได้ครบภายใน ๑ วัน หรือ ภายใน ๓ วัน ก็ได้

กิจกรรมการท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างการท่องเที่ยวอันเป็นไปเพื่อการสันทนาการและจรรโลงความเชื่อ ความศรัทธาเลื่อมใสให้กับแก่นักท่องเที่ยว โดยหมายรวมถึงกิจกรรมที่สร้างขึ้นโดยฝีมือของมนุษย์ก็ได้

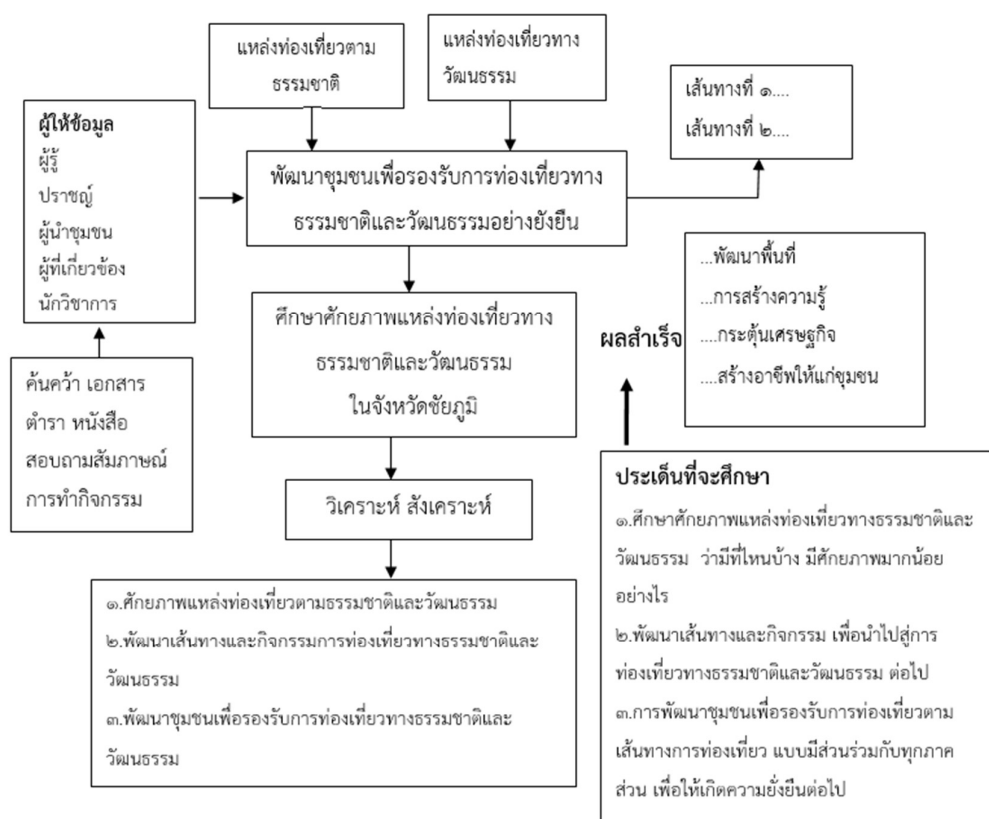
การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว หมายถึง การเข้าไปจัดกิจกรรมการพัฒนาในชุมชนเพื่อนำมาสร้างสรรค์กิจกรรมหรือผลิตภัณฑ์เพื่อนำไปนำเสนอหรือจัดจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิทั้ง ๑๑ แหล่งโดยมุ่งหมายเพื่อให้ชุมชนนั้นๆ ได้พัฒนากิจกรรมหรือผลิตภัณฑ์ขึ้นเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวสำหรับเป็นที่ท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งที่เกิดขึ้นโดยการสร้างสรรค์ของมนุษย์เพื่อจรรโลงความเชื่อ ความเลื่อมใสศรัทธาให้นักท่องเที่ยวอันเนื่องด้วยวัฒนธรรมอันดีงามของมนุษย์ ในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งมีจำนวน ๗ แห่ง ได้แก่ ๑) ศาลเจ้าพ่อพญาแล ตำบลในเมือง อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ๒) ปรากฏคู่ บ้านหนองบัว ตำบลในเมือง อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ๓) อุทยานประวัติศาสตร์ชาติไทย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ๔) พระอารามหลวง วัดศิลาอาสน์ อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ๕) พระบาทกุญแจ วัดพระบาทกุญแจ อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ๖) วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเกิ้ง) ตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ๗) พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี และพิพิธภัณฑสถานโบราณ วัดคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวสำหรับเป็นที่ท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งมี

จำนวน ๔ แห่ง ได้แก่ ๑) อุทยานแห่งชาติตาคลี อำเภอมะนัง จังหวัดชัยภูมิ ๒) อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา ตำบลห้วยด้อย อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ๓) อุทยานแห่งชาติไทรทอง ตำบลวังตะเภา อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ และ ๔) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิอย่างยั่งยืน”

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- ๑.๗.๑ ทำให้ทราบศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ
- ๑.๗.๒ ทำให้ทราบเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ
- ๑.๗.๓ ทำให้ทราบพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ
- ๑.๗.๖ ผลของชุดการวิจัยนี้ สามารถนำไปใช้เป็นแหล่งข้อมูลด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดชัยภูมิ และสามารถพัฒนาเป็นแหล่งรายได้ด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญให้กับประชาชนในพื้นที่อย่างยั่งยืน

๑.๘ ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัย

- ๑.๘.๑ ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ
- ๑.๘.๒ ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ
- ๑.๘.๓ ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ
- ๑.๘.๔ ได้หนังสือเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่สำคัญในจังหวัดชัยภูมิ
- ๑.๘.๕ ได้กิจกรรมการพัฒนาสินค้าชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ
- ๑.๘.๖ หน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป สามารถนำองค์ความรู้จากงานวิจัยชิ้นนี้ ไปใช้อ้างอิงเชิงวิชาการ และสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอีสาน
- ๑.๘.๗ หน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป สามารถนำองค์ความรู้จากงานวิจัยชิ้นนี้ ไปใช้ในการพัฒนากิจกรรมด้านการท่องเที่ยวในประเทศไทยได้อย่างเหมาะสม

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิอย่างยั่งยืน มีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชน

๒.๕ แนวคิดที่เกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

๒.๑.๑ ความหมายของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานตื่นเต้น หรือเพื่อหาความรู้ องค์การการท่องเที่ยวของสหประชาชาติ (อังกฤษ: World Tourism Organization) กำหนดไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทาง โดยระยะทางมากกว่า ๔๐ กิโลเมตรจากบ้าน เพื่อจุดประสงค์ในการพักผ่อนหย่อนใจ การท่องเที่ยวในประเทศไทยได้มีการพัฒนาการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๗ สมัยพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ครั้งทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการรถไฟ ซึ่งในครั้งนั้นการท่องเที่ยวในประเทศไทย ยังเป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมธรรมชาติและสถานที่ราชการ หรือสถานที่สำคัญที่ทางชาวต่างประเทศที่เข้ามาในประเทศไทยสร้างขึ้น

ในพจนานุกรม Webster's Third New International Dictionary ได้ให้ความหมายของคำว่า Tourism หรือ การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อสราญใจ การบริหารงานธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่วน Tourist หมายถึง นักท่องเที่ยว ผู้ที่เดินทางจากอีกจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง เพื่อเฝ้าหาสุขารมณ์หรือเพื่อความรู้ทางวัฒนธรรมแล้วกลับมา ณ จุดเริ่มต้น คำว่า “การท่องเที่ยว” จึงเป็นคำที่มีความหมายกว้างได้มีความหมายเพียงการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนาน

เท่านั้นแต่ยังหมายถึงการเคลื่อนย้ายประชากรจากแห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่งรวมทั้งการเดินทางภายในประเทศและเดินทางระหว่างประเทศ

๒.๑.๒ ความสำคัญของการท่องเที่ยว

ทิศทางการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวไทยในอนาคต ต้องพัฒนาไปสู่ความมั่นคง ความ มั่งคั่ง และความยั่งยืน โดยความมั่นคง คือ ความสามารถขับเคลื่อนการท่องเที่ยวได้อย่างมี ประสิทธิภาพแม้ในภาวะวิกฤตต่างๆ ทั้งจากภายในประเทศและต่างประเทศ ความมั่งคั่ง คือ การท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้และสร้างความความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศ และความยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สนองความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยไม่ส่งผลกระทบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และชุมชน ดังนั้น เพื่อให้เกิดการเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ทิศทางการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว ไทยต้องสามารถตอบสนองต่อแนวโน้มการท่องเที่ยวในตลาดโลกได้ โดยมีส่วนแบ่งทางการตลาดเพิ่มขึ้นสามารถสร้างความสมดุลของการท่องเที่ยวจากการเพิ่มรายได้ เพิ่มค่าใช้จ่าย เพิ่มจำนวนวันพักของนักท่องเที่ยว และมีการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวตามภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ไปยังชุมชนและท้องถิ่นอย่างทั่วถึง รวมทั้งได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนที่ เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มศักยภาพและสร้างข้อได้เปรียบในการแข่งขัน ให้กับบุคลากร และผู้ประกอบการไทย กรอบแนวคิดในการพัฒนาในระยะต่อไป จึงควรให้ ความสำคัญกับคุณภาพของการท่องเที่ยว เพื่อจะพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นประเทศจุดหมาย ปลายทางเพื่อการเดินทางมาพักผ่อนที่มีคุณภาพโดยมีประเด็นสำคัญในการพัฒนา ๖ ประเด็น ดังนี้

๑. เพิ่มความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว และผู้เกี่ยวข้องในการท่องเที่ยว โดยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการบริการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพมาตรฐาน และมีภูมิทัศน์ที่สวยงามมีความปลอดภัย พัฒนาบุคลากร ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวให้มีใจพร้อมให้บริการ และ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสะดวก โดยมีการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการคมนาคมที่ได้มาตรฐานอย่างทั่วถึง ครอบคลุมเส้นทางหลักและเส้นทางรองที่จะเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว

๒. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยการคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ และมีการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ

๓. การกระจายช่วงเวลาการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการสร้างรายได้และกระจายรายได้สู่แหล่งท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

๔. กระจายแหล่งท่องเที่ยวการจ้างงานสูงขึ้น เพื่อเป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยว และเป็นการเสริมสร้างการจ้างงานในท้องถิ่น เป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น

๕. เพิ่มค่าใช้จ่ายต่อหัวการเพิ่มมูลค่าสินค้าการท่องเที่ยว

๖. การเติบโตอย่างยั่งยืนของจำนวนนักท่องเที่ยว อย่างสมดุลกับขีดความสามารถในการรองรับ

ดังนั้น การที่จะรักษาสถานภาพของอุปสงค์หรือความต้องการของนักท่องเที่ยวเอาไว้ให้นานที่สุด ก็ต้องมีการวางแผนอย่างเหมาะสมและต้องมีการบำรุงรักษาคุณภาพ และมาตรฐานของธรรมชาติที่มีอยู่อย่างต่อเนื่อง และจริงจัง

๒.๑.๓ วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของการท่องเที่ยว นั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น ๙ อย่าง คือ

๑. การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนในวันหยุด เป็นการเดินทางในวันหยุดเพื่อพักผ่อนโดยไม่ทำอะไร อันเป็นการขจัดความเมื่อยล้าทางร่างกายและจิตใจจากการทำงานให้หมดไป และเรียก พลละกำลัง กลับคืนมา สำหรับเริ่มต้นทำงานในวันใหม่ บางคนอาจจะไปพักผ่อนเพราะป่วยไข้ มักจะ ถือเอาภาวะอากาศเป็นเกณฑ์ตัดสินใจจะไปท่องเที่ยวที่ใด เช่น สถานที่ชายทะเลที่มีลมพัดฉิวอยู่เป็น นิจ หรือสถานที่บนเขาที่อากาศหนาวเย็น หรืออาจรักษาโรคผิวหนังใกล้บริเวณบ่อน้ำร้อน เป็นต้น ทั้งนี้ วัตถุประสงค์ในการเดินทางของนักท่องเที่ยวเพื่อความเพลิดเพลิน และการพักผ่อนจะแตกต่างกันในรายละเอียด

๒. การท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรมและศาสนา เป็นการเดินทางที่ปรารถนาจะเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมหรือศาสนาของประเทศต่าง ๆ ที่น่าสนใจ เช่น การศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ชมศิลปะนาพณ์ในหอศิลป์ ชมการแสดงดนตรีหรือละครของประเทศต่าง ๆ นมัสการ ศูนย์ศาสนาที่สำคัญ เพื่อร่วมปฏิบัติศาสนากิจ เป็นต้น

๓. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา เป็นการเดินทาง เพื่อทำการวิจัยหรือสอนหนังสือ หรือ เข้า ศึกษา หรือดูงานในประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งมักจะพักอยู่ในประเทศนั้นเป็นเวลานานนับเดือน เช่น ไปทำการวิจัยด้านสังคมวิทยาที่ประเทศอินเดีย ไปดูงานที่ยุโรป ไปบรรยายวิชาการท่องเที่ยวที่ประเทศ สิงคโปร์ ไปฝึกอบรมระยะสั้นเกี่ยวกับวิชาการโรงแรมที่ประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น

๔. การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬาและความบันเทิง เป็นการเดินทางที่ปรารถนาจะไปชมการแข่งขันกีฬา หรือเข้าร่วมการแข่งขันกีฬา หรือเล่นกีฬาในท้องถิ่นนั้น เช่น การชมการแข่งขันกีฬา โอลิมปิก การเข้าร่วมแข่งขันกีฬาเขต การไปเล่นสกีในฤดูหนาว เป็นต้น หรือเป็นการเดินทางเพื่อ ความสนุกบันเทิงใจ เช่น การเปลี่ยนบรรยากาศไปยังสถานที่ที่เงียบสงบ การชมทิวทัศน์ที่สวยงาม การไปชมการแสดงโอเปร่า การไปชมการแสดงโขน เป็นต้น

๕. การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ เป็นการเดินทางที่ปรารถนาจะไปชมโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ เช่น ปราสาทหินพิมาย โครงกระดูก มนุษย์โบราณ เป็นต้น

๖. การท่องเที่ยวเพื่องานอดิเรก เป็นการเดินทางเพื่อทำงานอดิเรก เช่น ไปวาดรูปบนภูเขา ไปขี่ม้าที่ชายหาด ไปเล่นสกี เป็นต้น

๗. การท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมญาติมิตร เป็นการเดินทางเพื่อเยี่ยมญาติมิตรอันเป็นการสร้างสัมพันธภาพให้ดียิ่งขึ้น เช่น ไปเยี่ยมเพื่อนที่ประเทศอังกฤษ ไปเยี่ยมลูกที่ประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น

๘. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ ในประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกา แคนาดา และสหราชอาณาจักร ประชากรมักจะเดินทางเพื่อธุรกิจเป็นวัตถุประสงค์หลัก จึง เปรียบเสมือนว่าธุรกิจกับการเดินทางต้องอยู่คู่กันเสมอ แม้ว่าการเดินทางเกี่ยวข้องกับธุรกิจที่มี วัตถุประสงค์เกี่ยวข้องกับการทำงาน แต่ก็จัดเป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่ง เนื่องจากการเดินทาง ในลักษณะนี้จะสร้างรายได้ให้กับจุดหมายปลายทางที่นักธุรกิจไปเยือน และนักธุรกิจนั้นก็ไม่ได้มี วัตถุประสงค์ที่จะไปอยู่ ณ สถานที่นั้นเพื่อที่จะทำงาน หารายได้อย่างเดียว^๓

๒.๑.๔ องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรง และทางอ้อมจำนวนมาก เช่น การขนส่ง อาหาร และเครื่องดื่ม ที่พักแรม นันทนาการ การผลิตสินค้า และบริการข้างเคียง ต่างๆ ซึ่งมีแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยวไว้ดังที่ พยอม ธรรมบุตร^๔ กล่าวว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยว ต้องประกอบไปด้วย

๑. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) ได้แก่ การมีระบบโครงสร้างพื้นฐาน ที่เหมาะสม เช่น สนามบิน ระบบคมนาคม ตลอดจนบริการด้านอุตสาหกรรมขนส่ง เช่น การขนส่ง ทางอากาศ ทางบก และทางน้ำ ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปถึงจุดหมาย ปลายทาง (Destination) หรือแหล่งท่องเที่ยว (Attraction)

๒. การมีที่พักแรมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว (Accommodation) ที่ต้องการค้างคืน ได้แก่ ที่พักประเภทต่างๆ เช่น โรงแรม รีสอร์ท เกสตเฮาส์ โฮมสเตย์ที่พักแรม ประเภทต่างๆ จะมีสิ่ง อำนวยความสะดวกในระดับ ต่างๆ กัน ซึ่งจะทำให้มีราคา และบริการในระดับต่างกัน ได้แก่ ภัตตาคาร สระว่ายน้ำ บาร์ฟิตเนสเซ็นเตอร์ ชวน้ำ ศูนย์กลางธุรกิจ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ

๓. โครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการด้านการเดินทางท่องเที่ยว ได้แก่ การคมนาคม ความปลอดภัย ขั้นตอนการตรวจคนเข้าเมือง ถนน ไฟฟ้า ประปา การสื่อสาร อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวสามารถเดินทาง และติดต่อสื่อสารระหว่างกันได้โดยสะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย ประหยัดเวลา ตลอดจนได้รับความสะดวกในเรื่องอาหารการกิน พาหนะในการ เดินทางท่องเที่ยว การรักษาพยาบาล ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น

๔. องค์การภาครัฐ ซึ่งมีนโยบาย สนับสนุน และส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในทุกๆ รูปแบบไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม ในขณะเดียวกันก็ดูแลและมั่งคั่งหวังไม่ให้เกิดการท่องเที่ยว ส่งผลกระทบ หรือหาความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ประเพณีและคุณภาพชีวิตของ ชุมชน

^๓ ความรู้เบื้องต้นการท่องเที่ยว, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://cyberclass.msu.ac.th/cyberclass/cyberclass-uploads/libs/html/๓๐๑๓๗/๓_๒.htm, ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๕.

^๔ พยอม ธรรมบุตร, เอกสารประกอบการสอน สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๔๔, หน้า ๑-๓.

๕. องค์รภาคเอกชน ที่ดำเนินธุรกิจภาคบริการอันหลากหลาย เพื่อให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความพึงพอใจ ประทับใจ และติดใจเดินทางกลับมาท่องเที่ยวอีก

๖. เจ้าบ้านหรือประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว จะมีส่วน สร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้โดยตรง

๒.๑.๕ ปัจจัยของการท่องเที่ยว

ปัจจัยของการท่องเที่ยว แบ่งได้เป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) หมายถึง สิ่งที่สามารถดึงดูดหรือโน้มน้าวใจให้เกิดความสนใจปรารถนาที่จะไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวไปเยือนจะต้องเป็นพื้นที่ที่มีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวเป็นสำคัญในแหล่งท่องเที่ยวจะมีจุดที่เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวจุดหนึ่งหรือหลายจุดก็ได้ ถ้ามีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวหลายจุด แหล่งท่องเที่ยวนั้นจะมีนักท่องเที่ยวและสนใจนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวกันมาก ซึ่งสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น ๓ ประเภทใหญ่ๆ คือ

(๑) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่ธรรมชาติให้มา (Natural Attraction Factors) คือ ความงามตามธรรมชาติที่สามารถดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปเที่ยวในพื้นที่นั้น เช่น หาดทรายที่สวยงาม สภาพป่า และชีวิตสัตว์ป่า เป็นต้น

(๒) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Historical and Cultural Attraction Factors) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นแล้วสามารถดึงดูดใจให้มนุษย์ไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น สิ่งก่อสร้างที่เป็นสถาปัตยกรรม ได้แก่ วัด วัง เมืองโบราณ เป็นต้น วิถีชีวิตจากการกระทำของคน เช่น ตลาดน้ำ ก็เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่มนุษย์ทำให้เกิดขึ้นมา รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่คนเราสร้างขึ้นมา เช่น การแข่งกีฬา การแสดง การจัดเทศกาล เช่น งานเทศกาลอาหาร งานเทศกาลผลไม้ เป็นต้น

๒) สิ่งอำนวยความสะดวก (Facility) หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่รองรับการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปได้อย่างสะดวกสบายที่สำคัญมากที่สุดคือ เรื่องที่พักแรมไม่ว่าจะเป็นที่พักในรูปแบบโรงแรม รีสอร์ท บังกะโล เกสต์เฮาส์ สิ่งสำคัญอันดับรองลงมา คือ การบริโภคจึงต้องมีร้านอาหารบริการสำหรับนักท่องเที่ยว ตลอดจนข่าวสารข้อมูลเพื่อการเดินทางไว้บริการนักท่องเที่ยว

๓) การเข้าถึงได้ (Accessibility) หมายถึง การไปถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้นได้ คือ ต้องมีการคมนาคมขนส่งนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นอย่างสะดวก

ปัจจัยในการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวของแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกันไปตามความพึงพอใจหรือความต้องการที่จะได้รับการไปท่องเที่ยว โดยที่บางคนต้องการไปท่องเที่ยวธรรมชาติอย่างเดียวแต่บางคนอาจจะต้องความสะดวกสบายในเรื่องของที่พักรับประทานอาหาร เป็นต้น

๒.๑.๖ รูปแบบของการท่องเที่ยว

องค์การท่องเที่ยวโลก (www.unwto.org) ได้มีการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวได้ ๓ รูปแบบหลัก ได้แก่

๑. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (natural based tourism) ประกอบด้วย

๑.๑ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๑.๒ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (marine ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางทะเล โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้ การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๑.๓ การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (geo-tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อดูความงามของภูมิทัศน์ที่มีความแปลกของการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่โลก ศึกษาธรรมชาติของหิน ดิน แร่ต่างๆ และฟอสซิล ได้ความรู้ได้มีประสบการณ์ใหม่ บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อรักษาสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๑.๔ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (agro tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรมสวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

๑.๕ การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (astrological tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการไปชมปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวาระ เช่น สุริยุปราคา ฝนดาวตก จันทรุปราคา และการดูดาวจักราศีที่ปรากฏในท้องฟ้าแต่ละเดือน เพื่อการเรียนรู้ระบบสุริยะจักรวาล มีความรู้ความประทับใจ ความทรงจำและประสบการณ์เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการร่วมกันอย่างยั่งยืน

๒. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (cultural based tourism) ประกอบด้วย

๒.๑ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่

ท่องเที่ยวได้ความรู้มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในท้องถิ่นพื้นฐานของความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่า ของสภาพแวดล้อมโดยที่ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๒.๒ การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี (cultural and traditional tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้นได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียะศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

๒.๓ การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (rural tourism / village tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่นเพื่อความสะดวกเพลิดเพลินได้ความรู้ดูผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๓. รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ(special interest tourism) ประกอบด้วย

๓.๑ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (health tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมเพื่อการพักผ่อนและเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายใจได้รับความเพลิดเพลินและสุนทรียภาพ มีความรู้ต่อการรักษาคุณค่า และคุณภาพชีวิตที่ดี มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน อนึ่ง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนี้บางแห่งอาจจัดรูปแบบเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและความงาม (health beauty and spa)

๓.๒ การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (edu-meditation tourism) หมายถึงการเดินทางเพื่อทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาความรู้ สัจธรรมแห่งชีวิตมีการฝึกทำสมาธิเพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้นมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมุ่งการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เช่น การทำอาหารไทยการนวดแผนไทย รำไทย มวยไทย การช่างและงานศิลปหัตถกรรมไทย รวมถึงการบังคับช้างและป้อนควาญช้าง เป็นต้น

๓.๓ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (ethnic tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่วัฒนธรรมของชาวบ้านวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่าง ๆ เช่น หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านผู้ไทย หมู่บ้านชาวกูย หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง

หมู่บ้านชาวจีนฮ่อ เป็นต้น เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นมีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้นมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๔ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (sports tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเล่นกีฬาตามความถนัดความสนใจ ในประเภทกีฬา เช่น กอล์ฟ ดำน้ำ ตกปลา สนุกเกอร์ กระดานโตคลื่น สกีนํ้า เป็นต้น ให้ได้รับความเพลิดเพลินความสนุกสนานตื่นเต้น ได้รับประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นมีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๕ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (adventure travel) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ ที่นักท่องเที่ยวเขาไปเที่ยวแล้วได้รับความสนุกสนานตื่นเต้น หวาดเสียว ผจญภัย มีความทรงจำ ความปลอดภัย และได้ประสบการณ์ใหม่

๓.๖ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ (home stay & farm stay) หมายถึง นักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวในท้องถิ่นที่ไปเยือนเพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับประสบการณ์ในชีวิตเพิ่มขึ้น โดยมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

๓.๗ การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (long stay) หมายถึง กลุ่มผู้ใช้ชีวิตในบ้านปลายหลังเกษียณอายุจากการทำงานที่ต้องการมาใช้ชีวิตต่างแดนเป็นหลัก เพื่อเพิ่มปัจจัยที่ห้าของชีวิตคือ การท่องเที่ยว โดยเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศเฉลี่ย ๓ – ๔ ครั้งต่อปี คราวละนาน ๆ อย่างน้อย 1 เดือน

๓.๘ การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (incentive travel) หมายถึงการจัดนำเที่ยวให้แก่กลุ่มลูกค้าของบริษัทที่ประสบความสำเร็จ (มีความเป็นเลิศ) ในการขายสินค้านั้นๆ ตามเป้าหมายหรือเกินเป้าหมาย เช่น กลุ่มผู้แทนบริษัทจำหน่ายรถยนต์ ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องใช้ไฟฟ้า ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องสำอาง จากภูมิภาคหรือจังหวัดต่างๆ ที่สามารถขายสินค้าประเภทนั้นได้มากตามที่บริษัทผู้แทนจำหน่ายในประเทศตั้งเป้าหมายไว้เป็นการให้รางวัลและจัดนำเที่ยว โดยออกค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าพักรับและค่าอาหารระหว่างการเดินทางให้กับผู้ร่วมเดินทาง เป็นการจรรายการพักรับตั้งแต่ ๒ – ๗ วัน เป็นรายการนำเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ อาจเป็นรายการนำเที่ยวแบบผสมผสาน หรือรายการนำเที่ยวในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

๓.๙ การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม (MICE หมายถึง M=meeting/I= incentive/C=conference / E=exhibition) เป็นการจัดนำเที่ยวให้แก่กลุ่มลูกค้าของผู้ที่จัดประชุม มีรายการจัดนำเที่ยวก่อนการประชุม (pre-tour) และการจรรายการนำเที่ยวหลังการประชุม (post-tour) โดยการจัดรายการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ไปทั่วประเทศ เพื่อบริการให้กับผู้เข้าร่วมประชุมโดยตรง หรือสำหรับผู้

ที่ร่วมเดินทางกับผู้ประชุม (สามีหรือภรรยา) อาจเป็นรายการท่องเที่ยววันเดียว หรือรายการเที่ยวพักค้างแรม ๒- ๔ วัน โดยคิดราคาแบบเหมารวมค่าอาหารและบริการท่องเที่ยว

๓.๑๐ การท่องเที่ยวแบบผสมผสานเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้จัดการการท่องเที่ยวคัดสรรรูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นำมาจัดรายการนำเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความแตกต่างระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวในระยะยาวนานตั้งแต่ ๒ - ๗ วันหรือมากกว่านั้นเช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกษตร (eco-agro tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและประวัติศาสตร์ (agro-historical tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย (eco-adventure travel) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาและประวัติศาสตร์ (geo- historical tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม (agro-cultural tourism) เป็นต้น

นอกจากนี้ในปัจจุบัน การท่องเที่ยวได้พิจารณาจากความต้องการหรือพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเพิ่มเติมทำให้มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีแนวคิดใหม่ ขึ้นมาเช่น Green tourism ที่คนมาท่องเที่ยวจะต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติหรือช่วยลดภาวะโลกร้อน เช่น การท่องเที่ยวในเกาะสมุย หรือ War tourism ที่นักท่องเที่ยวต้องการสัมผัสกับอดีตในสมัยสงคราม เช่น การท่องเที่ยวสะพานข้ามแม่น้ำแคว จังหวัดกาญจนบุรีหรือ Volunteer tourism ที่นักท่องเที่ยวเป็นอาสาสมัครมาช่วยทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ในสถานที่และเดินทางท่องเที่ยวต่อ เช่น การที่มีอาสาสมัครมาช่วยงานสึนามิในประเทศไทย เป็นต้น

โดยสรุป การท่องเที่ยวในประเทศไทย มีหลากหลายขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเอง และขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม ผลของการท่องเที่ยวจะเกิดมิติในแง่บวกหรือลบ ขึ้นอยู่กับนักท่องเที่ยวว่ามีพฤติกรรมอย่างไร (วาริษฐ์ มัธยมบุรุษ, ม.ป.ป.)

จึงสรุปได้ว่า การเดินทางเพื่อท่องเที่ยวย่อมมีวัตถุประสงค์ของการเดินทาง เป็นต้นว่าเพื่อพักผ่อนในวันหยุด หรือปรารถนาจะเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมหรือศาสนา หรือเข้าศึกษา หรือดูงาน หรือเข้าร่วมการแข่งขันกีฬา การท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมญาติมิตร เป็นการเดินทางเพื่อเยี่ยมญาติมิตรอื่น เป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพให้ดียิ่งขึ้น วัตถุประสงค์ในการเดินทาง และการพักผ่อนย่อมแตกต่างกัน

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

๒.๒.๑ ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวในปัจจุบันที่นานาชาติให้การสำคัญ เพื่อการมุ่งไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศและนานาชาติ ตามหลักปรัชญาสากลว่าด้วยการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (Environmentally Sustainable Development) โดยให้ความสำคัญแก่การให้การศึกษาหรือการเรียนรู้ หรือมุ่งเน้นให้เกิดการอนุรักษ์มากกว่าการจัดการลดหรือปราศจากผลกระทบและนักท่องเที่ยวพึงพอใจเท่านั้น แต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการ

ท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ มีการจัดการรักษาสีเขียวและสิ่งแวดล้อม และให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว (สำนักประชาสัมพันธ์เขต ๑ ขอนแก่น, ๒๕๕๙)

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (๒๕๕๒) ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ โดยมีการให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้อง และให้ชุมชนท้องถิ่น และสร้างจิตสำนึกให้ทุกฝ่ายร่วมกันรับผิดชอบต่อระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๒.๒.๒ ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบ่งออกเป็น ๓ แบบ คือ

๑. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Attractions) หรือที่เกิดจากสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ประกอบด้วย สภาพภูมิอากาศ (climate) ทิวทัศน์ที่สวยงาม (Scenery) และสัตว์ป่า (Wildlife) นับได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จในการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากที่สุด แต่แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวเหล่านี้จะต้องได้รับการดูแลและบำรุงรักษาเป็นอย่างดีจากทุกๆ ฝ่าย เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์อาจทำลายความงามอันทรงคุณค่าเหล่านี้ได้ลง

๒. แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Manufactured Attractions) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ตรงกันข้ามกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เมืองขนาดใหญ่ๆ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเยี่ยมชมสิ่งก่อสร้างและสถาปัตยกรรมทางประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน สถานที่ราชการก่อสร้างขึ้น เช่น พระราชวังหรืออาคารเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมาที่สำคัญ

๓. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต มีกลุ่มนักท่องเที่ยวอีกจำนวนไม่น้อยที่สนใจในความรุ่งเรืองแห่งอารยธรรมในอดีต หรือวัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตของชนกลุ่มน้อย รวมถึงพิธีกรรม พิธีกรรมงานฉลองรื่นเริงต่างๆ ศิลปะการแสดง ดนตรี เพลงพื้นบ้าน การรำยรำ การละเล่น ตลอดจนงานหัตถกรรม

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวช่วยส่งเสริมธรรมชาติศึกษาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้จะช่วยสร้างรายได้ ซึ่งรายได้ส่วนหนึ่งรัฐจะสามารถนำมาใช้ในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างงานให้กับประชาชนในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มรายได้เมื่อประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวก็จะช่วยลดความจำเป็นในการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อดำรงชีพ และที่สำคัญมันคือวิธีการหนึ่งที่จะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถดำเนินควบคู่กันไปได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)

๒.๒.๓ องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีองค์ประกอบสำคัญที่ควรพิจารณาอยู่ ๓ ประการ คือ การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและระบบนิเวศ หากปัจจัยข้างต้นได้รับผลกระทบ

กระเทือนจากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใดก็ตาม โอกาสที่จะเกิดความเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายจนด้อยคุณค่าไปก็มีอยู่สูง

๑. การให้ความรู้ความเข้าใจให้แก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งการสร้างจิตสำนึกในการปกป้องรักษาธรรมชาติแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งจำเป็น รวมถึงการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ให้กับราษฎรท้องถิ่น มัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวด้วย วิธีการสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปได้แก่ การจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ เช่น การจัดตั้งศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว การจัดเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาเรียนรู้ การจัดนิทรรศการ/แผ่นป้ายบรรยายตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ การจัดทำเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ รวมถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสิ่งต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวพบเห็น

๒. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในลักษณะต่างๆ ทั้งสภาพภูมิทัศน์ตามธรรมชาติ ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่ยากลำบากต่อการเดินทางและทำหาย นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จึงต้องการการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติในแง่มุมต่างๆ ทั้งในระดับกว้างและระดับลึกซึ้ง ซึ่งเป็นเสมือนการเพิ่มพูนประสบการณ์และได้รับความพึงพอใจในการท่องเที่ยว

๓. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาว และขณะเดียวกันการท่องเที่ยวมีผลต่อการคงอยู่ของธรรมชาติแวดล้อม ดังนั้น การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม และทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และลดการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติลง ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการหนึ่งในการส่งเสริมการอนุรักษ์ ซึ่งมีความสำคัญต่อสังคมส่วนรวมระดับประเทศ

๒.๒.๔ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกิจกรรมที่เอื้อให้เกิดประสบการณ์เรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม อาทิเช่น กิจกรรมการเดินป่า กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ กิจกรรมถ่ายรูปธรรมชาติ บันทึกเทปวิดีโอเทปเสียงธรรมชาติ กิจกรรมส่อง/ดูนก กิจกรรมศึกษา/เที่ยวถ้ำ หรืออาจเป็นกิจกรรมประเภทตื่นเต้นผจญภัยหรือชื่นชมธรรมชาติก็ได้

ดังที่กล่าวมาข้างต้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นแนวคิดที่จะทำให้อุปกรณ์การท่องเที่ยวช่วยส่งเสริมการศึกษาธรรมชาติและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะช่วยสร้างรายได้ และยังเป็นการสร้างงานให้กับประชาชนในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มรายได้ เมื่อประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็จะช่วยลดความจำเป็นในการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อดำรงชีพด้วยเหตุผลดังกล่าวการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว

และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถดำเนินควบคู่กันไปได้ หรืออาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

๒.๓.๑ ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism)

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์และการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว รวมทั้งปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพแก่สมาชิกของสังคมในปัจจุบันและอนาคต โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด สามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

๒.๓.๒ หลักการเบื้องต้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (United Nations World Tourism Organization: UNWTO) กำหนดหลักการเบื้องต้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยสรุปไว้ดังนี้^๕

- ๑.คำนึงถึงขีดความสามารถของธรรมชาติ หรือ ขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (carrying capacity)
- ๒.สนับสนุนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและความต้องการของชุมชน
- ๓.กระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรมให้กับคนในท้องถิ่น
- ๔.ส่งเสริมประสบการณ์ที่มีคุณค่ากับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน
- ๕.เข้าใจและเรียนรู้สภาพเฉพาะของพื้นที่ ทรัพยากร ขนบธรรมเนียม/วัฒนธรรม/วิถีชีวิต
- ๖.ส่งเสริมการออกแบบที่เป็นกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและใช้วัสดุในท้องถิ่น
- ๗.ผลสานการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในแผนพัฒนาทั้งระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และประเทศ

๘.พัฒนาข้อมูลสำหรับการตัดสินใจและติดตามตรวจสอบ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ สมาคมธุรกิจท่องเที่ยวภายในประเทศ ได้อธิบายนิยามการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในรายละเอียดที่สอดคล้องกันกับ UNWTO ว่าเป็นการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวและการจัดบริการอื่นทั้งในปัจจุบันและอนาคตเพื่อสงวน รักษา และพัฒนาเอาไว้สำหรับคนรุ่นหลัง โดยที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ การที่ประชาชนและชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนอง

^๕ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.sdgmove.com/2021/07/31/sdg-vocab-41-sustainable-tourism/>

ต่อความต้องการของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นได้ โดยที่ตระหนักถึงขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นนั้น ไปจนถึงการที่ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ทั้งนักท่องเที่ยวและคนท้องถิ่นเอง มีจิตสำนึกในเรื่องนี้

โดยรูปแบบของการท่องเที่ยวที่สนับสนุนความยั่งยืน มีอาทิ การท่องเที่ยวเชิงชุมชน (Community-based tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ (Eco tourism) ตลอดจนการที่รัฐบาลหรือหน่วยงานท้องถิ่นกำหนดนโยบายและมาตรการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวและการรักษาสีเขียวและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่นั้น ๆ ด้วย ทั้งนี้ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นที่กล่าวถึงและมีบทบาทสำคัญมาก เนื่องจากการท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมหลักอย่างหนึ่งของโลกที่เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจและการสร้างงานจำนวนมาก เหนืออื่นใดที่ประเทศไทยพึ่งพิงกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของอุตสาหกรรมดังกล่าวมักนำมาซึ่งความเสี่ยงของแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ทั้งยังกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนท้องถิ่น หรือร้ายแรงถึงขั้นการลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพื่อแลกกับรายได้ จึงเป็นเหตุให้โลกเน้นย้ำให้การท่องเที่ยวต้องเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยถือเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) บนหลักการ ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ (Economics Sustainability) ที่คำนึงถึงการบริหารจัดการ การสร้างอาชีพและการรองรับนักท่องเที่ยว การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เป็นต้น ความยั่งยืนทางสังคม (Social Sustainability) ที่คำนึงถึงการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น และความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability) ที่คำนึงถึงผลกระทบจากการกระทำของนักท่องเที่ยวซึ่งมีจำนวนมากและอาจนำมาซึ่งปริมาณของเสียที่เป็นมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม หรือการเก็บเอาพันธุ์ไม้ไปจากพื้นที่ที่กระทบต่อระบบนิเวศ เป็นต้น

๒.๓.๓ ลักษณะของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ลักษณะของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสามารถพิจารณาได้ ๔ ประการ คือ

๑.การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในขอบเขตของความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว

๒.การตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชนขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน

๓.การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว

๔.การประสานความต้องการทางเศรษฐกิจ การคงอยู่ของสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

๒.๓.๔ รูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรคำนึงถึงองค์ประกอบ ๓ ประการ

๑.เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่มีจิตสำนึก มีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศนั้นๆ

๒.เป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่สร้างความรู้และให้ความรู้

๓.เป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่ประชาชนในท้องถิ่นมีบทบาท มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมจัดทำและร่วมได้รับผลประโยชน์อย่างเสมอภาค

๒.๓.๕ ความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

๑.เพื่อให้การใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวเป็นไปอย่างคุ้มค่า และมีประสิทธิภาพสูงสุด

๒.เพื่อรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

๓.เพื่อป้องกันผลกระทบต่างๆ ที่จะเกิดกับทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชน

๒.๔.๑ ความหมายและความเป็นมาของการท่องเที่ยวชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism หรือ CBT) เป็นแนวคิดที่ประเทศต่างๆ ทั่วโลกนำมาจัดการในชุมชนท้องถิ่นตลอด 2 ทศวรรษที่ผ่านมา โดยรูปแบบของการจัดการโดยคนในชุมชนหรือเจ้าของพื้นที่ (Host Management) เช่น ประเทศญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ Etsuko (2008) แห่งมหาวิทยาลัย Okazaki Kobe ได้ศึกษาและพบว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญคือการมีส่วนร่วม การกระจายอำนาจ กระบวนการความร่วมมือ และความคิดสร้างสรรค์ในกลุ่มสังคม การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนขยายตัวอย่างรวดเร็วและในอนาคตมีแนวโน้มที่จะเติบโตขึ้นเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงภายในและภายนอกชุมชนมากขึ้น ทั้งนี้รูปแบบของการจัดการโดยชุมชนถูกคาดหวังว่าเป็นวิธีการจัดการท่องเที่ยวแบบหนึ่งที่มีศักยภาพ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ และสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวในตัวเอง^๖

^๖ สุดถนอม ตันเจริญ, บทความงานวิจัยเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ครั้งที่ 1 (วันที่ 16 มิถุนายน 2560) โครงการพัฒนาศูนย์สู่ความเลิศเป็นเลิศตามอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. ที่มา.- <http://identity.bsru.ac.th/archives/3735>

๒.๔.๒ ลักษณะของการท่องเที่ยวชุมชน

ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยชุมชนเอง ประกอบด้วยมิติการจัดการและการพัฒนา ๕ ด้านคือ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่ง Mintzberg (2009) สรุปได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมีการส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน โดยการพัฒนาที่มีคนในชุมชนเป็นศูนย์กลาง และมีลักษณะด้านการเมืองคือรูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง รวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรม ส่งผ่านวัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นต่อ ๆ ไป ซึ่งเป็นผลของการจัดการทรัพยากรในชุมชนด้วยสมาชิกของชุมชนนั้น ๆ ทำให้เกิดการพัฒนาย่างยั่งยืน ในความหมายของการเป็นผู้ประกอบการ มีการจ้างงาน การจัดการที่ดิน จัดหาสินค้าและบริการให้แก่นักท่องเที่ยว ไปพร้อม ๆ กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และชุมชนนั้นก็มีความสุขและมีรายได้อย่างต่อเนื่อง ยิ่งไปกว่านั้น การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประสบความสำเร็จยังแสดงให้เห็นถึงการที่นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เป็นองค์ประกอบสำคัญของธุรกิจบริการที่ชุมชนนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวทุกประเภท (Middleton, 1998) ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาที่ปราศจากการทำลายสิ่งแวดล้อมที่นำมาซึ่งความสำเร็จของการพัฒนาย่างยั่งยืน

๒.๔.๓ ลักษณะของการท่องเที่ยวชุมชน

พจนานุกรม (2546: 15) กล่าวถึง องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่ามีอยู่ ๔ ด้าน คือ ๑) ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ๒) องค์กรชุมชน ๓) การจัดการ ๔) การเรียนรู้

จากผลการวิจัย เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อชุมชนและท้องถิ่นของสุทธอนมตันเจริญ (2559) ชี้ให้เห็นว่า องค์กรชุมชนถูกจัดตั้งอย่างเป็นทางการ ซึ่งมีการจัดการและการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ภายใต้จิตสำนึกในการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเอง คิดเป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนา เกิดรายได้เพิ่มขึ้นมีการรวมตัวกัน สร้างความเข้มแข็งในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ตามความคาดหวังและความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อให้เป็นตามหลักการพัฒนาย่างยั่งยืน ตามที่ วีระพล ทองมา (2555) อธิบายไว้คือ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคมวัฒนธรรม 3) สิ่งแวดล้อม และสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนคือการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา สืบสานสืบทอด ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ได้ เกิดความรัก ความภาคภูมิใจในความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมในทรัพยากรของชุมชน และเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันในที่สุด ในความหมายของผลกระทบด้านบวกของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

๒.๕.๑ ความหมายเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

คำว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การปรับปรุงหรือการทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง รวมถึงความน่าสนใจของท้องถิ่นนั้นว่ามีเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นหรือไม่ ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้หลายประการดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับ ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า “ศักยภาพ” ไว้ว่า “ศักยภาพ หมายถึง ภาวะแฝง อำนาจหรือคุณสมบัติที่แฝงอยู่ในสิ่งต่างๆ อาจทำให้พัฒนาหรือให้ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้ เช่น เขามีศักยภาพในการทำงานสูง น้ำตกขนาดใหญ่มีศักยภาพในการให้พลังงานได้มาก”^๗

ส่วนในทางปรัชญาศักยภาพ (potential-potentiality) ตรงกันข้ามกับคำว่า กรรตุภาพ หรือ ภาวะที่เป็นจริง (actual-actuality) หรือเรียกกันด้วยภาษาง่ายๆ ว่า ภาวะแฝง (potential) กับภาวะจริง (actuality) ศักยภาพ (ภาษาละติน potentia) เป็นภาวะที่เปลี่ยนแปลงได้ เป็นไปได้เกิดขึ้นได้ ตรงข้ามกับภาวะจริง (actus) ซึ่งในปรัชญาตะวันตกตั้งแต่อริสโตเติล พูดถึงความสมบูรณ์ (perfection) ว่าเป็นภาวะความจริงที่บริสุทธิ์ actus purus (pure action) เปลี่ยนแปลงไม่ได้^๘

เศียร เสวต ได้ให้คำนิยามคำว่า “ศักยภาพ” ไว้ว่า “ศักยภาพ หมายถึงการรู้จักตัวเองว่ากำลังทำอะไรอยู่ และสิ่งที่ทำอยู่นั้นถูกต้องหรือไม่ จงคิดดี ทำอะไรอย่างมีสติ และนำสิ่งที่อยู่เหล่านี้นามาสร้างด้วยตนเองให้นำไปสู่ความสำเร็จ”^๙

ศักดิ์ศิริ นันตะสุข และคณะ ได้ให้ความหมายของศักยภาพไว้ว่า ศักยภาพ หมายถึง ภาวะแฝง อำนาจหรือคุณสมบัติที่มีแฝงอยู่ในสิ่งต่างๆ อาจทำให้พัฒนาหรือให้ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้ เมื่อคนในชุมชนมีศักยภาพ ย่อมสนับสนุนให้การดำเนินงานขององค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพล้นพ้น ฐานของการช่วยเหลือตนเอง สมรรถภาพหรือศักยภาพของบุคคลควรมีในปัจจุบัน ดังนี้^{๑๐}

๑. ศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ การพัฒนาความรู้ความเข้าใจในหลักวิชาชีพมากขึ้น

๒. ศักยภาพด้านการปฏิบัติงาน

^๗ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๙๕.

^๘ ดร.เสรี พงศ์พิศ, สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน มหาวิทยาลัยนเรศวร, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.nice.nu.ac.th> [๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕].

^๙ เศียร เสวต. ศักยภาพที่ยิ่งใหญ่ของมนุษย์. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์ชีวิต, ๒๕๔๘., หน้า ๒๓-๒๕.

^{๑๐} ศักดิ์ศิริ นันตะสุข และคณะ โครงการพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้, มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ๒๕๕๐, จังหวัดชัยภูมิ. สืบค้นเมื่อ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๒ จาก www.ttresearchg.org หน้า ๑๗-๑๘.

๓. ศักยภาพด้านบริบททั้งเศรษฐกิจ สังคมและสภาพแวดล้อม

๔. ศักยภาพด้านการติดต่อสื่อสาร

๕. ศักยภาพด้านการบูรณาการ

๖. ศักยภาพด้านการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อม

๒.๕.๒ หลักเกณฑ์การพิจารณาและการกำหนดศักยภาพ หรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี^{๑๑} ได้เสนอหลักเกณฑ์การพิจารณาและการกำหนดศักยภาพ หรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

๑. คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ ความสำคัญทางลัทธิและศาสนา บรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และวิถีชีวิต

๒. ความสะดวกในการเข้าถึง ได้แก่ สภาพของเส้นทางท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทางระยะเวลาจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว

๓. สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร เครื่องดื่ม สถานบริการต่างๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และการรักษาความปลอดภัย

๔. สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ ระบบนิเวศ และสภาพอื่นๆ ของแหล่งท่องเที่ยว

๕. ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อจำกัดด้านพื้นที่ ข้อจำกัดทางด้านบริการ สาธารณูปโภค ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

๖. ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ ความเป็นที่รู้จักของแหล่งท่องเที่ยว และจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

ซึ่งสอดคล้องกับหลักเกณฑ์การพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวของวิภา ศรีระทุ ^{๑๒} แสดงไว้โดยต้องครอบคลุมองค์ประกอบการท่องเที่ยวทั้ง ๔ ด้าน ดังนี้

๑. เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ครอบคลุมองค์ประกอบด้านพื้นที่ คือ การดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะ หรือมีความเป็นเอกลักษณ์ ประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น รวมทั้งต้องมีปัจจัยอื่นที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้แก่ ลักษณะภูมิทัศน์ ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น สภาพของเส้นทาง ฤดูกาล ระยะทางจากจุดศูนย์กลางการท่องเที่ยวในพื้นที่ เป็นต้น

^{๑๑} วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี. ผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อมรดกศิลปวัฒนธรรม. จุลสารการท่องเที่ยว. ปีที่ ๔ (ฉบับเดือนตุลาคม ๒๕๒๙): ๓๑-๓๘.

^{๑๒} วิภา ศรีระทุ. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์. สารนิพนธ์ วท.ม. (การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ๒๕๕๑. ถ่ายเอกสาร..

๒. เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ครอบคลุมองค์ประกอบด้านการจัดการ คือ ความปลอดภัยในการท่องเที่ยวในพื้นที่ และบริเวณใกล้เคียง การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึง เช่น ถนน ไฟฟ้า แหล่งน้ำ การจัดการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยว ไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับ การจัดการควบคุมกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่

๓. เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ครอบคลุมองค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ คือ การพิจารณาถึงความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ โอกาสในการสร้างจิตสำนึก และการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม

๔. เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ครอบคลุมองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาว่า องค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบใดบ้างและประชาชนในท้องถิ่นมีความพอใจ หรือสนใจที่จะให้แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่

ทั้งนี้ในการพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนา เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการศึกษาทรัพยากรที่มีอยู่ ก่อนที่จะวางแผนพัฒนาหรือสิ่งเสริมใดๆ เพื่อให้การดำเนินงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายและได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างมีประสิทธิภาพ

ธรรมศักดิ์ โจนสุนทร^{๓๓} ได้แบ่งองค์ประกอบที่บ่งชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

๑. ปัจจัยจุดใจหลักของการท่องเที่ยว พิจารณาจากสถานที่ตั้งและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวขึ้นต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวหลายๆ ด้าน เช่น ความต้องการในด้านความสงบในการพักผ่อน ความสนุกสนาน การหาประสบการณ์ ซึ่งปัจจัยจุดใจหลักแบ่งได้ ๓ ชนิด ได้แก่ ปัจจัยจุดใจด้านธรรมชาติ ปัจจัยจุดใจในด้านประวัติศาสตร์และศาสนา และปัจจัยจุดใจทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น

๒. ปัจจัยประกอบ ได้แก่ คุณค่าดึงดูดใจจากสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และลักษณะภูมิทัศน์ที่เป็นเอกลักษณ์ ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน สภาพเศรษฐกิจและสังคม ภัยธรรมชาติและการเมือง

๓. ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกที่ได้มาตรฐานด้านที่พักและอาหาร การสื่อความหมาย ข้อมูลข่าวสาร การให้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ร้านจำหน่ายของที่ระลึก เป็นต้น

๔. ปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม ต้องพิจารณาถึงโครงข่ายการคมนาคมทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า น้ำ การระบายน้ำ การกำจัดขยะ ตลอดจนระบบการสื่อสารโทรคมนาคม

^{๓๓} ธรรมศักดิ์ โจนสุนทร. สรุปผลการสัมมนาการพัฒนาการท่องเที่ยวภาคเหนือ. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ๒๕๔๒ หน้า ๔๓-๔๔.

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน^{๑๔}

๒.๖.๑ ความหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนได้มีกำเนิดขึ้นและเป็นที่ยอมรับกันมานานแล้วและจากการที่การพัฒนาชุมชนได้ถูกนำมาใช้และรับการยอมรับอย่างแพร่หลายจึงได้มีองค์การหน่วยงานและนักวิชาการได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนดังนี้

ที่ประชุมสัมมนาของผู้เชี่ยวชาญเรื่องการบริหารและการปกครองประเทศในทวีปแอฟริกา ณ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนเป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ.1948 ระบุว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นโดยอาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชน เกิดจากความคิดริเริ่มของประชาชน ถ้าหากประชาชนไม่เกิดความคิดริเริ่มก็ใช้เทคนิควิธีการกระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้น เพื่อให้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างแท้จริง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ๒๕๒๖ : ๑๐)

องค์การสหประชาชาติ (UN. 1955 : 6) ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการรวมกำลังระหว่างประชาชนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ ให้เจริญยิ่งขึ้นและผสมผสานเข้าเป็นชีวิตของชาติ ทำให้ประชาชนสามารถอุทิศตนเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่

กรมการพัฒนาชุมชน^{๑๕} ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชนคือการพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชนเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเองเพื่อนบ้าน และชุมชนให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นโดยการร่วมมือระหว่างประชาชนกับรัฐบาลเป็นวิธีการที่นำเอาบริการของรัฐบาลผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์^{๑๖} (อธิบายว่า การพัฒนาชุมชนคือการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นอยู่ (สภาพที่ไม่พึงปรารถนาไม่ดั่งใจ) ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (สภาพที่พึงปรารถนาที่ดั่งใจหรือเจริญ) กล่าวคือเป็นการมุ่งใจเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่างๆ ในชุมชนจากสภาพที่ไม่พึงปรารถนาไปสู่สภาพที่พึงปรารถนาอันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้กล่าวโดยสรุปการพัฒนาชุมชนได้แก่การเปลี่ยนแปลงชุมชนที่มีการวางแผน (Planned Community Change)

^{๑๔} [http://203.155.220.175/newweb/index.php?option=com_content&view=article&id=](http://203.155.220.175/newweb/index.php?option=com_content&view=article&id=593:2013-06-25-10-38-32&catid=93:2013-05-21-01-39-03&Itemid=184)

593:2013-06-25-10-38-32&catid=93:2013-05-21-01-39-03&Itemid=184

^{๑๕} กรมการพัฒนาชุมชน, *การพัฒนาชุมชน*. (กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๒๗) หน้า ๑.

^{๑๖} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, *การพัฒนาชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖) หน้า ๑๐.

สนธยา พลศรี^{๑๗} กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาคนและกลุ่มคนในชุมชนให้มีศักยภาพเพียงพอและร่วมมือกันปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชนตามแผนและโครงการที่กำหนดไว้ทั้งการใช้พลังของชุมชนและการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน

การพัฒนาชุมชนเป็นคำที่มีความหมายเฉพาะในตัวเองและมุ่งเน้นการพัฒนาคนในชุมชนด้วยวิธีการพัฒนาชุมชนเป็นสำคัญเป็นวิธีการที่สามารถนำไปช่วยในการดำเนินงานพัฒนาด้านอื่นๆให้ประสบความสำเร็จได้อีกด้วยทั้งนี้เพราะว่าการพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาคนให้มีความพร้อมที่จะรองรับกิจกรรมการพัฒนาเหล่านั้นได้นั่นเอง

โกวิท พวงงาม^{๑๘} ได้ทำการสรุปประมวลความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงการสร้างสรรค์ปรับปรุงอย่างมีกระบวนการ (Process) และเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้างและแบบแผน (Planned and Structured Change) หรือ มีการกำหนดทิศทางเป้าหมายที่แน่นอน (Ultimate Goal) ที่อาจเป็นไปได้ทั้งการกระทำของภาครัฐ และภาคเอกชน หรือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชนทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ให้ดีขึ้น เช่น เศรษฐกิจ การศึกษาเรียนรู้ สุขภาพอนามัย วัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้มีความสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ ในขณะเดียวกัน ยังอาจหมายถึง การเรียนรู้และการดำรงไว้ซึ่งทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ชุมชนมีมาตั้งแต่เดิมคือ ภูมิปัญญา ระบบนิเวศ ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียม ชาติพันธุ์ ศาสนาและภาษา อีกด้วย

จากความหมายดังกล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า **การพัฒนาชุมชน** หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงคนและชุมชนให้ดีขึ้น โดยใช้พลังและความร่วมมือจากคนในชุมชนและหน่วยงานของรัฐและองค์กรในชุมชนเพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดความก้าวหน้า ทั้งในด้านคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองโดยมุ่งยกระดับมาตรฐานการครองชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชน

๒.๖.๒ ความเป็นมาของแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน (Community Development) มีรากฐานแนวคิดที่มาจาก ๓ ประการ คือ^{๑๙}

๑. เป็นการทดลองปฏิบัติงานในประเทศอาณานิคมของประเทศอังกฤษในทวีปแอฟริกา และประเทศในแถบทวีปเอเชีย

^{๑๗} สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. (สงขลา : สถาบันราชภัฏสงขลา, ๒๕๔๒) หน้า ๔๙.

^{๑๘} โกวิท พวงงาม, **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. (กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓) หน้า ๑๓๒.

^{๑๙} Lane E. hold Croft, “The Rise and Full of Community Development in. Developing Countries 1950-1965 : a Critical Analysis and Imp Location” in Developing. 1982 : 210. อ้างจากแหล่งข้อมูล <http://www.dsdw2016.dsdw.go.th > doc>

๒. เป็นการปฏิบัติงานของหน่วยงานอาสาสมัครจากประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศในแถบยุโรปที่เข้าไปดำเนินงานในประเทศอื่นๆ

๓. แผนงานด้านการศึกษาผู้ใหญ่ การบริการชุมชนและด้านสวัสดิการสังคมภายในประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ

คำว่า “การพัฒนาชุมชน” มาจากแนวความคิด “การศึกษามวลชน” (Mass Education) ในประเทศแถบทวีปแอฟริกาที่เป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษ ซึ่งมีหลักการว่า การสร้างคนให้เป็นพลเมืองดีนั้น สามารถเริ่มจากหน่วยเล็กๆ ในชุมชน และจะต้องมุ่งไปที่ชุมชนโดยรวม เพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาเรียนรู้ตระหนักและได้เข้ามามีส่วนร่วมถึงขั้นสูงสุด คือ การเข้าไปควบคุมการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจสังคมที่เกิดขึ้นรอบตัวของเขาเอง การศึกษามวลชนเป็นการศึกษานอกระบบมากกว่าการศึกษาในระบบ เพื่อให้ประชาชนตื่นตัวและรับผิดชอบตนเองต่อไป

ในปี พ.ศ.๒๔๙๑ ได้มีการประชุมเกี่ยวกับการพัฒนาอาณานิคมที่เมืองเคมบริดจ์ ได้มีมติให้ใช้คำว่า การพัฒนาชุมชน แทนคำว่า การศึกษามวลชน และได้ให้คำจำกัดความว่า การพัฒนาชุมชนหมายถึง ขบวนการ (Movement) ที่กำหนดขึ้น เพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ของชุมชนส่วนรวมให้ดีขึ้นโดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม และหากเป็นไปได้ก็ด้วยความคิดริเริ่มของชุมชนเอง แต่ถ้าความคิดริเริ่มเช่นนั้นไม่อาจเกิดขึ้นได้ ก็จำเป็นต้องใช้เทคนิคแรงเร้าให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่ม เพื่อให้เกิดการตอบสนองต่อขบวนการนี้อย่างจริงจัง การพัฒนาชุมชนครอบคลุมไปถึงการทำให้ดีขึ้นในทุกรูปแบบ

ในทศวรรษที่ ค.ศ.๑๙๕๐ ผู้นำอเมริกันมีความเชื่อว่า ประเทศกำลังพัฒนาในโลกเสรีทั้งหลาย กำลังตกอยู่ภายใต้การรุกรานของลัทธิคอมมิวนิสต์ การให้การช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการทหารนั้นเป็นเรื่องจำเป็น แต่ไม่เพียงพอที่จะดำรงนโยบายต่างประเทศของอเมริกาได้ การพัฒนาชุมชนของอเมริกาจึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อความมั่นคงของประเทศและประชาธิปไตยซึ่งโดยข้อเท็จจริงแล้วก็คือเครื่องมือที่แฝงด้วยนโยบายต่างประเทศในระยะยาวของอเมริกานั้นเอง ซึ่งภายหลังจากสงครามโลก ครั้งที่ ๒ สิ้นสุดยุติลง ได้เกิดภาวะความยากจนไม่รู้หนังสือและโรคภัยไข้เจ็บขึ้นในประเทศต่างๆ โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนาซึ่งนานาประเทศได้ให้ความสนใจต่อปัญหานี้ประกอบกับองค์การสหประชาชาติได้กำเนิดขึ้นมา เพื่อป้องกันมิให้คนรุ่นหลังต้องเผชิญกับความโหดร้ายทารุณของสงครามอีก ภารกิจสำคัญขององค์การสหประชาชาติในขณะนั้น คือ การเยียวยาบาดแผลอันเป็นผลจากภัยสงคราม ดูแลเด็กไร้บ้านขาดอาหารและพิการ วิธีการหนึ่งที่องค์การสหประชาชาตินำมาใช้คือขบวนการพัฒนาชุมชน โดยเริ่มงานในปี ค.ศ.๑๙๕๐

ประเด็นสำคัญในความหมายของการพัฒนาชุมชนขององค์การสหประชาชาติ ก็คือ การเป็นหุ้นส่วนกัน (Partnership) ระหว่างรัฐบาลกับท้องถิ่น ซึ่งแนวคิดการพัฒนาชุมชนขององค์การสหประชาชาตินับได้ว่ามีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานในประเทศต่างๆ มากพอสมควร^{๒๐}

คำว่า การพัฒนาชุมชน ได้รับความนิยมและแพร่หลายไปทั่วโลก เมื่อองค์การสหประชาชาติให้การยอมรับ โดยองค์การสหประชาชาติได้กำหนดความหมาย หลักการและวิธีการพัฒนาชุมชนขึ้น เพื่อให้ใช้ร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิก และที่สำคัญคือ การที่องค์การสหประชาชาติกำหนดให้ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๖๐ – ๑๙๖๙ เป็นทศวรรษแห่งการพัฒนาและเมื่อครบกำหนดแล้วยังได้มีการกำหนดเพิ่มเติมให้ปี ค.ศ. ๑๙๗๐ – ๑๙๗๙ เป็นทศวรรษที่สองแห่งการพัฒนาติดต่อกันอีกด้วยจึงทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางและนิยมนำมาใช้กันโดยทั่วไปในปัจจุบัน^{๒๑}

ส่วนประเทศไทยในฐานะสมาชิกขององค์การสหประชาชาติก็ได้นำแนวคิดและหลักการพัฒนาชุมชนมาใช้ด้วยเช่นกันเกี่ยวกับประวัติและความเป็นมาของการพัฒนาชุมชนในประเทศไทยนั้น **ปรีชาติ วลัยเสถียร**^{๒๒} ได้ให้คำอธิบายไว้เอาไว้ว่า ความคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนได้มีการริเริ่มขึ้นโดยกระทรวงมหาดไทยที่ได้ประกาศใช้แผนบูรณชนบทเมื่อ ๑ เมษายน ๒๔๘๕ โดยมีมุ่งหวังให้ราษฎรไทยเป็นพลเมืองดีมีที่ดินทำกินและมีการครองชีพที่ดีขึ้น แต่ในหลักการที่กำหนดนั้น เป็นการพัฒนาดังกล่าวเป็นหลักการและมีการดำเนินการไปได้ประมาณ ๒ ปี เพราะขาดหลักวิชาการและไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ประกอบกับเกิดสงครามมหาเอเซียบูรพา (สงครามโลก ครั้งที่ ๒) ทำให้ประเทศต้องตกอยู่ในภาวะของสงคราม ภายหลังเมื่อสงครามสิ้นสุดลง รัฐบาลได้ริเริ่มโครงการบูรณชนบทขึ้นมาอีกครั้ง โดยใช้แผนการบูรณชนบทปี พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านการพัฒนา และภายใต้แผนการบูรณชนบทนี้ ได้มีคณะกรรมการบูรณชนบทเกิดขึ้นในทุกท้องถิ่นที่อยู่นอกเขตเทศบาล

๒.๖.๓ ปรัชญาพัฒนาชุมชน

แนวคิดการพัฒนาชุมชน มีรากฐานมาจากปรัชญาพัฒนาชุมชน ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

พัฒน์ บุญยรัตน์^{๒๓} ได้กล่าวถึงหลักปรัชญามูลฐานของงานพัฒนาชุมชน ไว้ดังนี้

๑. บุคคลแต่ละคนย่อมมีความสำคัญและมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน จึงมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม และอย่างบุคคลมีเกียรติในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชนคนหนึ่ง

^{๒๐} ปรีชาติ วลัยเสถียร, *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*, กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓) หน้า ๗-๘.

^{๒๑} **วรวิทย์ ไรรัตน์**, อ่างใน ญัฏฐาภูมิ ทรัพย์อุบลัมภ์, *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*, (จันทบุรี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๘) หน้า ๑๒๐.

^{๒๒} ปรีชาติ วลัยเสถียร, *อ่างแล้ว*. หน้า ๑๒-๑๓.

^{๒๓} **พัฒน์ บุญยรัตน์**, *การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช, ๒๕๑๗), หน้า ๑-๒.

๒. บุคคลแต่ละคนย่อมมีสิทธิและสามารถที่จะกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ตนต้องการ

๓. บุคคลแต่ละคนถ้าหากมีโอกาสแล้ว ย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงทัศนะ ประพฤติ ปฏิบัติ และพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นได้

๔. มนุษย์ทุกคนมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม ความเป็นผู้นำ และความคิดใหม่ๆ ซึ่งซ่อนเร้นอยู่ และพลังความสามารถเหล่านี้สามารถเจริญเติบโต และนำออกมาใช้ได้ถ้าพลังที่ซ่อนเร้นเหล่านี้ได้รับการพัฒนา

๕. การพัฒนาพลังและขีดความสามารถของชุมชนในทุกด้านเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของบุคคล ชุมชน และรัฐ

ฉะนั้น จึงเห็นได้ว่า ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนนั้น (๑) ตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคงแห่งความศรัทธาในตัวคนว่าเป็นทรัพยากรที่มีความหมายและสำคัญที่สุด มนุษย์ทุกคนมีความสามารถ (๒) การพัฒนาชุมชน ก็คือ ความศรัทธาในเรื่องความยุติธรรมของสังคม (Social Justice) การมุ่งจัดความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำต่ำสูงที่เห็นได้ชัดในหมู่มวลชนนั้น เป็นเรื่องที่อารยะสังคมพึงยึดมั่น และ (๓) ความไม่รู้ ความต้อติง และการใช้กำลังบังคับเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของการพัฒนา และความเจริญรุดหน้าจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยวิธีการให้การศึกษาเท่านั้น การให้การศึกษาและให้โอกาสจะช่วยดึงพลังซ่อนเร้นในตัวคนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพได้ก็จะต้องยึดหลักการรวมกลุ่ม และการทำงานกับกลุ่ม เพราะมนุษย์เราเป็นสัตว์สังคม การอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม และทำงานรวมกันเป็นกลุ่ม จะช่วยให้คนได้เจริญเติบโตโดยเร็วที่สุด

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี^{๒๔} ได้กล่าวถึงปรัชญาของการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย

๑. การพัฒนาชุมชนนั้นให้ความสำคัญ เชื่อมั่นในตัวบุคคลว่าเป็นทรัพยากร (Human Resources) ที่มีความสำคัญที่สุดในความสำเร็จของการดำเนินงานทั้งปวง และเชื่ออย่างแน่วแน่ว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตัวเองได้ตามขีดความสามารถทางกายภาพของตน หากโอกาสอำนวยและมีผู้คอยชี้แนะที่ถูกต้อง

๒. การพัฒนาชุมชนเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนปรารถนา ต้องการความยุติธรรมที่มีชีวิตอยู่ในสังคม (Social Justice) ต้องการอยู่ในสังคมด้วยความสุขกาย สบายใจ (Social Satisfaction) และต้องการอยู่ร่วมในสังคมให้เป็นที่ยอมรับของสังคมด้วย (Social Acceptability)

ทองศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ^{๒๕} ได้กล่าวถึงปรัชญาการพัฒนาชุมชนไว้ว่าการพัฒนาชุมชนมีหลักปรัชญาอันเป็นมูลฐานสำคัญ ดังนี้

^{๒๔} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. การพัฒนาชุมชน : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด บางกอกบล็อก.๒๕๓๔)

หน้า ๕.

^{๒๕} ทองศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ, การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติ (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๓๔) หน้า ๖.

๑. มนุษย์ทุกคนมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม และความเป็นผู้นำซ่อนเร้นอยู่ในตัว พลังเหล่านี้สามารถเจริญเติบโต และนำออกมาใช้ได้ ถ้าได้รับการพัฒนา

๒. บุคคลและคนถ้าหากมีโอกาสแล้ว ย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงทัศนคติ ประพฤติปฏิบัติ และพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นได้

๓. บุคคลแต่ละคนย่อมมีความสำคัญและมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน จึงมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรมอย่างบุคคลมีเกียรติในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชนผู้หนึ่ง

๔. บุคคลแต่ละคนย่อมมีสิทธิ และสามารถที่จะกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ตนต้องการ

๕. การพัฒนาพลังและขีดความสามารถของคนในชุมชนทุกด้าน เป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนทุกคนและชุมชนโดยรวม

กรมการพัฒนาชุมชน^{๒๖} ได้กล่าวสรุป ปรัชญางานพัฒนาชุมชนมีความเชื่อว่า

๑. มนุษย์ทุกคนมีเกียรติและศักดิ์ศรีในความเป็นคน

๒. มนุษย์ทุกคนมีความสามารถ หรือมีศักยภาพ

๓. ความสามารถของมนุษย์สามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มและทางานร่วมกันเป็นกลุ่มจะช่วยให้คนเจริญเติบโตโดยเร็วที่สุด

สรุปได้ว่า ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธาในศักยภาพหรือพลังความสามารถของมนุษย์ คนแต่ละคนมีความสามารถในการพัฒนาตนเองได้ถ้ามีโอกาสการพัฒนาชุมชนจึงต้องพัฒนาบุคคลให้มีความคิดและความสามารถเพิ่มขึ้น ให้บุคคลได้รับความยุติธรรมมีอิสรภาพ เสรีภาพและความเสมอภาคในการดำรงชีวิต ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนนี้มีความสอดคล้องกับปรัชญาทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก ประเทศสหรัฐอเมริกาจึงได้นำไปใช้และเผยแพร่ปรัชญาทั้งสองนี้ควบคู่กันไป จึงทำให้การพัฒนาชุมชนได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง ดังที่กล่าวมาแล้ว

๒.๖.๔ แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้อื่นได้มีพัฒนาการมาเป็นลำดับ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการที่สมาชิกในชุมชนมีเพิ่มมากขึ้น การขยายตัวของกลุ่มหรือชุมชนมีมากขึ้น เกิดมีผู้นำ ผู้ตาม ผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองเพิ่มมากขึ้น มีกลุ่มที่เจริญกว่าและกลุ่มผู้ด้อยกว่า ดังนั้นเมื่อเกิดมีกลุ่มในลักษณะที่สัมพันธ์กันมากขึ้น จึงทำให้ต้องมีการจัดระบบการดำเนินชีวิตร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และผลประโยชน์ร่วมกันของแต่ละฝ่าย จึงทำให้เกิดมีแนวความคิดในการจัดระบบการดำเนินชีวิตร่วมกันในชุมชน ซึ่ง**จิรพรรณ กาญจนจิตรา^{๒๗}** กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนมีแนวความคิดมูลฐานอยู่ ๓ ประการ ดังนี้

^{๒๖} กรมการพัฒนาชุมชน, แนวทางส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน. (กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๔๔) .

^{๒๗} จิรพรรณ กาญจนจิตรา, การพัฒนาชุมชน (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓) หน้า ๕-๖.

๑. การช่วยเหลือตนเองและการช่วยเหลือเพื่อให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องช่วยตนเองในรูปแบบของแรงงาน วัสดุและทรัพย์สินเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง หากเกินความสามารถรัฐบาลจึงจะให้การสนับสนุนตามสมควร เช่น ความช่วยเหลือด้านวิชาการงบประมาณ เป็นต้น ความช่วยเหลือจากภายนอกจึงมีความจำเป็นที่จะเข้ามาแก้สถานการณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ว่า จะช่วยเหลือให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเองไปได้ตลอดรอดฝั่ง

๒. การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ ปัญหาของชุมชนหรือประเทศไม่อาจแก้ไขได้โดยวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่ต้องเป็นการประสานการปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเป็นการประสานวิธีการหลายวิธีและหลายด้าน หากเราศึกษาปัญหาของชุมชนอย่างละเอียดจะพบว่า ปัญหาของชุมชนนั้นมีสาเหตุหลายประการ ฉะนั้นจึงต้องดำเนินการด้วยวิธีการต่างๆ พร้อมกันไป เช่น การยกระดับการครองชีพของประชาชน จะต้องพัฒนาทางด้านทักษะการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อม การวางแผนครอบครัว เป็นต้น การกำหนดวิธีการแก้ปัญหาของชุมชน จึงต้องหยิบยกปัญหาของชุมชนนั้นมาพิจารณาอย่างละเอียด และต้องระลึกว่า ปัญหาหนึ่งจะเกี่ยวกันหรือกระทบไปยังอีกปัญหาหนึ่งหรือหลายปัญหาเสมอ ดังนั้น โครงการหรือกิจกรรมที่กำหนดขึ้นมาจะต้องเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้หลายปัญหา

๓. การพัฒนาชุมชนเป็นการดำเนินงานที่เริ่มจากท้องถิ่นชนบท โดยมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศ (มิได้หมายความว่า นโยบายชาติเป็นตัวกำหนดนโยบายท้องถิ่น แต่หมายถึง กิจกรรมในท้องถิ่นจะได้รับการสนับสนุนให้เป็นกำลังสำคัญในการดำเนินนโยบายชาติ) การสนับสนุนจากรัฐบาลในที่นี้คือด้านวัสดุ กำลังคน ฉะนั้น การดำเนินงานของท้องถิ่นใดเป็นเอกเทศปราศจากเป้าหมายที่สอดคล้องกับนโยบายของชาติ ย่อมจะไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเท่าที่ควรจะเห็นได้ว่า แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้นักพัฒนาสามารถทำงานร่วมกับประชาชนได้อย่างถูกต้องและก่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพ

ผู้ที่ทำงานจะต้องมีความเข้าใจในแนวความคิดในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดีเสียก่อน จึงจะสามารถดำเนินงานได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นยังจำเป็นต้องพิจารณาแนวความคิดในการพัฒนาชุมชน ดังนี้คือ

๑) คนมีความสำคัญมากที่สุด (Man is a Most Important) การพัฒนาชุมชนเชื่อมั่นในศักยภาพหรือพลังความสามารถของคน เพราะการดำรงอยู่หรือการล่มสลายของชุมชน การพัฒนาหรือการเสื่อมถอยของชุมชนขึ้นอยู่กับคนในชุมชนเป็นสำคัญจึงต้องให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาด้วยการพัฒนาคนให้มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองและชุมชน ร่วมกันสร้างมาตรฐานในการดำรงชีวิตหรือคุณภาพชีวิตที่ดี มีความพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนของตนเอง

๒) การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) การพัฒนาชุมชนเป็นการให้คนในชุมชนได้เข้ามาศึกษา ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผลและร่วมรับ

ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาชุมชนนั้นเป็นของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชนนั่นเอง

๓) การพึ่งตนเองของชุมชน (Self-Reliance) จากแนวความคิดที่เชื่อในศักยภาพและพลังความสามารถของชุมชน แนวความคิดของการพัฒนาชุมชนจึงเชื่อมั่นว่า การเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชนและชุมชนนั้น ทำให้คนสามารถที่จะพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเองสามารถสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

๔) การช่วยเหลือตนเอง (Aided Self-Help) เป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยึดเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่ง คือ ต้องพัฒนาให้ประชาชนพึ่งตนเองให้มากขึ้นและให้ได้มากที่สุดโดยมีรัฐเป็นผู้คอยให้การช่วยเหลือสนับสนุนในส่วนที่เกิดขีดความสามารถของประชาชนตามโอกาสและหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม

๕) การใช้ทรัพยากรในชุมชนให้คุ้มค่า (Community Natural Resources Utilize) ผลประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนโดยย่อมเกิดขึ้นแก่ชุมชนนั้น ดังนั้น จึงต้องใช้ทรัพยากรต่างๆ ของชุมชนเช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ พุทธทางสังคมและทรัพยากรต่างๆ ไม่พึงพาชุมชนอื่นๆ ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง เพราะแต่ละชุมชนต่างก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ทรัพยากรเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองเช่นเดียวกัน

๖) การริเริ่มของประชาชนในชุมชน (Initiative) แนวความคิดของการพัฒนาชุมชนเชื่อมั่นในสิทธิเสรีภาพของคน การพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชน โดยประชาชนเป็นผู้ริเริ่มในการศึกษา วิเคราะห์ปัญหา จัดทำแผนและโครงการไม่ใช่ถูกกำหนดโดยบุคคลหรือหน่วยงานนอกชุมชนการดำเนินงานพัฒนาในขั้นตอนต่างๆ ต้องให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้ริเริ่มและรับผิดชอบหน่วยงานนอกชุมชนอื่นๆ เป็นหน่วยที่สนับสนุนส่งเสริมเท่านั้น แนวความคิดดังกล่าวนี้ จะเกิดขึ้นได้โดยวิธีให้การศึกษากับคนในชุมชนจนมีความรู้ความสามารถในระดับที่เรียกว่า“คิดเป็น ทำเป็น” จนสามารถที่จะค้นหาปัญหา วิเคราะห์ปัญหา กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาและดำเนินการแก้ไขปัญหได้ด้วยตนเอง

๗) ความต้องการของชุมชน (Felt-Needs) จากความเชื่อที่ว่าคนมีศักยภาพและความสามารถในการพัฒนา แนวความคิดของการพัฒนาชุมชนจึงเชื่อมั่นว่าการเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชนและชุมชนนั้น ทำให้คนสามารถที่จะพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง สามารถสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ตามความต้องการของชุมชนเอง

๘) ขีดความสามารถของชุมชนและของรัฐบาล (Community and Government) การพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นให้ดำเนินการโดยคนและทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ เพราะรัฐบาลมีขีดความสามารถจำกัดทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ และระบบการบริหารส่วนชุมชนก็มีขีดจำกัดในเรื่องความไม่พร้อมของคนและทรัพยากรที่ใช้ในการพัฒนาไม่เพียงพอ ดังนั้น การดำเนินงานพัฒนาชุมชน จึง

ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของชุมชนและรัฐบาลกล่าวคือ ชุมชนที่มีความพร้อมมากก็พึ่งตนเองให้มาก ชุมชนที่มีความพร้อมน้อยรัฐก็ให้การสนับสนุนมากขึ้น ขีดความสามารถของชุมชนและรัฐนี้จะต้องได้สัดส่วนและสอดคล้องซึ่งกันและกัน

๙) การร่วมมือกันระหว่างรัฐกับประชาชน (Co-Operation Between) การพัฒนาชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ จะต้องเกิดจากการร่วมมือกันระหว่างรัฐบาลและประชาชน ไม่ปล่อยให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดรับผิดชอบเพียงฝ่ายเดียว เพราะรัฐบาลและประชาชนในชุมชนต่างก็มีข้อจำกัดไม่สามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพได้เต็มที่ดังกล่าวนำมาแล้ว การร่วมมือระหว่างรัฐบาลและประชาชนนี้ ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการช่วยเหลือตัวเองการใช้ทรัพยากรในชุมชนการมีส่วนร่วมของประชาชนและการสนับสนุนส่งเสริมของรัฐบาลอย่างเหมาะสมเป็นสำคัญ

๑๐) การพัฒนาแบบบูรณาการ (Integrated Development) การพัฒนาชุมชนจะต้องดำเนินการไปพร้อมๆ กันหลายๆ ด้าน จะมุ่งเพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนมีหลายกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ต้องสอดคล้องและเป็นแนวทางเดียวกัน เพื่อการประหยัดแรงงานงบประมาณและเวลาที่ใช้การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องประสานงานกับคนหน่วยงานองค์กรต่างๆ และงบประมาณ จึงจะประสบผลสำเร็จ

๑๑) ความสมดุลในการพัฒนา (Development as Equality) การพัฒนาชุมชนต้องดำเนินการไปพร้อมกันทุกด้าน ไม่มุ่งในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะเพราะทุกกิจกรรมมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด จึงต้องคำนึงถึงความสมดุลในการพัฒนาด้วยเช่น ความสมดุลระหว่างการพัฒนาคนกับสิ่งแวดล้อม ความสมดุลระหว่างสิ่งที่ป็นรูปธรรมกับนามธรรม ความสมดุลระหว่างการด้านพัฒนาวัตถุกับการพัฒนาด้านจิตใจคน ความสมดุลระหว่างเพศและวัย ความสมดุลระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาสากล เป็นต้น

๑๒) การศึกษาภาคชีวิต (Lifelong Education) คือ มีลักษณะเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชน ทุกเพศ ทุกวัย อย่างต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต เป็นการศึกษาที่เน้นให้รู้จักตัวเองรู้จักโลกและเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันกับสรรพสิ่ง ทั้งที่เป็นมนุษย์ธรรมชาติ หรือสิ่งที่เหนือธรรมชาติ อันก่อให้เกิดปัญญาเพื่อปรับสภาพความเป็นอยู่ให้สอดคล้องสมดุล การศึกษาภาคชีวิต (Lifelong Education) เป็นเครื่องมือที่สำคัญซึ่งจะทำให้มีความสามารถปรับตัวเองอยู่ในชุมชนและสังคมได้อย่างเป็นสุขตามอัตภาพ การนำเสนอแนวคิดการศึกษาภาคชีวิต (Lifelong Education) เป็นผลจากการนำเสนอรายงานขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ที่ได้นำเสนอไว้ว่า มนุษย์แต่ละคนจะต้องอยู่ในภาวะแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเขา ฉะนั้น แนวความคิดของการศึกษาภาคชีวิต จึงเปรียบเหมือนกุญแจดอกสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้

ดังนั้น การพัฒนาชุมชนที่เป็นกระบวนการเรียนรู้บนฐานของการทำความเข้าใจชีวิต จึงนับได้ว่า เป็นการศึกษาภาคชีวิตและเป็นการศึกษาที่มีความต่อเนื่องกันไปตราบเท่าอายุขัยของแต่ละบุคคล

นั้นแสดงว่า การพัฒนาชุมชนนั้นไม่มีที่สิ้นสุดแต่จะหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามความต้องการและสถานการณ์ของชุมชน

๒.๖.๕ หลักการพัฒนาชุมชน

จากแนวคิดพื้นฐานและปรัชญาของการพัฒนาชุมชนที่ได้นำเสนอมาแล้ว ในเบื้องต้นได้ถูกนำมาใช้ในการกำหนดให้เป็นหลักในการดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชน ดังนี้

องค์การสหประชาชาติ^{๒๘} ได้กำหนดหลักการพัฒนาชุมชนเพื่อให้ประเทศต่างๆ นำไปใช้ดังนี้

๑. การพัฒนาชุมชนจะต้องตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานและสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชนจากการริเริ่มของประชาชนและเริ่มจากโครงการง่ายไปสู่โครงการที่ยากขึ้นตามลำดับ

๒. ต้องเป็นโครงการอเนกประสงค์ที่จะช่วยแก้ปัญหาได้หลายด้าน

๓. เป็นการเปลี่ยนแปลงเจตคติของประชาชนในชุมชนที่ต้องทำไปพร้อมๆ กับกิจกรรมด้านอื่นๆ

๔. จะต้องมุ่งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่

๕. ต้องแสวงหาผู้นำท้องถิ่นสนับสนุนส่งเสริมและพัฒนาผู้นำชุมชนในด้านต่างๆตามลักษณะของกิจกรรมและความจำเป็นของแต่ละชุมชน

๖. ต้องยอมรับสตรีและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ

๗. รัฐต้องเตรียมจัดบริการให้การสนับสนุน

๘. ต้องวางแผนอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพทุกระดับ

๙. สนับสนุนให้องค์กรภาคเอกชนอาสาสมัครต่างๆทั้งในระดับท้องถิ่นระดับชาติและนานาชาติได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

๑๐. ต้องมีการวางแผนให้เกิดความเจริญแก่ชุมชนที่สอดคล้องกับความเจริญในระดับชาติ

กรมการพัฒนาชุมชน^{๒๙} ได้กล่าวถึงหลักในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนเอาไว้ว่าจะต้องยึดหลักที่สำคัญดังต่อไปนี้

๑. ยึดหลักความมีศักดิ์ศรีและศักยภาพของประชาชนและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ให้มากที่สุด นักพัฒนาจะต้องเชื่อมั่นว่าประชาชนนั้นมีศักยภาพที่จะใช้ความรู้

^{๒๘} UN. Department of Economic and social Affair, Community development and Related service.

(New York : United Nations Publication. 1960) pp. 8-13.

^{๒๙} กรมการพัฒนาชุมชน, การพัฒนาชุมชน. (กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน. ๒๕๒๗) หน้า ๕๕.

ความสามารถที่จะปรับปรุงพัฒนาตนเองได้จึงต้องให้โอกาสประชาชนในการคิดวางแผนเพื่อแก้ปัญหาชุมชนด้วยตัวของเขาเองนักพัฒนาควรเป็นผู้กระตุ้นแนะนำส่งเสริม

๒. ยึดหลักการพึ่งตนเองของประชาชน นักพัฒนาต้องยึดมั่นเป็นหลักที่สำคัญว่าต้องสนับสนุนให้ประชาชนพึ่งตนเองได้โดยการสร้างพลังชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชน ส่วนรัฐบาลจะช่วยเหลือสนับสนุนอยู่เบื้องหลังและช่วยเหลือในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน

๓. ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิดตัดสินใจวางแผนปฏิบัติตามแผนและติดตามประเมินผลในกิจกรรมหรือโครงการใดๆ ที่จะทำในชุมชนเพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการดำเนินงาน อันเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องของความเป็นเจ้าของโครงการหรือกิจกรรม

๔. ยึดหลักประชาธิปไตย ในการทำงานพัฒนาชุมชนซึ่งจะต้องเริ่มด้วยการพูดคุยประชุมปรึกษาหารือร่วมกันคิดร่วมกันตัดสินใจและหาข้อสรุปร่วมกันภายใต้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย

หลักการพัฒนาชุมชนที่นักพัฒนาชุมชนนำมาใช้ในประเทศไทยนอกจากยึดถือหลักการพัฒนาชุมชนขององค์การสหประชาชาติแล้วยังได้ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพพื้นฐานของสังคมไทยซึ่งมีหลักการสำคัญดังนี้

๑. หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการที่ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในทุกขั้นตอนคือร่วมศึกษาร่วมคิดร่วมวิเคราะห์ร่วมตัดสินใจร่วมวางแผนร่วมแก้ปัญหา ร่วมติดตามประเมินผลร่วมรับผิดชอบร่วมรับผลของการพัฒนาทั้งในรูปของบุคคลกลุ่มและองค์กรอย่างแท้จริง และด้วยความสมัครใจไม่ใช่ด้วยความเกรงใจหรือถูกบังคับเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในตนเองมองเห็นและตระหนักถึงศักยภาพหรือพลังความรู้ความสามารถของตนเองเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนและเจ้าของงานพัฒนาชุมชน (Sense of Belonging) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ

๒. หลักการพึ่งตนเองของชุมชน หลักการพัฒนาชุมชนที่สำคัญประการหนึ่งคือการพึ่งตนเองของชุมชนตามศักยภาพ หรือพลังความสามารถที่มีอยู่ในชุมชนทั้งศักยภาพของคน ทรัพยากร และทุนต่างๆ ของชุมชนด้วยการพัฒนาให้ประชาชนมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง เพราะเป็นผู้รู้สภาพที่แท้จริงในชุมชนมากกว่าผู้อื่น เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนมากกว่าผู้อื่น และต้องดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนนานกว่าผู้อื่น การพึ่งตนเองได้ของชุมชนเป็นการช่วยแบ่งภาระของรัฐบาลทำให้คนในชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถดำรงรักษาและพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน

๓. หลักการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มและองค์กร กลุ่มและองค์กรเป็นศูนย์กลางของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งกลางของการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมกันรับผิดชอบ เป็นแหล่งฝึกพลังความรู้ความสามารถของชุมชน ทำให้เกิดศักยภาพหรือพลังในการพัฒนา

ชุมชนอย่างเต็มที่สนับสนุนส่งเสริมหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและหลักการพึ่งตนเองของประชาชน ที่กล่าวมาแล้วให้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ต่อไปอีกด้วย กลุ่มและองค์กรยังช่วยให้เกิดความมั่นใจว่า การพัฒนาชุมชนจะไม่ประสบความล้มเหลวเพราะถึงแม้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประสบปัญหาและไม่เข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาแต่กลุ่มและองค์กรยังคงมีอยู่สามารถดำเนินงานพัฒนาต่อไปได้อีก

๔. หลักการค้นหาและพัฒนาผู้นำ ผู้นำในการพัฒนาชุมชน จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ยอมรับในหลักการของระบอบประชาธิปไตย มีบุคลิกภาพเด่นเป็นพิเศษ เป็นที่ยอมรับนับถือของคนในชุมชน ทั้งผู้นำเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งที่ได้รับการแต่งตั้งและการเลือกตั้งให้เป็นผู้นำ ผู้นำท้องถิ่นจึงเป็นผู้นำทำหน้าที่ประสานงานการพัฒนาชุมชนได้ดีและเป็นพลังสำคัญที่ทำให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ

๕. หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน ปรัชญาและความคิดของระบอบประชาธิปไตยกับปรัชญาและแนวความคิดของการพัฒนาชุมชน เป็นหลักการเดียวกันกล่าวคือทำให้ประชาชนมีสิทธิอิสรภาพเสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพในการดำรงชีวิตตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ดังนั้น หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน คือ กิจกรรมการพัฒนาชุมชนต้องเป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนในชุมชนด้วยความสมัครใจไม่ใช่ถูกบังคับ เมื่อมีความคิดเห็นไม่ตรงกันจะใช้เสียงข้างมากตัดสินยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันแบบพินิจในครอบครัวเดียวกัน ทุกคนมีโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็นได้เท่าเทียมกันมีความสำคัญทัดเทียมกันและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน

๖. หลักการประสานงาน การพัฒนาชุมชนมีบุคคล กลุ่มและองค์กรที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องใช้การประสานงานเป็นหลักการที่สำคัญทั้งการประสานพื้นที่ประสานคน ประสานหน่วยงาน ประสานเงิน ประสานทรัพยากร ประสานแผนและโครงการ ประสานผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งการพัฒนาสิ้นสุดลง การประสานงานช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่รับผิดชอบและสร้างความร่วมมือ รับผิดชอบในกิจกรรมร่วมกัน ทำให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ คือเป็นไปตามลำดับขั้นตอน ไม่ซ้ำซ้อน ประหยัดแรงงาน งบประมาณทรัพยากร เวลา ทำให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จด้วยดี

๗. หลักการจัดการชุมชน คือ ให้ผู้นำและคนในชุมชนเรียนรู้ในหลักการบริหารจัดการชุมชนของตน ร่วมกันดำเนินการบริหารจัดการชุมชน สามารถศึกษาปัญหา วิเคราะห์ปัญหา จัดทำแผนและโครงการ ดำเนินงานพัฒนาชุมชน ประเมินผลสรุปบทเรียน ในการดำเนินงานได้ด้วยตนเอง สามารถพัฒนาระบบการบริหารและจัดการชุมชนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของชุมชน

๘. หลักการบูรณาการ เป็นการผสมผสานองค์ประกอบต่างๆ ของการพัฒนาชุมชน ให้เป็นเอกภาพ เพื่อสร้างศักยภาพหรือพลังในการพัฒนา ทำให้การพัฒนาที่มีเป้าหมายร่วมกัน ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน ประสบความสำเร็จร่วมกัน ไม่ใช่เป็นแบบต่างคนต่างทำ

๙. หลักการพัฒนาแบบองค์รวม เป็นการพัฒนาชุมชนที่ดำเนินการพัฒนาองค์ประกอบต่างๆ ของชุมชนไปพร้อมๆ กัน ทั้งนี้เพราะว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุมชน มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน การพัฒนาส่วนใดส่วนหนึ่งเพียงส่วนเดียวไม่สามารถทำให้ชุมชนทั้งหมดพัฒนาได้

๑๐. หลักการพัฒนาแบบยั่งยืน การพัฒนาชุมชนต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม แต่มุ่งสนับสนุนส่งเสริมให้สิ่งแวดล้อมและชุมชนดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงถาวรหรือยั่งยืนไม่ล่มสลายไปได้ง่าย

๑๑. หลักการใช้วัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ประชาชนยอมรับและนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันจนกลายเป็นวิถีของชุมชน วัฒนธรรมเกิดจากการกระทำหรือผลงานของมนุษย์ ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ สิ่งประดิษฐ์ต่างๆ เป็นต้น และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุเช่น ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เป็นต้น วัฒนธรรมบางอย่างเป็นภูมิปัญญาของชุมชน คือเกิดจากสมาชิกในชุมชนเอง วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนาชนบทมาก เพราะการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจะได้รับความร่วมมือหรือถูกต่อต้านจากประชาชนหรือไม่ มากน้อยเพียงใด และจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความสอดคล้องหรือความขัดแย้งกับวัฒนธรรมของชุมชนเป็นสำคัญ

๑๒. หลักการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน การเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชน คือการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ของคนในชุมชนและการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จากภายนอกชุมชน ทำให้สามารถสรุปบทเรียนสร้างบทเรียนรับความรู้ใหม่ได้พร้อมๆ กัน และมีความรู้ความเข้าใจตรงกัน ช่วยกระตุ้นให้สมาชิกของชุมชนมีการตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาและนำไปสู่การตัดสินใจในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน

๑๓. หลักการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน นอกจากชุมชนจะเกิดการเรียนรู้ร่วมกันแล้ว การเชื่อมโยงการเรียนรู้ของคนในชุมชนต้องดำเนินการในลักษณะของเครือข่าย เพราะทำให้ระบบการเรียนรู้ของชุมชนมีประสิทธิภาพมากขึ้น แล้วขยายไปสร้างเครือข่ายการเรียนรู้กับชุมชนอื่น ๆ ทำให้ชุมชนมีพลังหรือศักยภาพมากขึ้น เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่กว้างขวางเป็นองค์ความรู้ใหม่มากขึ้น เกิดความสมานฉันท์ระหว่างชุมชนนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

๑๔. หลักการขยายผล โครงการและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จในชุมชนใดชุมชนหนึ่งถือเป็นองค์ความรู้ของชุมชนนั้น ควรนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่น ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับชุมชน เพราะความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนจะสร้างขวัญกำลังใจ ความศรัทธาเชื่อมั่น ไม่ทอดทิ้งในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา การขยายผลจะทำให้การพัฒนาชุมชนแผ่ขยายไปได้อย่างรวดเร็วและการสร้างเครือข่ายจะทำให้เกิดพลัง ประสบความสำเร็จในการพัฒนามากยิ่งขึ้นพัฒนามากยิ่งขึ้น

๑๕. หลักการสมทบ การพัฒนาชุมชนมุ่งที่จะให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดยใช้ประชาชนและทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญแต่พลังหรือศักยภาพของประชาชนและชุมชนนั้นมีขีดจำกัด กล่าวคือมีเพียงในระดับหนึ่งเท่านั้นไม่สามารถระดมมาใช้ได้อีกต่อไป การสนับสนุนช่วยเหลือจากภาครัฐและภาคเอกชนที่อยู่ภายนอกชุมชน จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นแต่ต้องตั้งอยู่บนหลักการช่วยเหลือตนเอง และการพึ่งตนเองของชุมชนไม่ใช่พึ่งพารัฐบาลและองค์กรเอกชนตลอดไปหลักการสมทบจึงเป็นการสมทบกันระหว่างขีดความสามารถทั้งหมดที่ชุมชนมีอยู่กับการสนับสนุนส่งเสริมของรัฐบาลและองค์กรเอกชนอย่างเหมาะสมเพื่อเพิ่มพูนศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนให้ประชาชนอีกทางหนึ่ง

๒.๖.๖ ลักษณะของการพัฒนาชุมชน

จากความหมายแนวความคิดและหลักการพัฒนาชุมชนจะเห็นว่า การพัฒนาชุมชนมีลักษณะสำคัญหลายประการดังนี้

๑. เป็นการดำเนินงานโดยคนในชุมชน โดยใช้ทุนและทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญไม่พึ่งพาบุคคลหรือทรัพยากรนอกชุมชนเพียงฝ่ายเดียวนอกจากมีความจำเป็นจริงๆคือเมื่อเกินขีดความสามารถของชุมชนเท่านั้น

๒. เป็นการร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน คนในชุมชนกับหน่วยงานของรัฐหรือคนในชุมชนกับภาคเอกชนร่วมมือกันเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จตามขีดความสามารถที่มีอยู่

๓. เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีเป้าหมายหรือทิศทาง คือ มีแผนและโครงการที่สามารถควบคุมความสมดุลที่จะเปลี่ยนแปลงได้กำหนดปริมาณคุณภาพและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อคนในชุมชนและสิ่งแวดล้อมได้

๔. เกิดจากความตั้งใจและการกระทำของมนุษย์ เป็นการดำเนินงานตามแผนและโครงการที่กำหนดขึ้นไม่ใช่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

๕. เป็นการพัฒนาคุณภาพของคนในชุมชน ให้เป็นผู้มีความรู้มีความสามารถในการพัฒนาตนเองบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปใช้ในการยกระดับคุณภาพชีวิตของตนและชุมชนตามมาตรฐานที่ต้องการ

๖. เป็นกระบวนการให้การศึกษาตลอดชีวิต การพัฒนาชุมชนใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และพัฒนาคนในชุมชนทุกช่วงชีวิตให้มีคุณภาพมีความพร้อมที่จะรองรับการพัฒนาและดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนอย่างมีความสุข

๗. เป็นกระบวนการจัดองค์กรหรือกลุ่ม เพราะการพัฒนาชุมชนเป็นการผนึกกำลังด้วยการรวมตัวของคนในชุมชนเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดศักยภาพหรือพลังของชุมชนและนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน

๘. เป็นการมีส่วนร่วมของสมาชิกหรือคนในชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมศึกษา ปัญหาของชุมชน วิเคราะห์ปัญหา สรุปบทเรียนที่ผ่านมา จัดทำแผนโครงการ ร่วมปฏิบัติงาน และติดตาม ประเมินผล ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนรักหวงแหนชุมชนและ ร่วมกันพัฒนาชุมชน

๙. มีลักษณะเป็นการบูรณาการ คือ การผสมผสานองค์ประกอบต่างๆของชุมชนและ การพัฒนาชุมชนไว้ด้วยกันไม่แยกออกเป็นส่วนๆ

๑๐. เป็นการพัฒนาแบบองค์รวม คือ ดำเนินการพัฒนาทุกๆ ส่วนของชุมชนไปพร้อม กันอย่างมีคุณภาพไม่พัฒนาส่วนใดส่วนหนึ่งเพียงส่วนเดียว

๑๑. เป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลกระทบต่ออนาคต กล่าวคือไม่ทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้หมดไปรักษาสืบทอดกิจกรรม การพัฒนาไปยังคนรุ่นต่อไปโดยไม่สิ้นสุด หรือ เป็นการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์และสังคมให้สอดคล้อง กลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนนั่นเอง

๑๒. มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย การพัฒนาชุมชนเป็นของคนในชุมชนดำเนินการโดย คนในชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนเป็นการให้สิทธิเสรีภาพ อิสระภาพ เสมอภาพ และภราดร ภาพแก่ชุมชนเช่นเดียวกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเป็นผู้กำหนด วิธีการดำรงชีวิตของตนเอง และชุมชนเป็นการดำเนินงานโดยคนและกลุ่มคนส่วนใหญ่ของชุมชน

๑๓. เป็นการนำยุทธศาสตร์หรือกลวิธีการต่างๆมาใช้ เช่น การให้การศึกษาแก่ชุมชน การใช้ตัวนำการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงเจตคติ การสร้างผู้นำ การสร้างกลุ่ม การเสริมสร้างทักษะ และความสามารถในด้านต่างๆ การจัดระเบียบทางสังคม เป็นต้น การพัฒนาชุมชน จึงต้องเลือกวิธีการ หรือผสมผสานวิธีการเทคนิคต่างๆ มาใช้ในการพัฒนาให้เหมาะสม

๑๔. มีลักษณะเป็นการบริหารจัดการ คือ การพัฒนาชุมชนเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ เป็นจำนวนมาก จึงต้องมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพทั้งการบริหารจัดการคนกลุ่มองค์กรทรัพยากร แผนและโครงการเป็นต้น

๑๕. มีลักษณะเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ คือ คนในชุมชนร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้และ ประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ มีศูนย์กลางในการบริหารจัดการชุมชนร่วมกัน มี ความเป็นกัลยาณมิตรระดมพลัง และศักยภาพมาใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่ มีการเชื่อมโยง ความสัมพันธ์แบบเครือข่ายกับชุมชนอื่นๆ เป็นต้น

๒.๖.๗ องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชน

ถ้าพิจารณาจากลักษณะที่สำคัญของการพัฒนาชุมชนแล้วการพัฒนาชุมชนมีองค์ประกอบที่ สำคัญดังต่อไปนี้

๑. คนในชุมชน คนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาชุมชนเนื่องจากการพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาคนโดยความร่วมมือกันของคนในชุมชนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของคนในชุมชนด้วยกันเองการพัฒนาชุมชนจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนโดยตรงทั้งที่เป็นบุคคลกลุ่มและองค์กรต่างๆ

๒. ทุนของชุมชน ทั้ทุนทางสังคมทุนทางเศรษฐกิจและทุนสิ่งแวดล้อม

๒.๑ ทุนทางสังคม ได้แก่ คุณภาพของคนการจัดระเบียบทางสังคมสถาบันทางสังคม กลุ่มและองค์กรต่างๆ ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมเทคโนโลยีต่างๆ ฯลฯ

๒.๒ ทุนทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ ผลิตภัณฑ์ รายได้ แหล่งทุนของชุมชน ฯลฯ

๒.๓ ทุนสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ป่าไม้ แร่ธาตุ ภูเขา แม่น้ำ ลำคลอง น้ำตก ฯลฯ

ทุนของชุมชนเหล่านี้จะเป็นส่วนสำคัญที่สนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ

๓. วัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา เช่น วัสดุสำนักงาน วัสดุก่อสร้าง เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ยานพาหนะ เครื่องมือ เครื่องจักร เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้นโดยวัสดุอุปกรณ์เหล่านี้ ต้องมีคุณภาพที่เหมาะสมทันสมัย และเพียงพอกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่กำหนดขึ้น

๔. ยุทธศาสตร์หรือวิธีการพัฒนา การพัฒนาชุมชนมีหลายวิธีการ เช่น การให้การศึกษาดูแบบ การจัดระเบียบชุมชน การสร้างผู้นำ การสร้างกลุ่มและองค์กร การวางแผนและโครงการ การประสานงาน เป็นต้น ยุทธศาสตร์เหล่านี้ เมื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ต้องเป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับชุมชน จึงจะเป็นประโยชน์และสนับสนุนการพัฒนาให้ประสบความสำเร็จ

๕. กระบวนการพัฒนาชุมชน จะเป็นลักษณะมีลำดับขั้นตอนในดำเนินงาน คือ การศึกษาชุมชน การวิเคราะห์ชุมชน การวางแผนและโครงการ การดำเนินงาน การประเมินผลและการทบทวนเพื่อแก้ไข้ปัญหาและอุปสรรค ซึ่งต้องดำเนินงานไปตามลำดับ ตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ

๖. การสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาลและภาคเอกชน เป็นการสนับสนุนช่วยเหลือเฉพาะในสิ่งที่มีคามจำเป็นเกินขีดความสามารถของชุมชนหรือเพื่อกระตุ้นเร้าให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวและเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนา

๗. การบริหารและการจัดการที่ดี เป็นการบริหารจัดการเกี่ยวกับบุคคลกลุ่มองค์กรการเงิน เวลา วัสดุ ครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ เป็นต้น ให้มีประสิทธิภาพ

๘. นักพัฒนาชุมชน เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นเตือนจูงใจประสานงานระดมพลัง หรือศักยภาพของชุมชนมาใช้ในการพัฒนา

๙. การประสานงาน เพื่อเป็นการเชื่อมประสานระหว่างบุคคล กลุ่มองค์กร หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ให้ดำเนินกิจกรรมสอดคล้องกันเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และเป็นลำดับขั้นตอนที่กำหนดไว้

๑๐. ผลของการพัฒนา คือ เป็นผลงานที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ซึ่งจะทำให้คนที่ร่วมการพัฒนา มีขวัญและกำลังใจที่ดี มุ่งมั่นที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จต่อไป องค์ประกอบทั้ง ๑๐ ประการของการพัฒนาชุมชนนี้จะมีลักษณะความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อกันและกันเป็นห่วงโซ่ของการดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชน

๒.๖.๘ กระบวนการทำงานพัฒนาชุมชน^{๓๐}

การปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนเป็นงานที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง เป็นกระบวนการ ดังนี้

๑. การศึกษาชุมชน เป็นการเสาะแสวงหาข้อมูลต่างๆ ในชุมชน เช่น ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพื่อทราบปัญหาและความต้องการของชุมชนที่แท้จริง วิธีการในการศึกษาชุมชนอาจต้องใช้หลายวิธีประกอบกัน ทั้งการสัมภาษณ์ การสังเกต การสำรวจ และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด กลวิธีที่สำคัญที่นักพัฒนาต้องใช้ในขั้นตอนนี้ คือ การสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน เพราะถ้าหากปราศจากสัมพันธภาพที่ดีระหว่างพัฒนากับชาวบ้านแล้วเป็นการยากที่จะได้รู้และเข้าใจปัญหาความต้องการจริงๆ ของชาวบ้าน ความสัมพันธ์อันดี จนถึงขั้นความสนิทสนมรักใคร่ ศรัทธา จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน

๒. การให้การศึกษแก่ชุมชน เป็นการสนทนา วิเคราะห์ปัญหาร่วมกับประชาชน เป็นการนำข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากขั้นตอนการศึกษาชุมชน มาวิเคราะห์ถึงปัญหาความต้องการและ สภาพที่เป็นจริง ผลกระทบ ความรุนแรง และความเสียหายต่อชุมชน กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การกระตุ้นให้ประชาชนได้รู้ เข้าใจ และตระหนักในปัญหาของชุมชน ซึ่งในปัจจุบันก็คือ การจัดเวทีประชาคม เพื่อค้นหาปัญหาร่วมกันของชุมชน

๓. การวางแผน/โครงการ เป็นขั้นตอนให้ประชาชนร่วมตัดสินใจ และกำหนดโครงการเป็นการนำเอาปัญหาที่ประชาชนตระหนัก และยอมรับว่าเป็นปัญหาของชุมชนมาร่วมกัน หาสาเหตุ แนวทางแก้ไข และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจที่จะแก้ไขภายใต้ขีดความสามารถของประชาชน และการแสวงหาความช่วยเหลือจากภายนอก กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการแก้ไขปัญหา วิธีการวางแผน การเขียนโครงการ โดยใช้เทคนิคการวางแผนแบบให้ประชาชนมีส่วนร่วม

^{๓๐}http://203.155.220.175/newweb/index.php?option=com_content&view=article&id=593:2013-06-25-10-38-32&catid=93:2013-05-21-01-39-03&Itemid=184

๔. การดำเนินงานตามแผนและโครงการ โดยมีผู้รับผิดชอบในการดำเนินการตามแผนและโครงการที่ได้ตกลงกันไว้ กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การเป็นผู้ช่วยเหลือ สนับสนุนใน ๒ ลักษณะ คือ

๔.๑ เป็นผู้ปฏิบัติงานทางวิชาการ เช่น แนะนำการปฏิบัติงาน ให้คำปรึกษาหารือในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน

๔.๒ เป็นผู้ส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน

๕. การติดตามประเมินผล เป็นการติดตามความก้าวหน้าของงานที่กำลังดำเนินการตามโครงการ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่พบได้อย่างทันท่วงที กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การติดตามดูแลการทำงานที่ประชาชนทำเพื่อทราบผลความก้าวหน้า และปัญหาอุปสรรคแล้วนำผลการปฏิบัติงานตามโครงการ หรือกิจกรรมไปเผยแพร่เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบ สามารถกระทำได้ด้วย

๕.๑ แนะนำให้ผู้นำท้องถิ่นหรือชาวบ้าน ติดตามผลและรายงานผลด้วย ตนเอง เช่น รายงานด้วยวาจา รายงานเป็นลายลักษณ์อักษร การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

๕.๒ พัฒนากลายเป็นผู้รายงานผลการปฏิบัติงานด้วยตนเอง เช่น รายงานด้วยวาจาต่อผู้บังคับบัญชาและผู้เกี่ยวข้อง เสนอผลการปฏิบัติงานต่อที่ประชุมทำบันทึกรายงาน ตามแบบฟอร์มต่างๆ ของทางราชการ

๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ

การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพเป็นหนึ่งในกระบวนการส่งเสริมอาชีพที่มีการกำหนดแนวทางการขึ้นตอนและรูปแบบต่างๆ ในการยกระดับรายได้และสร้างความมั่นคงในอาชีพเพื่อให้ผู้ประกอบการอาชีพมีความมั่นใจว่าถ้าได้นำไปใช้และปฏิบัติจะทำให้การประกอบอาชีพของตนมีความมั่นคงยิ่งขึ้นซึ่งมีหน่วยงานนักคิดนักวิชาการได้สร้างแนวทางการที่จะพัฒนาและส่งเสริมอาชีพในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ.๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)

การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพตามทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ กำหนดแนวทางไว้ดังนี้(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๙)

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ดังนี้

๑. การส่งเสริมและพัฒนาคนให้มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพให้มีความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าได้แก่สนับสนุนการสร้างอาชีพสร้างรายได้และให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสสตรีและผู้สูงอายุอาทิการสนับสนุนธุรกิจขนาดเล็กขนาดกลางและขนาดย่อมและวิสาหกิจชุมชน

๒. การสร้างชุมชนเข้มแข็งให้เป็นพลังร่วมทางสังคมในการสนับสนุนการพัฒนาและพร้อมรับผลประโยชน์จากการพัฒนาได้แก่การส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับชุมชน

การสนับสนุนศูนย์ฝึกอาชีพชุมชนเพื่อยกระดับทักษะของคนในชุมชนและการส่งเสริมให้ชุมชนจัดสวัสดิการและบริการในชุมชนอีกทั้งการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุวัยต้นให้สามารถเข้าสู่ตลาดงานเพิ่มขึ้นได้แก่พัฒนาและส่งเสริมทักษะอาชีพที่เหมาะสมกับวัยทักษะการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกันระหว่างรุ่นสนับสนุนมาตรการจูงใจทางการเงินและการคลังให้ผู้ประกอบการมีการจ้างงานที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุและสนับสนุนช่องทางการตลาดแหล่งทุนและบริการข้อมูลเกี่ยวกับโอกาสในการประกอบอาชีพสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การสร้างความเป็นธรรมลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ดังนี้

๑. การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนได้แก่ส่งเสริมให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยและการถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในพื้นที่การต่อยอดองค์ความรู้ไปสู่เชิงพาณิชย์และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสร้างการจัดการความรู้ในชุมชน

๒. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้แก่การประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับชุมชน การสนับสนุนศูนย์ฝึกอาชีพชุมชนการส่งเสริมการเชื่อมต่อระหว่างเครือข่ายอุตสาหกรรม (cluster) ในพื้นที่กับเศรษฐกิจชุมชนการสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและสถาบันการศึกษาในการร่วมกันพัฒนาความรู้ในเชิงทฤษฎีและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติเพื่อการสร้างองค์ความรู้รูปแบบการจัดการในการเพิ่มสร้างศักยภาพการบริหารจัดการให้กับชุมชนในการประกอบธุรกิจการสนับสนุนการประกอบธุรกิจแบบวิสาหกิจเพื่อสังคมและการส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่นและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืนเกี่ยวกับภาคการเกษตรที่สำคัญ ดังนี้

๑. เสริมสร้างฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืนได้แก่การจัดทำแผนบริหารจัดการน้ำในภาคเกษตรระดับลุ่มน้ำและการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำเพื่อการเกษตรการกำหนดเขตการใช้พื้นที่ทำการเกษตรที่เหมาะสมและสอดคล้องกับศักยภาพพื้นที่และความต้องการของตลาดในพื้นที่

๒. สร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้วิชาการนวัตกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการปรับระบบการผลิตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้าเกษตรมีความปลอดภัยและตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคที่หลากหลายได้แก่ส่งเสริมการวิจัยพัฒนาปัจจัยการผลิตเทคโนโลยีการเพาะปลูกให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันส่งเสริมวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและรูปแบบผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูปใหม่ๆ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและความหลากหลายของสินค้าที่เกษตรกรและผู้ประกอบการสามารถเข้าถึงได้และพัฒนารูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่เป็นรูปธรรม อาทิ การจัดทำแปลงต้นแบบผ่านศูนย์เรียนรู้และศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีในแต่ละพื้นที่

๓. ยกระดับการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารเข้าสู่ระบบมาตรฐานและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดและการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ ได้แก่ การพัฒนาระบบมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากลทั้งในกลุ่มสินค้าที่เป็นอาหารและไม่ใช่อาหาร อาทิ สมุนไพร ผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพ ยา พลังงานทดแทน วัสดุชีวภาพ และการพัฒนาระบบการตรวจรับรองคุณภาพแบบมีส่วนร่วมให้เป็นไปตามมาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับของตลาดภายในและต่างประเทศ และนำร่องในพื้นที่ที่มีความพร้อมและเหมาะสมเพื่อเชื่อมโยงไปสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือการท่องเที่ยววิถีไทยเพื่อขยายฐานรายได้

๔. เสริมสร้างขีดความสามารถการผลิตในห่วงโซ่อุตสาหกรรมเกษตร ได้แก่ เสริมสร้างศักยภาพของสถาบันเกษตรกรและการรวมกลุ่ม อาทิ กลุ่มเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชน การส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตพืชและทำประมงให้สอดคล้องกับศักยภาพพื้นที่และความต้องการของตลาด (zoning) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนการผลิตการบริหารจัดการผลผลิตอย่างเป็นระบบครบวงจร โดยแปรรูปสร้างมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรและความต้องการของผู้บริโภคในตลาด และพัฒนากลไกจัดการความเสี่ยงที่กระทบต่อสินค้าเกษตร โดยส่งเสริมให้เกษตรกรมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ และเป็นเจ้าของในการพัฒนาการเกษตรของตน และภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนด้านปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็น และเชื่อมโยงกับศูนย์เรียนรู้ต่างๆ ในพื้นที่การจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้ ภาคปฏิบัติเพื่อสร้างองค์ความรู้ความสามารถในการยกระดับการผลิตแปรรูป การตลาดและการบริหารจัดการการสนับสนุนการเพิ่มรายได้จากอาชีพนอกภาคเกษตร และการเข้าถึงเครือข่ายพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน

สรุปแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ ได้ระบุแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนาไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนการสร้างอาชีพสร้างรายได้และให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส สตรี และผู้สูงอายุ การสนับสนุนส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับชุมชน มีศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน และสนับสนุนช่องทางการตลาดแหล่งทุนและโอกาสในการประกอบอาชีพสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนและการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนด้วยการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเป็นรูปธรรม อาทิ ยกระดับการผลิตการแปรรูปผลิตภัณฑ์การตลาด และการบริหารจัดการเพื่อเชื่อมโยงไปสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือการท่องเที่ยววิถีไทยเพื่อขยายฐานรายได้

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระใบฎิการสุพจน์ ตปสีโล^{๓๑} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน : การเชื่อมโยงชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงและหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และสุรินทร์” พบว่า หลักการของรูปแบบบูรณาการเพื่อเชื่อมโยงหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นรูปแบบที่มีระดมให้ดำเนินการของทุกภาคส่วนในชุมชน เข้ามามีส่วนเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งจะเป็นการบูรณาการให้สามารถเชื่อมโยงให้ทุกเครือข่ายทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพพร้อมทั้งกลยุทธ์ที่จะดึงเอาความรู้ความสามารถของปราชญ์ชาวบ้าน หรือคนในชุมชนรวมทั้งศักยภาพของหน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลไกทางสังคม เพื่อให้สามารถนำมาใช้พัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สุทัศน์ บุญเป็ง^{๓๒} ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนพื้นที่สี่เหลี่ยมคูเมืองจังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่สี่เหลี่ยมคูเมืองเชียงใหม่ ได้แก่ ๑) ปัจจัยส่วนบุคคล พบว่าอายุเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่ อายุ ๖๑ ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นช่วงอายุในวัยผู้สูงอายุ ที่มีจะมีบทบาททางสังคมและการมีส่วนร่วมทางสังคมน้อย ๒) ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือเป็นผู้นำกลุ่ม มักจะพบส่วนน้อย ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงโครงการพัฒนาต่างๆ ของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ๓) ปัจจัยด้านการสื่อสาร ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับแผนงาน โครงการ ในการพัฒนาพื้นที่สี่เหลี่ยมคูเมืองเชียงใหม่จากทางผู้นำชุมชน ผ่านทางตัวผู้นำชุมชนเองและจากทางเสียงตามสายของชุมชน ซึ่งการรับข้อมูลอาจเกิดการตกหล่นไม่ครบถ้วนอาจเกิดขึ้นได้

ประชาชนได้ให้ข้อเสนอแนะกับหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาพื้นที่สี่เหลี่ยมคูเมืองเชียงใหม่ว่า ควรจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบทั่วถึง และควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ทราบล่วงหน้าอย่างน้อย ๒สัปดาห์ เพื่อให้ประชาชนได้เตรียมตัวและมีความพร้อมในการเข้าร่วมประชุม ในเรื่องเวลาและสถานที่ ควรดำเนินการโดยยึดประชาชนสะดวกเป็นศูนย์กลางเนื่องจากเป็นกลุ่มคนจำนวนมากในการแสดงความคิดเห็น ในส่วนของผู้นำชุมชนในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่สี่เหลี่ยมคูเมืองเชียงใหม่ ส่วนใหญ่ได้ให้ข้อมูลอยู่ในทิศทางที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาในประเด็นต่างๆ มากกว่าในส่วน of ประชาชนทั่วไป อาจเป็นผลจากปัจจัยด้านบทบาททางสังคมของผู้นำชุมชนที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ

^{๓๑}พระใบฎิการสุพจน์ ตปสีโล,ดร.,การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน:การเชื่อมโยง ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และสุรินทร์,รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

^{๓๒} สุทัศน์ บุญเป็ง, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่สี่เหลี่ยมคูเมืองเชียงใหม่” รายงานการค้นคว้าอิสระ, ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม.เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2555) บทคัดย่อ.

พระครูวัชรสุวรรณาท (ลูกซุบ เกตุเขียว) และคณะ^{๓๓} ได้ศึกษาเรื่องการผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น: คุณค่าอัตลักษณ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยวัฒนธรรมชุมชน พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากต้นตาลสร้างมูลค่าเพิ่มให้ท้องถิ่นด้วยอัตลักษณ์ชุมชน เนื่องจากผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นนั้นถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนยังคงมีการรักษาไว้ แต่อยู่อย่างกระจัดกระจายและลดจำนวนลงอย่างมาก โดยเฉพาะการลดจำนวนลงของต้นตาลในท้องถิ่น ส่วนมาเกิดมาจากการย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย สวนบางแห่งถูกทิ้งร้าง และสวนบางแห่งถูกปรับเปลี่ยนแปลงเพื่อสนองความต้องการตามวิถีชีวิตที่ทันสมัย

พระครูกลุณยนิธิวัฒน์ และคณะ^{๓๔} ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของพระสงฆ์และการมีส่วนร่วมปฏิบัติกรอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมผลประโยชน์การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น อยู่ในระดับปานกลาง

เอกรินทร์ สังขศิลา ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรทางโบราณคดีของชุมชน กรณีศึกษาโบราณสถานเมืองฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์” พบว่า กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรทางโบราณคดีของชุมชน ณ โบราณสถานเมืองฟ้าแดดสงยางนั้น เกิดขึ้น อยู่ในลักษณะสองมิติ คือ มิติทางภาคประชาชน และมิติทางภาครัฐ มิติทางภาคประชาชน ได้แก่ (๑) ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีบวงสรวง และพิธีสงฆ์พระธาตุยาคู และการดำเนินชีวิตตามฮีตสิบสอง (๒) การบูรณะโดยชุมชน (๓) พิธีกรรมความเชื่อ (๔) การเฝ้าระวังการลักลอบ ขโมย โบราณวัตถุ โดยชุมชน (๕) การแผ่เงาใช้ประโยชน์ในพื้นที่โบราณสถาน ส่วนมิติทางภาครัฐ มีบทบาท สนับสนุนส่งเสริม การพัฒนาปรับปรุงและบูรณะทรัพยากร และสร้างหลักสูตรท้องถิ่น ในการเรียนการสอน การอนุรักษ์ทรัพยากรทางโบราณคดีของชุมชนองค์กรภาครัฐ ได้แก่หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดกาฬสินธุ์, เทศบาลตำบลหนองแปน, กรมศิลปากร และโรงเรียนเสมาสามัคคี และชาวชุมชนที่มีคุณลักษณะทางประชากรบางประการที่แตกต่างกัน มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโบราณคดีทางด้านแตกต่างกันโดยสรุป การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรทางโบราณคดีของชุมชน ของโบราณสถานเมืองฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีกิจกรรมอนุรักษ์ทั้งภาคประชาชน และภาครัฐ ประชาชนในชุมชน มีการใช้ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจมากที่สุด ผลการวิจัยสามารถนำไปหาความเชื่อมโยงระหว่าง ภาคประชาชน กับภาครัฐ เพื่อพัฒนาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางโบราณคดีในแหล่งอื่น ๆ ได้ต่อไป

^{๓๓} พระครูวัชรสุวรรณาท,ดร.(ลูกซุบ เกตุเขียว)และคณะ,ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น: คุณค่าอัตลักษณ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยวัฒนธรรมชุมชน,รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒),บทคัดย่อ.

^{๓๔} พระครูกลุณยนิธิวัฒน์ ผศ.และคณะ,การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น,รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘),บทคัดย่อ.

พระครูวิมลศิลปกิจ (เรืองฤทธิ์ ธนปญโญ) และคณะ^{๓๕} ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษานครแห่งศิลปะ: แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธศิลปกรรมของวัดพระอารามหลวงจังหวัดเชียงราย พบว่าการอนุรักษ์พุทธศิลปกรรมของวัดนั้นทางวัดได้ดำเนินการอนุรักษ์พุทธศิลปกรรมใน ๓ ลักษณะ ได้แก่ การอนุรักษ์โดยให้อยู่ในลักษณะของสถาปัตยกรรมที่เป็นเสนาสนะ การอนุรักษ์โดยการจัดเป็นพิพิธภัณฑ์แสดงพุทธศิลปกรรมที่ไม่ใช่สถาปัตยกรรมและการอนุรักษ์โดยจัดทำป้าย แผ่นพับ เว็บไซต์ของวัด

ธงชัย สิงอุดม และธีระวัฒน์ แสนคำ,^{๓๖} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในกลุ่มแม่น้ำเลย จังหวัดเลย” พบว่า สภาพและสาเหตุปัญหาการรุกรานทำลาย และละเลยการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในบริเวณกลุ่มแม่น้ำเลยที่สำคัญได้แก่ การบุกรุกทำลายด้วยความไม่เห็นคุณค่า ขาดการเอาใจใส่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดี และขาดความร่วมมือการอนุรักษ์ดูแลแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาของชุมชน

พระครูศรีวรพินิจ และคณะ^{๓๗} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดพะเยา พบว่า การจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดพะเยา แบ่งออกเป็น ๓ ด้าน คือ

๑.รูปแบบการจัดการ ได้แก่ (๑) การจัดการโดยชุมชน เป็นรูปแบบการจัดการตามธรรมชาติ ไม่เป็นทางการ ทำด้วยแรงศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา (๒) การจัดการโดยภาครัฐ เป็นการจัดการที่เป็นทางการโดยกรมศิลปากร (๓) การจัดการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสนับสนุนงบประมาณให้แก่ชุมชนในการทำกิจกรรมตามประเพณีอย่างต่อเนื่อง (๔) การจัดการในรูปแบบการศึกษาวิจัยและ (๕) การจัดการในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

๒.การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ ประกอบด้วยการมีส่วนร่วมของวัดกับคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานภาครัฐ การมีส่วนร่วมของชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐและการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถาบันการศึกษา

^{๓๕}พระครูวิมลศิลปกิจ (เรืองฤทธิ์ ธนปญโญและคณะ),นครแห่งศิลปะ: แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธศิลปกรรมของวัดพระอารามหลวงจังหวัดเชียงราย, รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

^{๓๖}ธงชัย สิงอุดม และธีระวัฒน์ แสนคำ, การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในกลุ่มแม่น้ำเลย จังหวัดเลย, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

^{๓๗}พระครูศรีวรพินิจ และคณะ,การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดพะเยา,รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

๓.สภาพปัญหาในการจัดการได้แก่ การเสื่อมสลายของแหล่งโบราณคดี เกิดจากธรรมชาติ เกิดจากกาลเวลา กระกระทำของมนุษย์ ระบบการจัดการไม่ชัดเจน การทำลายแหล่งโบราณคดีโดยนักท่องเที่ยว ตลอดจนการขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

นิภาวรรณ พุทธสงกรานต์ (2548: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศักยภาพของจังหวัดราชบุรีในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า (1) ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดราชบุรีอยู่ในระดับสูง โดยมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาและศิลปวัฒนธรรม) และทางวัฒนธรรม (การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเพณี และการท่องเที่ยววิถีชนบท) ซึ่งมีอยู่ในทุกพื้นที่ (2) ศักยภาพขององค์ประกอบการท่องเที่ยวทุกอำเภอของจังหวัดราชบุรีมีความพร้อมที่จะให้บริการทางด้านคมนาคมขนส่ง ที่พักแรม อาหารและภัตตาคาร ร้านขายของที่ระลึก ตลอดจนความปลอดภัย (3) ศักยภาพของกลไกของจังหวัดราชบุรีที่ประกอบด้วย ผู้นำส่วนจังหวัด ผู้นำท้องถิ่น ผู้ประกอบการเอกชน และประชาชนทุกอำเภอ มีศักยภาพในระดับสูงในการเสริมสร้างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปใช้บริการได้ทุกฤดูกาล (4) ศักยภาพในการจัดการ พบว่า มีการประสานความร่วมมือและเสริมสร้างศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวระหว่างผู้นำส่วนจังหวัด ผู้นำท้องถิ่น ผู้ประกอบการเอกชน และภาคประชาชนในทุกอำเภอของจังหวัดราชบุรีในระดับสูง (5) ศักยภาพด้านบริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยว ; ป้ายบอกทางแหล่งท่องเที่ยว แผนที่แหล่งท่องเที่ยว ข้อมูล แหล่งท่องเที่ยว คู่มือแหล่งท่องเที่ยว การให้บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวทางอินเทอร์เน็ต ปรากฏว่าอยู่ในระดับที่สูง นอกจากนั้นวิธีการเสริมสร้างศักยภาพของจังหวัดราชบุรี ได้แก่ การประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน และภาคประชาชนอย่างเข้มแข็งและจริงจัง จะทำให้บรรลุเป้าประสงค์ได้โดยภาพรวม ของจังหวัดราชบุรี

พรศิริ กองนวล และคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การส่งเสริมศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษา ตลาดคลองสวน 100 ปี จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า :

(1) ทรัพยากรการท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะมีต้องทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความสมบูรณ์หรือ หากไม่มีความสมบูรณ์ทรัพยากรนั้นก็ต้องสามารถพัฒนาได้

(2) ทรัพยากรมนุษย์ ศักยภาพที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือคนในชุมชน ซึ่งจะต้องมีคุณลักษณะดังนี้

1. มีความรู้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน การจัดการท่องเที่ยว วิธีการอนุรักษ์ทรัพยากร และความรู้อื่นอันเป็นประโยชน์

2. มีความตระหนัก เห็นความสำคัญ ประโยชน์ของการท่องเที่ยวอันจะเกิดกับบุคคลและชุมชน

(3) การสนับสนุนส่งเสริมศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะเกิดได้และประสบความสำเร็จนั้น จะต้องได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สถาบันการศึกษา ฯลฯ ในด้านต่างๆ เช่น การจัดสรร

งบประมาณ การกระตุ้นให้เกิดความตระหนักให้เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการท่องเที่ยว การให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยว

พระครูปลัดพระพันธ์ ธมมวฑฺฒโน (ตรีศรี) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาวัฒนธรรมสัมพันธ์ระหว่างใบเสมาหินกับวิถีชีวิตชุมชนชาวพุทธในจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า : ใบเสมาหินสร้างขึ้นจากบทบัญญัติทางพระพุทธศาสนาในพระวินัยเรื่องของการนำแผ่นหินเป็นนิมิต ได้รับอิทธิพลรูปทรงจากศิลปะในสมัยปาละ – เสนะของอินเดียผสมผสานกับแนวคิดการปักแท่งหินสลักรูปเสมาธรรมจักรในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช โดยนำเรื่องราวทางพระพุทธศาสนามาสร้างสรรค์และนำเสนอเป็นภาพแกะสลักบุคคลผสมผสานกับการคิดค้นลวดลายต่าง ๆ พัฒนารูปทรงใบเสมาหินจนเป็นเอกลักษณ์ เริ่มต้นขึ้นในอาณาจักรทวารวดี สุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์เรื่อยมา มีการผสมผสานปรับปรุงกันเรื่อยมาทั้งในวัฒนธรรมมอญ และวัฒนธรรมขอม กลายเป็นหลักฐานที่บันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม การแต่งกาย ภาษา วรรณกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา เถรวาทของชุมชนวิถีชีวิตของชาวชัยภูมิ เป็นชุมชนเกษตรกรรมและการล่าสัตว์ ดำรงชีวิตอยู่อย่างสงบสุขเรียบง่าย คนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาและมีความเชื่อเรื่องผี มีวัฒนธรรมที่การผสมผสานกับหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่มาร่วมกับวัฒนธรรมอินเดีย วัฒนธรรมทวารวดีภาคกลาง วัฒนธรรมขอมพระนคร และวัฒนธรรมลาวรวมเข้ากับประเพณีพิธีกรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นทำให้เกิดพิธีกรรมและประเพณีต่าง ๆ คือ การรำผีฟ้า การแห่นาค บุญกระฐูป พิธีสงฆ์น้ำพระธาตุ สรงน้ำใบเสมาหิน พิธีแห่น้ำกาบแก้วบัวไขมาลัยกิ่งมิ่งเมืองกาหลง โสมบุญสดสงองค์พระศรีศิลาแลง(พระใหญ่ทวารวดี) รวมถึงงานฉลองอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล บุญเดือนหกหนองปลาเฒ่า ซึ่งในปัจจุบันก็ยังยึดถือปฏิบัติกันทุกปี

สุชาดา วงษ์ชัยภูมิ (2551, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า 1. พัฒนาการของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปราสาท มีวิวัฒนาการ และ การส่งเสริมประสบการณ์การจัดการและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งประสบผลสำเร็จใน ระดับหนึ่ง พบว่าชาวบ้านมีความสามารถจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ดีตามศักยภาพของชุมชน และพบว่าความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวมีระดับความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับสูง แต่ยังต้องการที่จะให้มี การปรับปรุงการให้บริการของชุมชนในจุดต่าง ๆ ให้ได้รับความสะดวกมากยิ่งขึ้น ส่วนแนวทางในการพัฒนาการจัดการที่เหมาะสมคือ ควรจัดทำแผนกลยุทธ์ หรือแผนการท่องเที่ยวประจำปี ควรจัดทำคู่มือสำหรับนักท่องเที่ยวด้วย นอกจากนี้ควรมีโครงการในด้านประชาสัมพันธ์ และการตลาดให้มีความชัดเจน มีการจัดการแก้ไขปัญหาในระยะยาว และ ควรพัฒนาผลิตภัณฑ์ ของกลุ่มต่าง ๆ และหาตลาดรองรับสินค้าของชุมชนให้เพียงพอ และจัดรูปแบบการท่องเที่ยวให้มี ความหลากหลายและเป็นเอกลักษณ์มากยิ่งขึ้น โดยมุ่งเน้นและส่งเสริมการท่องเที่ยวบ้านปราสาท ให้เป็นลักษณะการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา และควรให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในการถ่ายทอด ภูมิปัญญาสู่รุ่นหลัง

กาญจนา สุคันธสิริกุล^{๓๔} ได้ศึกษาการพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ศักยภาพในการดึงดูดใจในด้านการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวมีความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ในงานประเพณีส่วนใหญ่เป็นทางพุทธศาสนา การประกอบพิธีกรรมสืบทอดกันมาจากอดีตถึงปัจจุบันและมีกิจกรรมเสริมเพื่อให้เกิดความสนุกสนานและน่าสนใจและความงามทางศิลปวัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร ความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นการแสดงและการละเล่น ๒) ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน และ ๓) การบริหารจัดการ มีการจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว การรักษาฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเป็นอย่างดี

^{๓๔} กาญจนา สุคันธสิริกุล การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, (นครราชสีมา : สาขาวิชาเทคโนโลยีการจัดการ สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิอย่างยั่งยืน” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ๒) เพื่อพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ๓) เพื่อพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๔ เครื่องมือการวิจัย

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๖ การตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๗ การนำเสนอผลการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed methods Research) ระหว่างวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยปฏิบัติการลงพื้นที่ และจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๑ พื้นที่

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

สำหรับพื้นที่วิจัยนั้น คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การวิจัยไว้ที่จังหวัดชัยภูมิ ดังต่อไปนี้

โครงการย่อยที่ ๑ และ โครงการย่อยที่ ๒ พื้นที่การวิจัย ประกอบไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ได้แก่

๑) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๔ แห่ง ประกอบด้วย

- (๑) อุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ
- (๒) อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ
- (๓) อุทยานแห่งชาติไทรทอง ตำบลวังตะเฒ่า อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ
- (๔) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม : ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

๒) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๗ แห่ง ประกอบด้วย

- (๑) ศาลเจ้าพ่อพญาแล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
- (๒) ปรารักษ์กู๋ บ้านหนองบัว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
- (๓) ภูพระ (พระเจ้าองค์ตื้อ) วัดศิลาอาสน์ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
- (๔) พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จังหวัดชัยภูมิ

อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

- (๕) พระธาตุชัยภูมิ หรือพระมหาธาตุขมมงคลเจดีย์สิริชัยภูมิ ตำบลเก่าย่าดี อำเภอ

แก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

- (๖) พิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) บ้านโนนเหลื่อม ตำบลนาฝาย อำเภอ

เมือง จังหวัดชัยภูมิ

- (๗) วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเกิ้ง) ตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

โครงการย่อยที่ ๓ พื้นที่การวิจัย ได้แก่ ชุมชนบ้านลาดวังม่วง ตำบลหนองบัวแดง อำเภอ

หนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจำแนกตามโครงการย่อย ดังนี้

๓.๓.๑ โครงการย่อยที่ ๑ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

๑) ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยกำหนดจากประชากรทั้งหมด จำนวน ๑,๑๑๘,๗๕๐ คน^{๒๔}

๒) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

^{๒๔} สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ ๓๑ กันยายน ๒๕๖๕ ที่มา

และทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๔๐๐ คน โดยใช้วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม โดยใช้สูตรของ Taro Yamane^{๒๕} และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบโควต้า (Quota Sampling)^{๒๖}

๓) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๕๐ คน ประกอบด้วย

(๑) กลุ่มผู้นำท้องถิ่นผู้อยู่ใกล้ชิดผู้ที่อยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๑๒ คน

(๒) กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้รู้ ผู้อยู่ใกล้ชิดผู้ที่อยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๑๒ รูป/คน

(๓) กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับทั้งภาครัฐ จำนวน ๑๖ คน ได้แก่ ๑) หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทั้ง ๔ แห่ง จำนวน ๔ คน ๒) เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติทั้ง ๔ แห่ง จำนวน ๘ คน ๓) วัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๒ คน และ ๔) ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๒ คน

(๔) ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน ๕ คน

(๕) พ่อค้า และนักท่องเที่ยว จำนวน ๕ คน

๔) ผู้รู้และผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน ๒๐ คน ประกอบด้วย

(๑) ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน ๔ คน

(๒) ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวัฒนธรรมและแหล่งโบราณคดี จำนวน ๔ คน

(๓) ปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน ๕ คน

(๔) ประชาชนทั่วไปในพื้นที่ที่มีความรู้และสนใจในเรื่องของศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๗ คน

๓.๓.๒ โครงการย่อยที่ ๒ การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

๑) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยกำหนดจากประชากรทั้งหมด จำนวน ๑,๑๑๘,๗๕๐ คน^{๒๗}

๒) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๔๐๐ คน โดยใช้วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่

^{๒๕} Taro Yamane, Elementary sampling theory. London : 1967, p.398

^{๒๖} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) ๒๕๕๓ หน้า ๒๒๐.

^{๒๗} สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ ๓๑ กันยายน ๒๕๖๕ ที่มา http://www.chaiyaphum.go.th/page_about/about2.1.php

เหมาะสมโดยใช้สูตรของ Taro Yamane^{๒๘} และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling)^{๒๙}

๓) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๓๐ คน ประกอบด้วย

- ๑) ผู้นำท้องถิ่น จำนวน ๕ คน
- ๒) ประชาชนชาวบ้าน/ผู้รู้ จำนวน ๕ รูป/คน
- ๓) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับรัฐ จำนวน ๕ คน
- ๔) ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน ๕ คน
- ๕) นักธุรกิจและนักท่องเที่ยว จำนวน ๑๐ คน

๓.๓.๓ โครงการย่อยที่ ๓ การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

๑) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๓๐ คน ประกอบด้วย

- (๑) ประชาชนในชุมชน จำนวน ๑๐ คน
- (๓) ผู้ที่เกี่ยวข้องของภาครัฐและเอกชน ผู้นำท้องถิ่น จำนวน ๕ คน
- (๔) ผู้ประกอบการในพื้นที่ ผู้ประกอบธุรกิจ ผู้ชำนาญในหัตถกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น

จำนวน ๙ คน

๒) ผู้รู้ปราชญ์และผู้เชี่ยวชาญด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน จำนวน ๖ คน

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการดำเนินการวิจัย โดยจำแนกตามโครงการย่อย ดังนี้

๓.๔.๑ โครงการย่อยที่ ๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

- ๑) แบบสำรวจตรวจสอบทรัพยากรพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ
- ๒) แบบประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ
- ๓) แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยเรื่องศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

^{๒๘} Taro Yamane, Elementary sampling theory. (New Jersey : Prentice-Hall, Inc 1967), p.398

^{๒๙} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) ๒๕๕๓ หน้า ๒๒๐.

๔) แบบสอบถามเพื่อการวิจัยเรื่องศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

๕) การประชุมชมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อที่จะได้ทราบถึงประวัติความเป็นมาและข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

การสร้างเครื่องมือวิจัย กระบวนการในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัยมีขั้นตอนในการออกแบบการวิจัยหรือการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัยนั้นมีดังนี้

๑) การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ จากนั้นมีการลงพื้นที่จริงเพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างๆในจังหวัดชัยภูมิ ภายใต้กรอบของการดำเนินการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลก็คือ มีการสังเกต สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องในเรื่องขององค์ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว

๒) ดำเนินการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยเชื่อมโยงหลักการแนวคิดทฤษฎีและสภาพความเป็นจริงในพื้นที่ โดยจำแนกเป็นเครื่องมือการวิจัยชนิดต่างๆ เพื่อง่าย สะดวกและสอดคล้องกับการเก็บข้อมูลที่เป็นจริงในการวิจัย

๓) นำเครื่องมือการวิจัยเสนอให้กับผู้เชี่ยวชาญในการวิจัย จำนวน ๓ ท่าน ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องของเครื่องมือการวิจัย กับวัตถุประสงค์การวิจัย ตลอดจนถึงกรอบแนวคิดการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๔) นำเครื่องมือการวิจัยที่ผ่านการกรั่นกรองจากผู้เชี่ยวชาญแล้วมาตรวจสอบและปรับปรุงข้อคำถามให้มีความเที่ยงตรงและชัดเจน แล้วจึงนำไปใช้ดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัยต่อไป

๓.๔.๒ โครงข่ายย่อยที่ ๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

๑) แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยแบ่งออกเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของบุคคลผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นคำถามปลายปิดแบบเลือกตอบ จำนวน ๖ ข้อ ประกอบด้วย ๑) เพศ ๒) อายุ ๓) สถานภาพ ๔) การศึกษา ๕) อาชีพ และ ๖) รายได้ต่อเดือน

ตอนที่ ๒ ข้อมูลการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว (สำหรับผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยว) มีลักษณะเป็นคำถามปลายปิดแบบเลือกตอบ จำนวน ๑๐ ข้อ

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ มีลักษณะเป็นคำถามปลายปิดแบบเลือกตอบโดยเรียงลำดับจากน้อยที่สุดถึงมากที่สุด จำนวน ๕ ด้าน

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดโดยเปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นได้อย่างเป็นอิสระ จำนวน ๑ ข้อ

๒) แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๔ ด้าน

๓) แบบสำรวจเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ

การสร้างเครื่องมือวิจัย กระบวนการในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัยมีขั้นตอนในการออกแบบการวิจัยหรือการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัยนั้นมีดังนี้

๑) การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการศึกษาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ จากนั้นมีการลงพื้นที่จริงเพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างๆในจังหวัดชัยภูมิ ภายใต้กรอบของการดำเนินการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลก็คือ มีการสังเกต สัมภาษณ์ บุคคลที่เกี่ยวข้องในเรื่องขององค์ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว

๒) ดำเนินการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยเชื่อมโยงหลักการแนวคิดทฤษฎีและสภาพความเป็นจริงในพื้นที่ โดยจำแนกเป็นเครื่องมือการวิจัยชนิดต่างๆ เพื่อง่าย สะดวกและสอดคล้องกับการเก็บข้อมูลที่เป็นจริงในการวิจัย

๓) นำเครื่องมือการวิจัยเสนอให้กับผู้เชี่ยวชาญในการวิจัย จำนวน ๓ ท่าน ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องของเครื่องมือการวิจัย กับวัตถุประสงค์การวิจัย ตลอดจนถึงกรอบแนวคิดการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๔) นำเครื่องมือการวิจัยที่ผ่านการกรั่นกรองจากผู้เชี่ยวชาญแล้วมาตรวจสอบและปรับปรุงข้อคำถามให้มีความเที่ยงตรงและชัดเจน แล้วจึงนำไปใช้ดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัยต่อไป

๓.๔.๓ โครงการย่อยที่ ๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

๑) แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดแบบเลือกตอบ จำนวน ๖ ข้อ ประกอบด้วย ๑) เพศ ๒) อายุ ๓) สถานภาพ ๔) การศึกษา ๕) อาชีพ และ ๖) รายได้ต่อเดือน

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามทางธรรมชาติของจังหวัดชัยภูมิ มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดแบบเลือกตอบ จำนวน ๖ ข้อ

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับทัศนคติต่อแนวทางการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามทางธรรมชาติของจังหวัดชัยภูมิ มีลักษณะเป็นคำถามปลายปิดแบบเลือกตอบโดยเรียงลำดับจากน้อยที่สุดถึงมากที่สุด จำนวน ๕ ด้าน จำนวน ๑๗ ข้อ ประกอบด้วย

๑) ด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ	จำนวน ๕ ข้อ
๒) ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม	จำนวน ๔ ข้อ
๓) ด้านการประชาสัมพันธ์	จำนวน ๓ ข้อ
๔) ด้านบุคลากร	จำนวน ๓ ข้อ
๕) ด้านการมีส่วนร่วมในชุมชน	จำนวน ๒ ข้อ

ตอนที่ ๔ สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะทั่วไปเพื่อพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามทางธรรมชาติของจังหวัดชัยภูมิ มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดโดยเปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นได้อย่างเป็นอิสระ จำนวน ๑ ข้อ

๒) แบบสัมภาษณ์ เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ในจังหวัดชัยภูมิ เป็นแบบสัมภาษณ์ลักษณะแบบมีโครงสร้าง จำนวน ๕ ข้อ

๓) แบบสังเกต พฤติกรรมกลุ่มเป้าหมายเพื่อการวิจัยการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๓ ด้าน ประกอบด้วย ๑) ด้านความร่วมมือในการประชุม ๒) ด้านความร่วมมือในการแสดงความคิดเห็น ๓) ด้านความร่วมมือโดยการเข้าร่วมกิจกรรมด้วย

การสร้างเครื่องมือวิจัย กระบวนการในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัยมีขั้นตอนในการออกแบบการวิจัยหรือการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัยนั้นดังนี้

๑) การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จังหวัดชัยภูมิ จากนั้นมีการลงพื้นที่จริงเพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างๆในจังหวัดชัยภูมิ และทำการคัดเลือกชุมชนที่เหมาะสมในการพัฒนาเพื่อเชื่อมโยงกับเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ในจังหวัดชัยภูมิ ภายใต้กรอบของการดำเนินการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลก็คือ มีการสังเกต สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องในเรื่องขององค์ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว

๒) ดำเนินการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยเชื่อมโยงหลักการแนวคิดทฤษฎีและสภาพความเป็นจริงในพื้นที่ โดยจำแนกเป็นเครื่องมือการวิจัยชนิดต่างๆ เพื่อง่าย สะดวกและสอดคล้องกับการเก็บข้อมูลที่เป็นจริงในการวิจัย

๓) นำเครื่องมือการวิจัยเสนอให้กับผู้เชี่ยวชาญในการวิจัย จำนวน ๓ ท่าน ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องของเครื่องมือการวิจัย กับวัตถุประสงค์การวิจัย ตลอดจนถึงกรอบแนวคิดการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๔) นำเครื่องมือการวิจัยที่ผ่านการกรั่นกรองจากผู้เชี่ยวชาญแล้วมาตรวจสอบและปรับปรุงข้อคำถามให้มีความเที่ยงตรงและชัดเจน แล้วจึงนำไปใช้ดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัยต่อไป

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสาร

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารแบบสามเส้า (Triangulation) คือ ๑) ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลภาครัฐ เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดชัยภูมิ ๒) ข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม และ ๓) ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓.๕.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

๑) คณะผู้วิจัยได้นำหนังสือจากวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงกลุ่มเป้าหมายทั้งที่เป็นผู้ตอบแบบสอบถามการวิจัย ผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการสนทนากลุ่ม ตลอดจนถึงบุคคลผู้รับผิดชอบดูแลแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ในจังหวัดชัยภูมิ

๒) สร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมาย พบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย แจ้งความประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) กำหนดนัดหมายวันเวลาที่จะดำเนินการสัมภาษณ์ที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เตรียมตัวและเตรียมเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๔) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง ใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยใช้วิธีบันทึกเทป จดบันทึก และสังเกตพฤติกรรมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญของแต่ละโครงการดังต่อไปนี้

โครงการย่อยที่ ๑ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสำรวจ สอบถาม สัมภาษณ์ และดำเนินการสนทนากลุ่มในเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการสำรวจแหล่งท่องเที่ยว ศึกษาศักยภาพ และวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ในจังหวัดชัยภูมิ

โครงการย่อยที่ ๒ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสำรวจ สอบถาม สัมภาษณ์ และดำเนินการสนทนากลุ่มในเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาเส้นทาง พัฒนากิจกรรม และสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ในจังหวัดชัยภูมิ

โครงการย่อยที่ ๓ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสำรวจ สอบถาม สัมภาษณ์ และดำเนินการสนทนากลุ่มในเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และ

เสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการรองรับเส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ในจังหวัดชัยภูมิ

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๖.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยใช้สถิติจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พร้อมทั้งแปลผลตามเกณฑ์ที่กำหนด นำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบของความเรียงประกอบตาราง

๓.๖.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการแบบสามเส้า (Triangulation) เป็นการใช้อยู่ข้อมูลจาก ๓ กลุ่มยืนยันกัน คือ ๑) กลุ่มประชาชนทั่วไป ๒) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้นำท้องถิ่น และ ๓) กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับทั้งภาครัฐและเอกชน ในจังหวัดชัยภูมิ นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตทั้ง ๓ กลุ่มมาตรวจสอบข้อมูล แล้วคัดเอาข้อมูลที่ตรงกัน ส่วนข้อมูลที่ไม่ตรงกันไปหาข้อมูลเพิ่มเติมว่าเนื่องจากสาเหตุอะไรจึงได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกัน

หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มที่ได้ตรวจสอบแล้วว่าเป็นข้อมูลที่ตรงกันทั้ง ๓ กลุ่มประกอบกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ นำมาจัดหมวดหมู่แล้วตีความ แปรความ แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา (Descriptive Analysis) ตามหลักอุปนัย (Inductive Method)

๓.๗ การนำเสนอผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายในประเด็นดังต่อไปนี้

๓.๗.๑ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ

- ๑) การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ
- ๒) การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ
- ๓) การวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ

๓.๗.๒ การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

- ๑) การศึกษาเส้นทางท่องเที่ยว ในจังหวัดชัยภูมิ
- ๒) การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ

๓) การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและ
ธรรมชาติ

๓.๗.๓ การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

๑) การพัฒนาชุมชนเพื่อการรองรับเส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทาง
ธรรมชาติ

๒) การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการรองรับเส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทาง
ธรรมชาติ

๓) การเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการรองรับ
เส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ” ได้วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในประเด็นดังนี้

๔.๑ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

๔.๒ การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

๔.๓ การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ^{๒๗}

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจ วิเคราะห์ศักยภาพ และหาแนวทางการพัฒนาของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ในจังหวัดชัยภูมิ

จากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๔ แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๗ แห่ง ดังต่อไปนี้

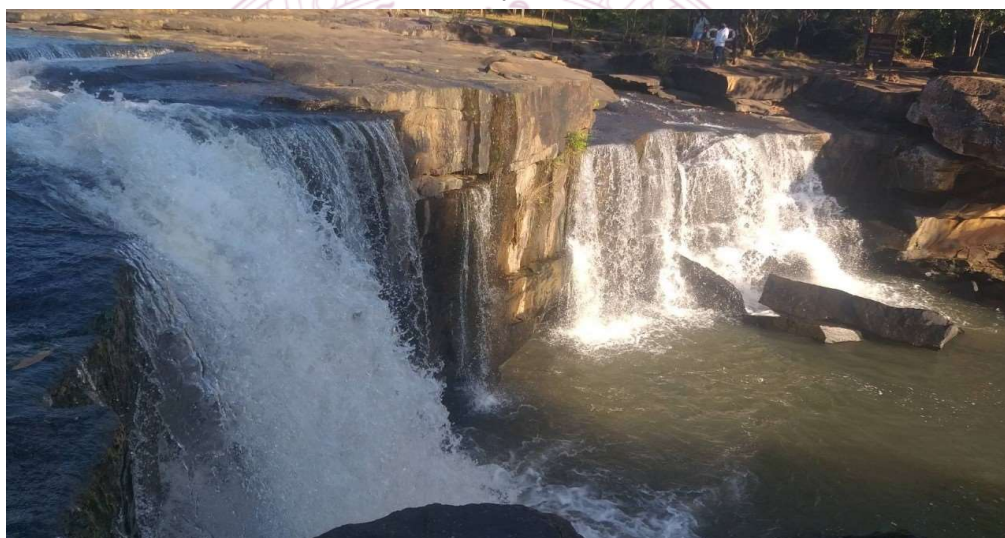
^{๒๗} สรุปจากโครงการย่อยที่ ๑ “ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ”

โดย พระมหาสังคม ขยานนโท/ช่างเหล็ก,ดร. และคณะ.

๑) อุทยานแห่งชาติตาดโตน (Tatton National Park)

ภาพที่ ๔.๑ ภาพป้ายอุทยานแห่งชาติตาดโตน

ภาพประกอบที่ ๔.๒ น้ำตกตาดโตน

ภาพประกอบที่ ๔.๓ น้ำตกตาดโตนและน้ำตกตาดฟ้า

ภาพประกอบที่ ๔.๔ อาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติตาตโน

ที่ตั้งและข้อมูลทั่วไป

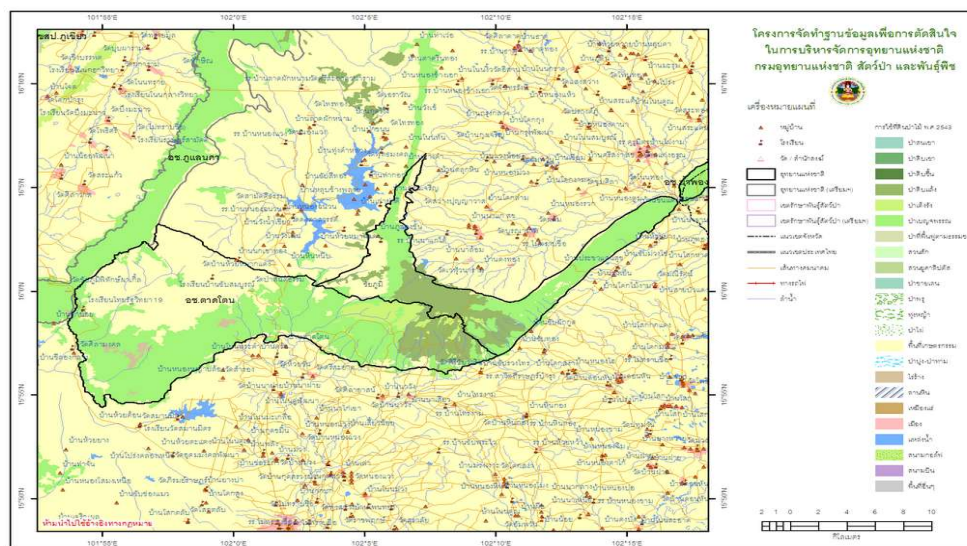
อุทยานแห่งชาติตาตโน ตั้งอยู่ที่ ๓๕/๔ หมู่ที่ ๑ บ้านตาตโน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๐๐๐ E-mail : tatton_np@hotmail.com โทรศัพท์ ๐๔๔๑๐๔๐๐๒
นายณพวงศ์ พฤกษชาติ ตำแหน่ง นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ เป็นหัวหน้าอุทยานแห่งชาติ

ทิศเหนือ จรดป่าสงวนแห่งชาติ ป่าภูแลนคาด้านทิศใต้ ตำบลท่าหินโงม อำเภอเมืองชัยภูมิ และตำบลเก่าย่าดี อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

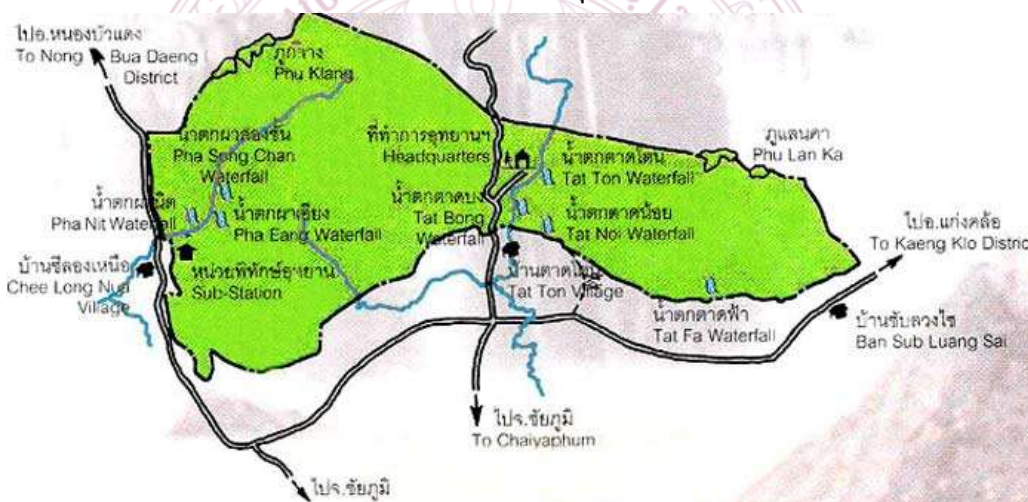
ทิศตะวันออก จรดป่าสงวนแห่งชาติ ป่าเตรียมการสงวนหมายเลข ๑๐ แปลง ๑ (ป่าภูโค้ง) อำเภอแก้งคร้อ และตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

ทิศใต้ จรดตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ, ทิศตะวันตก จรดทางหลวงจังหวัด หมายเลข ๒๑๕๙ สายชัยภูมิ-หนองบัวแดง ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

สถานที่ท่องเที่ยว ได้แก่ น้ำตกตาตโน น้ำตกตาตฟ้า น้ำตกผาเอียง
แผนที่

ภาพที่ ๔.๕ ภาพแผนที่อุทยานแห่งชาติตาดโตน

ภาพที่ ๔.๖ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติตาดโตน

ที่มา <http://www.dooasia.com/chaiphum/b/1252.jpg>

ขนาดพื้นที่ จำนวน ๑๓๕๗๓๗.๕๐ ไร่

การได้รับประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ

ได้รับการประกาศให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๙๗ ตอนที่ ๒๐๘ ลงวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๒๓ เป็นอุทยานแห่งชาติ ลำดับที่ ๒๓ ของประเทศไทย เนื้อที่ ๑๓๕,๗๓๗.๕๐ ไร่ หรือ ประมาณ ๒๑๗.๑๘ ตารางกิโลเมตร โดยกำหนดที่ดินป่าสวนแห่งชาติ ป่าภูแล่นคาด้านทิศใต้ ท้องที่ตำบลนาฝาย ตำบลนาเสียว ตำบลห้วยต้อน และตำบลท่าหินโงม อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ เป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติตาดโตน

หน่วยงานในพื้นที่

หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ตน.๒

หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ตน.๓

หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ตน.๔

หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ตน.๕

หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ตน.๖

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะโดยทั่วไปของอุทยานแห่งชาติตาตโตนประกอบด้วยภูเขาสลับซับซ้อน พื้นที่ของอุทยานทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือจะมีเขาภูเขียว ภูกลาง และภูแลนคา ซึ่งจะมีระดับสูงสุด ๙๐๕ เมตรจากระดับน้ำทะเล ส่วนพื้นที่อุทยานทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือจะมียอดภูโค้ง ซึ่งเป็นยอดที่มีความสูงสุดของอุทยานแห่งชาติตาตโตน โดยมีความสูงประมาณ ๙๔๕ เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พื้นที่ตอนล่างทางทิศใต้ของอุทยานจะเป็นพื้นที่ลาดมีทิศทางด้านลาด (aspect) ทางทิศใต้ พื้นที่ด้านนี้จะอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ ๒๐๐ เมตร สำหรับความลาดชัน (Slope) ของพื้นที่ จะมีพื้นที่ค่อนข้างราบ ทางตอนกลางของพื้นที่ตามหุบเขาที่ลำปะทาวไหลผ่าน จะมีพื้นที่ค่อนข้างราบบริเวณทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอุทยาน พื้นที่ส่วนใหญ่ของอุทยานจะมีความลาดชันประมาณ ๑๐ – ๑๕ %

ลักษณะภูมิอากาศ

อุทยานแห่งชาติตาตโตน ตั้งอยู่ในบริเวณที่ได้รับอิทธิพลของทั้งมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และตะวันออกเฉียงเหนือ มีการแบ่งฤดูกาลออกเป็น ๓ ฤดู คือ ฤดูร้อนระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ – พฤษภาคม ฤดูฝนระหว่างเดือนมิถุนายน – กันยายน และฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคมจนถึงมกราคม จากข้อมูลภูมิอากาศของสถานีตรวจอากาศ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งวัดและรวบรวมโดยกองภูมิอากาศ กรมอุตุนิยมวิทยา ช่วงระหว่างปี ๒๕๐๔ – ๒๕๓๓ พอสรุปได้ดังนี้

อุณหภูมิ อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี ๒๗.๖๐ องศาเซลเซียส เดือนที่มีอุณหภูมิสูงสุดคือเดือนเมษายน มีอุณหภูมิถึง ๔๒.๖๐ องศาเซลเซียสและเดือนที่มีอุณหภูมิต่ำสุดคือเดือน มกราคม อุณหภูมิต่ำสุด ๗ องศาเซลเซียส

ความชื้นสัมพัทธ์ ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยตลอดปี ๔๗% สำหรับความชื้นสัมพัทธ์สูงสุดเฉลี่ยจะเกิดในเดือนกันยายน ซึ่งสูงถึง ๙๓% ส่วนความชื้นสัมพัทธ์ต่ำสุดเฉลี่ยจะเกิดในเดือนมีนาคม ซึ่งมีเพียง ๓๕%

ปริมาณน้ำฝน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยทั้งปี ๑๑๕๓.๕๐ มิลลิเมตร เดือนที่มีปริมาณฝนตกมากที่สุดคือเดือนกันยายน ซึ่งวัดได้ถึง ๒๗๐.๕๐ มิลลิเมตร ส่วนเดือนที่มีปริมาณฝนน้อยที่สุด คือเดือนมกราคม วัดได้โดยเฉลี่ย ๓.๓๐ มิลลิเมตร

พืชพรรณและสัตว์ป่า

พันธุ์พืช อุทยานแห่งชาติตาตโคตัน ตั้งอยู่ที่ระดับความสูงระหว่าง ๒๐๐ - ๙๔๕ เมตรจากระดับ น้ำทะเลปานกลาง ดังนั้น สภาพสังคมพืชจึงแตกต่างกันไปตามระดับความสูง พอจำแนกได้เป็น ๒ ชนิด คือ ป่าเต็งรัง ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติตาตโคตัน พบป่าชนิดนี้ขึ้นกระจกระบาย มีเนื้อที่ประมาณ ๙๔.๙๓ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ร้อยละ ๔๓.๗๑ ของพื้นที่ป่าอุทยานแห่งชาติ ความสูงของเรือนยอด ชั้นบนประมาณ ๑๕ - ๒๐ เมตร พันธุ์ไม้ที่สำคัญในชั้นนี้ ได้แก่ ยางพลวง รัง แดง ตะแบกเลือด มะกอกเกลื้อน ก่อแพะ และมะค่าแต้ ส่วนเรือนยอดในชั้นรอง มีไม้ขนาดเล็กมีความสูงประมาณ ๕ - ๑๐ เมตร พันธุ์ไม้ที่สำคัญในชั้นนี้ได้แก่ ชิงชัน ตาลเหลือง ยอเถื่อน กระท่อมหนู มะม่วงป่า ตั้วแดง และขี้ขาว ไม้พื้นล่างประกอบด้วย ลูกไม้ของไม้ชั้นบนเป็นส่วนใหญ่ และหญ้าเพ็กขึ้นอยู่ทั่วไป พันธุ์ไม้ชนิดอื่น เช่น กระจูดอึ่ง ลูกไต่ใบ เฟิร์น หมักหม้อ นางนวล กาวเครือ และหนอนตายหยาก เป็นต้น

ป่าดิบแล้ง ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติตาตโคตันพบป่าชนิดนี้ขึ้นกระจกระบายตามลำห้วย มีพื้นที่ประมาณ ๓๕.๐๑ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณร้อยละ ๑๖.๑๒ ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติ มีลักษณะทางด้านตัวเรือนยอด แบ่งเป็น ชั้นเรือนยอดชั้นบนสูง ๒๕ - ๓๐ เมตร ไม้สำคัญ ได้แก่ พะองค์ กระบก จิกตง หาด ตินเป็ดเขา ค้างคาว และตั้วแดง เรือนยอดไม้ชั้นรองมีความสูงประมาณ ๒๐ - ๒๕ เมตร พันธุ์ไม้สำคัญในชั้นนี้ ได้แก่ พะยอม มะกล่ำต้น หว้า กระเบาหลัก กีบตอง มะส้าน และก่อเตี๋ย เรือนยอดไม้ชั้นสามมีความสูงประมาณ ๑๕-๒๐ เมตร พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ยางแดง มะแฟน เสม็ดเขา พลองกินลูก ลำตวน และกะอวม ส่วนเรือนยอดในชั้นของไม้ขนาดเล็ก มีความสูงประมาณ ๑๐ - ๑๕ เมตร พันธุ์ไม้ที่สำคัญ เช่น แดง มะหาด มะพอก เปล้าน้อย เปล้าใหญ่ พุดป่า และ พืพวน เป็นต้น

สัตว์

สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ได้แก่ หมูป่า เก้ง อีเห็นหางลาย พังพอนธรรมดา อ้นเล็ก กระต่ายป่า กระรอกบินเล็กแก้มแดง กระจอน เป็นต้น

สัตว์ปีก ได้แก่ นกจับแมลงหัวเทา นกจับแมลงคอแดง นกจับแมลงอกสีฟ้า นกปรอดเหลืองหัวจุก นกแซงแซวหางปลา นกนางแอ่นบ้าน นกโพระดกธรรมดา นกกระปูดใหญ่ นกตะขาบทุ่ง นกหัวขวานสีน้ำตาลทอง นกเปล้าธรรมดา เหยี่ยวขาว ไก่ป่า นกกระทาทู๋ นกกางเขนบ้าน นกเค้าโมง หรือนกเค้าแมว เป็นต้น

สัตว์เลื้อยคลาน ได้แก่ ตะกวด งูเห่า งูทับสมิงคลา งูเหลือม งูกะปะ กิ้งก่าบินปีกสีส้ม จิ้งเหลน จิ้งเหลนภูเขาลายจุด จิ้งจกบ้านหางหนาม เป็นต้น

แมลง ได้แก่ ผีเสื้อหางตุ้มอดัมสัน ผีเสื้อหางตุ้มจุดชมพู ผีเสื้อหนอนมะนาว ผีเสื้อสะพายฟ้า ผีเสื้อมัลลาย ผีเสื้อธรรมดา ผีเสื้อจระก้า ผีเสื้อหนอนยี่โถ แมลงทับ ต่างต่าง ๆ เป็นต้น

เส้นทางเข้าถึงน้ำตกตาตโคตัน

๑. เริ่มต้นจากอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล ตัวเมืองชัยภูมิ ไปตามเส้นทางหลวงหมายเลข ๒๐๕๑ ถนนลาดยางเชื่อมระหว่างอำเภอเมืองชัยภูมิ-ตำบลท่าหินโงม ผ่านถนนหมายเลข ชย.๔๐๕๑ ถึงสามแยก เลี้ยวขวาถึงด่านเก็บค่าธรรมเนียมอุทยานแห่งชาติตาโคตโนน เดินทางเข้าไปอีกประมาณ ๑.๖ กิโลเมตร ถึงที่ทำการอุทยานแห่งชาติตาโคตโนนและน้ำตกตาโคตโนน รวมระยะทาง ๒๑.๗ กิโลเมตร

๒. เริ่มต้นเดินทางจากหน้าโรงพยาบาลอำเภอแก้งคร้อ ถนนหลวงหมายเลข ๒๐๑ ไปตามทางถนนหมายเลข ๒๓๕๓ มุ่งไปตำบลเก่าย่ำดี ผ่าน อบต.ช่องสามหมอ ผ่านโรงเรียนบ้านโคกกุง ผ่าน อบต.โคกกุง ผ่านวัดจักรวรรดี ไปตามเส้นทางขึ้นเขา ถึง อบต.เก่าย่ำดี ประมาณ ๒๒.๗ กิโลเมตร มุ่งหน้าไปตำบลท่าหินโงม ถึง อบต.ท่าหินโงม ประมาณ ๑๐.๑ กิโลเมตร ไปตามถนน ชย. ๔๐๕๑ ผ่านบ้านห้วยหมากแดง ไปตามถนนลาดยาง ประมาณ ๑๒.๖ กิโลเมตร ถึงทางสามแยกแล้ว เลี้ยวซ้ายถึงด่านเก็บค่าธรรมเนียมอุทยานแห่งชาติตาโคตโนน เดินทางจากด่านเก็บค่าธรรมเนียมไปอีกประมาณ ๑.๖ กิโลเมตร ถึงที่ทำการอุทยานแห่งชาติตาโคตโนนและน้ำตกตาโคตโนน รวมระยะทาง ๔๗.๑ กิโลเมตร

กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติตาโคตโนน

เนื่องจากอุทยานแห่งชาติเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ ที่ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายโดดเด่น สวยงาม และหายาก เช่น ทัศนียภาพแห่งขุนเขา ท้องทุ่ง เกาะแก่ง ชายหาด หาดทรายขาวสะอาด น้ำตก หุบเหว หรือหินผาที่มีลักษณะแปลกตา อันเกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ หรือมีพืช สัตว์ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ จึงเป็นสถานที่ที่พิเศษที่สุดสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจและเป็นแหล่งความรู้ทางการศึกษาดูด้วย

วัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ มีอยู่ 3 ประการ คือ

- 1) เพื่อคุ้มครองและบำรุงรักษาระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ
- 2) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นแหล่งค้นคว้าวิจัยและการศึกษาหาความรู้
- 3) เพื่อจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและนันทนาการสำหรับประชาชนทั่วไป^{๒๘}

ดังนั้น อุทยานแห่งชาติตาโคตโนน จึงจัดให้มีกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเป็นไปตามวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้ง โดยเปิดบริการให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาพักผ่อน และจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้กับนักท่องเที่ยว

กิจกรรม

-กิจในแหล่งท่องเที่ยว คือ กิจกรรมเล่นน้ำตก กิจกรรมเดินตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติระยะทาง ๔๐๐ เมตร

^{๒๘} ส่วนวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการอุทยานแห่งชาติ, แผนแม่บทอุทยานแห่งชาติแบบบูรณาการ พ.ศ. 2560-2564 (สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, ๒๕๖๐) หน้า ๑-๒.

อัตราค่าบริการเข้าอุทยานแห่งชาติ

คนไทยที่เป็นผู้ใหญ่ ๔๐ บาท เด็ก ๒๐ บาท, ชาวต่างชาติผู้ใหญ่ ๒๐๐ บาท เด็ก ๑๐๐ บาท หมายถึง เมื่อชำระค่าบริการเข้าอุทยานแห่งชาติแล้วกรุณาพกบัตรค่าบริการติดตัว ขณะท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเพื่อการตรวจสอบ

ภาพประกอบที่ ๔.๗ ด้านเก็บค่าบริการและป้ายด่าน

ร้านค้าสวัสดิการ

ร้านกาแฟ น้ำดื่มและขนม จำนวน เปิดบริการทุกวันเวลา ๐๘.๓๐ น. - ๑๘.๓๐ น.

ภาพประกอบที่ ๔.๘ ร้านกาแฟและร้านขนม

สิ่งอำนวยความสะดวก ที่พักและสถานที่กางเต็นท์

ที่พัก - ตาดโตน ๙๔๑	(ค่ายเยาวชนหญิง)
ที่พัก - ตาดโตน ๕๐๑-๕๐๔	(ตาดฟ้า ๑-๔)
ที่พัก - ตาดโตน ๒๐๒	(บ้านตาดมะค่า) ชย.๗๗
ที่พัก - ตาดโตน ๒๐๑	(บ้านจันทา) ชย.๑๒๖
ที่พัก - ตาดโตน ๑๐๗	(บ้านริมไพร) ชย.๑๓๒

ที่พัก - ตาดโตน ๑๐๖	(บ้านปรารภนา) ชย.๓๑๕
ที่พัก - ตาดโตน ๑๐๕	(บ้านผาเอียง) ชย.๑๓๑
ที่พัก - ตาดโตน ๑๐๔	(บ้านตาดฟ้า) ชย. ๑๓๐
ที่พัก - ตาดโตน ๑๐๓	(บ้านริมธาร ๑) ชย.๙๖๖
ที่พัก - ตาดโตน ๑๐๑	(บ้านริมธาร ๓) ชย.๓๑๗
ที่พัก - ตาดโตน ๑๐๒	(บ้านริมธาร ๒) ชย.๓๑๖
ที่พัก - ตาดโตน ๙๔๒	(ค่ายเยาวชนชาย)
ที่พัก - ตาดโตน ๔๐๑-๔๐๒	(ภูทางสิงห์ ๑,๒)

จากการสำรวจพื้นที่อุทยานแห่งชาติตาดโตน พบว่า ภายในอุทยานมีสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว คือ

๑. สิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย

- มีห้องน้ำและมีห้องน้ำคนพิการ จำนวน.๓๐ ห้อง มี ๓ จุด
- มีที่จอดรถบัสท่องเที่ยวจอดได้ ๑๐-๑๕ คันและรถทั่วไป จำนวน -๑๐๐-๑๕๐ คัน
- มีจุดบริการน้ำดื่ม(ร้านขายของภายในแหล่งท่องเที่ยว) มี ๖ ร้านขึ้นไป

๒. จุดบริการของแหล่งท่องเที่ยว

- มีหน่วยประชาสัมพันธ์ของแหล่งท่องเที่ยว
- มีเอกสาร – โบว์ชัวร์แจก และคิว อาร์ โค้ด สำหรับตอบแบบสอบถาม

๓. สภาพแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยว

- มีการจัดสภาพแวดล้อม มีที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ มีสวนหย่อม และมีต้นไม้ร่มรื่น มีแหล่งน้ำเป็นแหล่งพักผ่อน นอกจากนี้ ยังมีลานน้ำตก มีสะพานชมธรรมชาติสำหรับถ่ายภาพ และมีเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ๒ เส้นทาง

๔. สภาพของสถานที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว

มีสิ่งอำนวยความสะดวกและมีบุคลากรคอยอำนวยความสะดวก ทั้งมีป้ายบอกทางและข้อแนะนำสำหรับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีสถานที่สำหรับไหว้พระ มีศาลปู่วัง-ยาดี ที่มีความเป็นธรรมชาติและเป็นระเบียบเรียบร้อย

๕. สื่อสำคัญของสถานที่แหล่งท่องเที่ยว

- เป็นพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ศาลปู่วัง-ยาดี และมีบรรยากาศที่ดี
- มีคุณลักษณะของการอนุรักษ์ธรรมชาติ
- มีศูนย์จำหน่ายสินค้าผลิตผลทางการเกษตรและชุมชน
- มีสถานที่สำหรับไหว้พระ

๒) อุทยานแห่งชาติภูแลนคา (Phu Laenkha National Park)

ภาพประกอบที่ ๔.๙ ป้ายอุทยานแห่งชาติภูแลนคา

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐ อาคารที่ทำการอุทยานแห่งชาติภูแลนคา

ที่ตั้งและข้อมูลทั่วไป

อุทยานแห่งชาติภูแลนคา ถนนชัยภูมิ-หนองบัวแดง ต.ห้วยต้อน อ.เมืองชัยภูมิ จ.ชัยภูมิ ๓๖๐๐๐ E-mail : phulaenkha_dnp@hotmail.com โทรศัพท์ : ๐๙๓ ๐๙๓ ๙๑๙๓, ๐๔๔๑๐ ๙๗๘๖ นายเด่น รัตนชัย ตำแหน่ง นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการ เป็นหัวหน้าอุทยานแห่งชาติภูแลนคา

ความเป็นมา

อุทยานแห่งชาติภูแลนคา มีพื้นที่ครอบคลุมอยู่ในท้องที่ ตำบลบ้านหัน ตำบลสระโพนทอง ตำบลโนนกกอก ตำบลชัยสีทอง ตำบลบ้านเตื่อ อำเภอเกษตรสมบูรณ์ ตำบลกุดชุมแสง ตำบลคูเมือง อำเภอหนองบัวแดง ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอแก่งคร้อ ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมืองชัยภูมิ

ตำบลภูแลนคา อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ สภาพป่าเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบไปด้วยแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหลายชนิด มีจุดเด่นทางธรรมชาติที่น่าสนใจ เช่น จุดชมวิวกุหลาบแลนคา ผากล้วยไม้ หินปราสาท ประตูล่องมือหินขาว เป็นต้น และการเดินทางเข้าไปเที่ยวชมก็สะดวก มีเนื้อที่ประมาณ ๒๐๐.๕๐ ตารางกิโลเมตร หรือ ๑๒๕,๓๑๒.๕๐ ไร่

สภาพพื้นที่ป่าที่กำหนดเป็นเขตป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๐ และ ๗ มีนาคม ๒๕๓๕ ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติภูแลนคาด้านทิศเหนือ และป่าสงวนแห่งชาติภูแลนคา ด้านทิศใต้ของท้องที่อำเภอมือง อำเภอบ้านเขว้า อำเภอหนองบัวแดง และอำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ตามคำสั่งกรมป่าไม้ที่ ๒๒๖๒/๒๕๓๙ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๓๙ ได้ให้นายสุรชัย นายจำเริญ เจ้าพนักงานป่าไม้ ๕ ส่วนอุทยานแห่งชาติ หัวหน้าอุทยานแห่งชาติตาโคตร ให้ไปดำเนินการสำรวจ เบื้องต้นป่าสงวนดังกล่าว เพื่อจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ โดยได้เข้าไปประสานงาน กับทางจังหวัดชัยภูมิ และจากการสำรวจเจ้าหน้าที่ได้ประสานงานกับหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรต่างๆ ประชาชน และรวมถึงหน่วยงานป่าไม้ประจำจังหวัดชัยภูมิ และป่าไม้เขตนครราชสีมาที่ เกี่ยวข้อง

อุทยานแห่งชาติตาโคตร โดยหัวหน้าชุดสำรวจและศึกษา ได้ส่งข้อมูลการรายงาน การสำรวจดังกล่าว ให้สำนักงานป่าไม้จังหวัดชัยภูมิทราบและพิจารณา ตามหนังสืออุทยานแห่งชาติ ตาโคตร ที่ กษ. ๐๗๑๒.๓๒๐/๘๙ ลง วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙ ซึ่งสำนักงานป่าไม้จังหวัดชัยภูมิได้ พิจารณาแล้ว มีความเห็นพ้องกับเจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติตาโคตร และได้้นำเรื่องราวเสนอ คณะอนุกรรมการป้องกัน การลักลอบทำลายทรัพยากรป่าไม้ ประจำจังหวัดชัยภูมิ เพื่อพิจารณาต่อไป ตามหนังสือสำนักงานป่าไม้จังหวัดชัยภูมิ ที่ ขย. ๐๐๐๙.๒/๓๒๐ ลงวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๓๙

ในคราวประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๓๙ ลงวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๓๙ ของคณะอนุกรรมการ ป้องกันและปราบปรามการลักลอบทำลายทรัพยากรป่าไม้ พิจารณาเห็นชอบในการกำหนดประกาศ พื้นที่ป่าอนุรักษ์บางส่วน ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติภูแลนคาด้านทิศเหนือ และป่าสงวนแห่งชาติ ภูแลนคาด้านทิศใต้ ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ ๙๒,๕๐๐ ไร่ เพื่อจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ ตามหนังสือ กองอุทยานแห่งชาติ ที่ กษ. ๐๗๑๒/พิเศษ ลงวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๓๙ ได้มีมติเห็นชอบและให้การ สนับสนุนที่กรมป่าไม้จะประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์ดังกล่าว เป็นอุทยานแห่งชาติโดยเร็ว และมีมติ แนวความคิดเห็นตรงกัน โดยให้ชื่อหน่วยงานใหม่นี้ว่า “อุทยานแห่งชาติภูแลนคา” ด้วยเหตุผลที่ว่า แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ของอุทยานแห่งชาติแห่งใหม่นี้ตั้งอยู่ในเทือกเขาภูแลนคา และเป็นที่รู้จักกันดี ของประชาชนโดยทั่วไป ซึ่งนายสถิตย์ สวิทร อธิบดีกรมป่าไม้ อนุมัติให้ใช้ชื่อ “อุทยานแห่งชาติภู แลนคา” เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๔๐

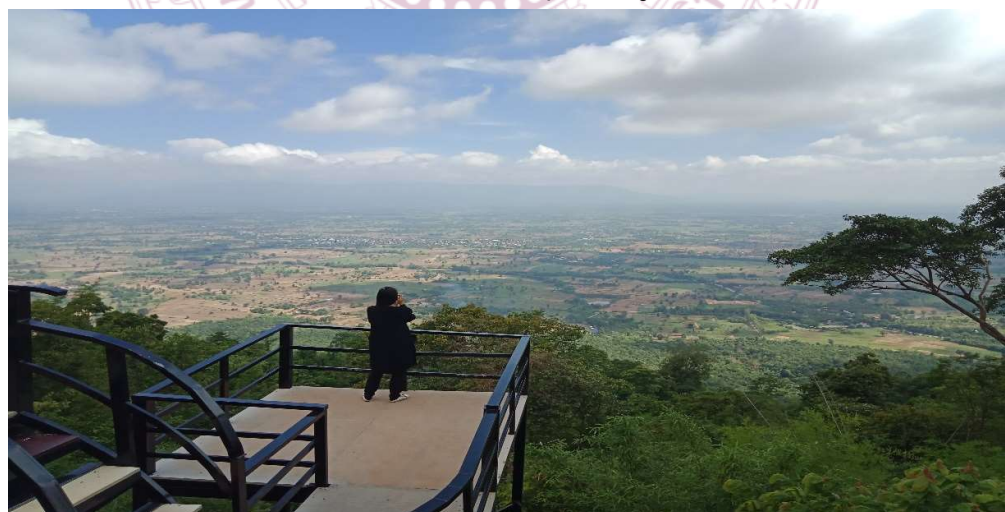
ต่อมาปี ๒๕๕๐ ได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าภูแลนคาด้านทิศเหนือ และป่าภูแลนคาด้านทิศใต้ ในท้องที่ตำบลบ้านหัน ตำบลสระโพนทอง ตำบลโนนกกอก ตำบลชัยสืทอง

ตำบลบ้านเตื่อ อำเภอกษेत्रสมบูรณ์ ตำบลกุดชุมแสง ตำบลคูเมือง อำเภอหนองบัวแดง ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอแก่งค้อ ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมืองชัยภูมิ ตำบลภูแลนคา อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ เนื้อที่ประมาณ ๒๐๐.๕๐ ตารางกิโลเมตร หรือ ๑๒๕,๓๑๒.๕๐ ไร่ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๒๔ ตอนที่ ๓๗ ก ลงวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๐ จัดเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ ๑๐๘ ของประเทศ

สถานที่ท่องเที่ยว ได้แก่ จุดชมทิวทัศน์ภูแลนคา น้ำตกพานทอง จุดชมทิวทัศน์หินประตูลง หินปราสาท ผากล้วยไม้ ผาหวนาค

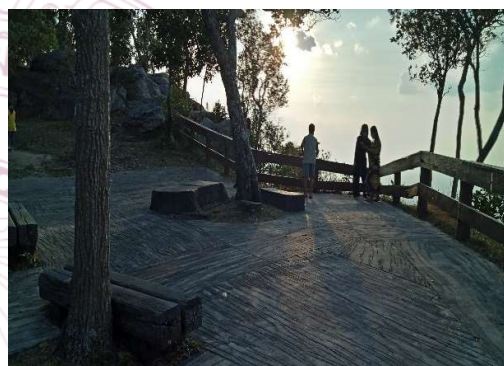
ภาพประกอบที่ ๔.๑๑ จุดชมวิวกูแลนคา

ภาพประกอบที่ ๔.๑๒ จุดชมวิวในอุทยานแห่งชาติภูแลนคา

ภาพประกอบที่ ๔.๑๓ ป้ายจุดชมวิวผาหวนาค

ภาพประกอบที่ ๔.๑๔ จุดชมวิวที่ผาหวนาค - จุดชมตะวันยามเย็น

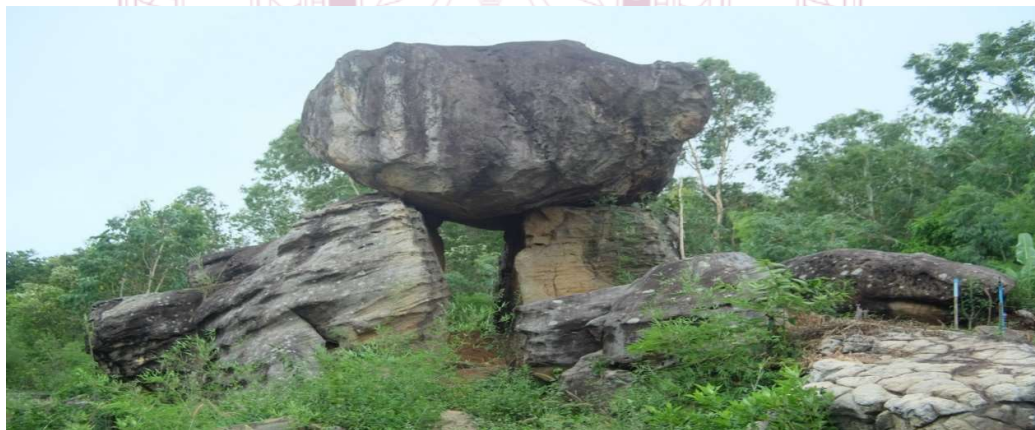
ภาพประกอบที่ ๔.๑๕ จุดชมวิวในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงผาหวนาค

มอหินขาว เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมากที่สุดแห่งหนึ่ง และนักท่องเที่ยวนิยมมาเที่ยวมากที่สุด อีกแห่งหนึ่ง สามารถไปเที่ยวชมได้ตลอดทั้งปี ซึ่งอยู่เส้นทางเดียวกันกับผาหวนาค จะไปเที่ยวชมวิวที่ผาหวนาค ก็ผ่านมอหินขาวก่อน ซึ่งห่างกันประมาณ ๒ กิโลเมตรมอหินขาว ตั้งอยู่ที่บ้านวังคำแคน (หมู่ ๙) ตำบลท่าหินโงม อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ในเขตพื้นที่เตรียมผนวก

ของอุทยานแห่งชาติภูแลนคา มีพื้นที่ราว ๒๐๐ ไร่ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ๗๐๐ – ๙๐๐ เมตร อยู่ห่างจากตัวเมืองชัยภูมิ ไปทางอุทยานแห่งชาติตาไถ่ ประมาณ ๕๐ กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางตลอดเส้น

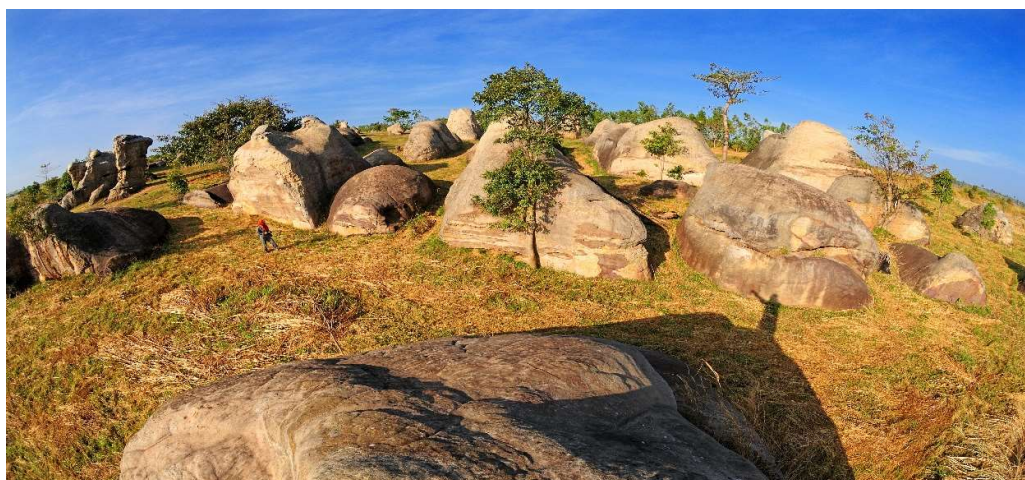
ภาพประกอบที่ ๔.๑๖ เสาหินยักษ์ ๕ ต้น อายุล้านปีที่มอหินขาว

ภาพประกอบที่ ๔.๑๗ ประตูลับแล

ภาพประกอบที่ ๔.๑๘ กลุ่มหินเจดีย์ และกลุ่มหินโคลงช้าง

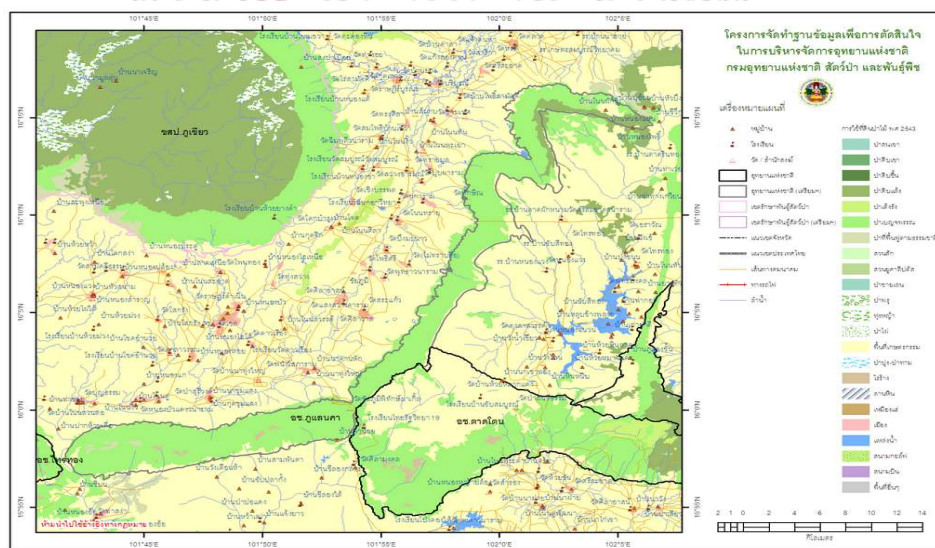

ภาพประกอบที่ ๔.๑๙ ลานหน้าผาหินสามารถชมวิวรอบๆ ได้

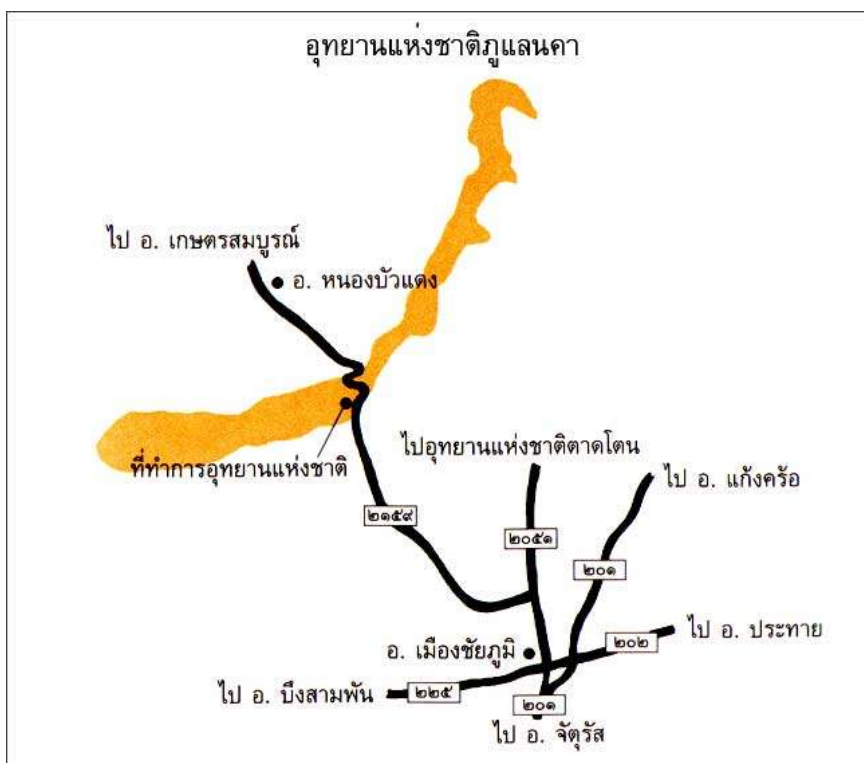
ป่าปรังพันปี ป่าปรังพันปีอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูแลนคา ตำบลซับสีทอง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ และในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าภูแลนคาด้านทิศเหนือ ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งพบปรังเท้าช้าง (ปรังชัยภูมิ) อายุประมาณพันกว่าปี มีขนาดใหญ่ สูง ๔-๖ เมตร ขึ้นอยู่ในป่าเต็งรัง บริเวณหน้าผายอดภูคิ กระจายทั่วพื้นที่ป่า เนื้อที่ ๒๐๐ ไร่ มีถิ่นกำเนิดที่ จังหวัดชัยภูมิ นักท่องเที่ยวสามารถชมต้นปรังชัยภูมิ และวิวทิวทัศน์ที่สวยงาม

แผนกที่

ภาพประกอบที่ ๔.๒๑ แผนที่อุทยานแห่งชาติภูแลนคา

ภาพประกอบที่ ๔.๒๒ แผนที่การท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูแลนคา

ที่มา <http://www.dooasia.com/chaiyaphum/b/1298.jpg>

ขนาดพื้นที่ จำนวน ๑๒๕๓๑๒.๕๐ ไร่

หน่วยงานในพื้นที่ ได้แก่ ที่ทำการอุทยานแห่งชาติภูแลนคา, หน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ ภค.๑ (ภูคี), หน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ ภค.๒ (พานทอง)

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะโดยทั่วไปของพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่สำรวจเป็นเทือกเขาภูแลนคา ภูเขียว ภูค่าน้อย พื้นที่เป็นภูเขาสลับซับซ้อน และที่ราบสูง ซึ่งจะมีระดับความสูงตั้งแต่ประมาณ ๒๐๐ ถึง ๑,๐๓๘ เมตร จากระดับน้ำทะเล จะมียอดภูคี ซึ่งเป็นยอดเขาที่มีความสูง สูงสุดของพื้นที่ โดยมีความสูงประมาณ ๑,๐๓๘ เมตร จากระดับน้ำทะเล พื้นที่ทางด้านทิศใต้จะเป็นพื้นที่ลาด ซึ่งจะอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ ๒๐๐ ถึง ๗๐๐ เมตร และพื้นที่ทางด้านทิศเหนือจะเป็นพื้นที่ลาดชันมาก มีหน้าผาหุบเขาเป็นส่วนใหญ่

ลักษณะภูมิอากาศ

จัดอยู่ในภูมิอากาศฝนเมืองร้อนมี ๓ ฤดู ได้รับอิทธิพลจากมรสุมประจำฤดู อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ ๒๗.๖๖ องศาเซียส ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยทั้งปี ๖๐ % ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยทั้งปี ๑,๑๕๕.๓๖

พืชพรรณและสัตว์ป่า

ลักษณะพันธุ์พืช จากสภาพพื้นที่ที่เทือกเขาภูแล่นคาที่มีระดับความสูงประมาณ ๓๐๐ - ๑,๐๐๐ เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง จึงก่อให้เกิดสภาพป่าไม้ที่หลากหลายถึง ๔ ประเภท ดังนี้

๑. ป่าเบญจพรรณ เป็นป่าผสมผลัดใบ พบโดยทั่วไปบริเวณหน้าผาด้านทิศเหนือของพื้นที่ ในระดับความสูงประมาณ ๓๐๐ - ๘๐๐ เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ ๙๖ ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ ๔๘ ของพื้นที่ พันธุ์ไม้ที่พบโดยทั่วไปได้แก่ ตะแบก ประดู่ มะค่าโมง ตีนนก ไม้ไผ่ ฯลฯ

๒. ป่าดิบแล้ง เป็นป่าไม่ผลัดใบ พบโดยทั่วไปตามร่องเขาและลำห้วย ในระดับความสูงประมาณ ๔๐๐ - ๑,๐๐๐ เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ ๖๐ ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ ๓๐ ของพื้นที่ พันธุ์ไม้ที่พบได้แก่ ไทร ตะแบก ประดู่ ตะเคียน ฯลฯ สำหรับไม้พื้นล่างจะพบไม้พุ่มและลูกไม้ป่าขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น

๓. ป่าเต็งรัง เป็นป่าโปร่งผลัดใบ พบบริเวณทางตอนใต้ของพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติฯ ขึ้นอยู่ในระดับความสูงประมาณ ๓๐๐ - ๗๐๐ เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ ๔๐ ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ ๒๐ ของพื้นที่ พันธุ์ไม้ที่พบโดยทั่วไปได้แก่ เหียง เต็ง รัง พะยอม รักใหญ่ ส้าน ฯลฯ ไม้พื้นล่างจะพบไม้เฟ็ก กระเจียวขาว ซึ่งเป็นไม้ประจำถิ่นขึ้นอยู่เป็นกลุ่มๆทั่วไป

๔. ป่าหุบเขา เป็นป่าหุบเขาและทุ่งหญ้าแพ็ก พบโดยทั่วไปในพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ ๔ ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ ๒

ลักษณะสัตว์ป่า

เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่มีความหลากหลายของชนิดป่าถึง ๔ ประเภท ประกอบกับมีอาณาเขตติดต่อกับอุทยานแห่งชาติตาบดโตน และอุทยานแห่งชาติไทรทอง ซึ่งเหมาะสมกับการดำรงชีวิตของสัตว์ป่ามากมาย จากการสำรวจทรัพยากรสัตว์ป่าในพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติภูแล่นคาได้แก่ สัตว์จำพวกนก จำนวน ๕๗ ชนิด และสัตว์จำพวกเลี้ยงลูกด้วยนม จำนวน ๓ ชนิด เช่น หมูป่า สุนัขจิ้งจอก อีเห็น เป็นต้น

การเดินทาง

รถยนต์ จากกรุงเทพฯ เดินทางโดยใช้เส้นทางตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑ ผ่านจังหวัดปทุมธานี อยุธยา จนถึงสระบุรี ระยะทางประมาณ ๑๐๗ กิโลเมตร แล้วเดินทางต่อโดยใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒ ผ่านอำเภอมวกเหล็ก อำเภอปากช่อง จนถึงแยกเข้าอำเภอสี่คิ้ว ระยะทางประมาณ ๘๕ กิโลเมตร แล้วเดินทางต่อโดยใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๐๑ ผ่านอำเภอสี่คิ้ว อำเภอด่านขุนทด อำเภอจัตุรัส ถึงจังหวัดชัยภูมิ ระยะทางประมาณ ๑๒๐ กิโลเมตร รวม

ระยะทางเส้นทางหลักทั้งสิ้นประมาณ ๓๑๒ กิโลเมตร หลังจากนั้นสามารถเดินทางจากจังหวัดชัยภูมิ ใช้ทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๒๐๕๑ (ชัยภูมิ-ตาดโตน) ไปประมาณ ๖ กิโลเมตร จะมีทางแยกซ้ายมือเข้าทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๒๑๕๙ (ชัยภูมิ-หนองบัวแดง) ไปจนถึง กม.ที่ ๒๖ มีทางแยกซ้ายมือเข้าที่ทำการอุทยานแห่งชาติ^{๒๙}

กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูแลนคา

เนื่องจากอุทยานแห่งชาติภูแลนคา มีพื้นที่ในลักษณะเป็นภูเขาที่ทอดยาวจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ไปตามทิวเขา มีลักษณะเป็นหน้าผา เป็นจำนวนมาก ดังนั้น กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติภูแลนคา จึงเปิดบริการให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาพักผ่อน และจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้กับนักท่องเที่ยวใน ๒ ส่วน ได้แก่

๑.พื้นที่บริการด้านฝั่งที่ทำการอุทยาน ซึ่งตั้งอยู่พื้นที่ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งพื้นที่บริเวณนี้ เปิดให้บริการการท่องเที่ยว ได้แก่

- ๑) เปิดบริการที่พักค้างแรม-อมรม-สัมมนา และกิจกรรมนันทนาการเป็นหมู่คณะ
- ๒) เปิดบริการพื้นที่กางเต็นท์เพื่อพักผ่อนและสัมผัสบรรยากาศทางธรรมชาติ

ภายในอุทยาน

๓) เปิดบริการด้านการสำรวจตามเส้นทางธรรมชาติในบริเวณเขตอุทยานเพื่อการศึกษา วิจัยทางธรรมชาติ

- ๔) เปิดบริการพื้นที่สำหรับชมวิวทัศน์ทางธรรมชาติ

๒.พื้นที่บริการฝั่งบริเวณพื้นที่ผาห้วยนา ซึ่งตั้งอยู่พื้นที่ตำบลท่าหินโงม อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ อยู่บนพื้นที่บริเวณริมเขาด้านบนของเทือกเขาภูแลนคา ติดกับพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวมอหินขาว ซึ่งพื้นที่บริเวณนี้ เปิดให้บริการการท่องเที่ยว ได้แก่

๑) เปิดบริการพื้นที่กางเต็นท์เพื่อพักผ่อนและสัมผัสบรรยากาศทางธรรมชาติภายในอุทยาน

๒) เปิดบริการด้านการสำรวจตามเส้นทางธรรมชาติในบริเวณเขตอุทยานเพื่อการศึกษา วิจัยทางธรรมชาติ

- ๓) เปิดบริการพื้นที่สำหรับชมวิวทัศน์ทางธรรมชาติ

อัตราค่าบริการเข้าอุทยานแห่งชาติ

ชาวไทย : ผู้ใหญ่ ๒๐ บาท เด็ก ๑๐ บาท, ชาวต่างชาติ : ผู้ใหญ่ ๑๐๐ บาท เด็ก ๕๐ บาท

ร้านค้าสวัสดิการ ร้านสวัสดิการ (อาหารและเครื่องดื่ม) เปิดให้บริการทุกวันเวลา ๐๘.๐๐ - ๑๘.๐๐ น.

^{๒๙} http://park.dnp.go.th/visitor/nationparkshow.php?PTA_CODE=๙๑๓๕ (๒ พค.๖๕))

ภาพประกอบที่ ๔.๒๓ ร้านค้าสวัสดิการในเขตพื้นที่ผาหวนาค

แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้เคียง ได้แก่

- น้ำตกผาเอียง บ้านชีลองเหนือ ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ เส้นทางจากอำเภอเมืองชัยภูมิ ก่อนถึงอุทยานแห่งชาติภูแลนคา (ถนน ชัยภูมิ-หนองบัวแดง)

- วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเก้ง) มีพระใหญ่ชัยภูมิประดิษฐานปรางห้ามญาติที่สวยงามสง่า และที่วัดชัยภูมิพิทักษ์ มีหน้าผาเป็นวงเหมือนดวงจันทร์ เรียกว่า ผาเก้ง (มีจุดชมวิวบนเทือกเขาภูแลนคา) อยู่ในเขต ตำบลภูคุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

จากการสำรวจพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูแลนคา พบว่า ภายในอุทยานมีสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว คือ

๑. สิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย

- มีห้องน้ำและมีห้องน้ำคนพิการ จำนวน.๑๘ ห้อง มี ๓ จุด
- มีที่จอดรถบัสท่องเที่ยวจอดได้ ๑๕-๒๐ คันและรถทั่วไป จำนวน -๕๐ คัน
- มีจุดบริการน้ำดื่ม(ร้านขายของภายในแหล่งท่องเที่ยว) มี ๑-๒ ร้าน

๒. จุดบริการของแหล่งท่องเที่ยว

- มีหน่วยประชาสัมพันธ์ของแหล่งท่องเที่ยว
- มีเอกสาร – โบว์ชัวร์แจก

๓. สภาพแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยว

- มีการจัดสภาพแวดล้อม มีที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ มีสวนหย่อม และมีต้นไม้ร่มรื่น มีจุดชมวิวขึ้นชมธรรมชาติและสำหรับถ่ายภาพ และมีเส้นทางศึกษาธรรมชาติ จำนวน ๒ เส้นทาง

๔. สภาพของสถานที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว

มีสิ่งอำนวยความสะดวกและมีบุคลากรคอยอำนวยความสะดวก ทั้งมีป้ายบอกทางและขอแนะนำสำหรับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีสถานที่สำหรับไหว้พระ คือ พระพุทธรูปปางนาคปรกบริเวณจุดชมวิว ที่มีความเป็นธรรมชาติและเป็นระเบียบเรียบร้อย

๕. สื่อสำคัญของสถานที่แหล่งท่องเที่ยว

- มีคุณลักษณะของการอนุรักษ์ธรรมชาติ
- มีศูนย์จำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรและชุมชนตามเทศกาล
- มีสถานที่สำหรับไหว้พระ

๓) อุทยานแห่งชาติไทรทอง(Sai Thong National Park))

ภาพประกอบที่ ๔.๒๔ ป้ายอุทยานแห่งชาติไทรทอง

ภาพประกอบที่ ๔.๒๕ น้ำตกไทรทอง

ที่ตั้งและข้อมูลทั่วไป

อุทยานแห่งชาติไทรทอง เลขที่ ๘๑ ม.๑๐ ตำบลวังตะเฆ่ อำเภอนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๒๕๐, E-mail : saithongnp@gmail.com, โทรศัพท์ ๐๘๙ ๒๘๒ ๓๔๓๗ (ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว), Facebook : [อุทยานแห่งชาติไทรทอง Sai Thong National Park](https://www.facebook.com/saithongnationalpark) นายชม มาแดง ตำแหน่ง เจ้าพนักงานป่าไม้ชำนาญงาน เป็นหัวหน้าอุทยานแห่งชาติไทรทอง

ลักษณะทั่วไป

อุทยานแห่งชาติไทรทอง อยู่ในท้องที่อำเภอนองบัวระเหว อำเภอเทพสถิต อำเภอภักดีชุมพล และอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ มีเนื้อที่ประมาณ ๑๙๙,๓๗๕ ไร่ หรือ ๓๑๙ ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับอุทยานแห่งชาติป่าหินงามและอุทยานแห่งชาติภูแล่นคา เป็นผืนป่าบนเทือกเขาพังเหย ในช่วงต้นฤดูฝนนอกจากผืนป่าจะเขียวชอุ่มชุ่มชื้นไปด้วยพรรณไม้น้อยใหญ่แล้ว ที่นี่ยังคงงามโดดเด่นด้วยดอกกระเจียวที่ผลิบานอยู่เต็มท้องทุ่ง เรียกชื่อว่า ทุ่งบัวสวรรค์ มีน้ำตกไทรทองที่สวยงาม และมีน้ำผาให้ทุกคนทำพิธีจุนของความสุขความหวาดเสียว

ความเป็นมา

เนื่องจากบริเวณที่ดินป่าเทือกเขาพังเหย และป่านาอย่างลึก ในท้องที่ตำบลท่าใหญ่ ตำบลถ้ำวัวแดง อำเภอนองบัวแดง ตำบลบ้านเจียง ตำบลเจาทอง ตำบลวังทอง กิ่งอำเภอภักดีชุมพล อำเภอนองบัวแดง ตำบลห้วยแย้ ตำบลวังตะเฆ่ อำเภอนองบัวระเหว และตำบลโป่งนก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ประกอบไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญและมีค่า เช่น พันธุ์ไม้ ของป่า สัตว์ป่านานาชนิด ตลอดจนทิวทัศน์ ป่า และภูเขาที่สวยงามยิ่ง เช่น น้ำตกไทรทอง ทุ่งบัวสวรรค์ ฯลฯ สมควรกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้มีหนังสือ ที่ นร ๐๖๐๒/๗๒๓ ลงวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๓๕ ว่า คณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติหลักการร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าดงกล่าวข้างต้น และสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ได้มีหนังสือ ที่ นร ๐๒๐๓/๙๑๔๐ ลงวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๓๕ ว่า บัดนี้ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ตรวจพิจารณาร่างดังกล่าวเสร็จแล้ว ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เพิกถอนป่าสงวนในส่วนที่ทับซ้อนกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เพื่อมิให้เกิดปัญหาในการใช้บังคับกฎหมายสองฉบับ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีหนังสือที่ กษ ๐๗๑๓.๒/๔๓๑๔๓ ลงวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๓๕ เห็นชอบในข้อสังเกตดังกล่าวในการเพิกถอนป่าสงวนที่ทับซ้อน สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี มีหนังสือ ที่ นร ๐๒๐๓/๘๕๕ ลงวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๓๖ แจ้งว่า ได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าเทือกเขาพังเหย และป่านาอย่างลึก ในท้องที่ตำบลท่าใหญ่ ตำบลถ้ำวัวแดง อำเภอนองบัวแดง ตำบลบ้านเจียง ตำบลเจาทอง ตำบลวังทอง กิ่งอำเภอภักดีชุมพล อำเภอนองบัวแดง ตำบลห้วยแย้ ตำบลวังตะเฆ่ อำเภอนองบัวระเหว และตำบลโป่งนก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ทท.๔ (สำนักตุ้มกา)

หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ทท.๕ (คลองไทร)

ลักษณะภูมิประเทศ

อุทยานแห่งชาติไทรทองอยู่ในเขตเทือกเขาพระยาผ่อง และเทือกเขาพังเหย มีลักษณะภูมิประเทศประกอบด้วยภูเขาสูงต่ำหลายลูกเรียงรายสลับซับซ้อน มีระดับความสูงตั้งแต่ ๓๐๐ เมตรจากระดับน้ำทะเล ถึงสูงสุดที่ยอดเขาพังเหย ๑,๐๐๘ เมตร เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำของลำห้วยโป่งขุนเพชร ลำห้วยเชียงทา ลำห้วยแย้ ลำห้วยยาง ลำน้ำเจา ลำน้ำเจียง ซึ่งเป็นสาขาของแม่น้ำชี

ลักษณะภูมิอากาศ

พื้นที่ป่าแห่งนี้จัดอยู่ในภูมิอากาศประเภทฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดู อยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุม สามารถแบ่งฤดูกาลออกได้เป็น ๓ ฤดู คือ ฤดูฝน ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ลักษณะของฝนที่ตกส่วนมากจะเป็นพายุฝนฟ้าคะนอง อิทธิพลของพายุดีเปรสชันจะได้รับไม่มากนัก ฝนตกมากในช่วงเดือนกันยายน ถึงธันวาคม ระหว่างเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ และฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนพฤษภาคม

พืชพรรณและสัตว์ป่า

สภาพป่าของอุทยานแห่งชาติไทรทองสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท ได้แก่ ป่าดิบแล้ง พบทางตอนเหนือของเทือกเขาพระยาผ่อง และตอนกลางของเทือกเขาพังเหย พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ตะแบก กระบาก ตะเคียนหิน มะค่าโมง มะม่วงป่า ประดู่ นนทรีป่า สารภี และเข็ง ฯลฯ ป่าเต็งรัง พบมากบริเวณพื้นที่สันเขาและพื้นที่ลอนลาดตอนล่างในเทือกเขาพังเหย พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ก่อ พะยอม เต็ง รัง พลวง ตีนนก กว้าว แดง รัก กระบก ส้าน ไม้ และหญ้าชนิดต่างๆ และ ป่าเบญจพรรณ พบไม่มากนัก พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ประดู่ แดง ตะแบก มะค่าโมง และไม้ชนิดต่างๆ

สัตว์ป่าที่พบเห็นได้ในเขตอุทยานแห่งชาติไทรทอง ได้แก่ หมูป่า อ้น อีเห็น ชะมด เก้ง กระเจิง กระรอก กระแต กระต่ายป่า นกตะขาบทุ่ง นกกระปูด อีกา เขี้ยว ไก่ป่า ตะกวด แย้ ตุ๊กแก กิ้งก่า งู กบ ปาด เขียด อีอ่าง ฯลฯ และพบปลาบางชนิดตามแหล่งน้ำต่างๆ

การเดินทาง

รถยนต์ ที่ทำการอุทยานแห่งชาติไทรทอง อยู่ห่างจากตัวจังหวัดชัยภูมิ ประมาณ ๗๐ กิโลเมตร ห่างจากอำเภอหนองบัวระเหว ประมาณ ๓๗ กิโลเมตร ไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๒๕ สายชัยภูมิ - นครสวรรค์ จะมีทางแยกขวามือเข้าไปน้ำตกไทรทองอีก ๗ กิโลเมตร

กิจกรรมการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติไทรทอง

- กิจกรรมชมวิวและเดิมชมธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติไทรทอง ได้แก่

- ผาหำหด (จุดชมวิวยกหน้าผาที่มีชื่อเสียงที่สุด) อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติไทรทอง ตำบลวังตะเฒ่า อำเภอนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ อยู่ห่างจากอุทยานแห่งชาติไทรทอง ๑๐ กิโลเมตร
- ทุ่งบัวสวรรค์ (ดอกกระเจียว) จะออกดอกสวยงามในหน้าฝนช่วงเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม-สิงหาคม อยู่ใกล้กับจุดชมวิวิผาหำหด

ภาพประกอบที่ ๔.๒๘ ป้ายผาหำหดและจุดชมวิวิผาหำหด

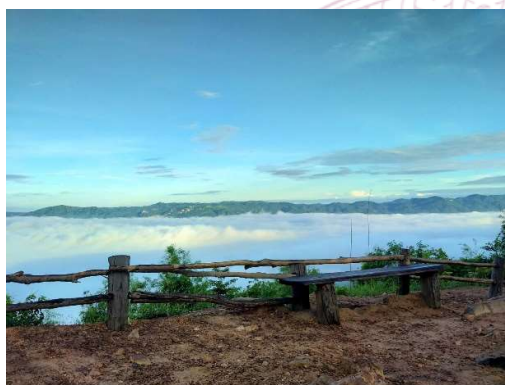
ภาพประกอบที่ ๔.๒๙ จุดชมวิวิผาพ้อเมืองและหน้าผา

ภาพประกอบที่ ๔.๓๐ จุดชมดาวและชิงช้านั่งชมดาวที่ผาชมดาว

ภาพประกอบที่ ๔.๓๑ ป้ายบอกเส้นทางเข้าชมทุ่งบัวสวรรค์

ภาพประกอบที่ ๔.๓๒ จุดชมวิวกวทัศน์ที่เขापั้งเหย

อัตราค่าบริการเข้าอุทยานแห่งชาติ

ชาวไทย : ผู้ใหญ่ ๔๐ บาท เด็ก ๒๐ บาท

ชาวต่างชาติ : ผู้ใหญ่ ๒๐๐ บาท เด็ก ๑๐๐ บาท

ร้านค้าสวัสดิการ

ร้านค้าสวัสดิการ เปิดให้บริการเวลา วันจันทร์ - วันศุกร์ ๐๘.๓๐ น - ๑๖.๓๐ น.

สิ่งอำนวยความสะดวก ที่พัก และสถานที่กางเต็นท์

ที่พัก - ไทรทอง ๑๐๒, ๑๐๓ (ซ่อมรกรด ๑, ๒)

ที่พัก - ไทรทอง ๑๐๑, ๑๐๖ (ไทรทอง ๑, ๓)

ห้องประชุมสัมมนา - ไทรทอง ๐๑๑ - ห้องประชุม ๑

ห้องประชุมสัมมนา - ไทรทอง ๐๑๒ - ห้องประชุม ๒

จากการสำรวจพื้นที่อุทยานแห่งชาติไทรทอง พบว่า ภายในอุทยานมีสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว คือ

๑. สิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย

มีห้องน้ำและมีห้องน้ำคนพิการไว้คอยบริการสำหรับนักท่องเที่ยว จำนวน ๔๒ ห้อง จำนวน ๙ จุด มีพื้นที่กว้างขวางและมีที่จอดรถทั่วไป แต่ยังไม่มียุทธบริการน้ำดื่มหรือจุดที่ขายน้ำดื่มภายในแหล่งท่องเที่ยว

๒. จุดบริการของแหล่งท่องเที่ยว

- มีจุดบริการนักท่องเที่ยวและมีหน่วยประชาสัมพันธ์ของแหล่งท่องเที่ยว แต่ไม่มีเอกสาร – โบว์ชาร์แจก

๓. สภาพแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยว

- มีการจัดสภาพแวดล้อม มีที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ มีสวนหย่อม และมีต้นไม้ร่มรื่น มีจุดชมวิวชื่นชมธรรมชาติและสำหรับถ่ายภาพ

๔. สภาพของสถานที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว

มีป้ายบอกทางและข้อแนะนำสำหรับนักท่องเที่ยว มีความเป็นธรรมชาติและเป็นระเบียบเรียบร้อย

๕. สื่อสำคัญสภาพของสถานที่แหล่งท่องเที่ยว

- มีคุณลักษณะของการอนุรักษ์ธรรมชาติ
- มีบรรยากาศที่ดีและมีความเป็นมา

๔) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม (Pa Hin Ngam Nation Park)

ภาพประกอบที่ ๔.๓๓ ป้ายอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

ภาพประกอบที่ ๔.๓๓ หินถ้วยไฟฟ้าเวลค์คัพ

ที่ตั้งและข้อมูลทั่วไป

อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ตั้งอยู่ที่ ตำบลบ้านไร่ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัด
ชัยภูมิ ๓๖๒๓๐, ติดต่อทางไปรษณีย์ได้ทางตู้ ปณ.๑ ปทจ.สหัสขันธ์ ตำบลห้วยไร่ อำเภอสหัสขันธ์

จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๒๓๐, E-mail : hinngam๗_np@yahoo.com , โทรศัพท์ ๐ ๔๔๐๕ ๖๑๔๑ ,
นายสมศักดิ์ กาญจนะคช ตำแหน่ง เจ้าพนักงานป่าไม้อาวุโส เป็นหัวหน้าอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

ลักษณะทั่วไป

อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม มีเนื้อที่ประมาณ ๖๒,๔๓๗.๕๐ ไร่ หรือ ๙๙.๙ ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอเทพสถิต และอำเภอบัวชุมใหญ่จังหวัดชัยภูมิ มีสภาพป่าสมบูรณ์ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของกลุ่มน้ำชีและแม่น้ำป่าสักมีจุดเด่นทางธรรมชาติที่สวยงามหลายแห่งโดยเฉพาะทุ่งดอกกระเจียว

ความเป็นมา

เดิมบริเวณลานหินงามเป็นที่รู้จักเฉพาะราษฎรในท้องถิ่น ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ นายอำเภอเทพสถิต และป่าไม้อำเภอเทพสถิต ได้ออกตรวจพื้นที่และพบกับลานหินธรรมชาติที่มีรูปร่างสวยงามมีคุณค่าควรอนุรักษ์ไว้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและพักผ่อนของบุคคลทั่วไป จึงเสนอเรื่องไปยังกรมป่าไม้ผ่านทางจังหวัดชัยภูมิ ในขั้นต้นกรมป่าไม้ได้ประกาศเป็นวนอุทยานป่าหินงาม เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๒๙ ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ ๑๐ ตารางกิโลเมตร หรือ ๖,๒๕๐ ไร่

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖ กรมป่าไม้ได้ทำการสำรวจพื้นที่ใกล้เคียงอย่างละเอียด และพบว่ายังมีพื้นที่ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ เมื่อรวบรวมพื้นที่แล้วประมาณ ๑๑๒ ตารางกิโลเมตร หรือ ๗๐,๐๐๐ ไร่ โดยพื้นที่ดังกล่าวได้กันหมู่บ้านออกจากพื้นที่เรียบร้อยแล้วโดยการปฏิรูปที่ดิน อีกทั้งพื้นที่เตรียมจัดตั้งนี้มีความโดดเด่นทางธรณีวิทยา มีลานหินที่มีรูปลักษณ์สวยงามแปลกตา มีดอกกระเจียวซึ่งพันธุ์ไม้ล้มลุกประจำถิ่น ที่มีดอกสีชมพูอมม่วงชูดอกสะพรั่งในช่วงต้นฤดูฝน มีน้ำตกที่สวยงาม สมควรที่จะอนุรักษ์ไว้ในรูปแบบของอุทยานแห่งชาติ

ต่อมากรมป่าไม้มีคำสั่งที่ ๑๖๔๒/๒๕๓๗ ให้ นายวิวัฒน์ จันทรเผือก นักวิชาการป่าไม้ ๕ ตำแหน่งเลขที่ ๒๔๕๙ อุทยานแห่งชาติรามคำแหง จังหวัดสุโขทัย ไปดำเนินการจัดตั้งพื้นที่ป่าดังกล่าวให้เป็นอุทยานแห่งชาติตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ และให้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าอุทยานแห่งชาติป่าหินงามแห่งนี้ด้วย

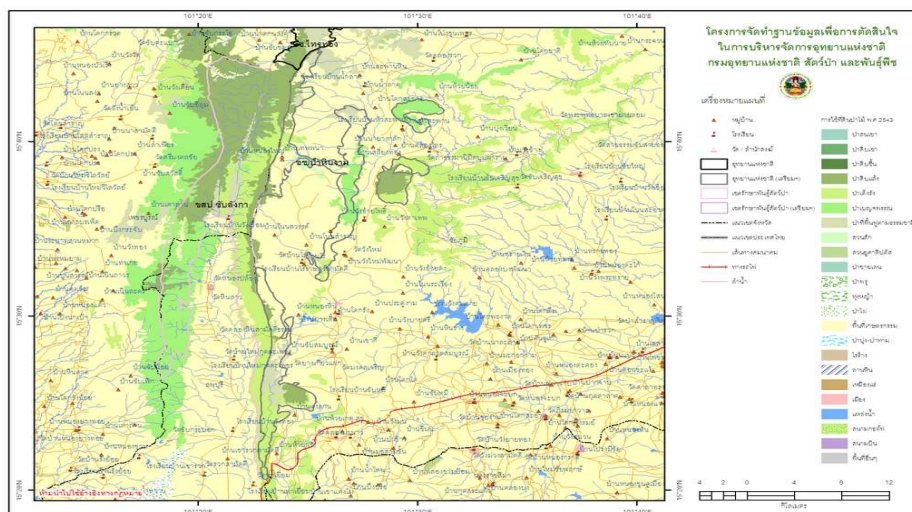
ในปี ๒๕๕๐ ได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่านายางหลัก ในท้องที่ตำบลโป่งนก ตำบลนายางหลัก ตำบลบ้านไร่ ตำบลละทะแบก อำเภอเทพสถิต และตำบลซับใหญ่ กิ่งอำเภอบัวชุมใหญ่ อำเภोजตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๒๔ ตอนที่ ๒๖ ก ลงวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๕๐ จัดเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ ๑๐๕ ของประเทศ

สถานที่ท่องเที่ยว

- ลานหินงามเขาพนมโดม ผาสุดแผ่นดิน มีจุดชมวิวน้ำผาตูบทะเลหมอก

- พุ่มดอกกระเจียว ดอกกระเจียวจะออกดอกงามสะพรั่งในเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม-สิงหาคมและน้ำตกเทพนา

ภาพแผนที่

ภาพประกอบที่ ๔.๓๕ แผนที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

ภาพประกอบที่ ๔.๓๖ แผนที่ท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

ขนาดพื้นที่ ขนาดพื้นที่จำนวน ๖๒๔๓๗.๕๐ ไร่

หน่วยงานในพื้นที่

- ที่ทำการอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม
- หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติป่าหินงามที่ ปง.๑ (เขาพนมโดม)
- หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติป่าหินงามที่ ปง.๒ (เสลียงทอง)

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศเป็นเทือกเขา ประกอบไปด้วยภูเขาต่างๆ เช่น เขาพังเหย มีความสูงประมาณ ๒๐๐ - ๘๐๐ เมตร ทางธรณีวิทยาของพื้นที่เป็นหมวดหินภูพานหมวดหินพระวิหาร และหมวดหินภูกระดึง เป็นหินในระหว่างช่วงเวลาประมาณ ๑๘๐ - ๒๓๐ ล้านปี ยุคจูแรสสิกและไทรแอสสิก เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารลุ่มน้ำชี (แม่น้ำชี) ลำน้ำสนธิซึ่งไหลลงแม่น้ำป่าสัก

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศโดยทั่วไป อยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ จากลักษณะของแนวเทือกเขาพังเหยกั้นอยู่ในแนวเหนือ-ใต้ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ที่พัดพาเอาความชื้นขึ้นจากทะเลมาตกเป็นฝนในพื้นที่เป็นปริมาณมากจากข้อมูลของสถานีตรวจอากาศอุทยานแห่งชาติป่าหินงามในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๔๖ พบว่ามีปริมาณน้ำฝนตลอดปีเฉลี่ย ๑,๗๘๒.๖ มิลลิเมตร มีจำนวนวันที่ฝนตก ๑๐๙ วัน/ปี โดยมีฝนตกชุกมากที่สุดในเดือนสิงหาคม วัดได้ ๓๓๘.๓ มิลลิเมตร ส่วนอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในเดือนเมษายน วัดได้ ๓๓ องศาเซลเซียส และเฉลี่ยต่ำสุดในเดือนธันวาคม วัดได้ ๑๘.๓ องศาเซลเซียส โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี วัดได้ ๒๔.๘ องศาเซลเซียส สำหรับฤดูกาลเมื่อพิจารณาตามลักษณะอุณหภูมิ ประมาณน้ำฝน และความชื้นสัมพัทธ์แล้ว สามารถแบ่งฤดูกาลได้ดังนี้

ฤดูฝน อยู่ระหว่างเดือนพฤษภาคม - กันยายน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย ๒๗๘.๕ มิลลิเมตร

ฤดูหนาว อยู่ระหว่างเดือนตุลาคม - มกราคม อุณหภูมิเฉลี่ย ๒๓.๒ องศาเซลเซียส
ฤดูร้อน อยู่ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน อุณหภูมิเฉลี่ย ๒๕.๙ องศาเซลเซียส

พืชพรรณและสัตว์ป่า

สภาพป่าเป็นป่าเต็งรังผสมผลัดใบป่าดิบแล้ง มีไม้เหียงเป็นไม้เด่น และมี เต็ง รัง พยอม ก่อ กะบก ประดู่ อินทนิลบก ส้าน ฯลฯ

สัตว์ป่า ได้แก่ เก้ง หมูป่า กระต่ายป่า นิ่ม เม่น อ้น อีเห็น กระรอก ลิง ฯลฯ

การเดินทาง

รถยนต์ จากกรุงเทพฯ มาตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑ ผ่านสระบุรีจนถึงบ้านพุแค เลี้ยวขวามาตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๑ จนถึงอำเภอย้ายบาล แล้วใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๐๕ ผ่านกิ่งอำเภอลำสนธิ ก่อนถึงอำเภอสถิตประมาณ ๑ กิโลเมตร ให้เลี้ยวซ้ายไป

ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๓๕๔ ระยะทางประมาณ ๑๗ กิโลเมตรแล้วเลี้ยวซ้ายไปตามถนนลาดยางระยะทางประมาณ ๑๓ กิโลเมตร ก็จะถึงที่ทำการอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม รวมระยะทางประมาณ ๒๗๐ กิโลเมตร

จากจังหวัดนครราชสีมา ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๐๕ ผ่านอำเภอโนนไทย บ้านหนองบัวโคก บ้านคำปึง เมื่อเลยอำเภอเทพสถิตมาประมาณ ๑ กิโลเมตร ให้เลี้ยวขวาไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๓๕๔ ระยะทางประมาณ ๑๗ กิโลเมตร ให้เลี้ยวซ้ายไปตามถนนลาดยางระยะทางประมาณ ๑๓ กิโลเมตร ก็จะถึงที่ทำการอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ระยะทางประมาณ ๑๔๐ กิโลเมตร

กิจกรรมการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

- ลานหินงามเขาพนมโดม ผาสุดแผ่นดิน มีจุดชมวิวน้ำหาวดูทะเลหมอก
- ฟุ้งดอกกระเจียว ดอกกระเจียวจะออกดอกงามสะพรั่งในเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม-สิงหาคมและน้ำตกเทพพนา

ภาพประกอบที่ ๔.๓๗ ผาสุดแผ่นดินความสูง ๘๔๖ เมตรจากระดับน้ำทะเล

ภาพประกอบที่ ๔.๓๘ จุดชมวิวน้ำหาวผาสุดแผ่นดิน

ภาพประกอบที่ ๔.๓๙ จุดชมวิวบนผาสุดแผ่นดิน

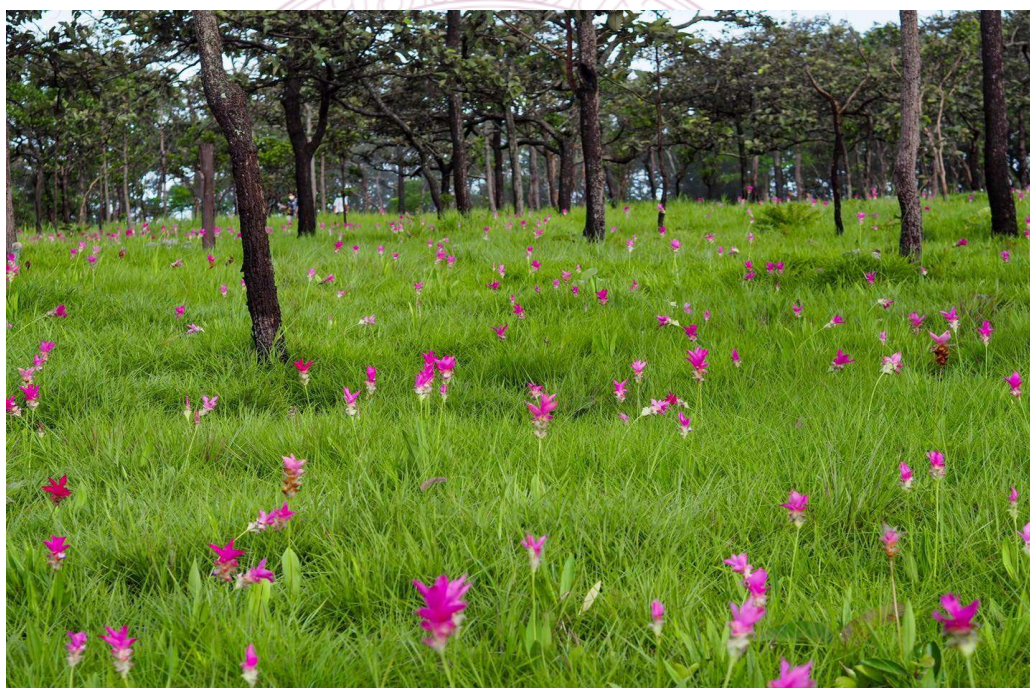
ภาพประกอบที่ ๔.๔๐ ป้ายลานหินงาม -ทางเข้าชมหินงามรูปต่างๆ

ภาพประกอบที่ ๔.๔๑ หินมอทำต้งและหินเรดาร์

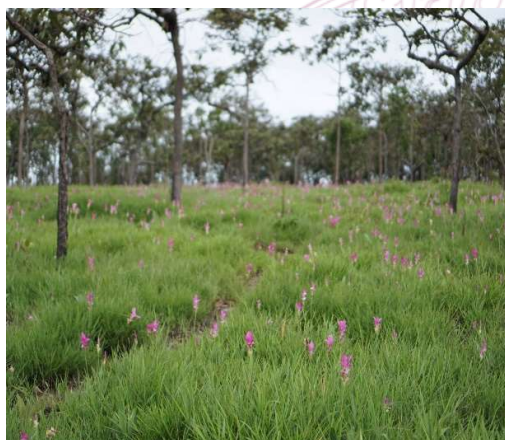
ภาพประกอบที่ ๔.๔๒ หินปราสาทและหินแม่ไก่ยักษ์

ภาพประกอบที่ ๔.๔๓ ทุ่งดอกกระเจียว

ภาพประกอบที่ ๔.๔๔ ป้ายและทุ่งดอกกระเจียว

ภาพประกอบที่ ๔.๔๕ ทุ่งดอกกระเจียวและเส้นทางเดินชมดอกกระเจียว

อัตราค่าบริการเข้าอุทยานแห่งชาติ

ชาวไทย : ผู้ใหญ่ ๔๐ บาท เด็ก ๒๐ บาท , ชาวต่างชาติ : ผู้ใหญ่ ๒๐๐ บาท เด็ก ๑๐๐ บาท หมายเหตุ เมื่อชำระค่าบริการเข้าอุทยานแห่งชาติแล้วกรุณาพกบัตรค่าบริการติดตัว ขณะท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเพื่อการตรวจสอบ

ร้านค้าสวัสดิการ ร้านค้าสวัสดิการ (ร้านอาหาร) เปิดบริการทุกวันเวลา ๐๗.๐๐ น. - ๑๙.๐๐ น.

สัญญาณโทรศัพท์ในพื้นที่ บริเวณที่ทำการอุทยานแห่งชาติ : AIS, TRUE, DTAC

สิ่งอำนวยความสะดวก ที่พัก และสถานที่กางเต็นท์

ร้านอาหาร - ร้านอาหาร

ที่พัก - บ้านพัก ๑๐๑ (สุดแผ่นดิน)

ที่พัก - บ้านพัก ๑๐๔ (เพชรพนา)

อื่นๆ - ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

อื่นๆ - เต็นท์
 อื่นๆ - ที่ทำการฯ
 อื่นๆ - สถานที่กางเต็นท์
 ร้านค้า - ร้านสวัสดิการ
 ห้องประชุมสัมมนา - ห้องประชุมขนาดเล็ก
 ลานจอดรถ - ลานจอดรถ
 ห้องน้ำ - ห้องน้ำ/ห้องสุขา

จากการสำรวจพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม พบว่า ภายในอุทยานมีสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว คือ

๑. สิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย

มีห้องน้ำและมีห้องน้ำคนพิการไว้คอยบริการสำหรับนักท่องเที่ยว จำนวน ๗๐ ห้อง จำนวน ๗ จุด มีพื้นที่กว้างขวางและมีที่จอดรถและมีรถนำเที่ยวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน แต่ยังไม่มียุทธบริการน้ำดื่มหรือจุดที่ขายน้ำดื่มภายในแหล่งท่องเที่ยว

๒. จุดบริการของแหล่งท่องเที่ยว

- มีจุดบริการนักท่องเที่ยวและมีหน่วยประชาสัมพันธ์ของแหล่งท่องเที่ยว แต่ไม่มีเอกสาร - โบว์ชาร์ดแจก

๓. สภาพแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยว

- มีการจัดสภาพแวดล้อม มีที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ มีสวนหย่อม และมีต้นไม้ร่มรื่น มีจุดชมวิวขึ้นชมธรรมชาติและสำหรับถ่ายภาพ

๔. สภาพของสถานที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว

มีบุคลากรคอยอำนวยความสะดวก มีป้ายบอกทางและขอแนะนำสำหรับนักท่องเที่ยว มีความเป็นธรรมชาติและเป็นระเบียบเรียบร้อย

๕. สื่อสำคัญของสถานที่แหล่งท่องเที่ยว

เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมร่วมสมัย
 มีบรรยากาศที่ดี มีคุณลักษณะของการอนุรักษ์ธรรมชาติ

๕) ศาลเจ้าพ่อพญาแล หนองปลาเฒ่า ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

ภาพประกอบที่ ๔.๔๖ ศาลเจ้าพ่อพญาแล(พระยาภักดีชุมพล) และอนุสาวรีย์พระยาภักดีชุมพล

ภาพประกอบที่ ๔.๔๗ ศาลเจ้าพ่อหลังใหม่กำลังก่อสร้าง และภาพจำลองแบบหลังใหม่

ที่ตั้ง :

ศาลเจ้าพ่อพญาแลตั้งอยู่ริมหนองปลาเฒ่า ตำบลในเมือง อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๐๐๐ ห่างจากตัวเมืองชัยภูมิประมาณ ๓ กิโลเมตร ตั้งอยู่ใกล้ถนนชัยภูมิ-บ้านเขว้า ประมาณ ๓๐๐ เมตร

ประวัติความเป็นมา

ศาลเจ้าพ่อพญาแล ตั้งอยู่ริมหนองปลาเฒ่า ห่างจากตัวเมืองชัยภูมิประมาณ ๓ กิโลเมตร แยกทางเข้าไปจากถนนใหญ่สายชัยภูมิ บ้านเขว้า เลี้ยวขวาเข้าสู่ริมหนองปลาเฒ่าที่ริมน้ำแห่งนี้มีต้นมะขามใหญ่ซึ่งกล่าวว่าเจ้าพระยาแลถูกทหาร เวียงจันทร์ ฆ่าที่นี้ เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๖๙ มีศาลสร้างด้วยไม้ตั้งอยู่ใต้ต้นมะขาม ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ชาวจังหวัดชัยภูมิได้พร้อมใจกันสร้างศาลพระยาภักดีชุมพล ขึ้นประดิษฐานรูปหล่อของท่านไว้ภายใน เพื่อเป็นที่เคารพสักการะบูชาของชาวเมืองชัยภูมิ พระยาภักดีชุมพล เดิมชื่อ"แล" เป็นชาวนครเวียงจันทน์ เคยรับราชการเป็นพี่เลี้ยงราชบุตรในเจ้าอนุวงศ์แห่งอาณาจักรล้านช้าง (ขณะนั้นเป็นประเทศราชของไทย) ในสมัยรัชกาลที่ ๒ พ.ศ.

๒๓๖๐ นายแลได้อพยพไพร่พลข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งบ้านเรือนที่บ้านน้ำขุนหนองอีจาน (อยู่ในเขตอำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา) ต่อมาได้ย้ายไปตั้งใหม่ที่บ้านโนนน้ำอ้อม บ้านซีลอง (อยู่ในเขตอำเภอเมืองชัยภูมิ) และได้ทำราชการส่งส่วยต่อเจ้าอนุวงศ์ เจ้าอนุวงศ์จึงตั้งให้นายแลเป็นที่ขุนภักดีชุมพลนายกองนอก

พระยาภักดีชุมพลเดิมชื่อ "แล" เป็นชาวนครเวียงจันทร์ เคยรับราชการเป็นพี่เลี้ยงราชบุตรในเจ้าอนุวงศ์แห่งอาณาจักรล้านช้าง (ขณะนั้นเป็นประเทศราชของไทย) ในสมัยรัชกาลที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๖๐ นายแลได้อพยพไพร่พลข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งบ้านเรือนที่บ้านน้ำขุนหนองอีจาน (อยู่ในเขตอำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา) ต่อมาได้ย้ายไปตั้งใหม่ที่บ้านโนนน้ำอ้อม บ้านซีลอง (อยู่ในเขตอำเภอเมืองชัยภูมิ) และได้ทำราชการส่งส่วยต่อเจ้าอนุวงศ์ เจ้าอนุวงศ์จึงตั้งให้นายแลเป็นที่ขุนภักดีชุมพลนายกองนอก ใน พ.ศ. ๒๓๖๕ ขุนภักดีชุมพลได้ย้ายชุมชนมาอยู่ที่บ้านหลวงซึ่งอยู่ระหว่างบ้านหนองหลอดกับบ้านหนองปลาเฒ่า (ในเขตอำเภอเมืองชัยภูมิปัจจุบัน) เนื่องจากสถานที่เดิมเริ่มคับแคบ ไม่พอกับจำนวนพลเมืองที่เพิ่มขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๓๖๗ ได้มีการรบพุ่งที่บริเวณลำห้วยขาด นอกเขตบ้านหลวง ขุนภักดีชุมพลจึงได้นำทองในบ่อนี้ไปส่วยแก่เจ้าอนุวงศ์และขอยกฐานะบ้านหลวงขึ้นเป็นเมือง เจ้าอนุวงศ์จึงประทานชื่อเมืองแก่ขุนภักดีชุมพลว่า เมืองชัยภูมิ และเลื่อนบรรดาศักดิ์ให้เป็นพระภักดีชุมพล ทว่าต่อมาพระภักดีชุมพลได้ขอเอาเมืองชัยภูมิขึ้นตรงต่อเมืองนครราชสีมา และส่งส่วยแก่กรุงเทพมหานครแทน ไม่ขึ้นแก่เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทร์อีกต่อไปเพราะเห็นว่าเวียงจันทร์ก็เป็นประเทศราชขึ้นต่อกรุงเทพมหานครอยู่แล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านหลวงเป็นเมืองชัยภูมิ และแต่งตั้งพระภักดีชุมพล (แล) เป็นพระยาภักดีชุมพล (แล) เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรก สร้างความไม่พอใจแก่ทางฝ่ายเวียงจันทร์อย่างมาก

ในสมัยรัชกาลที่ ๓ พ.ศ. ๒๓๖๙ เจ้าอนุวงศ์ก่อการกบฏต่อกรุงเทพเพื่อแยกตัวเป็นเอกราช โดยยกทัพเข้าตีเมืองนครราชสีมา แต่เห็นว่าจะทำการต่อไปได้ไม่ตลอด จึงเผาเมืองนครราชสีมาทิ้งและถอนทัพกลับไปตั้งรับที่เวียงจันทร์ ระหว่างทางกองทัพเจ้าอนุวงศ์เกิดความปั่นป่วนจากการลุกฮือของครัวเรือนที่กวาดต้อนไปเวียงจันทร์ ขณะพักทัพอยู่ที่ทุ่งสำริด พระยาภักดีชุมพล (แล) ได้ยกทัพไปสมทบกับคุณหญิงโมและครัวเรือนชาวเมืองนครราชสีมา ทำการตีกระหนาบกองทัพของเจ้าอนุวงศ์จนแตกพ่าย เจ้าอนุวงศ์เกิดความแค้นที่พระยาภักดีชุมพลไม่ยอมให้ความร่วมมือกับฝ่ายลาว ซ้ำยังยกทัพมาช่วยฝ่ายไทยตีกระหนาบทัพลาวอีกด้วย จึงย้อนกลับมาเมืองชัยภูมิจับตัวพระยาภักดีชุมพล (แล) ประหารชีวิต ที่บริเวณใต้ต้นมะขามใหญ่ริมหนองปลาเฒ่า

การเสียชีวิตของพระยาภักดีชุมพล (แล) ในครั้งนั้น เป็นเหตุการณ์สำคัญที่ชาวเมืองชัยภูมิจดจำตลอดมา และระลึกถึงว่าเป็นวีรกรรมครั้งสำคัญของท่าน ต่อมาชาวเมืองชัยภูมิจึงเรียกขานท่านด้วยความเคารพว่า "เจ้าพ่อพญาแล" และได้มีการสร้างศาลไว้ตรงสถานที่ที่พระยาภักดีชุมพล (แล) ถูกประหารชีวิต ที่บ้านหนองปลาเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข

๒๒๕ (ชัยภูมิ-บ้านเขว้า) เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๖๙ มีศาลสร้างด้วยไม้ตั้งอยู่ใต้ต้นมะขาม ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ทางราชการและชาวจังหวัดชัยภูมิได้พร้อมใจกันสร้างศาลพระยาภักดีชุมพลขึ้นใหม่ ได้ประดิษฐานรูปหล่อของท่านไว้ภายใน ให้ชื่อว่า "ศาลพระยาภักดีชุมพล (แล)" เพื่อเป็นที่เคารพสักการะบูชาของชาวเมืองชัยภูมิ และจัดให้มีงานสักการะเจ้าพ่อพญาแลทุกปี โดยเริ่มจากวันพุธแรกของเดือน ๖ เป็นเวลา ๗ วัน เรียกว่า "งานเทศกาลบุญเดือนหก ระลึกถึงความดีของเจ้าพ่อพญาแล" ถือเป็นงานใหญ่ประจำปีของชาวชัยภูมิ และใน พ.ศ. ๒๕๑๘ ทางราชการร่วมกับพ่อค้าและประชาชนชาวชัยภูมิ สร้างอนุสาวรีย์ของพระยาภักดีชุมพล (แล) ประดิษฐานอยู่ตรงวงเวียนศูนย์ราชการ ปากทางเข้าสู่ตัวเมืองชัยภูมิ ลูกหลานของพระยาภักดีชุมพล (แล) ที่ได้รับราชการเป็นเจ้าเมืองชัยภูมิคนต่อๆ มา ล้วนได้รับยศและบรรดาศักดิ์เป็นที่พระยาภักดีชุมพลทุกคน รวมทั้งสิ้น ๕ คน ส่วนเจ้าพ่อพญาแลได้เป็นพระยาภักดีชุมพลได้ ๔ ปี เป็นเจ้าเมืองชัยภูมิถึง ๑๐ ปี

ลักษณะทั่วไป

ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว มีภูมิทัศน์ตามธรรมชาติที่สวยงาม มีสระน้ำใหญ่ มีสวนสาธารณะ วิวดสวย มีพักผ่อนหย่อนใจได้ริมสระน้ำใหญ่เรียกว่า หนองปลาเฒ่า ลมเย็นสบาย

ภาพประกอบที่ ๔.๔๘ หนองน้ำสาธารณะใหญ่(หนองปลาเฒ่า) และเตาใหญ่ใกล้ศาลเจ้าพ่อ

ภาพประกอบที่ ๔.๔๙ ทำน้ำหนองปลาเฒ่าและสวนสาธารณะริมหนองปลาเฒ่ามีวิวดสวย

บริเวณรอบๆ ศาลเจ้าพ่อพระยาแล เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสวยงาม มีสวนสาธารณะ วิวดสวย ไม่นั่นตกแต่งสีส้มมาก แต่นั่นไฟสว่าง มองเห็นได้อย่างชัดเจน เมื่อเข้ามาแล้ว

รู้สึกสงบ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากความเชื่อความศรัทธาของคนในอดีตจนถึงปัจจุบัน เดิมทีเป็นศาลสร้างด้วยไม้ตั้งอยู่ใต้ต้นมะขาม ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ชาวจังหวัดชัยภูมิได้พร้อมใจกันสร้างศาลพระยาภักดีชุมพล ขึ้นประดิษฐานรูปหล่อเจ้าพ่อพระยาแลไว้ภายใน เพื่อเป็นที่เคารพสักการะบูชาของชาวเมืองชัยภูมิ ช่วงแรกสร้างเป็นศาลเล็กๆ ต่อมาก็ได้มีการสร้างศาลขนาดใหญ่ขึ้น ศาลเจ้าพ่อพญาแลจะมีงานประเพณีบุญเดือน ๖ เป็นงานแห่บายศรียักษ์เพื่อบูชาบวงสรวงเจ้าพ่ออย่างยิ่งใหญ่ทุกปี

ด้านหน้ามีถนนลาดยางตลอดสาย รถเล็กสามารถเข้าถึงได้ทุกชนิด และมีทางสัญจรให้ประชาชนเข้าออกได้ตลอดเวลา มีทางลาดยางจากถนนชัยภูมิ-บ้านเขว้า ประมาณ ๒๐๐ เมตร เข้าถึงศาลเจ้าพ่อพระยาแลได้ ๒ ทางคือถนนชัยภูมิ-บ้านเขว้าและทางมาจากในเมือง ผ่านหน้าองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ

มีตลาดชุมชนอยู่บริเวณใกล้เคียง มีร้านขายอาหาร ร้านขายเครื่องดื่มใกล้เคียงจำนวนมากเพียงพอ มีห้องน้ำเพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยวที่ทางคณะกรรมการดูแลศาลเจ้าพ่อพญาแล และมีเจ้าหน้าที่ดูแลการจัดการขยะ ซึ่งจะมีรถเทศบาลมาเก็บเป็นเวลา มีลานจอดรถได้เป็น ๑๐๐ คันขึ้นไป

ภาพประกอบที่ ๔.๕๐ ห้องน้ำสาธารณะและลานจอดรถ

มีคณะกรรมการบริหารศาลเจ้าพ่อพญาแล ประจำสำนักงานศาลเจ้าพ่อที่สามารถติดต่อขอข้อมูลได้ตลอดเวลา แม้ในการก่อสร้างศาลขึ้นใหม่ก็มีคณะกรรมการบริหารศาลเจ้าพ่อคอยควบคุมดูแล ซึ่งก็มาจากการสร้างแรงจูงใจมากกว่าการใช้ข้อบังคับ และในแหล่งท่องเที่ยวได้จัดทำป้ายอธิบายขั้นตอนการสักการะอย่างละเอียดและถูกต้อง

กิจกรรม

กิจกรรมเที่ยวงานเจ้าพ่อพญาแลประจำปี ๙ วัน ๙ คืน เริ่มวันที่ ๑๒ - ๓๐ มกราคม ของทุกปี และกิจกรรมแห่บายศรีใหญ่ (บายศรียักษ์) มีขบวนยาวจากอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแลหน้าศาลากลางจังหวัดชัยภูมิ ไปถึงศาลเจ้าพ่อพญาแลที่หนองปลาเฒ่า ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ กลางเดือน ๖ ของทุกปี

ภาพประกอบที่ ๔.๕๑ การบูชาเจ้าพ่อพญาแลและขบวนแห่บายศรียักษ์เดือน ๖

ภาพประกอบที่ ๔.๕๒ การฟ้อนถวายเจ้าพ่อพญาแล เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรกผู้มีความรักดีต่อราชวงศ์จักรี

เส้นทาง

ถ้าเริ่มที่อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล หน้าศาลากลางจังหวัดชัยภูมิไปตามเส้นทางชัยภูมิ-บ้านเขว้า ถนนหมายเลข ๒๒๕ ระยะทางประมาณ ๒.๙ กิโลเมตร เลี้ยวขวาเข้าชุมประตู่ใหญ่ศาลเจ้าพ่อพญาแลอีก ๓๐๐ เมตร ถึงศาลเจ้าพ่อพญาแล

จากการสำรวจพื้นที่ศาลเจ้าพ่อพญาแล พบว่า ภายในบริเวณศาลเจ้าพ่อพญาแลมีสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว คือ

๑. สิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย

มีห้องน้ำ และห้องน้ำคนพิการ จำนวน ๑๘ ห้อง รวม ๓ จุด พื้นที่กว้างขวางในระดับปานกลาง มีที่จอดรถบัสท่องเที่ยว และรถขนาดเล็กจอดได้ ๑๕-๒๐ คัน มีจุดบริการ(ขาย)น้ำดื่มรอบนอกติดศาลเจ้าพ่อจำนวน ๑๐ ร้านขึ้นไป

๒. จุดบริการของแหล่งท่องเที่ยว

มีจุดบริการนักท่องเที่ยว และมีหน่วยประชาสัมพันธ์ของแหล่งท่องเที่ยว ที่สำคัญคือ มีคณะกรรมการประจำสำนักงานคณะกรรมการศาลเจ้าพ่อพญาแลคอยดูแลและให้บริการเป็นประจำ

๓. สภาพแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยว

มีการจัดสภาพแวดล้อม มีที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ มีสวนหย่อม มีต้นไม้ร่มรื่น มีแม่น้ำ/แหล่งน้ำเป็นแหล่งพักผ่อน ใกล้สวนสาธารณะหนองปลาเฒ่า มีต้นไม้ร่มรื่น

๔. สภาพของสถานที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว

มีป้ายบอก/ข้อแนะนำ มีสถานที่สำหรับไหว้พระ มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย

๕. สื่อสำคัญสภาพของสถานที่แหล่งท่องเที่ยว

เป็นพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมร่วมสมัย มีบรรยากาศทางบกที่ดี มีประวัติศาสตร์และความเป็นมา มีศูนย์จำหน่ายสินค้าผลิตผลทางการเกษตรและชุมชน มีสถานที่สำหรับไหว้พระ

๖) ปราสาทกู๋ บ้านหนองบัว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

ภาพประกอบที่ ๔.๕๓ ปราสาทกู๋ด้านหน้า

ภาพประกอบที่ ๔.๕๔ ปราสาทกู๋ด้านข้างทิศใต้

ภาพประกอบที่ ๔.๕๕ ป้ายปรางค์และป้ายกรมศิลปากร

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ที่ ถนนบรรณาการ บ้านหนองบัว ตำบลในเมือง อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๐๐๐ พิกัด DD: ๑๕.๘๐๖๖๒๙ N, ๑๐๒.๐๔๔๕๔๕ E, อยู่ในเขตลุ่มน้ำหลัก คือ แม่น้ำชี, ลำเสียวและลำปะทาว

ลักษณะทั่วไป

ปรางค์กู่เป็นโบราณสถานสำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดชัยภูมิ ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ (ด้วยวิธีอนาสติโลซิส) เสริมความมั่นคง และปรับปรุงภูมิทัศน์เป็นอย่างดี พื้นที่โดยรอบถูกกันให้เป็นเขตโบราณสถาน พื้นดินปูหญ้า เปิดมุมมองภูมิทัศน์ ซึ่งนอกจากจะเป็นแหล่งโบราณสถานส่งเสริมความรู้ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีของจังหวัดชัยภูมิแล้ว ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สถานที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจและเล่นกีฬาของชาวเทศบาลเมืองชัยภูมิอีกด้วย มีป้ายให้ข้อมูลโบราณสถานติดตั้งอยู่ในพื้นที่ ผู้สนใจสามารถเข้าเยี่ยมชมได้ทุกวันโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ

ภาพประกอบที่ ๔.๕๖ บริเวณรอบๆ ปรารังค์กู๋

หน่วยงานที่ดูแลรักษา คือ กรมศิลปากรและเทศบาลเมืองชัยภูมิ

ปรารังค์กู๋ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานกับกรมศิลปากร ตามที่ปรากฏเกี่ยวกับการกำหนดจำนวนโบราณสถานสำหรับชาติ ในหนังสือราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๓ หน้า ๙๐๑-๙๐๒ วันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๙ และการกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน ในหนังสือราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่ม ๙๙ ตอนที่ ๑๕๕ วันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ หน้า ๔ มีพื้นที่โบราณสถานประมาณ ๓ งาน ๑๕ ตารางวา

ประวัติความเป็นมา

ปรารังค์กู๋เป็นโบราณสถาน มีฐานสี่เหลี่ยม สร้างด้วยศิลาแลงวางซ้อนกันจากฐานถึงยอด ภายในบรรจุพระพุทธรูปดินเผา เชื่อกันว่าเป็นอโรคยาศาล (โรงพยาบาล) ในสมัยก่อน ปรารังค์กู๋เป็นอโรคยาศาลสร้างขึ้นสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ระหว่าง พ.ศ. ๑๗๒๔-๑๗๖๓ หรือพุทธศตวรรษที่ ๑๘ มีข้อความว่าให้อยู่ใต้พระบารมีของพระพุทธเจ้า ผู้ทรงการแพทย์คือ พระโฆษชัยคุรุไวฑูรยประภา ผู้ประทานความสุขเกษมและความไม่มีโรคให้แก่ประชาชน ปัจจุบันเป็นโบราณสถานที่สำคัญและมีสภาพสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งในจังหวัดชัยภูมิ

ปรารังค์กู๋เป็นปราสาทที่มีแผนผังและลักษณะเช่นเดียวกับปราสาทที่ได้พบหลักฐานว่าเป็นอโรคยาศาล ที่สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ นั้น คือ มีปรารังค์ประธานอยู่ตรงกลาง ๑ องค์ วิหาร

หรือ บรรณาลัยด้านหน้า ๑ หลัง ล้อมรอบด้วยกำแพงซึ่งมีโคปุระเฉพาะด้านหน้าทั้งหมด ก่อด้วยศิลา แล่งยกเว้นกรอบประตูหน้าต่าง ทับหลัง เสาประดับเป็นหินทราย หันหน้าไปทางทิศตะวันออก นอกกำแพงตรงมุมทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีสระน้ำ ๑ สระ ยังคงสภาพสมบูรณ์ดีมาก โดยเฉพาะปรางค์ประธานซึ่งมีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด ๕ เมตร ย่อมุมไม้สิบสอง ด้านหน้ามีประตูเข้าออกทำเป็นมุขยื่นออกมา ผนังปรางค์อีก ๓ ด้านเป็นประตูหลอก เหนือประตูหลอกด้านทิศเหนือยังคงมีทับหลังติดอยู่ จำหลักภาพตรงกลางเป็นพระพุทธรูปประทับนั่งปางสมาธิเหนือหน้ากาล ซึ่งจับท่อนพวงมาลัยไว้ด้วยมือทั้งสองข้าง ด้านข้างทางซ้ายและขวาจำหลักรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ๔ กร กับรูปนางปรัชญาปารมิตา ด้านหน้ามีทับหลังเช่นกัน สันนิษฐานว่าสลักเป็นภาพเดียวกัน แต่ปัจจุบันลบเลือนมาก ที่ช่องประตูหลอกด้านทิศเหนือยังมีพระพุทธรูปศิลาปางสมาธิ ศิลปะแบบทวารวดี ขนาดสูง ๑.๗๕ เมตร หน้าตักกว้าง ๗.๕ เมตร ประดิษฐานอยู่ ๑ องค์ ซึ่งเป็นช่องที่เคลื่อนย้ายมาจากที่อื่น นอกจากนี้ยังพบทับหลังและองค์ประกอบสถาปัตยกรรมอื่น ๆ เช่น เสาประดับประตู

ภาพประกอบที่ ๔.๕๗ ปรางค์ภายในและภายนอก

กิจกรรม

กิจกรรมหลักมีไหว้พระ และในวันขึ้น ๑๓ - ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ (ช่วงสงกรานต์) ของทุกปี บริเวณลานกว้างรอบๆ โบราณสถานปรางค์กู่ จะมีการจัดงานแสดงทั้งมหรสพ แสง สี เสียง เครื่องเล่นต่างๆ เป็นต้น

เส้นทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว

ปรางค์กู่ตั้งอยู่ในตัวจังหวัดชัยภูมิ ในเขตเทศบาลเมืองชัยภูมิอยู่แล้ว เริ่มต้นจากอนุสาวรีย์พระยาภักดีชุมพล (เจ้าพ่อพระยาแล) ให้ใช้ทางหลวงหมายเลข ๒๑๕๘ ผ่านหน้าศาลากลางจังหวัด มุ่งหน้าทางทิศตะวันออก (เบื้องซ้ายของอนุสาวรีย์) ประมาณ ๑.๓ กิโลเมตร จะพบโบราณสถานปรางค์กู่อยู่บริเวณทางโค้งถนนอยู่ใกล้กับวัดปรางค์กู่ หรือ มาจากจังหวัดขอนแก่นตามถนนทางหลวงหมายเลข ๒๐๑ ถึงสี่แยกโรงต้มแล้วเลี้ยวขวาเข้าถนนทางหลวงหมายเลข ๒๐๒ ทางเข้าตัวเมืองชัยภูมิ (ชัยภูมิ-บัวใหญ่) ไปประมาณ ๑ กิโลเมตรแล้วเลี้ยวซ้ายเข้าปรางค์กู่ ตามทางหลวง

หมายเลข ๒๑๕๘ (ถนนเมืองเก่า) เป็นระยะทางประมาณ ๒ กิโลเมตร ก็ถึงปรางค์กู่ หรือมาจากอำเภอแก้งสนามนางถนนทางหลวง ๒๐๒ ก็เข้าเส้นเดียวกันนี้

จากการสำรวจพื้นที่ปรางค์กู่ พบว่า ภายในบริเวณมีสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว คือ

๑. สิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย

ภายในบริเวณพื้นที่ปรางค์กู่ไม่มีห้องน้ำ-ห้องสุขาสำหรับการบริการ แต่มีอยู่ในวัดปรางค์กู่ที่ติดกัน มีห้องน้ำและมีห้องน้ำคนพิการ

เนื่องจากมีพื้นที่จำกัดประมาณ ๓ งาน ๑๕ ตารางวา จึงไม่มีลานจอดรถ จอดได้เฉพาะริมทางและจอดในลานวัดปรางค์กู่ได้ ๑ ถึง ๑๐ คันขึ้นไป

มีร้านขายอาหารและน้ำดื่ม เครื่องดื่ม ตั้งอยู่ใกล้ปรางค์กู่ พื้นที่ใกล้เคียงอีกประมาณ ๕-๑๐ ร้าน

๒. จุดบริการของแหล่งท่องเที่ยว

มีเอกสาร – โบรชัวร์แจกให้กับนักท่องเที่ยว

๓. สภาพแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยว

มีที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ มีสวนหย่อม มีต้นไม้ร่มรื่น มีสระน้ำเป็นแหล่งพักผ่อน

๔. สภาพของสถานที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว

มีป้ายบอก/ข้อแนะนำ มีสถานที่สำหรับไหว้พระ

๕. สื่อสำคัญสภาพของสถานที่แหล่งท่องเที่ยว

เป็นพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมร่วมสมัย มีบรรยากาศที่ดี มีประวัติศาสตร์และความเป็นมา และเป็นสถานที่สำหรับไหว้พระ

๗) ภูพระ (พระเจ้าองค์ตื้อ) วัดศิลาอาสน์

ภาพประกอบที่ ๔.๕๘ พระเจ้าองค์ตื้อ ที่ภูพระ วัดศิลาอาสน์

ภาพประกอบที่ ๔.๕๙ พระพุทธรูปแกะสลักที่เพิงหินจำนวน ๗ องค์

ที่ตั้ง

ภูพระ (พระเจ้าองค์ตื้อ) อยู่ที่วัดศิลาอาสน์ หมู่ ๖ บ้านนาไก่เขา ถนนชัยภูมิ-ภูเขียว ตำบลนาเลียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๐๐๐ อยู่ห่างจากตัวเมืองชัยภูมิทางทิศเหนือ ประมาณ ๑๓ กิโลเมตร

ลักษณะทั่วไป

วัดศิลาอาสน์ (ภูพระ) เป็นวัดตั้งอยู่บนเนินเขาหินทรายเตี้ยๆ ที่บ้านนาไก่เขา ตำบลนาเลียว อำเภอเมืองชัยภูมิ อยู่ห่างจากตัวเมืองชัยภูมิไปทางด้านทิศเหนือประมาณ ๑๓ กิโลเมตร ภูพระเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาภูแล่นคา มีความสูงจากระดับน้ำทะเล ประมาณ ๒๑๐ เมตร ในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ พระวิบูลนิโรธกิจ อดีตเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ (พระครูจรรณุนิโรธ เจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ ขณะนั้นได้ขอตั้งเป็นสำนักสงฆ์ชื่อ “ศิลาอาสน์”) และปรับปรุงบริเวณสถานที่ ในปีต่อมาได้สร้างกุฏิสงฆ์ พระภิกษุได้จำพรรษาอยู่ประจำมาตลอดจนทุกวันนี้ ภูพระ(วัดศิลาอาสน์) แห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญทางวัฒนธรรมของจังหวัดชัยภูมิ

ภาพประกอบที่ ๔.๖๐ ชุมประตู่วัดศิลาอาสน์และบริเวณรอบวัดเป็นภูเขาเตี้ยๆ ตามธรรมชาติ

ประวัติความเป็นมา

วัดศิลาอาสน์ (ภูพระ) ตั้งอยู่บนยอดเขาหินเตี้ยๆ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ เป็นที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีประเภทประติมากรรมภาพสลักหิน มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙ ภายในบริเวณวัดมีภาพสลักหินของวัดปรากฏอยู่บนยอดเขาที่ชื่อว่า “ภูพระ” โดยเป็นภาพปูนสูงบนเพิงหินรูปดอกเห็ด ๒ เพิง คือ เพิงหินแรก สลักเป็นภาพปูนพระพุทธรูปปางประทับนั่งขัดสมาธิเพชร รอบโคนหิน จำนวน ๘ องค์ เป็นปางสมาธิ ๕ องค์ และปางมารวิชัย ๒ องค์ เพิงหินสอง สลักเป็นพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ขวาวางอยู่ที่พระเพลา พระหัตถ์ซ้ายวางพาดอยู่ที่พระขงฆ์ ปางมารวิชัย มีขนาดใหญ่กว่า พระพุทธรูปของเพิงหินแรก โดยมีหน้าตักกว้าง ๕ ฟุต สูง ๗ ฟุต ๑ องค์ บนเศียรมีเกตุมาลาเป็นตุ่มเล็กๆ มีริ้วรอยสังขาร เป็นแถบพาดพระอังสะชัดเจน และมีพระขนาดเล็กมาก อีก ๑ องค์ทางด้านซ้ายมือของพระองค์ใหญ่ แกะสลักเป็นภาพปูนต่ำ ศิลปะแบบอุททองหรือสมัยลพบุรี ฝีมือช่าง

พื้นเมือง ตามประวัตินี้เรื่องเล่าว่า พบโดยนายพรานล่าเนื้อ เห็นว่าสถานที่นี้มีสัตว์ป่าชุกชุมจึงมาล่าสัตว์ ยิงสัตว์ แต่ยังไม่ถูกยกหน้าไม้ไม่ขึ้น เข้าไปดูกลับพบแต่ใบไม้ทับถมเป็นจำนวนมาก เมื่อเอาใบไม้ออกก็พบพระพุทธรูปองค์ใหญ่ประดิษฐานอยู่ ชาวบ้านเรียกว่า “พระเจ้าองค์ตื้อ” หรือ พระเจ้าองค์ตื้อ คำว่า “ตื้อ” ในภาษาท้องถิ่นเป็นมาตรการวัดแบบโบราณ หนึ่งตื้อเท่ากับพันล้าน อยู่ใต้เพิงผาหินอันเป็นที่มาของชื่อ “ภูพระ” เป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านมาช้านาน

กรมศิลปากรได้ประกาศทะเบียนโบราณวัตถุสถาน ตั้งแต่วันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘ เป็นต้นมา และได้กำหนดขอบเขตที่ดินเป็นเขตโบราณสถานตามที่เห็นสมควรไว้ด้วย เพื่อป้องกันมิให้ทำลายโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนในจังหวัดต่างๆ คือ ที่ตั้ง เลขที่ ๒ ภูพระ ตำบลนาเสียว อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ ๕๓ ตอนที่ ๒๔ วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๔๗๙ โดยโดยรอบของวัดเป็นป่าที่บึงเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม

ภาพประกอบที่ ๔.๖๑ ภาพป้ายกรมศิลปากรและรอยพระพุทธรูป

กิจกรรม

ในทุกๆ ปี จะมีผู้คนเดินทางมาจากทั่วทุกสารทิศเดินทางมาประกอบพิธีกรรมล่ำผีฟ้า ซึ่งเป็นพิธีกรรมการบวงสรวงต่อพระเจืองค์ตื้อ ปีละ ๒ ครั้ง คือ ในช่วงบุญเดือน ๓ (ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๓) และบุญเดือน ๕ (ขึ้น ๑๓-๑๕ ค่ำ เดือน ๕) เป็นจำนวนมาก ด้วยความเลื่อมใสศรัทธาที่มีต่อพระเจ้าองค์ตื้อ เชื่อกันว่า หากบนบานต่อพระเจ้าองค์ตื้อแล้ว จะได้ในสิ่งที่ปรารถนา สามารถรักษาโรคและเยียวยาจิตใจคนป่วยให้หายได้ ซึ่งการประกอบพิธีกรรมล่ำผีฟ้านั้น จะต้องประกอบไปด้วย หมอทรง หมอแคน จะมีการจัดแต่งเครื่องบวงสรวง เรียกว่า “ขันธห้า ขันธแปด” ประกอบด้วย ดอกไม้ รูปเทียน ผลไม้ ของหวาน เป็นต้น วัดศิลาสาน (ภูพระ) แห่งนี้นับเป็นสถานที่ที่สร้างความสุขความสงบ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เต็มไปด้วยความเชื่อ และความศรัทธาที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

เส้นทางไปถึงภูพระ

๑. ผู้ท่องเที่ยวสามารถเดินทางจากตัวเมืองชัยภูมิไปตามทางหลวงหมายเลข ๒๐๑ (ชัยภูมิ-ภูเขียว) ประมาณ ๑๓ กิโลเมตร ถึงบ้านนาเสียว เลี้ยวซ้ายตามเส้นทางนาเสียว-ห้วยชัน ประมาณ ๕ กิโลเมตร และเลี้ยวซ้ายอีก ๑ กิโลเมตร เข้าถึงวัดศิลาสาน (ภูพระ)

๒. ออกจากตัวเมืองชัยภูมิ ไปตามเส้นทางถนนชัยภูมิ - ดาดโตน เส้นทางหมายเลข ๒๐๕๑ ผ่านหน้ามหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ประมาณ ๑๔ กิโลเมตร เลี้ยวขวาไปเส้นทางหมายเลข ชย. ๓๐๐๑ ผ่านหมู่บ้านนาสีนวล ประมาณ ๗ กิโลเมตร ก่อนถึงบ้านนาวัง แล้วเลี้ยวขวาอีก ๑ กิโลเมตร เข้าถึงวัดศิลาอาสน์ (ภูพระ)

จากการสำรวจพื้นที่วัดศิลาอาสน์ (ภูพระ) พบว่า ภายในบริเวณมีสิ่งอำนวยความสะดวก ภายในแหล่งท่องเที่ยว คือ

๑. สิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย

ภายในบริเวณพื้นที่วัดศิลาอาสน์ มีห้องน้ำ มีห้องน้ำคนพิการ จำนวน ๓๐ ห้อง มี ๒ จุด และมีพื้นที่กว้างขวางปานกลาง มีที่จอดรถบัสท่องเที่ยวจอดได้ ๑๐-๑๕ คัน และรถทั่วไป รถ เก๋ง-ปิคอัพ เป็นต้น อีก ๓๐-๕๐ คัน ไม่มีร้านขายของภายในแหล่งท่องเที่ยว แต่จะมีร้านขายของ เฉพาะช่วงเทศกาลงานบุญเท่านั้น

๒. จุดบริการของแหล่งท่องเที่ยว

ไม่มีจุดบริการนักท่องเที่ยว ไม่มีหน่วยประชาสัมพันธ์ของแหล่งท่องเที่ยว แต่มี เอกสาร-โบว์ชัวร์แจก

๓. สภาพแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยว

มีการจัดสภาพแวดล้อม มีที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ และมีต้นไม้ร่มรื่น

๔. สภาพของสถานที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว

มีสิ่งอำนวยความสะดวก มีป้ายบอก/ข้อแนะนำ และเป็นสถานที่สำหรับไหว้พระที่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย

๕. สื่อสำคัญของสถานที่แหล่งท่องเที่ยว

เป็นพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ มีบรรยากาศที่ดี มีคุณลักษณะของการ อนุรักษ์ธรรมชาติ มีประวัติศาสตร์และความเป็นมา และเป็นสถานที่สำหรับไหว้พระ

๘) พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี และพิพิธภัณฑสถานหลักเสมาโบราณ วัดคอนสวรรค์

ภาพประกอบที่ ๔.๖๒ พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี

ภาพประกอบที่ ๔.๖๓ หลักเสมาหินทรายโบราณ

ภาพประกอบที่ ๔.๖๔ หลวงพ่อปากแดงในอุโบสถหลังเก่า

ที่ตั้ง

พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี (พระหินทรายโบราณ) ที่อยู่วัดคอนสวรรค์ บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

ประวัติความเป็นมา

วัดคอนสวรรค์ ถือเป็นอีกวัดหนึ่งในตำบลคอนสวรรค์ที่มีความสำคัญ และมีประวัติเล่าขานกันมานานซึ่งภายในวัดยังเป็นที่ประดิษฐานของพระใหญ่ทวารวดีอีกด้วย พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดีเป็นสถานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง อยู่ที่วัดคอนสวรรค์ เป็นพระพุทธรูปหินทรายแกะสลัก องค์ใหญ่รูปทรงสวยงาม สร้างในสมัยทวารวดี ชาวบ้านเรียกว่า “หลวงพ่อใหญ่”

ภาพประกอบที่ ๔.๖๕ อุโบสถหลังใหม่และบริเวณภายในวัดคอนสวรรค์

ภาพประกอบที่ ๔.๖๖ ศาลากลางสระน้ำ และสระน้ำภายในวัดด้านตะวันตกของวัด

พระพุทธรูปใหญ่ หรือ หลวงพ่อใหญ่ (วัดคอนสวรรค์) ประดิษฐานอยู่ในวิหารหลังเล็กสีขาววัดคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ เป็นพระพุทธรูปหินทราย ศิลปะทวารวดี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒ – ๑๖ ซึ่งได้รับอิทธิพลรูปแบบจากศิลปะขอม หลวงพ่อใหญ่เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองนครกาหลงมาแต่โบราณสูงประมาณ ๓ เมตร ๑ องค์ กับังค์เล็กขนาดครึ่งหนึ่งขององค์ใหญ่อีก ๒ องค์ เป็นที่สักการะเป็นที่พึ่งทางใจของชาวอำเภอคอนสวรรค์พระพุทธรูปใหญ่สมัยวัฒนธรรมทวารวดี (วัดคอนสวรรค์) ปางแสดงธรรม (วิตรรกมูทรา) พระหัตถ์ขวายกขึ้น พระหัตถ์ซ้ายแนบพระวรกายครองจีวรห่มคลุม ขนาดวัดรอบองค์พระ ๖๐ นิ้ว สูงจากฐาน ๑๒๔ นิ้วพระเศียรทรงกรวย ผิวเรียบ ไม่มีขมวด พระเกศา พระพักตร์ค่อนข้างกลมคล้ายรูปไข่พระขนงยาวต่อกันเป็นรูปปีกกา พระเนตรหลุบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หนา พระกรณยาว

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ขุนบัญชาคดี อดีตนายอำเภอคอนสวรรค์ ได้ร่วมกับชาวบ้านอัญเชิญหลวงพ่อใหญ่จากเนินหลวงพ่อใหญ่ในเขตบ้านคอนสวรรค์ มาประดิษฐานที่วัดคอนสวรรค์ ดังที่ปรากฏในปัจจุบันนี้ ในศาลาใกล้ๆ มีใบเสมาหินทรายขนาดใหญ่จำหลักภาพชาดกเก็บรักษาอยู่ด้วยจำนวนหลายชิ้น รวมทั้งจารึกอักษรมอญศตวรรษที่ ๑๔ ทั้งที่มีลวดลายและไม่มีลวดลายตั้งวางเรียงรายอยู่จำนวนมาก และมีอุโบสถเก่าแก่ เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่opakแดงพระพุทธรูปเก่าแก่อีก ๑ หลัง ซึ่งเป็นอุโบสถที่สร้างด้วยไม้มีอายุเก่าแก่มาก

จากเอกสารโบราณสถานโนนกุ้งขององค์การบริหารส่วนตำบลคอนสวรรค์ ได้บรรยายไว้คือ ในโบราณสถานโนนกุ้ง หมู่ที่ ๙ เป็นโบราณสถานที่สันนิษฐานว่าเป็นโบสถ์เก่าเพราะมีการขุดพบใบเสมาและของเก่าสมัยทวารวดีมากมาย เหมาะสำหรันำมาจัดทำเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ตั้งอยู่ที่บ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ มีลักษณะเป็นแบบแผ่นหินและแท่ง หินทรายแดงไม่มีการประดับลวดลายส่วนใหญ่เป็นการสลักภาพเป็นเรื่องทศชาติของพระพุทธเจ้า เช่น ภาพพระเวสสันดรชาดกลักษณะศิลปะคล้ายคลึงใบเสมาบ้านกุดโง้งมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๖

ปัจจุบัน ใบเสมาต่างๆ ได้รวบรวมมาเก็บไว้ที่วัดคอนสวรรค์ เสมาหินทรายที่บางอันก็แกะสลักเอาไว้ บางอันก็ลบเลือนไปแล้ว เป็นเรื่องราวของพุทธประวัติ ไม่มีใครทราบอายุที่แท้จริงของ

เสมาเหล่านี้ ที่มีกระจัดกระจายทั่วไปในเขตอำเภอคอนสวรรค์ว่าสร้างขึ้นใน พ.ศ. เท่าไร มีอายุเท่าไร เดิมทีนั้นเสมาเหล่านี้ไม่ได้อยู่ที่วัดคอนสวรรค์ แต่อยู่ที่โนนภูซึ่งอยู่ตรงกันข้ามห่างจากวัดคอนสวรรค์ไปประมาณ ๑ กิโลเมตร ที่ดินตรงนั้นเป็นเนินกว้างใหญ่ ซึ่งสันนิษฐานว่า สมัยก่อนคงจะเป็นเมืองโบราณ อย่างแน่นอน แต่ปัจจุบันนี้ชาวบ้านได้อาศัยเป็นป่าช้าเผาศพหรือฝังศพเอาไว้เพื่อเผากันตามประเพณี ในภายหลังเสมาเหล่านี้ได้ทิ้งร้างเอาไว้ตั้งแต่เมื่อไรไม่มีใครรู้ ต่อมามีคนเห็นว่าเป็นของเก่า จึงพากันมา ลักลอบขุดเสมาเหล่านี้ที่ฝังดินอยู่ เอาลงเรือล่องไปตามลำคลองส่งน้ำ เพื่อไปขึ้นยังถนนใหญ่ เพื่อขึ้น รถอีกที่หนึ่งที่เขาไปได้ก็มีแต่บางอันก็แสดงอิทธิฤทธิ์เล่นเอานักล่าเสมาเหล่านั้นต้องทิ้งเสมาแผ่นกันป่า ราบเป็นแถว บางรายขนเอาลงเรือไปได้หน่อย เดียวเรือก็ล่ม จมลงไปถึงคนทั้งเสมา ทั้งๆ ที่น้ำลึกเพียง แค่หน้าอกเท่านั้น พองมไปดูปรากฏว่าถูกเสมาทับจมน้ำตายอยู่ใต้น้ำนั่นเอง เสมาหลายอันและโครง กระดูกของมนุษย์เจหายาบเหล่านั้น จึงปรากฏอยู่ตามก้นคลองนั่นเอง บางรายเอาขึ้นรถขับไปตามถนน ก็เกิดไปชนกับรถคันอื่นเข้า บางคันบาดเจ็บและตายอย่างน่าทุเรศ เจ้าหน้าที่ด่านตรวจที่อำเภอจัตุรัส ไปพบวารถคันที่ชนกันนั้น มีใบเสมาหินอยู่อันหนึ่ง จึงได้ยึดเอามาไว้ที่สถานีตำรวจ แต่ก็ต้องเอาย้ายใน อีกสองวันต่อมา เพราะทั้งสถานีตำรวจไม่ได้ห้กลับได้นอนกันทั้งคืน มีแต่คดีความเข้ามาจนทำงานไม่ไหว พอยกเอาไปคืนที่ก็กลับกลายเป็นปกติเหมือนเก่า พระครูพิศาลชัยวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดคอนสวรรค์ไป พบกับเสมานี้เข้าที่โนนภู จึงคิดจะเอาเสมาเหล่านี้มาเก็บเอาไว้ที่วัดคอนสวรรค์ จึงได้บอกบุญชาวบ้าน เพื่อขอแรง ไปขุดเสมากัน ก็ได้แรงจากชาวบ้านช่วยกันขุดเอาเสมาเหล่านั้นมาขึ้นรถบรรทุกเสร็จ รถก็เล่นไม่ได้ เพราะสตาร์ทอย่างไร รถก็ไม่ยอมติด จึงตกลงเปลี่ยนคันใหม่ เจ้ารถคันใหม่ก็ไม่ยอมติด อีก แต่คันเก่ากลับติด คราวนี้ แบ่งเสมาใส่รถทั้งสองคันๆ ละเท่าๆ กัน เพื่อลองของ ปรากฏว่าสตาร์ท ไม่ติดทั้งสองคัน เมื่อเป็นเช่นนี้พระครูพิศาลชัยวัฒน์และชาวบ้านต่างก็พูดเป็นเสียงเดียวกันว่า เสมา เหล่านี้เป็นของศักดิ์สิทธิ์อย่างแน่นอน ไม่อย่างนั้นคงไม่แสดงอภินิหารมาให้เห็นอย่างนี้ จึงพากันจุดธูป เทียนเพื่อเป็นการบวงสรวงขอขมา บอกกล่าวว่าจะเอาเสมาไปจัดทำให้มั่นคงกว่าที่อยู่ที่นี่ ไม่ใช่เอาไป ทำลาย เอาไปเก็บรักษาไว้ เพื่อให้มันคง สืบต่อไปยังลูกหลานได้ศึกษาและสักการบูชากัน เสร็จแล้วก็ สั่งให้ลองสตาร์ทเครื่องรถทั้งสองคันใหม่ เป็นที่น่าพิศวงงงงวยของคนทั้งหลาย ที่ไปชุมนุมกันอยู่ที่นี่ เพราะคราวนี้ เครื่องติดขึ้นมาอย่างง่ายดาย จึงได้ช่วยกันลำเลียงเอาเสมาเหล่านั้น มายังวัดคอนสวรรค์ ซึ่งส่วนหนึ่งนั้นก็ได้นำเอาไปไว้ยังที่โนนภู อันเป็นเมืองร้างนั้น จึงยังเหลือเสมาอยู่อีกเพียงไม่กี่อัน ที่ เหลือเอาไว้ก็เพื่อ ต้องการให้รู้ว่าสถานที่แห่งนี้เคยเป็นที่ตั้งของโบเสมามาก่อนนั่นเอง

สันนิษฐานกันว่า สถานที่ตั้งของเสมานี้ เป็นเมืองเก่าเมืองหนึ่งคือเมืองกาหลง สร้าง ขึ้นมาตั้งแต่สมัยทวารวดี ประมาณปี พ.ศ.๑๘๘๓ เจ้าเมืองนั้นชื่อพระยาขุนหาญ อพยพผู้คนมาจาก จังหวัดนครราชสีมากับพระยาขอมผู้พี่ พระยาขอมได้สร้างเมืองราชสีมาขึ้นในยุคนั้น เมืองที่สร้างนั้น อยู่ทางทิศใต้ของลำตะคลอง ซึ่งยังปรากฏหลักฐานให้เห็นอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ จากซากโบราณ สถานที่ปรักหักพัง ส่วนพระยาขุนหาญนั้นก็แบ่งไพร่พลและชาวบ้านขึ้นเหนือมาทางจังหวัดชัยภูมิ ได้

เข้ามาพบภูมิประเทศและความอุดมสมบูรณ์ของเมืองคอนสวรรค์เดี๋ยวนี้เข้าก็พอใจ จึงได้หยุดยั้งสร้างเมืองขึ้นและให้ชื่อว่า เมืองกาหลง เป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรืองมากในสมัยนั้น ดังจะเห็นได้จากฝีมือช่างในการแกะสลักหินทรายเรื่องราวต่างๆ ในพุทธประวัติ ต่อมานครกาหลงก็ถึงกาลเสื่อมสลายลงไป เมื่อถึงยุคที่ขอมเสื่อมอำนาจ และถูกทิ้งร้างให้ร้างร่อยตั้งแต่บัดนั้นมา ประวัติศาสตร์ของเมืองจึงถูกทิ้งให้จมดินอยู่นับพันปีโดยไม่มีใครเหลียวแล เมืองกาหลงจึงเป็นเมืองที่เอาไว้อ้างแต่ชื่อเท่านั้น ว่าครั้งหนึ่งในอดีตกาล ณ ที่แห่งนี้ได้เคยมีเมืองๆ หนึ่งตั้งอยู่ การย้ายเสมาจากโนนภูเมืองกาหลงเก่า กระทำกันเรื่อยมา จนกระทั่งมาเสร็จเรียบร้อยเอาในปี พ.ศ.๒๔๗๐ ในครั้งนั้น ได้นำเอาพระพุทธรูปหินทราย ๔ องค์ จากโนนพระนอนมาไว้ที่วัดคอนสวรรค์ด้วย โดยปล่อยทิ้งเอาไว้ที่โคนต้นโพธิ์ ให้ตากแดดตากฝนอยู่อย่างนั้น พระพุทธรูปองค์นี้ภายหลังได้ชื่อว่า หลวงพ่อใหญ่ หลวงพ่อใหญ่นั้น เป็นพระพุทธรูปปางสงฆ์ ในธรรมบทนั้นหมายถึง เมื่อวันที่พระพุทธองค์เสด็จมายังเมืองไพสาลีที่กำลังแห้งแล้ง ด้วยบารมีของพระพุทธองค์ เมื่อเสด็จขึ้นเหนือฝั่งนทีฝนก็ตกลงมา พระปางนั้นเป็นปางที่ ๒๒ ที่ปรากฏอยู่ในพระธรรมบท ขณะที่นำเอามาตากแดดทิ้งอยู่ โดยไม่มีใครเหลียวแลนั้น ก็เกิดฝนแล้งไปทั่วย่านนั้น แม้ว่าจะเป็นหน้าฝนๆ ก็ไม่ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนกันไปหมดและก็หาสาเหตุไม่ได้ว่ามาจากอะไร จนกระทั่งวันหนึ่งหลวงพ่อก็เข้าฝันชาวบ้านแถวนั้นชื่อนายเชียง ว่าที่ฝนแล้งอย่างนี้ก็เพราะเอาท่านมาตากแดดไว้อย่างนี้ จึงเกิดโทษ ถ้าอยากให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ก็ให้ย้ายท่านเข้าไปเสียยังที่ซึ่งเหมาะสม อย่าให้ตากแดดตากฝนอยู่อย่างนี้ จึงได้นำความมาปรึกษากับท่านเจ้าอาวาสและชาวบ้านต่างก็เห็นพ้องต้องกันว่า ควรจะสร้างวิหารขึ้นมาสักหลังหนึ่งแล้วอัญเชิญหลวงพ่อก็เข้ามาประดิษฐานเอาไว้ เพราะเชื่อว่าหลวงพ่อก็ศักดิ์สิทธิ์แน่ ก่อนอื่นก็สร้างศาลาหลังเล็กๆ เอาไว้ชั่วคราวก่อนแล้วอัญเชิญหลวงพ่อก็เข้ามาในศาลาหลังนั้น ซึ่งประมาณเดือนมีนาคม กำลังแล้งจัดทีเดียว ปรากฏว่าพอยกหลวงพ่อก็เข้าไปได้วันเดียวเท่านั้น วันรุ่งขึ้นฝนก็เทลงมาอย่างหนัก เป็นที่อัศจรรย์ใจของชาวเมืองคอนสวรรค์ที่รู้เห็นเรื่องนี้ พระภิกษุสององค์ที่ไม่ยอมเผยนามแต่เราถ่ายรูปท่านมาด้วยเล่าให้ฟังว่า มีชาวบ้านสองคนเป็นเพื่อนรักกันมาก ได้มาสาบานกันต่อหน้าหลวงพ่อก่อนว่า จะทำการค้าร่วมกัน ถ้าใครหักหลังทรยศก็ขอให้ฟ้าผ่าคนนั้นตาย ต่อมา กิจการของคนทั้งสองก็เจริญรุ่งเรืองขึ้น คนหนึ่งก็เกิดโลก สุขเอากิจการไว้คนเดียว ไม่ยอมให้เพื่อนรวยด้วย จากนั้นอีกไม่กี่วันเพื่อนคนนั้นก็มาถูกฟ้าผ่าตายที่คอนสวรรค์นั่นเอง ดังที่สาบานเอาไว้กับหลวงพ่อก่อน ดังนั้น จึงมีข้อห้ามกันว่า ถ้าไม่แน่ใจตัวเองละก็อย่าไปสาบานกับหลวงพ่อก่อนเด็ดขาด เพราะความศักดิ์สิทธิ์ของท่าน มีมาก อาจเอ็นดูให้เป็นไปตามคำสาบานก็ได้ เสมอนั้นเมื่อเอาตั้งไว้ที่คอนสวรรค์แล้ว ก็มีพระภิกษุองค์หนึ่งเกิดมีอบอน เอาสีไปป้ายไปประบายเลอะเทอะไปหมด ขณะที่เจ้าอาวาสวัดไม่อยู่ ท่านไปธุระเสียในเมือง เมื่อกลับมา ก็ปรากฏว่าเสมาถูกระบายสีหมดแล้ว ท่านโกรธมาก แต่ก็ทำอะไรไม่ได้ นอกจากว่ากล่าวไปอย่างเดียว แต่พระหาศิลป์ที่ไม่เคยเห็นคุณค่าของประวัติศาสตร์องค์นั้น ก็ถูกลงโทษไปเอง คือมีอบวมใหญ่รักษาไม่หาย สติสติก็เลยพาลไม่สมประกอบไปด้วยต้องลาสิกขาไปใน

ที่สุด สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นเราไม่สามารถที่จะพิสูจน์หรือมองเห็นได้ แต่ก็มีตัวตนที่จะให้ทั้งคุณและโทษ จึงอยากจะเตือนกันเอาไว้สักหน่อย พวกมือบอนทั้งหลายระวังมือจะบวมเข้าสักวัน นี่ขนาดเบาๆ นะ บางแห่งเล่นถึงตายก็มี ในวัดยังมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกอย่างหนึ่ง คือต้นโพธิ์ใหญ่ จากคำบอกเล่าของเจ้าอาวาสและชาวบ้านที่นั่นได้ความว่า เป็นโพธิ์ศักดิ์สิทธิ์อีกอย่างหนึ่งในวัดคอนสวรรค์นั้น วันหนึ่งที่วัดมีงานประจำปี มีผู้คนมาเที่ยวงานมากมาย ได้เกิดทะเลาะวิวาทกันขึ้น พวกหนึ่งนั้นกลับไปเอาปืนที่บ้านมาไล่ชายคนหนึ่งไปจนมุมที่โคนต้นโพธิ์ แล้วลั่นกระสุนใส่หมายจะฆ่าให้ตาย แต่ปรากฏเป็นที่น่าอัศจรรย์ว่าปืนสามกระบอกไม่สามารถจะลั่นกระสุนออกมาได้ ล้มชะลัมชะชะ ชายคนนั้นก็เลยรอดตาย ต้นโพธิ์ต้นนั้นภายหลังได้นำปืนมาลองยิงดู ก็ปรากฏว่าไม่ลั่น จึงนับถือกันว่าเป็นโพธิ์อาถรรพ์ที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดไป อีกอย่างหนึ่ง ปัจจุบันนี้ต้นโพธิ์ต้นนี้ ก็เป็นที่นับถือของชาวบ้านทั่วไป ใครเจ็บไข้ได้ป่วยก็มาบนบานศาลกล่าว เพื่อให้หายจากโรคนั้นๆ เมื่อหายแล้วก็เอาสายสิญจน์มาวนรอบต้นโพธิ์เอาไว้เรียกกันว่า คำโพธิ์ เพื่อเป็นการแก้บนนั้นเป็นเรื่องราวที่แปลกประหลาดของโบราณสถานอีกแห่งหนึ่ง

กิจกรรม

กิจกรรมประจำปีนอกจากวันสำคัญทางศาสนา ยังมีกิจกรรมประเพณีนมัสการหลวงพ่อบุญ ไบเสมา ทุกวันที่ ๑๓-๑๕ เม.ย. ของทุกปีในงานจะรวมเอาวัฒนธรรมพื้นบ้าน การทงนน้ำพระ และการแสดงความเป็นมาเกี่ยวกับบ้านคอนสวรรค์หรือนครกาหลง คนในชุมชนร่วมแสดง

ภาพประกอบที่ ๔.๖๗ ชาวบ้านร่วมกันแสดงแสง สี เสียงของนครกาหลงและประตูเข้านครกาหลง

เส้นทางเข้าถึงพระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี วัดคอนสวรรค์

เริ่มที่อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล หน้าศาลากลางจังหวัดชัยภูมิ ไปตามถนนหมายเลข ๒๐๒ เลี้ยวซ้ายตรงสี่แยกโรงต้ม เข้าสู่ถนนทางหลวงหมายเลข ๒๐๑ ไปประมาณ ๑๖.๔ กิโลเมตรถึงทางเข้าบ้านนาเสียว แล้วเลี้ยวขวาเข้าถนนไปอำเภอคอนสวรรค์ ไปตามถนนผ่านบ้านโคกมะงอย ผ่านโรงพยาบาลคอนสวรรค์ ถึงตลาดคอนสวรรค์ประมาณ ๑๘ กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายไปตามถนนประมาณ ๕ กิโลเมตร ถึงวัดคอนสวรรค์ ที่อยู่พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี รวมระยะทาง ๓๙.๗ กิโลเมตร หรือ

ออกจากตัวเมืองชัยภูมิทิศตะวันออกไปตามถนนหมายเลข ๒๐๒ ประมาณ ๒๐.๕ กิโลเมตร ถึงบ้านลาดใหญ่ เลี้ยวซ้ายไปตามถนนหมายเลข ๒๐๕๔ ประมาณ ๑๙.๔ กิโลเมตร ถึงตลาดคอนสวรรค์แล้วเลี้ยวขวา ไปวัดคอนสวรรค์ ตามถนนคอนกรีตเสริมเหล็กประมาณ ๕ กิโลเมตร ถึงวัดคอนสวรรค์ที่อยู่พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี รวมระยะทาง ๔๔.๘ กิโลเมตร

จากการสำรวจพื้นที่วัดคอนสวรรค์ พบว่า ภายในบริเวณมีสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว คือ

๑. สิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย

ภายในบริเวณพื้นที่วัดคอนสวรรค์ มีห้องน้ำ จำนวน ๑๔ ห้อง มี ๒ จุด และมีพื้นที่กว้างขวางปานกลาง มีที่จอดรถบัสท่องเที่ยวและรถทั่วไป จำนวน ๑๕ – ๒๐ คัน ไม่มีร้านขายของภายในแหล่งท่องเที่ยว แต่จะมีร้านขายของอยู่รอบบริเวณใกล้วัดจำนวน ๖ ร้านขึ้นไป

๒. จุดบริการของแหล่งท่องเที่ยว

มีหน่วยประชาสัมพันธ์ของแหล่งท่องเที่ยว คือ อบต.คอนสวรรค์ -มีเอกสาร – โบว์ชัวร์แจก

๓. สภาพแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยว

มีการจัดสภาพแวดล้อม มีที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ มีต้นไม้ร่มรื่น มีแม่น้ำ/แหล่งน้ำเป็นแหล่งพักผ่อน และมีศาลาริมสระน้ำ

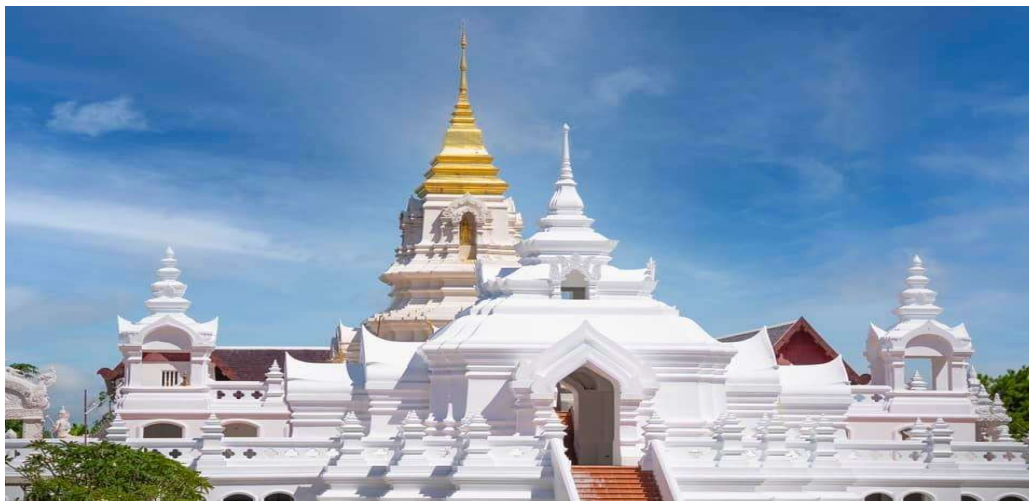
๔. สภาพของสถานที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว

มีสิ่งอำนวยความสะดวก มีบุคลากรคอยอำนวยความสะดวก มีป้ายบอก/ข้อแนะนำ มีสถานที่สำหรับไหว้พระ เป็นระเบียบเรียบร้อย

๕. สื่อสำคัญของสถานที่แหล่งท่องเที่ยว

เป็นพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ มีจุดชมทัศนียภาพและรถนำชมวิถีชีวิตชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมร่วมสมัย มีบรรยากาศทางบกที่ดี มีประวัติศาสตร์และความเป็นมา มีศูนย์จำหน่ายสินค้าผลิตผลทางการเกษตรและชุมชนอยู่ใกล้ มีสถานที่สำหรับไหว้พระ

๙) พระธาตุชัยภูมิ หรือพระมหาธาตุรัชมงคลเจดีย์สิริชัยภูมิ

ภาพประกอบที่ ๔.๖๘ พระธาตุชัยภูมิหรือพระมหาธาตุรัชมงคลเจดีย์สิริชัยภูมิ

ภาพประกอบที่ ๔.๖๙ พระพุทธรูปในวิหารและเจ้าพ่อพญาแลเจ้าเมืองชัยภูมิคนแรก

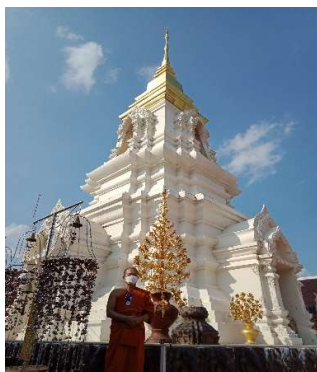
ที่ตั้ง

พระธาตุชัยภูมิ หรือพระมหาธาตุรัชมงคลเจดีย์สิริชัยภูมิ ตั้งอยู่ที่ เลขที่ ๕๕๕ หมู่ ๙ บ้านภูสอง ชั้น ตำบลเก่าย่าดี อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๑๕๐

ประวัติ

พระธาตุชัยภูมิ หรือพระมหาธาตุรัชมงคลเจดีย์สิริชัยภูมิ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า อรุณธรรมสถาน เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมในการดำรงชีพของพระธรรมสิริชัย เจ้าอาวาสวัดอรุณราชวรารามรูปที่ ๑๓ ดำเนินการก่อสร้างตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๕๐ บนเนื้อที่กว่า ๒๐๐ ไร่ โดยพระศากยปุตติวงศ์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวรารามสืบทอดเจตนารมณ์ของพระอุปัชฌาย์ไว้ที่จังหวัดชัยภูมิ โดยพระ

ธาตุชัยภูมิแห่งนี้เป็นสถานที่ที่ผู้คนสนใจในการปฏิบัติธรรมเข้ามาปฏิบัติธรรมเนื่องจากว่าเป็นสถานที่สงบ บรรยากาศร่มรื่น และเต็มไปด้วยธรรมชาติรวมถึงสถาปัตยกรรมที่สวยงาม และศาสนสถานที่สำคัญคือ พระธาตุชัยภูมิ หรือพระมหาธาตุรัชมงคลเจดีย์สิริชัยภูมิ ตั้งเด่นสง่าอยู่ในอรรถธรรมสถาน โดยสมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคลาจารย์ เจ้าอาวาสวัดปากน้ำภาษีเจริญ กรรมการมหาเถรสมาคม เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันวิสาขมาส (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖) พุทธศักราช ๒๕๕๒

ภาพประกอบที่ ๔.๗๐ องค์พระธาตุชัยภูมิและพระพุทธรูปสี่ทองและพระพุทธรูปสี่เงิน

พระธาตุชัยภูมิ หรือพระมหาธาตุรัชมงคลเจดีย์สิริชัยภูมิ มีลักษณะเป็นเจดีย์ที่ผสมผสานระหว่างศิลปะล้านช้างกับล้านนา องค์พระธาตุสีขาวสูง ๒๑ เมตร มีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปทั้ง ๔ ทิศ ส่วนยอดองค์พระเจดีย์หุ้มด้วยแผ่นทองจังโก และปิดด้วยทองคำเปลวตามแบบล้านนา งดงามโดดเด่นจากระยะไกล อีกทั้งยังตั้งอยู่ในอรรถธรรมสถาน ซึ่งเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมอันเงียบสงบบนยอดเขาช่องลม ที่มีทั้งวิวทิวทัศน์งดงาม ร่มรื่น และอากาศเย็นสบาย เหมาะกับการมาค้นหาความสงบในจิตใจเป็นอย่างยิ่ง เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน และผู้ที่สนใจในการปฏิบัติธรรม

กิจกรรม

-กิจกรรมไหว้พระ -กิจกรรมถวายตบและผ้าสีเจ้าพ่อพระยาแล(ใหญ่ที่สุด) -กิจกรรมห้อยกระดิ่งเงิน-กระดิ่งทอง -กิจกรรมชมการเล่นดนตรีดีสานจากนักเรียนและนักศึกษา(วันเสาร์-อาทิตย์)

เส้นทาง

๑) เริ่มต้นที่อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพระยาแล หน้าศาลากลางจังหวัดชัยภูมิ ไปตามเส้นทางชัยภูมิ-ตาดโตน ถนนหมายเลข ๒๐๕๑ และ ชย.๔๐๕๑ ถนนลาดยาง ไปทางทิศเหนือของเมืองชัยภูมิ ทางไปน้ำตกตาดโตน ผ่านอุทยานแห่งชาติตาดโตน มุ่งตรงไปตำบลท่าหินโงม ประมาณ ๓๒.๗ กิโลเมตร และไปตามทางถนนลาดยางไปตำบลเก่าย่าดี ถึงบ้านภูสองชั้น หมู่ ๙ ประมาณ ๑๑ กิโลเมตร (ถนนคอนกรีต ๓ กม.) ถึงพระธาตุชัยภูมิ รวมระยะทางประมาณ ๔๓.๗ กิโลเมตร

๒) เริ่มต้นจากตลาดอำเภอแก้งคร้อ จากถนนหมายเลข ๒๐๑ เลี้ยวซ้ายไปตาม ถนนลาดยาง ถนนหมายเลข ๒๓๕๓ ผ่านหมู่บ้าน ตามเส้นทางขึ้นเขา มุ่งตรงไปตำบลเก้าย่าดี ประมาณ ๒๒.๗ กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายไปบ้านภูสองชั้น หมู่ ๙ ประมาณ ๑๐.๘ กิโลเมตร รวมระยะทาง ถึงพระธาตุชัยภูมิ ประมาณ ๓๓.๗ กิโลเมตร

จากการสำรวจพื้นที่พระธาตุชัยภูมิ พบว่า ภายในบริเวณมีสิ่งอำนวยความสะดวกภายใน แหล่งท่องเที่ยว คือ

๑. สิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว

ภายในบริเวณพื้นที่พระธาตุชัยภูมิ มีห้องน้ำ มีห้องน้ำคนพิการ จำนวน ๗๐ ห้อง มีพื้นที่กว้างขวางมาก มีที่จอดรถสำหรับท่องเที่ยวและรถทั่วไปได้ ๒๐-๕๐ คัน - มีร้านขายของภายในแหล่งท่องเที่ยว ๑ ร้าน

๒. จุดบริการของแหล่งท่องเที่ยว

มีหน่วยประชาสัมพันธ์ของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม -มีเอกสาร-โบรชัวร์แจก

๓. สภาพแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยว

มีการจัดสภาพแวดล้อม มีที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ มีสวนหย่อม มีต้นไม้ร่ม

๔. สภาพของสถานที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว

มีสิ่งอำนวยความสะดวก มีบุคลากรคอยอำนวยความสะดวก มีป้ายบอก/ข้อแนะนำ มีสถานที่สำหรับไหว้พระ มีความเป็นธรรมชาติ เป็นระเบียบเรียบร้อย

๕. สื่อสำคัญสภาพของสถานที่แหล่งท่องเที่ยว

มีจุดชมทัศนียภาพ ไม่มีรถนำชมวิธีชีวิตชุมชน เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมร่วมสมัย มีบรรยากาศที่ดี มีสถานที่สำหรับไหว้พระ

๑๐) พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) บ้านโนนเหลียม ตำบลนาฝาย
อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

ภาพประกอบที่ ๔.๗๑ ป้ายพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์)

ที่ตั้ง

พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) หรืออุทยานการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทยเฉลิมพระเกียรติ ตั้งอยู่บ้านโนนเหลียม หมู่ ๑๔ ต.ดถนนชัยภูมิ-หนองบัวแดง (หมายเลข ๒๐๕๑-๒๑๕๙) ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๐๐๐ ตั้งอยู่ติดถนนลาดยางด้านขวามือ ติดกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ และวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตั้งอยู่ตรงกันข้ามกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ

ประวัติความเป็นมา

พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย(เรือหงส์) หรืออุทยานการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทยเฉลิมพระเกียรติ ตั้งอยู่บนพื้นที่กว่า ๕๐ ไร่ ภายในเขตของวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ ตระหง่านตาตึงใจแก่ผู้ผ่านไปมาระหว่างเส้นทางสายเมืองชัยภูมิ-หนองบัวแดง มีสิ่งปลูกสร้างสำคัญคือ เรือสุพรรณหงส์ และอาคารทรงไทย ภายในเรือมีรูปหล่อหลวงปู่ที่ชาวไทยรู้จักดี เช่น หลวงปู่โต เป็นต้น และรูปหล่อบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า ที่กอบกู้ชาติ เริ่มตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมเด็จพระเจ้าตากสิน เป็นต้น จนถึงปัจจุบัน สร้างไว้เป็นอนุสรณ์ เมื่อคราวที่บ้านเมืองประสบภัยใหญ่ แล้วพระพุทธองค์ทรงอาศัยพระมหากษัตริย์ผู้ครองต่อสังคมโลก จึงเสด็จด้วยพระองค์เองเพื่อปราบยุครุ่งเรืองเมืองไพสาลีให้กลับเป็นปกติสุขดังเดิม อีกฝั่งหนึ่งของเรือยังได้ประดิษฐานรูปปั้นเหล่าวีรชนคนกล้าที่ดูเสมือนมีชีวิตที่คอยปกป้องรักษาบ้านเมืองอยู่ตลอดเวลา อาทิ ขว้านบางระจันท์ คณะหญิงแกร่งแห่งเมืองโคราช

เป็นต้น ส่วนพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติไทย ภายในบันทึกเรื่องราวปริศนาสนใจทั้งคดีโลก และคดีธรรมให้ผู้เข้าชมได้เกิดจิตสำนึกรู้คุณแผ่นดินและกตัญญูต่อคุณบิดามารดาตลอดถึงบรรพบุรุษที่ได้สร้างสรรค์ บุกเบิก อนุรักษ์สมบัติล้ำค่าไว้สืบมากระทั่งปัจจุบันให้ลูกหลานได้ภาคภูมิใจ โดยเฉพาะชาวชัยภูมิ ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งเรียนรู้และสมบัติของทุกคน ชั่วลูกชั่วหลาน

พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย(เรือหงส์) หรืออุทยานการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทย เฉลิมพระเกียรติ เกิดขึ้นจากแนวความคิดความศรัทธาอย่างแรงกล้าของพระเดชพระคุณหลวงพ่อดุสิตพรหมภาวนาวิกรม วิ. ที่ได้นำชาวพุทธสร้างรูปหล่อของพระมหากษัตริย์และบรรพบุรุษชายเก่งหญิงกล้าทั้งหลายไว้ในเรือหงส์กลางสระน้ำใหญ่ เป็นสถานที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของบรรพบุรุษของชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำและชายเก่ง หญิงกล้าผู้เสียสละเลือดเนื้อทำประโยชน์ให้กับแผ่นดิน รักษาปกป้องผืนแผ่นดินไทยให้อนุชนคนรุ่นหลังได้อยู่อาศัย เพื่อให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ และระลึกถึงพระคุณของพระมหากษัตริย์และบรรพบุรุษของชาติไทย ให้เกิดความสำนึกตระหนักถึงคุณค่าความรักความสามัคคี ความรักแผ่นดินเกิด ความหวงแหนแผ่นดินไทย รักษาและเทิดทูลไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ของประเทศชาติไทย ให้คงอยู่ยั่งยืนนาน และในพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย(เรือหงส์) ยังมีศาลาลอนคดสอนใจ มีรูปปั้นปริศนาธรรมหลายประการ

พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย(เรือหงส์) หรืออุทยานการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทย เฉลิมพระเกียรติ อยู่ในความดูแลของมูลนิธิพระเทพภาวนาวิกรม วิ.(บุญมา บุญญาภิรัต)

ภาพประกอบที่ ๔.๗๒ พระบรมรูปพระมหากษัตริย์ชาติไทยในเรือหงส์

ภาพประกอบที่ ๔.๗๓ รูปหล่อบรรพบุรุษในประวัติศาสตร์ชาติไทยในเรือหงส์

ภาพประกอบที่ ๔.๗๔ เรือหงส์พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย(หัว-ท้าย)

ภาพประกอบที่ ๔.๗๕ เรือนทรงไทยพิพิธภัณฑ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

เส้นทาง

เริ่มต้นที่อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพระยาแลหน้าศาลากลางจังหวัดชัยภูมิ ไปอำเภอหนองบัวแดง ตามเส้นทางถนนชัยภูมิ-หนองบัวแดง ถนนลาดยาง หมายเลข ๒๐๕๑ ถึงสี่แยกช่อระกา ระยะทางประมาณ ๖.๗ กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายเข้าถนนหมายเลข ๒๑๕๙ ไปทางอำเภอหนองบัวแดง ระยะทางประมาณ ๑.๘ กิโลเมตร ถึงพิพิธภัณฑสถานประวัติศาตร์ชาติไทย(เรือหงส์) ตั้งอยู่ติดถนนลาดยางด้านขวามือ ติดกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิและวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตั้งอยู่ตรงกันข้ามกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ

จากการสำรวจพื้นที่พิพิธภัณฑสถานประวัติศาตร์ชาติไทย(เรือหงส์) พบว่า ภายในบริเวณมีสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว คือ

๑. สิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว

มีห้องน้ำในแหล่งท่องเที่ยว จำนวน ๗ ห้อง มี ๒ จุด มีพื้นที่กว้างขวางปานกลาง มีที่จอดรถทั่วไปได้ ๑๕-๒๐ คัน ไม่มีร้านขายของภายในแหล่งท่องเที่ยว

๒. จุดบริการของแหล่งท่องเที่ยว

ยังไม่มีจุดบริการด้านการท่องเที่ยว

๓. สภาพแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยว

มีการจัดสภาพแวดล้อม มีที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ มีต้นไม้ร่มรื่น มีแหล่งน้ำเป็นแหล่งพักผ่อน

๔. สภาพของสถานที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว

มีสิ่งอำนวยความสะดวก มีป้ายบอก/ข้อแนะนำ มีสถานที่สำหรับไหว้พระ เป็นระเบียบเรียบร้อย

๕. สื่อสำคัญของสถานที่แหล่งท่องเที่ยว

เป็นพื้นที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมร่วมสมัย มีบรรยากาศที่ดี มีคุณลักษณะของการอนุรักษ์ธรรมชาติ มีประวัติศาสตร์และความเป็นมา มีสถานที่สำหรับไหว้พระ

๑๑) วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเง็ก)

ภาพประกอบที่ ๔.๗๖ พระพุทธชัยภูมิพิทักษ์บนหน้าผาเง็ก

ภาพประกอบที่ ๔.๗๗ จุดชมวิวบนหน้าผา(ผาเง็ก)

ภาพประกอบที่ ๔.๗๘ เจดีย์พระบรมธาตุผาเง็กและพระพุทธรูปในเจดีย์

ที่ตั้ง

วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเก็ง) ตั้งอยู่บนเทือกเขาภูแลนคา ติดหน้าผา(ผาเก็ง)ซึ่งมีรูปร่างคล้ายดวงจันทร์ อยู่ในตำบลกุดชุมแสง อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๒๑๐ อยู่ใกล้กับที่ทำ การอุทยานแห่งชาติภูแลนคา ติดถนนชัยภูมิ-หนองบัวแดง

ประวัติวัดชัยภูมิพิทักษ์ (วัดผาเก็ง)

“พระพุทธชัยภูมิพิทักษ์” วัดชัยภูมิพิทักษ์ (วัดผาเก็ง) บ้านนาคานหัก ต.กุดชุมแสง อ.หนองบัวแดง จ.ชัยภูมิ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๒ โดย นายประมูล ศรีธาทิพย์ ผู้ว่าราชการจังหวัด ชัยภูมิ ในขณะนั้น มองเห็นพื้นที่บริเวณผาเก็งมีบรรยากาศร่มรื่น จึงคิดที่จะอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็น พื้นที่อุทยาน โดยสร้างพระพุทธรูปปางประทานพร ยืนตระหง่านเป็นศรีสง่า ประดิษฐานอยู่ที่หน้าผา เก็ง ซึ่งเป็นหน้าผาที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของอำเภอนองบัวแดง ตั้งอยู่ระหว่างภูเขาสอง ลูกที่มาบรรจบกัน บางครั้งชาวบ้านจะเรียกว่า “ช่องบุญกว้าง” ซึ่งเป็นเส้นทางลัดที่ใช้เป็นที่หมายใน การเดินทางจากหุบเขาภูเขียว (ทิวเขาเพชรบูรณ์) มายังจังหวัดชัยภูมิ ผาเก็งจะอยู่ทางฝั่ง ภูแลนคา เป็นจุดที่สามารถมองเห็นทัศนียภาพเบื้องล่างได้อย่างชัดเจน คำว่า ผาเก็ง หรือ อีเก็ง เป็นภาษาอีสาน หมายถึงพระจันทร์ ดังนั้น ผาเก็ง จึงเป็นชื่อผาที่มีลักษณะครึ่งวงกลมยื่นออกไป มองดูเหมือน พระจันทร์เสี้ยว ผาเก็งเป็นส่วนหนึ่งของภูแลนคา หากเดินทางมาตามเส้นทางชัยภูมิ-หนองบัวแดง จะ เห็นหน้าผาสวยงามทางคล้ายพระจันทร์เสี้ยวยื่นออกมา ชาวบ้านจึงเรียกว่า ผาเก็ง ซึ่งหมายถึงพระจันทร์ บนเขาผาเก็งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปชัยภูมิพิทักษ์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปยืนองค์ใหญ่สูง ๑๔ เมตร ด้านหน้าองค์พระเป็นจุดชมวิวที่สวยงามมองเห็นทัศนียภาพของทุ่งนาได้กว้างไกล

พระพุทธชัยภูมิพิทักษ์ เป็นพระพุทธรูปศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ ขนาดสูงจากฐานถึง ยอด ๑๔ ศอก (๗ เมตร) ก่ออิฐถือปูนหุ้มด้วยกระเบื้องโมเสกสีทองทั้งองค์ เป็นพระพุทธรูปยืน ปาง ปาณานุกรม ยกพระหัตถ์ขวาเหนือพระอุระ เม็ดพระศกใหญ่ ยอดพระเศวตเป็นดอกบัวรองรับพระรัศมี เปลว พระจีวรแบบพระวรกาย ห่มเฉียงป่าซ้าย ชายสังฆาฏิพลิ้ว ทั่วชายระดับพระอุระ พระวรกายมี ชายพระจีวรสองชายเป็นริ้ว ประดิษฐานบนฐานบัวกลุ่มหินขัดสีน้ำตาลแดง ด้านล่างเป็นฐานเขียงหิน กาบสองชั้น ด้านหลังเป็นกำแพงหินกาบ เสาคู่แปดเหลี่ยมหินขัดสีน้ำตาลแดง มีลวดลายบัว ยอดเสา เป็นโคมไฟแปดเหลี่ยมลวดรักปิดทอง

พระพุทธชัยภูมิพิทักษ์ วัดชัยภูมิพิทักษ์ เริ่มก่อสร้าง วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๑๒ แล้ว เสร็จปี พ.ศ.๒๕๑๖ มีช่างกรมศิลปากร อาจารย์ประภิต (จิตต์) บัวบุษย์ ควบคุมงานก่อสร้างองค์พระ พ.ศ.๒๕๑๖ นายอนันต์ อนันตกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ เห็นว่าการที่พระพุทธรูปองค์ใหญ่ราคา นับล้านตั้งอยู่กลางป่า โดยปราศจากผู้ดูแลนั้นไม่สมควรน่าจะมีพระอยู่จำพรรษาช่วยพัฒนาสถานที่ และ ดูแลองค์พระให้รุ่งเรืองสง่างาม ได้นิมนต์ พระมหาบุญมา ปุณฺณวโรโต ต่อมาได้ดำรงสมณศักดิ์

พระศีลวรालังการ เจ้าอาวาสวัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเก็ง) และรองเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ ให้มาดูแลสำนักสงฆ์แห่งนี้

ช่วงระยะที่ทำการก่อสร้างได้เกิดเหตุการณ์อัศจรรย์หลายอย่าง อาทิ ประมาณปี พ.ศ.๒๕๒๓ เตรียมทำถนนลาดยางตรงผ่านเขา ก็มีการระเบิดหิน ปกติการระเบิดหินนั้น เมื่อระเบิด ก้อนหินน้อยใหญ่จะปลิวว่อน ทุกครั้งที่ระเบิดพนักงานเขาจะเตือนพระภิกษุ-สามเณร แม่ชี ให้หลบ ก้อนหิน โดยสั่งให้ไปหลบใต้ถุนกุฏิ พอเสียงระเบิด ตูมก็จะมีก้อนหินน้อยใหญ่ปลิวว่อน และก้อนหิน เหล่านั้นจะปลิวว่อนไปตกทั่วบริเวณวัด เล่นเอาสังกะสีกุฏิและศาลาทะลุเป็นช่องน้อยใหญ่ ประมาณ ถึง ๒๐ กว่าหลัง

ครั้นเมื่อทางคณะบริษัทเขาหยุดระเบิดแล้ว เขามารับซ่อมให้ก้อนหินน้อยใหญ่ เหล่านั้นปลิวกระจายทั่วบริเวณรอบองค์พระ ดูว่าจะกระทบส่วนไหนขององค์พระ ไม่มีเลย เป็นที่น่า อัศจรรย์ องค์พระมิได้เป็นอันตรายจากก้อนหินเหล่านั้น เหมือนกับเทวดาฟ้าดินท่านคุ้มภัยจากก้อน หินให้อย่างดี

ในช่วงระยะเวลาที่พระราชภาวนาวราจารย์ (หลวงพ่อบุญมา ปุณฺณภากรโธ) หรือ หลวงพ่อผาเก็ง ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ได้มีการสร้างสถานที่สำคัญภายในวัด เช่น พระบรมธาตุผา เก็ง เป็นศาสนสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของวัดผาเก็ง มีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงน้ำเต้ากลมเป็นศิลปะที่ ผสมผสานระหว่างพระธาตุพนม กับพระปฐมเจดีย์ ความกว้างรอบฐาน ๒๐ เมตร สูงจากฐาน ๙ ศอก

เส้นทางไปวัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเก็ง)

เส้นทางจากตัวเมืองชัยภูมิ ไปตามเส้นทาง (ถนนชัยภูมิ-หนองบัวแดง) ถนนหมายเลข ๒๐๕๑ ประมาณ ๖.๒ กิโลเมตร ถึงสี่แยกช่อระกาแล้ว เลี้ยวซ้ายไปตามทางถนนหมายเลข ๒๑๕๙ ประมาณ ๒๗.๙ กิโลเมตร ถึงวัดชัยภูมิพิทักษ์(ผาเก็ง) รวมระยะทางประมาณ ๓๔.๑ กิโลเมตร

จากการสำรวจพื้นที่วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเก็ง) พบว่า ภายในบริเวณมีสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว คือ

๑. สิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว

มีห้องน้ำ-ห้องสุขา มีห้องน้ำคนพิการ จำนวน ๕๐ ห้อง จำนวน ๑ จุด พื้นที่ กว้างขวางปานกลาง มีที่จอดรถบัสท่องเที่ยวและทั่วไป จอดได้ ๕๐-๑๐๐ คัน มีจุดบริการน้ำดื่ม (ร้าน ขายของภายในแหล่งท่องเที่ยว) จำนวน ๑ ร้าน (ร้านสหกรณ์ของวัด)

๒. จุดบริการของแหล่งท่องเที่ยว

จุดบริการนักท่องเที่ยว มีหน่วยประชาสัมพันธ์ภายในวัด

๓. สภาพแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยว

มีการจัดสภาพแวดล้อม มีที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ มีสวนหย่อม มีต้นไม้ร่มรื่น มีสระน้ำ

๔. สภาพของสถานที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว

มีสิ่งอำนวยความสะดวก มีบุคลากรคอยอำนวยความสะดวก มีป้ายบอก/ชี้แนะ
มีสถานที่สำหรับไหว้พระ มีความเป็นธรรมชาติ เป็นระเบียบเรียบร้อย

๕. สื่อสำคัญสภาพของสถานที่แหล่งท่องเที่ยว

เป็นพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ มีจุดชมทัศนียภาพและรณำชมวิถีชีวิตชุมชน
เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมร่วมสมัย มีบรรยากาศที่ดี มีคุณลักษณะของการ
อนุรักษ์ธรรมชาติ มีสถานที่สำหรับไหว้พระ

จากการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงแสดงภาพจุด
แสดงที่ตั้งในแผนที่ของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง ๑๑ แห่ง ตามภาพดังต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ ๔๓๙ แผนที่แสดงจุดที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

๔.๑.๒ ผลการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ

การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ และดำเนินการสำรวจสภาพพื้นที่จริง นำเสนอผลการวิจัยดังต่อไปนี้

๑) ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ

คณะผู้วิจัย ได้สอบถามความคิดเห็นต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ โดยแจกแบบสอบถามให้กับนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้ง ๑๑ แห่ง จำนวน ๔๐๐ คน ซึ่งผลการวิจัยปรากฏตามตารางดังต่อไปนี้

(๑) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยแสดงในรูปตาราง โดยใช้สถิติจำนวน และร้อยละ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวน ร้อยละ ของปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๑๐๗	๒๖.๘
หญิง	๒๙๓	๗๓.๓
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐
อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๒	๓.๐
๒๐-๒๙ ปี	๗๐	๑๗.๕
๓๐-๓๙ ปี	๗๙	๑๙.๘
๔๐-๔๙ ปี	๖๗	๑๖.๘
๕๐-๕๙ ปี	๑๒๐	๓๐.๐
๖๐ ปี ขึ้นไป	๕๒	๑๓.๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
โสด	๑๖๒	๔๐.๕
สมรสแล้ว	๒๐๔	๕๑.๐
หม้ายหรือหย่าร้าง	๓๔	๘.๕
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐
การศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	๓๖	๙.๐
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๑๕๘	๓๙.๕
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	๒๓	๕.๘
ปริญญาตรี	๑๕๔	๓๘.๕
ปริญญาโทขึ้นไป	๒๙	๗.๒
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐
อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	๙๓	๒๓.๓
พนักงานบริษัท/รับจ้าง	๕๙	๑๔.๘
นักเรียน/นักศึกษา	๒๕	๖.๓
ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๑๓๒	๓๓.๐
เกษียณ	๑๖	๔.๐
อื่นๆ.....	๗๕	๑๘.๘
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐
รายได้ต่อเดือน	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท	๗๔	๑๘.๕
๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท	๒๒๗	๕๖.๘
๑๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท	๔๑	๑๐.๓
๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐ บาท	๑๑	๒.๘
๒๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป	๔๗	๑๑.๘
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า บุคคลที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยมีอายุอยู่ในระหว่าง ๕๐-๕๙ ปี มากที่สุด รองลงมาได้แก่ อายุ ๓๐-๓๙ ปี และกลุ่มผู้ที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๒๙ ปีตามลำดับ สำหรับสถานภาพโดยส่วนใหญ่สถานภาพสมรสแล้วมากที่สุด รองลงมาได้แก่ โสด และหม้ายหรือหย่าร้าง ตามลำดับ สำหรับพื้นฐานการศึกษาส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ระดับปริญญาตรี และประถมศึกษาหรือต่ำกว่าตามลำดับ โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจมากที่สุด รองลงมา เป็นกลุ่มธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย ตามลำดับ รายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท มากที่สุด รองลงมา ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท ตามลำดับ

(๒) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการท่องเที่ยวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลการท่องเที่ยวของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยแสดงในรูปตาราง โดยใช้สถิติจำนวน และร้อยละ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๒ แสดงจำนวน ร้อยละ ของข้อมูลการท่องเที่ยวของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑.ลักษณะการเดินทาง	จำนวน	ร้อยละ
คนเดียว	๗๙	๑๙.๘
ครอบครัว	๒๐๒	๕๐.๕
กลุ่มเพื่อน	๑๑๖	๒๙.๐
บริษัททัวร์	๓	.๘
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐
๒. การใช้จ่ายยานพาหนะในการเดินทาง	จำนวน	ร้อยละ
รถยนต์ส่วนตัว	๓๒๗	๘๑.๘
รถเช่า / รถตู้	๒๒	๕.๕
รถโดยสารประจำทาง	๑๘	๔.๕
รถยนต์บริษัทนำเที่ยว	๒๗	๖.๘
อื่นๆ (ระบุ).....	๖	๑.๕
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐
๓.จุดประสงค์ของการเดินทางมาท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
ท่องเที่ยว / พักผ่อน	๓๐๔	๗๖.๐
เยี่ยมญาติ / เพื่อน	๖๓	๑๕.๘
ติดต่อธุรกิจ / ทำงาน	๑๒	๓.๐

ประชุม / สัมมนา	๑๒	๓.๐
การศึกษา / การกีฬา	๕	๑.๓
เป็นทางผ่านในการเดินทาง	๔	๑.๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐
๔. เคยเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิก่อนหน้านี้	จำนวน	ร้อยละ
๑. เคย	๓๗๗	๙๔.๓
๒. ไม่เคย	๒๓	๕.๘
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐
๕. จำนวนวันที่มาท่องเที่ยวและพักผ่อนในจังหวัดชัยภูมิ	จำนวน	ร้อยละ
๑. ไปเช้า-เย็นกลับ	๒๑๕	๕๓.๘
๒. ๑ วัน	๖๐	๑๕.๐
๓. ๒-๓ วัน		
๔. ๔-๕ วัน	๙๓	๒๓.๓
๕. มากกว่า ๕ วัน	๒๗	๖.๘
๖. ไม่แน่ใจ	๕	๑.๓
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐
๖. ช่วงเวลาที่ท่านเลือกเดินทางในการท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
๑. วันหยุดสุดสัปดาห์	๒๕๔	๖๓.๕
๒. วันหยุดเทศกาลต่างๆ	๑๔๖	๓๖.๕
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐
๗. สื่อที่ได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ	จำนวน	ร้อยละ
๑. โทรทัศน์/วิทยุ	๘๒	๒๐.๕
๒. หนังสือพิมพ์/นิตยสาร	๒๗	๖.๘
๓. อินเทอร์เน็ต	๑๔๙	๓๗.๓
๔. แผ่นพับ	๗	๑.๘
๕. เพื่อน / ญาติ	๑๓๕	๓๓.๘
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐
๘. ค่าใช้จ่ายในการมาท่องเที่ยว โดยเฉลี่ย	จำนวน	ร้อยละ
๑. ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ บาท	๑๕๒	๓๘.๐

๒. ๑,๐๐๑-๑,๕๐๐ บาท	๗๒	๑๘.๐
๓. ๑,๕๐๑-๒,๐๐๐ บาท	๖๓	๑๕.๘
๔. ๒,๐๐๑-๒,๕๐๐ บาท	๑๕	๓.๘
๕. ๒,๕๐๑-๓,๐๐๐ บาท	๗๓	๑๘.๓
๖. มากกว่า ๓,๐๐๑ บาท	๒๕	๖.๓
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ลักษณะในการเดินทางส่วนใหญ่ของนักท่องเที่ยวเดินทางกับครอบครัว ร้อยละ ๕๐.๕ รองลงมากลุ่มเพื่อน ร้อยละ ๒๙.๐ ,คนเดียว ร้อยละ ๑๙.๘,บริษัททัวร์ ร้อยละ ๐.๘ ตามลำดับ โดยการใช้ยานพาหนะในการเดินทาง ใช้รถยนต์ส่วนตัว ร้อยละ ๘๑.๘ รองลงมา รถยนต์บริษัทนำเที่ยว ร้อยละ ๖.๘, รถเช่า / รถตู้ ร้อยละ ๕.๕ ตามลำดับ จุดประสงค์ของการเดินทางมาท่องเที่ยว ท่องเที่ยว / พักผ่อน ร้อยละ ๗๖.๐ รองลงมาคือ เยี่ยมญาติ / เพื่อน ร้อยละ ๑๕.๘ ตามลำดับจำนวนวันที่มาท่องเที่ยวและพักผ่อนในจังหวัดชัยภูมิ ไปเช้า-เย็นกลับ ร้อยละ ๕๓.๘ รองลงมา ๔-๕ วัน ร้อยละ ๒๓.๓ ตามลำดับ ช่วงเวลาที่ท่านเลือกเดินทางในการท่องเที่ยว วันหยุดสุดสัปดาห์ ร้อยละ ๖๓.๕ รองลงมา วันหยุดเทศกาลต่างๆ ร้อยละ ๓๖.๕ ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จากอินเทอร์เน็ต ร้อยละ ๓๗.๓ รองลงมา เพื่อน / ญาติ ร้อยละ ๓๓.๘ ตามลำดับ ค่าใช้จ่ายในการมาท่องเที่ยวครั้งนี้ โดยเฉลี่ย ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ บาท ร้อยละ ๓๘.๐ รองลงมา ๒,๕๐๑-๓,๐๐๐ บาท ร้อยละ ๑๘.๓ ตามลำดับ

(๓) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลลำดับความสนใจในแหล่งท่องเที่ยวและวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลลำดับความสนใจในแหล่งท่องเที่ยวและวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยแสดงในรูปตาราง โดยใช้สถิติจำนวน และร้อยละ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๓ แสดงจำนวน ร้อยละ ของข้อมูลการท่องเที่ยวของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. แหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการไปท่องเที่ยวมากที่สุด	จำนวน	ร้อยละ	ลำดับที่
๑. อุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตน	๑๘๒	๔๕.๕	๑
๒. อุทยานแห่งชาติภูแลนคา (มอหินขาว)	๑๒๔	๓๑.๐	๒
๓. อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	๑๐๖	๒๖.๕	๓
๔. อุทยานแห่งชาติไทรทอง	๙๓	๒๓.๓	๕
๕. ศาลเจ้าพ่อพญาแล	๔๙	๑๒.๓	๘
๖. ปราสาทปรางค์กู่	๒๙	๗.๒	๑๐
๗. วัดพระธาตุชัยภูมิ	๓๖	๙.๐	๙
๘. ภูพระ (พระเจ้าองค์ตื้อ)	๓๖	๙.๐	๙
๙. พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี	๕๑	๑๒.๘	๗
๑๐. วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเกิ้ง)	๙๙	๒๔.๘	๔
๑๑. พิพิธภัณฑ์เรือหงส์	๕๘	๑๔.๖	๖
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐	
๒. ความสนใจในแหล่งท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ	ลำดับที่
๑. ทศนียาพภูมิทัศน์/ธรรมชาติสวยงาม	๓๑๕	๗๘.๘	๑
๒. สถานที่ทางประวัติศาสตร์	๖๕	๑๖.๓	๒
๓. ซื้อปิ้ง	๔	๑.๐	๔
๔. สินค้าหัตถกรรม	๑๖	๔.๐	๓
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐	

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามต้องการไปท่องเที่ยวมากที่สุด คือ อุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตน ร้อยละ ๔๕.๕ รองลงมา อุทยานแห่งชาติภูแลนคา (มอหินขาว) ร้อยละ ๓๑.๐ ตามลำดับ สนใจแหล่งท่องเที่ยวด้านทศนียาพภูมิทัศน์/ธรรมชาติสวยงาม ร้อยละ ๗๘.๘ รองลงมา สถานที่ทางประวัติศาสตร์ ร้อยละ ๑๖.๓ ตามลำดับ

(๔) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยแสดงในรูปตาราง โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๔ แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ โดยรวม

(n=๔๐๐)

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.ด้านลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว	๔.๓๗	๐.๔๙๑	มาก
๒.ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว	๔.๑๘	๐.๓๕๑	มาก
๓.ด้านเศรษฐกิจสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชนใกล้เคียง	๔.๒๗	๐.๓๕๖	มาก
๔.ด้านศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว	๔.๔๑	๐.๓๖๕	มาก
๕.ด้านการบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย	๔.๔๐	๐.๓๒๔	มาก
รวมทั้งหมด	๔.๓๓	๐.๒๖๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ระดับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน มีค่าเฉลี่ย = ๔.๓๓

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย = ๔.๔๑, รองลงมา ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย มีค่าเฉลี่ย = ๔.๔๐, ด้านลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย = ๔.๓๗, ด้านเศรษฐกิจสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชนใกล้เคียง มีค่าเฉลี่ย = ๔.๒๗ และ ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย = ๔.๑๘ ตามลำดับ

และเมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จากแบบสอบถาม เป็นรายด้าน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏดังตารางดังนี้

ตารางที่ ๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จำนวน ร้อยละ และระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ด้านลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว

(n=๔๐๐)

ด้านลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเหมาะสมทุกฤดูกาล	๔.๒๖	๐.๖๘๙	มาก
๒. มีความปลอดภัยในการเดินทาง	๔.๔๑	๐.๕๘๖	มาก
๓. คุณภาพของถนนและ/หรือเส้นทางน้ำใช้ได้ตลอดปี	๔.๔๒	๐.๖๐๕	มาก
๔. มีความชัดเจนของป้ายบอกเส้นทาง	๔.๓๓	๐.๖๘๑	มาก
๕. ความสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติและ/หรือสภาพดั้งเดิม	๔.๔๐	๐.๖๓๔	มาก
๖. มีคุณค่าหรือเอกลักษณ์พิเศษเชิงการท่องเที่ยว	๔.๓๗	๐.๕๕๒	มาก
๗. มีคุณค่าเชิงวิชาการและการศึกษา	๔.๓๖	๐.๕๕๓	มาก
๘. ความกลมกลืนกับธรรมชาติ วัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อม	๔.๓๖	๐.๖๓๕	มาก
๙. แหล่งท่องเที่ยวมีความดึงดูดใจ	๔.๔๓	๐.๕๕๓	มาก
รวม	๔.๓๗	๐.๕๙๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ระดับความคิดเห็นที่มีต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ในด้านลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดยภาพรวม ทุกข้ออยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย = ๔.๓๗

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อ ๙ แหล่งท่องเที่ยวมีความดึงดูดใจ มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าทุกข้อ แต่อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย = ๔.๔๓, รองลงมา ได้แก่ ข้อ ๓ คุณภาพของถนนและ/หรือเส้นทางน้ำใช้ได้ตลอดปี มีค่าเฉลี่ย = ๔.๔๐, ข้อ ๓ คุณภาพของถนนและ/หรือเส้นทางน้ำใช้ได้ตลอดปี มีค่าเฉลี่ย = ๔.๔๒, ข้อ ๒ มีความปลอดภัยในการเดินทาง มีค่าเฉลี่ย = ๔.๔๑, ข้อ ๕ ความสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติและ/หรือสภาพดั้งเดิม มีค่าเฉลี่ย = ๔.๔๐, ข้อ ๖ มีคุณค่าหรือเอกลักษณ์พิเศษเชิงการท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย = ๔.๓๗ และรองลงมา เท่ากัน ๒ ข้อ คือ ข้อ ๗ มีคุณค่าเชิงวิชาการและการศึกษา และข้อ ๘ ความกลมกลืนกับธรรมชาติ วัฒนธรรมหรือสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ย = ๔.๓๖, ข้อ ๔ มีความชัดเจนของป้ายบอกเส้นทาง มีค่าเฉลี่ย = ๔.๓๓ และต่ำสุด แต่อยู่ในระดับมากได้แก่ ข้อ ๑ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเหมาะสมทุกฤดูกาล มีค่าเฉลี่ย = ๔.๒๖ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๖ แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จำนวน ร้อยละ และระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

(n=๔๐๐)

ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ปราศจากเสียงรบกวน	๔.๑๖	๐.๘๐๖	มาก
๒. ห่างไกลจากย่านอุตสาหกรรมชุมชนเมือง/กิจกรรมที่เสียงดัง	๔.๓๑	๐.๗๑๑	มาก
๓. มีอุปกรณ์รองรับขยะเพียงพอ และเหมาะสม	๓.๙๗	๐.๖๐๐	มาก
๔. มีป้ายบอกเตือนที่ทิ้งขยะให้ถูกที่ชัดเจน	๔.๓๐	๐.๗๓๖	มาก
๕. ภาชนะรองรับขยะเหมาะสมสภาพแวดล้อม	๔.๑๔	๐.๕๘๗	มาก
๖. บริเวณมีอากาศปราศจากฝุ่นและควัน	๔.๑๓	๐.๕๓๓	มาก
๗. ไม่มีกลิ่นฟุ้งกระจายสร้างความรำคาญในแหล่งท่องเที่ยว	๔.๒๖	๐.๔๗๒	มาก
รวม	๔.๑๘	๐.๓๕๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ระดับความคิดเห็นที่มีต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ในด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย = ๔.๑๘

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อ ๒ ห่างไกลจากย่านอุตสาหกรรมชุมชนเมือง/กิจกรรมที่เสียงดัง อยู่ในระดับมาก สูงสุด มีค่าเฉลี่ย = ๔.๓๑ , รองลงมา ได้แก่ ข้อ ๔ มีป้ายบอกเตือนที่ทิ้งขยะให้ถูกที่ชัดเจน มีค่าเฉลี่ย = ๔.๓๐, ข้อ ๗ ไม่มีกลิ่นฟุ้งกระจายสร้างความรำคาญในแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย = ๔.๒๖, ข้อ ๑ ปราศจากเสียงรบกวน มีค่าเฉลี่ย = ๔.๑๖, ข้อ ๕ ภาชนะรองรับขยะเหมาะสมสภาพแวดล้อม มีค่าเฉลี่ย = ๔.๑๔, ข้อ ๖ บริเวณมีอากาศปราศจากฝุ่นและควัน มีค่าเฉลี่ย = ๔.๑๓ และต่ำสุด แต่อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ข้อ ๓ มีอุปกรณ์รองรับขยะเพียงพอและเหมาะสม มีค่าเฉลี่ย = ๓.๙๗ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๗ แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จำนวน ร้อยละ และระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ด้านเศรษฐกิจสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชนใกล้เคียง

(n=๔๐๐)

ด้านเศรษฐกิจสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชนใกล้เคียง	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ความพึงพอใจในคุณค่าเชิงการท่องเที่ยว	๓.๙๒	๐.๗๐๘	มาก
๒. ความพอใจในบริการของเจ้าหน้าที่แหล่งท่องเที่ยว	๔.๓๘	๐.๕๔๖	มาก
๓. ความพอใจในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	๔.๑๒	๐.๕๑๖	มาก
๔. ความพอใจในความสะอาดและปลอดภัย	๔.๕๐	๐.๕๒๐	มาก
๕. ความพอใจในมิตรไมตรีจากชุมชนท้องถิ่นใกล้เคียง	๔.๑๒	๐.๔๙๐	มาก
๖. การได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมของชุมชน	๔.๓๘	๐.๖๓๘	มาก
๗. การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของชุมชน	๔.๑๕	๐.๕๐๘	มาก
๘. การเปิดโอกาสให้องค์กรต่างๆ เข้ามาสนับสนุน	๔.๒๔	๐.๕๘๐	มาก
๙. มีการจัดตั้งกลุ่ม / องค์กรเพื่อดูแลการท่องเที่ยว	๔.๔๔	๐.๖๙๙	มาก
๑๐. มีกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น	๔.๔๕	๐.๖๗๐	มาก
รวม	๔.๒๗	๐.๓๕๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ระดับความคิดเห็นที่มีต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ในด้านเศรษฐกิจสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชนใกล้เคียง โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย = ๔.๒๗

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อ ๔ ความพอใจในความสะอาดและปลอดภัย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย = ๔.๕๐, รองลงมา ได้แก่ ข้อ ๑๐ มีกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ย = ๔.๔๕, ข้อ ๙ มีการจัดตั้งกลุ่ม/องค์กรเพื่อดูแลการท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย = ๔.๔๔, ข้อ ๒ ความพอใจในบริการของเจ้าหน้าที่แหล่งท่องเที่ยว และ ข้อ ๖ การได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมของชุมชน มีค่าเฉลี่ย = ๔.๓๘, ข้อ ๘ การเปิดโอกาสให้องค์กรต่างๆ เข้ามาสนับสนุน มีค่าเฉลี่ย = ๔.๒๔, ข้อ ๗ การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของชุมชน มีค่าเฉลี่ย = ๔.๑๕, ข้อ ๓ ความพอใจในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว กับ ข้อ ๕ ความพอใจในมิตรไมตรีจากชุมชนท้องถิ่นใกล้เคียง เท่ากัน มีค่าเฉลี่ย = ๔.๑๒ และข้อที่ต่ำสุด แต่อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ข้อ ๑ ความพึงพอใจในคุณค่าเชิงการท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย = ๓.๙๒ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๘ แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จำนวน ร้อยละ และระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ด้านศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว

(n=๔๐๐)

ด้านศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนของแหล่งท่องเที่ยว	๔.๓๐	๐.๖๒๖	มาก
๒. ความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบค้นได้	๔.๖๐	๐.๕๖๗	มากที่สุด
๓. มีความสวยงามด้านศิลปวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว	๔.๓๗	๐.๔๙๔	มาก
๔. มีความผูกพันต่อท้องถิ่น ใกล้แหล่งท่องเที่ยว	๔.๖๓	๐.๕๐๔	มากที่สุด
๕. เปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมด้วยความยินดี	๔.๕๘	๐.๕๑๓	มาก
๖. ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนของแหล่งท่องเที่ยว	๔.๒๓	๐.๔๖๙	มาก
๗. มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว	๔.๑๒	๐.๕๖๖	มาก
๘. มีทัศนียภาพที่สวยงาม เป็นธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว	๔.๕๐	๐.๖๐๙	มาก
รวม	๔.๔๑	๐.๓๖๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๐ ผลวิเคราะห์ พบว่า ระดับความคิดเห็นที่มีต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ในด้านศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย = ๔.๔๑

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน ๒ ข้อ ได้แก่ ข้อ ๔ มีความผูกพันต่อท้องถิ่นใกล้แหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย = ๔.๖๓, รองลงมา ได้แก่ ข้อ ๒ ความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบค้นได้ มีค่าเฉลี่ย = ๔.๖๐, รองลงมาข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก มีจำนวน ๖ ข้อ ได้แก่ ข้อ ๕ เปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมด้วยความยินดี มีค่าเฉลี่ย = ๔.๕๘, ข้อ ๘ มีทัศนียภาพที่สวยงาม เป็นธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย = ๔.๕๐ และ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด แต่อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ข้อ ๗ มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย = ๔.๑๒ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๙ แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จำนวน ร้อยละ และระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย (n=๔๐๐)

ด้านการบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. มีป้ายอธิบายข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว	๔.๑๓	๐.๕๔๖	มาก
๒. มีสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเพียงพอ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ห้องน้ำ ลานจอดรถ	๔.๔๓	๐.๕๗๑	มาก
๓. มีการจัดทำเอกสารเผยแพร่	๔.๑๕	๐.๔๐๒	มาก
๔. มีการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในคุณค่าการท่องเที่ยว	๔.๓๔	๐.๖๐๕	มาก
๕. การติดตั้งป้าย สัญญาณเตือนภัยอย่างเหมาะสม	๔.๕๒	๐.๖๔๙	มากที่สุด
๖. มีอุปกรณ์และเครื่องมือบรรเทาสาธารณภัย	๔.๒๖	๐.๖๐๓	มาก
๗. มีอุปกรณ์ปฐมพยาบาล	๔.๖๓	๐.๖๑๙	มากที่สุด
๘. มีเจ้าหน้าที่ดูแลเพียงพอ และดูแลทั่วถึง	๔.๘๖	๐.๓๗๕	มากที่สุด
๙. มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	๔.๓๑	๐.๔๖๕	มาก
รวม	๔.๔๐	๐.๓๒๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ระดับความคิดเห็นที่มีต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ในด้านการบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย = ๔.๔๐

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน ๓ ข้อ ได้แก่ ข้อ ๘ มีเจ้าหน้าที่ดูแลเพียงพอ และดูแลทั่วถึงมีค่าเฉลี่ย = ๔.๘๖, ข้อ ๗ มีอุปกรณ์ปฐมพยาบาล มีค่าเฉลี่ย = ๔.๖๓, และ ข้อ ๕ การติดตั้งป้าย สัญญาณเตือนภัยอย่างเหมาะสม มีค่าเฉลี่ย = ๔.๕๒, รองลงมา ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก จำนวน ๖ ข้อ ได้แก่ ข้อ ๒ มีสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเพียงพอ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ห้องน้ำ ลานจอดรถ มีค่าเฉลี่ย = ๔.๔๓, ข้อ ๔ มีการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในคุณค่าการท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย = ๔.๓๔, ข้อ ๙ มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย = ๔.๓๑, และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ข้อ ๑ มีป้ายอธิบายข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย = ๔.๑๓ ตามลำดับ

๒) ผลการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ในจังหวัดชัยภูมิ

คณะผู้วิจัยได้ทำการประเมินศักยภาพของแหล่งทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม โดยการสำรวจและประเมินตามสภาพจริง ซึ่งเกณฑ์การแปลผลการประเมินศักยภาพ เป็น ๔ ระดับ คือ

ผลการประเมินศักยภาพตั้งแต่ร้อยละ ๘๐ ขึ้นไป = มีศักยภาพสูงที่สุด

ผลการประเมินศักยภาพตั้งแต่ร้อยละ ๖๖ - ๘๐ = มีศักยภาพสูง

ผลการประเมินศักยภาพตั้งแต่ร้อยละ ๕๐ - ๖๕ = มีศักยภาพปานกลาง

ผลการประเมินศักยภาพน้อยกว่าร้อยละ ๕๐ = มีศักยภาพต่ำ

ผลการประเมินปรากฏตามตารางดังต่อไปนี้

(๑) ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทั้ง ๔ แห่ง

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงคะแนน ร้อยละ และระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ โดยรวม

อุทยานแห่งชาติ	คะแนน (๑๔๐)	ร้อยละ	มีศักยภาพ อยู่ในระดับ
๑.อุทยานแห่งชาติตาดโตน	๑๒๙	๙๒.๑๔	สูงที่สุด
๒.อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา	๑๑๘	๘๔.๒๙	สูงที่สุด
๓.อุทยานแห่งชาติไทรทอง	๑๒๙	๙๒.๑๔	สูงที่สุด
๔.อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	๑๑๙	๘๕.๐๐	สูงที่สุด

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทั้ง ๔ แห่ง มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุดทั้ง ๔ แห่ง โดยเรียงตามลำดับค่าร้อยละจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดตามลำดับดังนี้ คือ ๑) อุทยานแห่งชาติตาดโตน ๒) อุทยานแห่งชาติไทรทอง ๓) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม และ ๔) อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาตามแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ จำแนกตามอุทยานแห่งชาติ ตามลำดับดังต่อไปนี้

(๒) ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติตาดีน
ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงคะแนน ร้อยละ และระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติ
ตาดีน

๑.อุทยานแห่งชาติตาดีน	คะแนน (๑๔๐)	ร้อยละ	มีศักยภาพ อยู่ในระดับ
๑.ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	๒๐/๒๕	๘๐	สูง
๒. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	๓๕/๓๕	๑๐๐	สูงที่สุด
๓. ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว	๑๙/๒๐	๙๕	สูงที่สุด
๔. ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว	๑๕/๒๐	๗๕	สูง
๕. ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่ง ท่องเที่ยว	๒๐/๒๐	๑๐๐	สูงที่สุด
๖. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	๒๐/๒๐	๑๐๐	สูงที่สุด
รวม	๑๒๙/๑๔๐	๙๒.๑๔	สูงที่สุด

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า อุทยานแห่งชาติตาดีน มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด คิดเป็น ร้อยละ ๙๒.๑๔ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด จำนวน ๓ ด้าน คือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว, ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว, ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่งท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และมีศักยภาพอยู่ในระดับสูง จำนวน ๒ ด้าน คือ ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว

(๓) ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติภูแลนคา
 ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงคะแนน ร้อยละ และระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติ
 ภูแลนคา

๒.อุทยานแห่งชาติภูแลนคา	คะแนน (๑๔๐)	ร้อยละ	มีศักยภาพ อยู่ในระดับ
๑.ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	๒๓/๒๕	๙๒	สูงที่สุด
๒. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	๓๒/๓๕	๙๑	สูงที่สุด
๓. ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว	๑๖/๒๐	๘๐	สูง
๔. ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว	๑๒/๒๐	๖๐	ปานกลาง
๕. ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่ง ท่องเที่ยว	๑๕/๒๐	๗๕	สูง
๖. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	๒๐/๒๐	๑๐๐	สูงที่สุด
รวม	๑๑๘/๑๔๐	๘๒.๕๓	สูงที่สุด

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า อุทยานแห่งชาติภูแลนคา มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๕๓ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด จำนวน ๓ ด้าน คือ ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว, ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว, และด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว มีศักยภาพอยู่ในระดับสูง จำนวน ๒ ด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว, และด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่งท่องเที่ยว และมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน ๑ ด้าน คือ ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

(๔) ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติไทรทอง
 ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงคะแนน ร้อยละ และระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติ
 ไทรทอง

๓.อุทยานแห่งชาติไทรทอง	คะแนน (๑๔๐)	ร้อยละ	มีศักยภาพ อยู่ในระดับ
๑.ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	๑๙/๒๕	๗๖	สูง
๒. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	๓๑/๓๕	๘๙	สูงที่สุด
๓. ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว	๒๐/๒๐	๑๐๐	สูงที่สุด
๔. ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว	๑๙/๒๐	๙๕	สูงที่สุด
๕. ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่ง ท่องเที่ยว	๒๐/๒๐	๑๐๐	สูงที่สุด
๖. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	๒๐/๒๐	๑๐๐	สูงที่สุด
รวม	๑๒๙/๑๔๐	๙๒.๑๔	สูงที่สุด

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า อุทยานแห่งชาติไทรทอง มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด คิดเป็น ร้อยละ ๙๒.๑๔ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด จำนวน ๕ ด้าน คือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว, ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว, ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว, ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่งท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และมีศักยภาพอยู่ในระดับสูง จำนวน ๑ ด้าน คือ ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

(๕) ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม
 ตารางที่ ๔.๑๔ แสดงคะแนน ร้อยละ และระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติ
 ไทรทอง

๔.อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	คะแนน (๑๔๐)	ร้อยละ	มีศักยภาพ อยู่ในระดับ
๑.ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	๑๘/๒๕	๗๖	สูง
๒. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	๒๖/๓๕	๗๔	สูงที่สุด
๓. ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว	๑๗/๒๐	๘๕	สูงที่สุด
๔. ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว	๒๐/๒๐	๑๐๐	สูงที่สุด
๕. ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่ง ท่องเที่ยว	๑๗/๒๐	๘๕	สูงที่สุด
๖. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	๒๐/๒๐	๑๐๐	สูงที่สุด
รวม	๑๑๘/๑๔๐	๘๕.๐๐	สูงที่สุด

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๘๕.๐๐ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด จำนวน ๕ ด้าน คือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว, ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว, ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว, ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่งท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และมีศักยภาพอยู่ในระดับสูง จำนวน ๑ ด้าน คือ ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

๓) ผลการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ

ผลการประเมินปรากฏตามตารางดังต่อไปนี้

(๑) ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้ง ๗ แห่ง

ตารางที่ ๔.๑๕ แสดงคะแนน ร้อยละ และระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ทั้ง ๗ แห่ง

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	คะแนน (๑๔๐)	ร้อยละ	มีศักยภาพ อยู่ในระดับ
๑.ศาลเจ้าพ่อพญาแล	๑๑๒	๘๐.๐๐	สูง
๒.ปรางค์กู่	๗๙	๕๖.๔๓	ปานกลาง
๓.ภูพระ (พระเจ้าองค์ตื้อ)	๙๙	๗๐.๗๑	สูง
๔. วัดคอนสวรรค์	๑๐๓	๗๓.๕๗	สูง
๕.พระธาตุชัยภูมิ	๑๒๑	๘๖.๔๓	สูงที่สุด
๖.อุทยานประวัติศาสตร์ชาติไทย	๘๙	๖๓.๕๗	ปานกลาง
๗.วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเง็ก)	๑๒๙	๙๒.๑๔	สูงที่สุด

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุดจำนวน ๒ แห่ง ได้แก่ วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเง็ก) และ พระธาตุชัยภูมิ มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงจำนวน ๓ แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อพระยาแล วัดคอนสวรรค์ และภูพระ (พระเจ้าองค์ตื้อ) และ มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน ๒ แห่ง ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์ชาติไทย และปรางค์กู่ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาตามแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จำแนกตามแหล่งท่องเที่ยวตามลำดับดังต่อไปนี้

(๒) ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวศาลเจ้าพ่อพญาแล

ตารางที่ ๔.๑๖ แสดงคะแนน ร้อยละ และระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวศาลเจ้าพ่อพญาแล

๑.ศาลเจ้าพ่อพญาแล	คะแนน (๑๔๐)	ร้อยละ	มีศักยภาพ อยู่ในระดับ
๑. ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	๒๒/๒๕	๘๘	สูงที่สุด
๒. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	๓๐/๓๕	๘๖	สูงที่สุด
๓. ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว	๑๐/๒๐	๕๐	ปานกลาง
๔. ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว	๑๓/๒๐	๖๕	ปานกลาง
๕. ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่ง ท่องเที่ยว	๑๗/๒๐	๘๕	สูงที่สุด
๖. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	๒๐/๒๐	๑๐๐	สูงที่สุด
รวม	๑๑๒/๑๔๐	๘๐.๐๐	สูง

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า ศาลเจ้าพ่อพญาแล มีศักยภาพอยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๐๐ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด จำนวน ๔ ด้าน คือ ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว, ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่งท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน ๒ ด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว, และด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว

(๓) ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวปรางค์กู่

ตารางที่ ๔.๑๗ แสดงคะแนน ร้อยละ และระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวปรางค์กู่

๒.ปรางค์กู่	คะแนน (๑๔๐)	ร้อยละ	มีศักยภาพ อยู่ในระดับ
๑.ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	๑๗/๒๕	๖๘	สูง
๒. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	๑๔/๓๕	๔๐	ต่ำ
๓. ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว	๑๓/๒๐	๖๕	ปานกลาง
๔. ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว	๑๒/๒๐	๖๐	ปานกลาง
๕. ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่ง ท่องเที่ยว	๑๒/๒๐	๖๐	ปานกลาง
๖. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	๑๑/๒๐	๕๕	ปานกลาง
รวม	๗๙/๑๔๐	๕๖.๔๓	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวปรางค์กู่ มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๔๓ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับสูง จำนวน ๑ ด้าน คือ ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน ๔ ด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว, ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่งท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และมีศักยภาพอยู่ในระดับต่ำ จำนวน ๑ ด้าน คือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว

(๔) ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวภูพระ (พระเจ้าองค์ตื้อ)

ตารางที่ ๔.๑๘ แสดงคะแนน ร้อยละ และระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวภูพระ (พระเจ้าองค์ตื้อ)

๓.ภูพระ (พระเจ้าองค์ตื้อ)	คะแนน (๑๔๐)	ร้อยละ	มีศักยภาพ อยู่ในระดับ
๑.ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	๒๐/๒๕	๘๐	สูง
๒. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	๒๔/๓๕	๖๙	สูง
๓. ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว	๑๙/๒๐	๙๕	สูงที่สุด
๔. ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว	๑๕/๒๐	๗๕	สูง
๕. ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่งท่องเที่ยว	๑๓/๒๐	๖๕	ปานกลาง
๖. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	๘/๒๐	๔๐	ต่ำ
รวม	๙๙/๑๔๐	๗๐.๗๑	สูง

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวภูพระ (พระเจ้าองค์ตื้อ) มีศักยภาพอยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๗๑ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด จำนวน ๑ ด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว มีศักยภาพอยู่ในระดับสูง จำนวน ๓ ด้าน คือ ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว, ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว, และด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว, มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน ๑ ด้าน คือ ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่งท่องเที่ยว และ มีศักยภาพอยู่ในระดับต่ำ จำนวน ๑ ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

(๕) ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววัดคอนสวรรค์

ตารางที่ ๔.๑๙ แสดงคะแนน ร้อยละ และระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยววัดคอนสวรรค์

๔.วัดคอนสวรรค์	คะแนน (๑๔๐)	ร้อยละ	มีศักยภาพ อยู่ในระดับ
๑.ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	๒๐/๒๕	๘๐	สูง
๒. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	๒๕/๓๕	๗๑	สูง
๓. ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว	๑๑/๒๐	๕๕	ปานกลาง
๔. ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว	๑๘/๒๐	๙๐	สูงที่สุด
๕. ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่ง ท่องเที่ยว	๑๖/๒๐	๘๐	สูง
๖. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	๑๓/๒๐	๖๕	ปานกลาง
รวม	๑๐๓/๑๔๐	๗๓.๕๗	สูง

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า แหล่งท่องเที่ยววัดคอนสวรรค์ มีศักยภาพอยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๕๗ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด จำนวน ๑ ด้าน คือ ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว มีศักยภาพอยู่ในระดับสูง จำนวน ๓ ด้าน คือ ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว, และด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่งท่องเที่ยว มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน ๒ ด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

(๖) ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวพระราชชัยภูมิ

ตารางที่ ๔.๒๐ แสดงคะแนน ร้อยละ และระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวพระราชชัยภูมิ

๕.พระราชชัยภูมิ	คะแนน (๑๔๐)	ร้อยละ	มีศักยภาพ อยู่ในระดับ
๑.ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	๒๑/๒๕	๘๔	สูงที่สุด
๒. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	๓๐/๓๕	๘๖	สูงที่สุด
๓. ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว	๒๐/๒๐	๑๐๐	สูงที่สุด
๔. ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว	๑๕/๒๐	๗๕	สูง
๕. ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่ง ท่องเที่ยว	๑๙/๒๐	๙๕	สูงที่สุด
๖. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	๑๖/๒๐	๘๐	สูง
รวม	๑๒๑/๑๔๐	๘๖.๔๓	สูงที่สุด

จากตารางที่ ๔.๒๐ พบว่า พระราชชัยภูมิมีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๘๖.๔๓ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด จำนวน ๔ ด้าน คือ ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว, ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว, ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว, และด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่งท่องเที่ยว และมีศักยภาพอยู่ในระดับสูง จำนวน ๑ ด้าน คือ ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

(๗) ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานชาติไทย
ตารางที่ ๔.๒๑ แสดงคะแนน ร้อยละ และระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ
สถานชาติไทย

๖.พิพิธภัณฑสถานชาติไทย	คะแนน (๑๔๐)	ร้อยละ	มีศักยภาพ อยู่ในระดับ
๑.ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	๒๓/๒๕	๙๒	สูงที่สุด
๒. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	๒๕/๓๕	๗๒	สูง
๓. ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว	๙/๒๐	๔๕	ต่ำ
๔. ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว	๙/๒๐	๔๕	ต่ำ
๕. ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่ง ท่องเที่ยว	๑๔/๒๐	๗๐	สูง
๖. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	๙/๒๐	๔๕	ต่ำ
รวม	๘๙/๑๔๐	๖๓.๕๗	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๒๑ พบว่า พิพิธภัณฑสถานชาติไทยมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๕๗ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด จำนวน ๑ ด้าน คือ ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีศักยภาพอยู่ในระดับสูง จำนวน ๒ ด้าน คือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว และ ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่งท่องเที่ยว มีศักยภาพอยู่ในระดับต่ำ จำนวน ๓ ด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว, ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

(๘) ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววัดชัยภูมิพิทักษ์(ผาเกิ้ง)

ตารางที่ ๔.๒๒ แสดงคะแนน ร้อยละ และระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยววัดชัยภูมิพิทักษ์

๗.วัดชัยภูมิพิทักษ์(ผาเกิ้ง)	คะแนน (๑๔๐)	ร้อยละ	มีศักยภาพ อยู่ในระดับ
๑.ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	๒๕/๒๕	๑๐๐	สูงที่สุด
๒. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	๓๒/๓๕	๙๑	สูงที่สุด
๓. ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว	๒๐/๒๐	๑๐๐	สูงที่สุด
๔. ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว	๑๗/๒๐	๘๕	สูงที่สุด
๕. ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้เคียงแหล่ง ท่องเที่ยว	๑๗/๒๐	๘๕	สูงที่สุด
๖. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	๑๘/๒๐	๙๐	สูงที่สุด
รวม	๑๒๙/๑๔๐	๙๒.๑๔	สูงที่สุด

จากตารางที่ ๔.๒๒ พบว่า วัดชัยภูมิพิทักษ์มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๙๒.๑๔ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด จำนวนทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว, ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว, ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว, ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว และด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยว ตามลำดับ

๔.๑.๓ ผลการวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ

ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยข้างต้น นำมาศึกษาและวิเคราะห์เพื่อสรุปหาแนวทางในการพัฒนาพร้อมกับดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งมีผลการวิจัยดังต่อไปนี้

จังหวัดชัยภูมิมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง บริเวณตอนกลางของจังหวัดเป็นพื้นที่ราบ พื้นที่ครึ่งหนึ่งของจังหวัดเป็นป่าไม้และภูเขา นอกจากนั้นเป็นที่ราบสูง มีพื้นที่ป่าไม้และเทือกเขาตั้งเรียงรายจากทิศตะวันออกสู่ทิศตะวันตก ประกอบด้วยเทือกเขาสำคัญคือ ภูเขียว ภูแล่นคา และภูพัง มีอุทยานแห่งชาติที่สำคัญหลายแห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติตาดโตน อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา อุทยานแห่งชาติไทรทอง อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เป็นต้น

จังหวัดชัยภูมิ เป็นเมืองสงบ มีแหล่งธรรมชาติที่สมบูรณ์งดงาม และมีแหล่งโบราณคดีเก่าแก่ จึงมีนักท่องเที่ยวนิยมเข้ามาท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ของจังหวัด โดยดูจากสถิติที่สำนักงานสถิติของจังหวัดชัยภูมิได้เก็บรวบรวมไว้ ดังนี้ คือจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้า

มาท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ ปี ๒๕๕๕ เท่ากับ ๑,๐๗๔,๗๗๙ คน ปี ๒๕๕๖ ๑,๒๘๑,๗๓๕ คน ปี ๒๕๕๗ จำนวน ๑,๓๑๓,๑๕๐ คน ปี ๒๕๕๘ จำนวน ๑,๔๑๐,๖๑๓ และปี ๒๕๕๙ จำนวน ๑,๔๙๗,๐๖๓ คน (ข้อมูลจากชุดข้อมูลกลางสำนักงานสถิติ จังหวัดชัยภูมิ) แต่จากการที่มีนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากนั้น แม้ว่าเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลจะปฏิบัติงานอย่างเต็มกำลังแล้วก็ตาม สิ่งที่กระทบตามมาคือความเสื่อมโทรมของธรรมชาติ และสิ่งที่เราต้องยอมรับคือธรรมชาติที่ถูกทำลายไป มันไม่อาจจะฟื้นกลับขึ้นมาใหม่ได้ในเวลาอันสั้น และนอกจากนี้ยังไม่มีแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรมแห่งใหม่ที่จะได้รับการสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้

ดังนั้น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยวิเคราะห์จากการสำรวจและสัมภาษณ์แล้ว ควรวางแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เป็นเฉพาะพื้นที่เด่นๆก่อน เป็นการโฟกัสจุดในการพัฒนาลงไปในพื้นที่ เป็นต้นแบบ จากนั้นจึงนำต้นแบบนี้ไปเผยแพร่ยังแหล่งสถานที่อื่นต่อไป

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จำนวน ๔ แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จำนวน ๗ แห่ง ได้แก่ ๑) ศาลเจ้าพ่อพญาแล ๒) ปรางค์ภู ๓) ใบเสมาหินคอนสวรรค์ ๔) ภูพระ วัดศิลาอาสน์ ๕) อุทยานประวัติศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ ๖) พระธาตุชัยภูมิ ๗) ผาเกิ้ง อำเภอนองบัวแดง และเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จำนวน ๔ แห่ง ได้แก่ ๑) อุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตน ๒) อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา ๓) อุทยานแห่งชาติไทรทอง และ ๔) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ที่ผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมายให้ความสำคัญ ได้แก่ ๑) ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ๒) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ๓) ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ๔) ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ๕) ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม และ ๖) ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม และให้ความสำคัญในเรื่องการกระตุ้นกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้วยการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวให้เดินทางผ่านแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละจุด

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการปฏิบัติการวิจัยร่วมกับกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และเครือข่ายในเส้นทางท่องเที่ยว ขอนำเสนอโดยสรุปข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ดังนี้

๑) สรุปแนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ ได้ดังนี้

(๑) ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ควรมีการพัฒนาสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยหาต้นไม้มาปลูกเพิ่มเติม หรือควรปล่อยให้พื้นที่มีต้นไม้เพิ่มมากขึ้น

จัดกิจกรรมความรู้การรักษานุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งภายในแหล่งท่องเที่ยวและในภาคส่วนอื่นๆในพื้นที่ใกล้เคียง

(๒) ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว ควรเพิ่มจุดชมวิวทัศน์ในลักษณะอื่นๆ ที่แปลกตา เพิ่มจุดพักผ่อนหย่อนใจที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยว ให้ความสำคัญแก่ชุมชนให้มาร่วมกันรักษาและสร้างคุณค่า สร้างจุดเด่นหรือจุดมุ่งเน้นของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวทุกคนได้ตระหนักหรือเห็นความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว นั้น ควรส่งเสริมให้แหล่งท่องเที่ยวมีกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อสร้างความดึงดูดใจให้กับนักท่องเที่ยว พร้อมกันนี้ก็สร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ด้วย

(๓) ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ควรรักษาความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสวยงาม ร่มรื่นตลอดระยะทาง มีการติดตั้งป้ายชี้แนะ แนะนำ หรือป้ายเตือนเพื่อให้ข้อเสนอแนะในการท่องเที่ยวที่เหมาะสม พยายามลดสิ่งปลูกสร้างที่ไม่จำเป็นต่อธรรมชาติ ควรจัดให้มีรถรางหรือรถขนส่งสาธารณะเพื่อบริการระหว่างลานจอดรถไปสู่แหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย ในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้น

(๔) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ควรพยายามรณรงค์ให้มีการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ เพื่อลดค่าใช้จ่ายของแหล่งท่องเที่ยว พยายามใช้พลังงานทดแทนและพลังงานสะอาดที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ลดมลภาวะสิ่งแวดล้อมอีกทางหนึ่ง ควรให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมกันบูรณาการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอ เช่น ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ร้านค้า ร้านของฝากของที่ระลึก เป็นต้น และควรพัฒนาในเรื่องของความปลอดภัย เช่น ไฟส่องสว่างตลอดเส้นทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

(๕) ด้านการบริหารจัดการในแหล่งท่องเที่ยว ควรมีการพัฒนาใน ๒ ส่วน คือ ๑) ด้านเจ้าหน้าที่ให้บริการช่วยเหลือนักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ที่คอยบริการด้านความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในแหล่งท่องเที่ยว ๒) ด้านการสร้างชุมชนสัมพันธ์กับประชาชนในพื้นที่ โดยรอบอุทยานแห่งชาติ โดยให้มีกลุ่มจิตอาสาป้องกันไฟป่าบริเวณอุทยานแห่งชาติและบริเวณชุมชนที่อยู่ติดกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

(๖) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อแหล่งท่องเที่ยว ควรสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติร่วมกัน โดยอาจตั้งศูนย์การเรียนรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทให้ร่วมรู้ร่วมรักษาหวงแหนธรรมชาติมากขึ้น และยังคงส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทุกมิติ ทั้งในเรื่องของการเสนอแนวคิด การสร้างการรับรู้ด้านการท่องเที่ยว การสร้างรายได้และการอนุรักษ์ เพื่อประโยชน์ในภาพรวมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

๒) สรุปแนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ได้ดังนี้

(๑) ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ควรรักษาสภาพแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยวให้รวมรื่น เหมาะสมกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นำมาซึ่งศรัทธาของประชาชนที่มากราบไหว้

๒) ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว ควรพัฒนาและมุ่งเน้นไปที่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักและเห็นคุณค่าความสำคัญของแหล่งเที่ยวนั้นๆ โดยมีการสร้างสิ่งแวดล้อมภายในให้เหมาะสม จัดทำประวัติเพื่อเป็นองค์ความรู้เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และเห็นความสำคัญ

๓) ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ควรขอความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมทางหลวงชนบทได้พัฒนาเส้นทาง ติดตั้งป้ายชี้แนะ แนะนำหรือป้ายเตือนแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในทุกๆพื้นที่

๔) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ควรพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้มากขึ้น เช่น ไฟฟ้าส่องสว่าง ลานจอดรถ การจัดทางเดินภายในเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ร้านค้า ร้านของฝากของที่ระลึก ที่เหมาะสมในแหล่งท่องเที่ยว

๕) ด้านการบริหารจัดการในแหล่งท่องเที่ยว ควรมีการวางระบบการบริหารจัดการพื้นที่เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว มีบุคลากร มีมัคคุเทศก์ที่คอยให้ความรู้และแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยว

๖) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อแหล่งท่องเที่ยว ควรสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เข้ามาช่วยเหลือหรือร่วมมือกันในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสะอาด รื่น และร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความก้าวหน้าและเหมาะสม พร้อมทั้งจะรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต

๔.๒ การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ^{๓๐}

ในการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวตลอดจนถึงการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ การศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ

จังหวัดชัยภูมิเป็นจังหวัดหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ ๓๓๒ กิโลเมตร มีลักษณะด้านภูมิประเทศ ประกอบด้วยป่าไม้และภูเขาร้อยละ ๕๐ ของพื้นที่ แบ่งการปกครองออกเป็น ๑๖ อำเภอ, ๑๒๔ ตำบล ๑,๖๒๐ หมู่บ้าน ๒๕ ชุมชน มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ๔๔ แห่ง แบ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ๒๗ แห่ง เช่น น้ำตก ภูเขา ป่าไม้ และถ้ำต่างๆ และแหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณวัตถุและโบราณสถานและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ๑๘ แห่ง เช่น ปรางค์กู๋ ภูเขา ภูแฝด และพระพุทธรูปสมัยทวารวดี เป็นต้น

จากการศึกษาแผนพัฒนาจังหวัดชัยภูมิ พ.ศ.๒๕๖๖-๒๕๗๐^{๓๑} ได้สรุปเส้นทางท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๔ เส้นทาง ประกอบด้วย

๑) เส้นทางที่ ๑ เส้นทางวิถีธรรมชาติ ได้กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเกี่ยวกับวิถีธรรมชาติ จำนวน ๙ แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย A) เจ้าพ่อพระยาแล(พญาแล) B) ป่าหินงาม/ทุ่งดอกกระเจียว อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม C) ทุ่งดอกบัวสวรรค์ อุทยานแห่งชาติไทรทอง D) มอหินขาว E) น้ำตกตาดโตน อุทยานแห่งชาติตาดโตน F) อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา G) ภูคิง อำเภอเกษตรสมบูรณ์ H) เขตอนุรักษ์ป่าภูเขียว และ I) ถ้ำแก้ว ตำบลแหลมทอง อำเภอภักดีชุมพล ตามภาพประกอบที่ ๔.๘๐

^{๓๐} สรุปจากโครงการย่อยที่ ๒ “การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ” โดย ผศ.ดร.ปัญญา คล้ายเดช และ ดร.ปรจิรา ปุระกัน.

^{๓๑} สรุปจากแผนพัฒนาจังหวัดชัยภูมิ พ.ศ.๒๕๖๖-๒๕๗๐, กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อพัฒนาจังหวัด, สำนักงานจังหวัดชัยภูมิ หน้า ๔๕-๔๖ (ที่มา : http://www.chaiyaphum.go.th/page_other /Plan_cyp2561-2564.php)

ภาพประกอบที่ ๔.๘๐ ภาพแผนที่ท่องเที่ยว เส้นทางที่ ๑ “เส้นทางวิถีธรรมชาติ”
(ที่มา : http://www.chaiyaphum.go.th/page_other/Plan_cyp2561-2564.php)

๒) เส้นทางที่ ๒ เส้นทางสายไหม ได้กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเกี่ยวกับการทอผ้าไหมอันเป็นแหล่งพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัด จำนวน ๑๐ แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย A) เจ้าพ่อพระยาแล(พญาแล) B) หมู่บ้านทอผ้าไหมบ้านบุรพา/ต่อน C) บ้านเสี้ยวน้อย อำเภอเมืองชัยภูมิ D) บ้านหนองบัวเพวัง อำเภอกอนสวรรค์ E) บ้านโสก อำเภอคอนสวรรค์ F) บ้านโคกลำ อำเภอกำแพงศรี G) บ้านโนนเสลา อำเภอภูเขียว H) บ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ และ I) บ้านนาทุ่งใหญ่ อำเภอหนองบัวแดง และ K) โครงการส่งเสริมศิลปาชีพทุ่งกะมัง ตามภาพประกอบที่ ๔.๘๑

ภาพประกอบที่ ๔.๘๑ ภาพแผนที่ท่องเที่ยว เส้นทางที่ ๒ “เส้นทางสายไหม”
(ที่มา : http://www.chaiyaphum.go.th/page_other/Plan_cyp2561-2564.php)

๓) เส้นทางที่ ๓ เส้นทางวัฒนธรรมพื้นถิ่น ได้กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัด จำนวน ๑๐ แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย A) เจ้าพ่อพระยาแล (พญาแล) B) ชัยภูมิ/ชัยเสเลเต อำเภเทพสถิต C) ตีเหล็ก บ้านหนองเชียง D) พระใหญ่ทวารวดี (พระเจ้าองค์ตื้อ) ภูพระ E) พระธาตุชัยภูมิ F) วัดป่าสุคโต G) งานบุญกระฐูป อำเภอนองบัวแดง H) วัฒนธรรมสาวบ้านแต อำเภเกษตรสมบูรณ์ I) แหนาคโหด บ้านโนนเสลา อำเภภูเขียว และ K) วัฒนธรรมไทคอนสาร ตามภาพประกอบที่ ๔.๘๒

ภาพประกอบที่ ๔.๘๒ ภาพแผนที่ท่องเที่ยว เส้นทางที่ ๓ “เส้นทางวัฒนธรรมพื้นถิ่น”

(ที่มา : http://www.chaiyaphum.go.th/page_other/Plan_cyp2561-2564.php)

๔) เส้นทางที่ ๔ เส้นทางวิถีการเกษตร ได้กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรใน จังหวัด จำนวน ๑๐ แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย A) เจ้าพ่อพระยาแล(พญาแล) B) สวนทุเรียนบ้านหนองใหญ่ C) มะขามหวาน บ้านซับประสิทธิ์ D) มะขามหวาน บ้านราษฎร์พัฒนา E) กล้วยหอมทอง อำเภอนองบัวแดง F) สวนส้มโอ บ้านบึงสิบลี G) สวนมะม่วง บ้านโหล่น อำเภอนองบัวแดง H) ไร่สตอเบอรี่ อำเภอกอนสาร I) ไร่สตอเบอรี่ เก่ายาดี อำเภอกำแพงศรี และ K) ไร่สตอเบอรี่ ตำบลซับลีทอง ตามภาพประกอบที่ ๔.๘๓

ภาพประกอบที่ ๔.๘๓ ภาพแผนที่ท่องเที่ยว เส้นทางที่ ๔ “เส้นทางวิถีการเกษตร”
(ที่มา : http://www.chaiyaphum.go.th/page_other/Plan_cyp2561-2564.php)

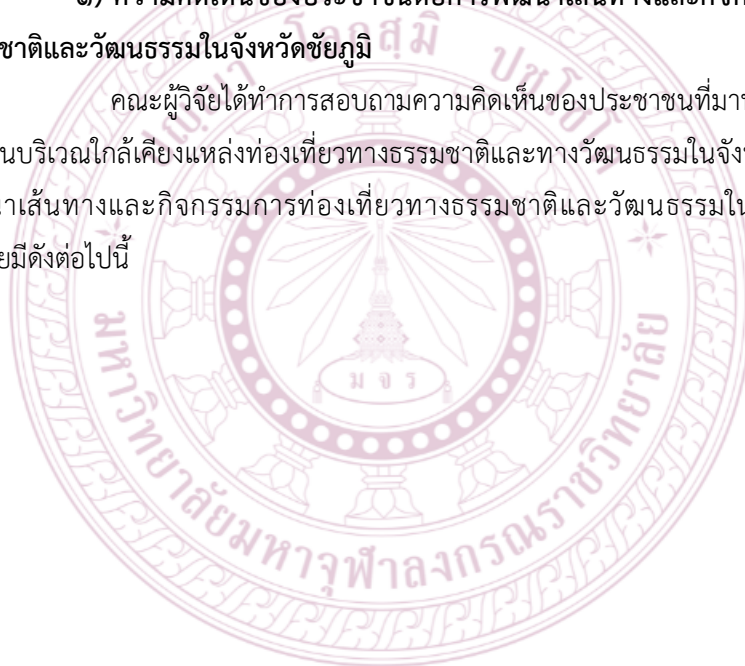
ดังนั้น จากการศึกษาเกี่ยวกับเส้นทางการท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ จึงสรุปได้ว่า จังหวัดชัยภูมิ เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้านทิศตะวันตกของภาคใกล้ชิดกับพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ การเกษตร และการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และแหล่งโบราณสถานและโบราณคดีจำนวนมาก จัดได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมจำนวนมาก และจังหวัดชัยภูมิได้พัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวภายในจังหวัด จำนวน ๔ เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ ๑ “เส้นทางวิถีธรรมชาติ” เส้นทางที่ ๒ “เส้นทางสายไหม” เส้นทางที่ ๓ “เส้นทางวัฒนธรรมพื้นถิ่น” เส้นทางที่ ๔ “เส้นทางวิถีการเกษตร”

๔.๒.๒ การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมใน จังหวัดชัยภูมิ

คณะผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยทำการสอบถามประชาชนที่มาท่องเที่ยวหรืออาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ และทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแล้วจึงนำข้อมูลนำมาพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวโดยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนคือ เส้นทางการท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยว และเส้นทางท่องเที่ยวระหว่างแหล่งท่องเที่ยว จำนวนทั้ง ๑๑ แห่งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ และพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในแต่ละแห่ง ตามลำดับดังต่อไปนี้

๑) ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

คณะผู้วิจัยได้ทำการสอบถามความคิดเห็นของประชาชนที่มาท่องเที่ยวและ/หรืออาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งผลการวิจัยมีดังต่อไปนี้

(๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ ๔.๒๓ แสดงจำนวนและค่าร้อยละ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม เพศ, อายุ, การศึกษา และอาชีพ

๑) เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๑๙๗	๔๙.๒๕
หญิง	๒๐๓	๕๐.๗๕
๒) อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๓๐	๗.๕๐
๒๐-๒๙ ปี	๕๐	๑๒.๕๐
๓๐-๓๙ ปี	๗๓	๑๘.๒๕
๔๐-๔๙ ปี	๑๐๔	๒๖.๐๐
๕๐-๕๙ ปี	๑๒๐	๓๐.๐
๖๐ ปี ขึ้นไป	๒๓	๕.๗๕
๓) การศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	๓๖	๙.๐๐
มัธยมศึกษาตอนต้น	๖๔	๑๖.๐๐
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๘๘	๒๒.๐๐
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	๔๓	๑๐.๗๕
ปริญญาตรี	๑๓๔	๓๓.๕๐
ปริญญาโทขึ้นไป	๓๕	๘.๗๕
๔) อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๘๒	๒๐.๕๐
ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	๗๓	๑๘.๒๕
พนักงานบริษัท/รับจ้าง	๘๙	๒๒.๒๕
นักเรียน/นักศึกษา	๕๒	๑๓.๐๐
เกษียณ	๔๐	๑๐.๐๐
อื่นๆ.....	๖๔	๑๖.๐๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๒๓ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๔๐๐ คน ส่วนใหญ่ที่เป็นเพศหญิงจำนวน ๒๐๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๗๕ และเป็นเพศชาย จำนวน ๑๙๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๒๕ ส่วนใหญ่มีอายุ ๕๐-๕๙ ปี จำนวน ๑๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐ มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๑๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๕๐ เป็นพนักงานบริษัท/รับจ้าง จำนวน ๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๒๕

(๒) ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผล ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๒๔ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยรวม (n=๔๐๐)

การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ด้านการจัดการเส้นทางท่องเที่ยว	๔.๐๐	๐.๗๒	มาก
๒. ด้านการอนุรักษ์เส้นทางท่องเที่ยว	๔.๐๑	๐.๖๘	มาก
๓. ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน	๓.๙๖	๐.๘๘	มาก
รวม	๓.๙๙	๐.๖๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๔ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๙$) เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า มีผลอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการอนุรักษ์เส้นทางท่องเที่ยว ด้านการจัดการเส้นทางท่องเที่ยว และด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๕ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความคิดเห็น
 ของประชาชนต่อการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
 และวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการจัดการเส้นทางท่องเที่ยว

(n=๔๐๐)

ด้านการจัดการเส้นทางท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑ มีการจัดสถานที่ท่องเที่ยวอย่างเป็นระเบียบ พื้นที่มี สัดส่วนที่เหมาะสม	๓.๘๗	๐.๕๖	มาก
๒ มีการโฆษณา ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่ดี	๔.๑๐	๐.๕๐	มาก
๓ สถานที่ท่องเที่ยวมีความสะอาด น่าชื่นชม	๔.๐๕	๐.๕๑	มาก
๔ มีพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอ	๓.๖๗	๐.๕๕	มาก
๕ มีการจัดการระบบรักษาความปลอดภัยเป็นอย่างดี	๔.๓๓	๐.๔๘	มากที่สุด
๖ มีการบริหารจัดการที่ดีช่วยเหลือในสถานการณ์ฉุกเฉิน	๓.๙๗	๐.๕๔	มาก
รวม	๔.๐๐	๐.๗๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๕ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรม
 การท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการจัดการเส้นทางท่องเที่ยว อยู่
 ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๐$) เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า มีผลอยู่ในระดับมากที่สุด ๑ ข้อ และอยู่ใน
 ระดับมาก ๕ ข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ มีการจัดการระบบรักษาความปลอดภัยเป็น
 อย่างดี มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่ดี สถานที่ท่องเที่ยวมีความสะอาดน่าชื่นชม มี
 การบริหารจัดการที่ดีช่วยเหลือในสถานการณ์ฉุกเฉิน มีการจัดสถานที่ท่องเที่ยวอย่างเป็นระเบียบ
 พื้นที่มีสัดส่วนที่เหมาะสม และมีพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๖ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความคิดเห็น
 ของประชาชนต่อการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
 และวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการอนุรักษ์เส้นทางท่องเที่ยว

(n=๔๐๐)

ด้านการอนุรักษ์เส้นทางท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามกฎระเบียบของพื้นที่ท่องเที่ยว	๔.๑๐	๐.๗๒	มาก
๒. นักท่องเที่ยวมีความรู้ ความเข้าใจเป็นอย่างดีในเส้นทาง การท่องเที่ยว	๓.๗๕	๐.๖๕	มาก
๓. ผู้ให้บริการการท่องเที่ยวดูแลนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี	๓.๘๗	๐.๕๖	มาก
๔. นักท่องเที่ยวมีจิตสำนึกที่ดี ไม่ทำลายหรือลบลู่สถานที่ ท่องเที่ยว	๔.๓๓	๐.๘๐	มากที่สุด
รวม	๔.๐๑	๐.๖๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๖ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรม
 การท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการอนุรักษ์เส้นทางท่องเที่ยว อยู่
 ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๑$) เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า มีผลอยู่ในระดับมากที่สุด ๑ ข้อ และอยู่ใน
 ระดับมาก ๓ ข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ นักท่องเที่ยวมีจิตสำนึกที่ดี ไม่ทำลายหรือลบลู่
 สถานที่ท่องเที่ยว ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบของพื้นที่ท่องเที่ยว ผู้ให้บริการการท่องเที่ยวดูแล
 นักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี และมีความรู้ ความเข้าใจเป็นอย่างดีในเส้นทางท่องเที่ยว ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๗ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความคิดเห็น
ของประชาชนต่อการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
และวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน

(n=๔๐๐)

ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ชุมชนท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยว การให้บริการต่างๆ	๓.๘๙	๐.๕๕	มาก
๒. ชุมชนมีรายได้หรือเงินเดือนจากการถูกจ้างงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	๓.๕๔	๐.๔๗	มาก
๓. ชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและให้บริการในกิจกรรมท่องเที่ยว	๔.๐๐	๐.๕๑	มาก
๔. ชุมชนมีรายได้จากการขายอาหารและสินค้าท้องถิ่น	๔.๕๕	๐.๗๗	มากที่สุด
๕. ชุมชนมีรายได้จากการให้บริการด้านที่พัก เช่น การจัดโฮมสเตย์	๔.๐๐	๐.๕๗	มาก
๖. ชุมชนมีรายได้จากการแสดงวัฒนธรรมในท้องถิ่น	๓.๗๗	๐.๖๔	มาก
รวม	๓.๙๖	๐.๘๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๗ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๖$) เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า มีผลอยู่ในระดับมากที่สุด ๑ ข้อ และอยู่ในระดับมาก ๕ ข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ชุมชนมีรายได้จากการขายอาหารและสินค้าพื้นเมืองจากการให้บริการด้านที่พัก เช่น การจัดโฮมสเตย์ และจากการนำเที่ยวและให้บริการในกิจกรรมท่องเที่ยว ซึ่งถึงว่าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยว จากการแสดงวัฒนธรรมในท้องถิ่น และประชาชนในชุมชนมีรายได้หรือเงินเดือนจากการถูกจ้างงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวตามลำดับ

๒) ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

คณะผู้วิจัยได้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๒๕ คน เกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งผลการสัมภาษณ์โดยสรุปมีดังต่อไปนี้

(๑) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า

จังหวัดชัยภูมิเป็นจังหวัดที่เป็นจังหวัดใหญ่จังหวัดหนึ่งในประเทศไทย และมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมจำนวนมาก แต่เป็นพื้นที่เมืองรอง เป็นเมืองทางผ่านไปยังจังหวัดอื่น ไม่ได้เป็นเมืองหลัก ทำให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ให้ความสนใจที่จะมาท่องเที่ยวในพื้นที่น้อย และท่องเที่ยวเลยไปยังพื้นที่อื่น เช่น จังหวัดเลย จังหวัดขอนแก่น หรือ จังหวัดนครราชสีมา

แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมานานเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป คือ น้ำตกตาดโตน เพราะเมื่อทุกคนกล่าวถึงจังหวัดชัยภูมิ ก็จะนึกถึงน้ำตกตาดโตนเป็นลำดับแรก ต่อมาคือ “มอหินขาว” หรือ “สโตนเฮตจ์เมืองไทย” และแหล่งท่องเที่ยวที่ประชาชนให้ความสนใจและเข้ามาท่องเที่ยวเพื่อสักการะเป็นจำนวนมาก คือ ศาลเจ้าพ่อพญาแล เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรก โดยส่วนใหญ่ก่อนที่จะไปท่องเที่ยวที่อื่น ก็จะมาสักการะเจ้าพ่อพญาแลก่อน ต่อจากนั้น ก็จะไปเที่ยวที่บั้งไฟพญานาค ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกัน สำหรับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ นั้น นับได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และทางศาสนา คือ พระพุทธชัยภูมิพิทักษ์ วัดชัยภูมิพิทักษ์(ผาเกิ้ง) พระเจ้าองค์ดี ภูพระ วัดศิลาอาสน์ และพระพุทธรูปใหญ่(หลวงพ่อใหญ่ทวารวดี) วัดคอนสวรรค์ ที่ประชาชนในพื้นที่ต่างรู้จักและให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทางราชการจัดให้บริการด้านการท่องเที่ยวตามนโยบายของทางราชการ จำนวนทั้ง ๔ แห่ง คือ อุทยานแห่งชาติตาดโตน อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา อุทยานแห่งชาติไทรทอง และ อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เป็นพื้นที่ที่มีสวยงามตามธรรมชาติ เหมาะแก่การเที่ยวชม มีความสะอาด สะดวก และปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยวเนื่องจากมีการบริหารจัดการในพื้นที่อย่างเป็นระเบียบ ถูกต้องและเหมาะสม

แหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ ได้แก่ วัดพระธาตุชัยภูมิ นั้น เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้มากราบไหว้ พร้อมกับพักผ่อนหย่อนใจ ได้ชมวิวทิวทัศน์ทางธรรมชาติบนเทือกเขาภูแล่นคา มีสถานที่สำหรับเคารพสักการะ คือ พระธาตุเจดีย์ รูปหล่อจำลองของ

เจ้าพระพญาแล และพระพุทธรูปขาวภายในวิหารด้านล่าง และมีการจัดสถานที่ที่สะอาดร่มรื่น เหมือนกับพระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ และอีกแห่งหนึ่ง คือ พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมอนุสาวรีย์บูรพมหากษัตริย์ของไทย และผู้เสียสละชีวิตเพื่อรักษาแผ่นดินไว้เป็นจำนวนมาก โดยสถานที่ตั้ง มีลักษณะการก่อสร้างเป็นเรือหงส์ตั้งอยู่กลางน้ำ แต่ยังขาดการประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ประชาชนทั่วไปเข้าชม มีการพัฒนากิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องประจำปี

(๒) รูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า ในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวนั้นควรมีรูปแบบโดยสรุป ดังนี้ คือ แหล่งท่องเที่ยวที่จะนำมาอยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวนั้น จะต้องแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมายสำคัญ ต้องเข้าถึงได้ง่าย สะดวก และปลอดภัยต่อนักท่องเที่ยว ต้องไม่ห่างกันจะมากเกินไปและสามารถไปได้ต่อเนื่อง ต้องมีคุณค่าและความสำคัญภายในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจะให้นักท่องเที่ยวมีความสุขใจเมื่อได้มาท่องเที่ยว ทั้งนี้ แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีสถานที่จอดรถ มีจุดพักที่สะดวก มีร้านอาหาร เครื่องดื่มที่สะอาดปลอดภัย และเมื่อจำเป็นต้องพักค้าง ต้องมีที่พักที่สะอาด สะดวก ปลอดภัย และมีการบริการที่ดีไม่แพงจนเกินไป อีกทั้งก็ควรต้องมีการแสดงข้อมูลที่สามารถเชื่อมต่อไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นในพื้นที่ใกล้เคียงได้สะดวก

๓) เส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

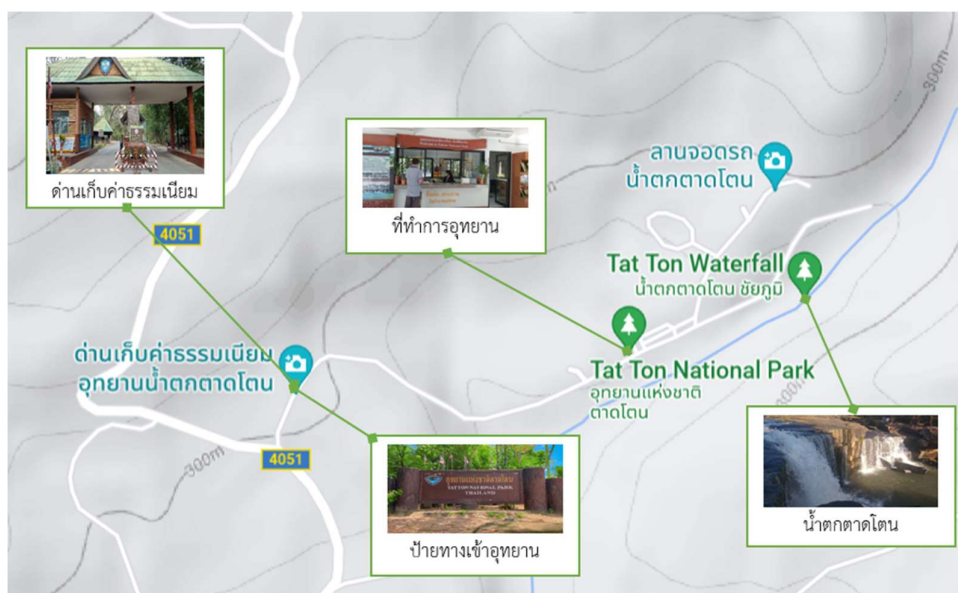
จากการศึกษาโดยสรุป คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๑๑ แห่ง ดังต่อไปนี้

(๑) น้ำตกตาดโตน อุทยานแห่งชาติตาดโตน

ที่ตั้ง ตั้งอยู่ที่ ๓๕/๔ หมู่ที่ ๑ บ้านตาดโตน ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๐๐๐

การเดินทาง เริ่มต้นจากอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล ตัวเมืองชัยภูมิ ไปตามเส้นทางหลวงหมายเลข ๒๐๕๑ ถนนลาดยางเชื่อมระหว่างอำเภอเมืองชัยภูมิ-ตำบลท่าหินโงม ผ่านถนนหมายเลข ชย.๔๐๕๑ ถึงสามแยก เลี้ยวขวาถึงด่านเก็บค่าธรรมเนียมอุทยานแห่งชาติตาดโตน เดินทางเข้าไปอีกประมาณ ๑.๖ กิโลเมตร ถึงที่ทำการอุทยานแห่งชาติตาดโตนและน้ำตกตาดโตน รวมระยะทาง ๒๑.๗ กิโลเมตร

แผนที่

ภาพประกอบที่ ๔.๘๔ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติตาดโตน

(๒) อุทยานแห่งชาติภูแลนคา

- ที่ตั้ง** -ถนนชัยภูมิ-หนองบัวแดง ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ
- จุดชมวิวน้ำตกห้วยต้อน อุทยานแห่งชาติภูแลนคา ตำบลท่าหินโงม อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ
- มอหินขาว ตั้งอยู่ที่บ้านวังคำแคน (หมู่ ๙) ตำบลท่าหินโงม อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

การเดินทาง ๑.เริ่มจากอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล ตัวเมืองชัยภูมิ ไปตามเส้นทาง (ถนนชัยภูมิ-หนองบัวแดง) ถนนหมายเลข ๒๐๕๑ ประมาณ ๖.๒ กิโลเมตร ถึงสี่แยกช่อระกาแล้ว เลี้ยวซ้ายไปตามทางถนนหมายเลข ๒๑๕๙ ผ่านหน้าวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ ไปอีกประมาณ ๑๗ กิโลเมตร ผ่าน อบต.ห้วยต้อน ผ่านทางเข้าน้ำตกผาเอียง ถึงอุทยานแห่งชาติภูแลนคาอยู่ทางด้านซ้ายมือของถนน หมายเลข ๒๑๕๙ รวมระยะทาง ๓๔.๑ กิโลเมตร

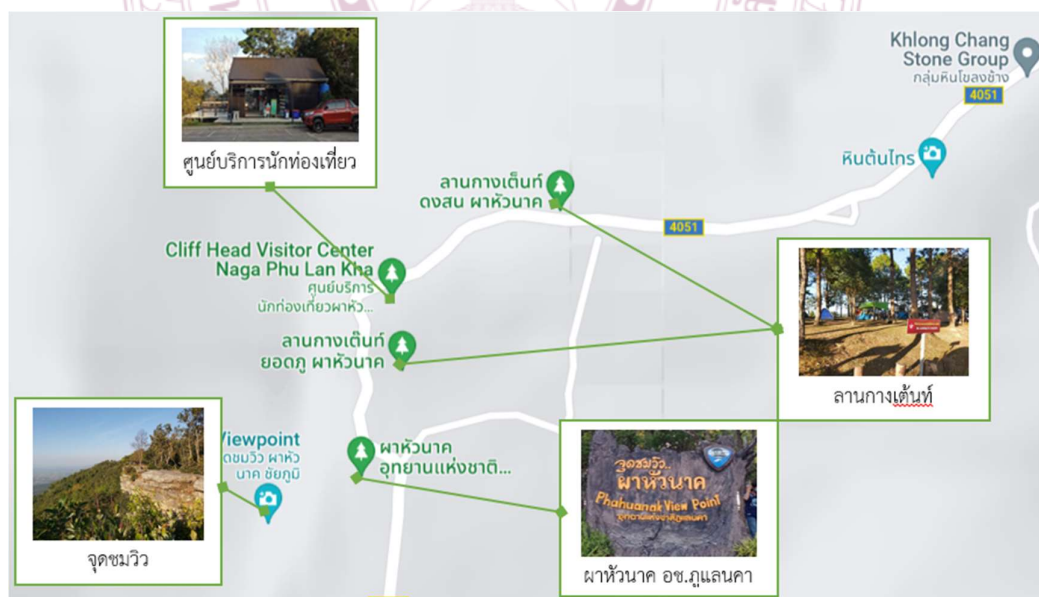
๒. ไปจุดชมวิวน้ำตกห้วยต้อน โดยเริ่มต้นจากอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล ตัวเมืองชัยภูมิ ไปตามเส้นทางหลวงหมายเลข ๒๐๕๑ ถนนลาดยางเชื่อมระหว่างอำเภอเมืองชัยภูมิ-ตำบลท่าหินโงม ผ่านถนนหมายเลข ชย.๔๐๕๑ ถึงสามแยกระยะทางประมาณ ๒๐ กิโลเมตร (ถ้าเลี้ยวขวาเข้าด้านอุทยานแห่งชาติตาดโตน) เลี้ยวซ้ายไปตามถนน ชย.๔๐๕๑ ทางไปบ้านท่าหินโงมประมาณ ๗.๘

กิโลเมตร ผ่านบ้านห้วยหมากแดง ไปถึงทางสามแยกหน้าวัดท่าหินโงม เลี้ยวซ้ายเข้าทางไปมอหินขาว (ระยะทาง ๓๑.๗ กม.) ไปตามถนน ชย.๔๐๕๑ อีก ๑๑.๗ กิโลเมตร ผ่านมอหินขาวไปอีก ๒ กิโลเมตร ถึงศูนย์บริการนักท่องเที่ยวผาห้วยนาค รวมระยะทาง ๔๓.๔ กิโลเมตร

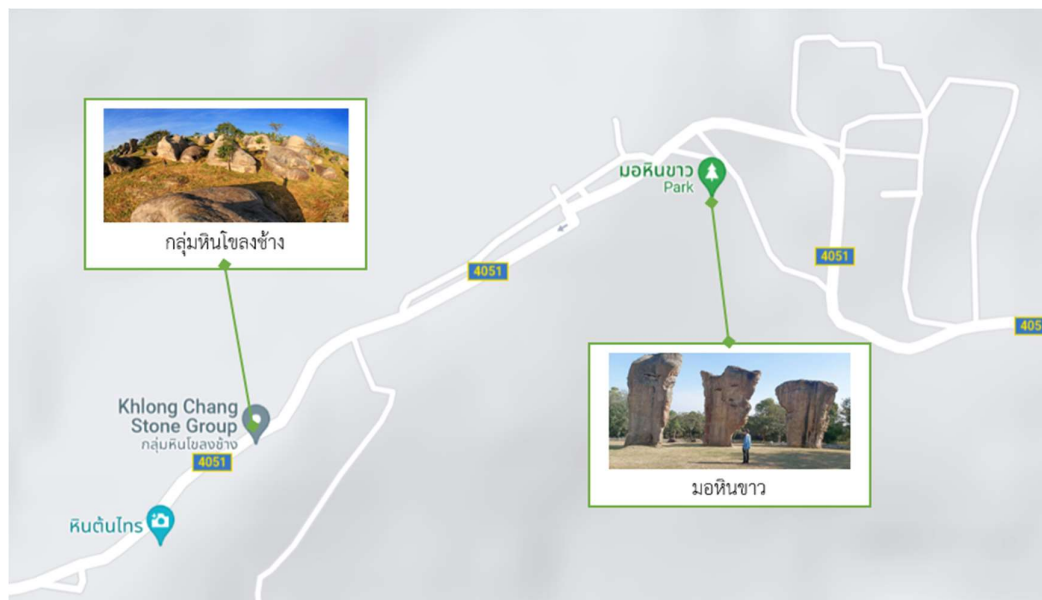
แผนที่

ภาพประกอบที่ ๔.๘๕ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติกุแลนคา

ภาพประกอบที่ ๔.๘๖ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวจุดชมวิวกุแลนคา อุทยานแห่งชาติกุแลนคา

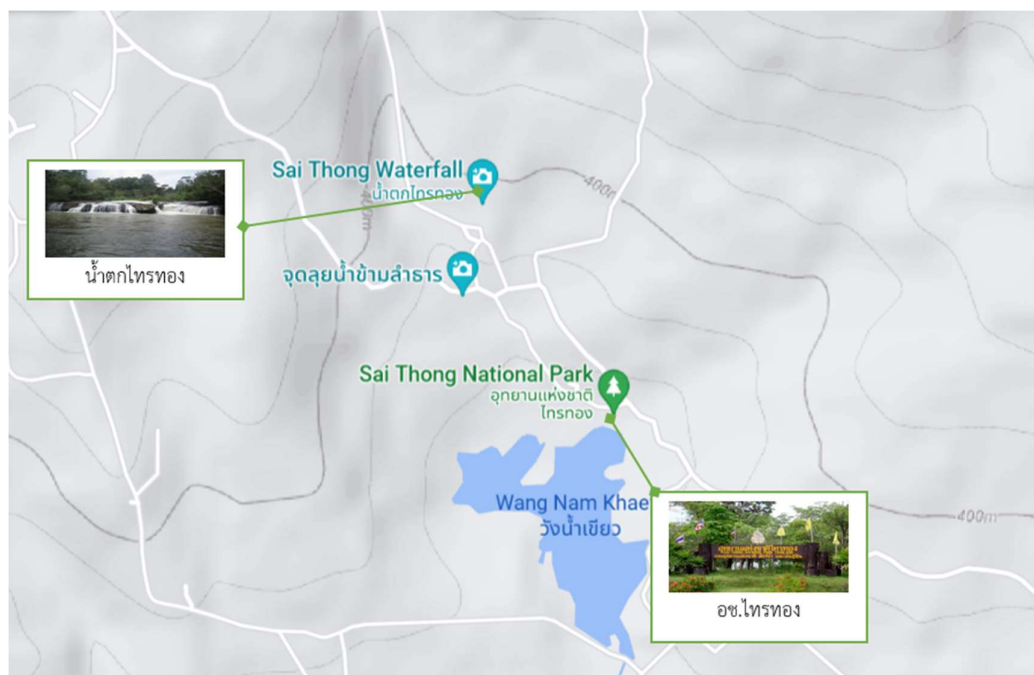
ภาพประกอบที่ ๔.๘๗ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวมอหินขาว หมู่ที่ ๙ ตำบลท่าหินโงม

(๓) อุทยานแห่งชาติไทรทอง

ที่ตั้ง ตั้งอยู่ที่ ๘๑ หมู่ ๑๐ ตำบลวังตะเฆ่ อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ

การเดินทาง จากตัวจังหวัดชัยภูมิ ประมาณ ๗๐ กิโลเมตร ห่างจากอำเภอหนองบัวระเหว ประมาณ ๓๗ กิโลเมตร ไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๒๕ สายชัยภูมิ - นครสวรรค์ จะมีทางแยกขวามือเข้าไปน้ำตกไทรทองอีก ๗ กิโลเมตร

แผนที่

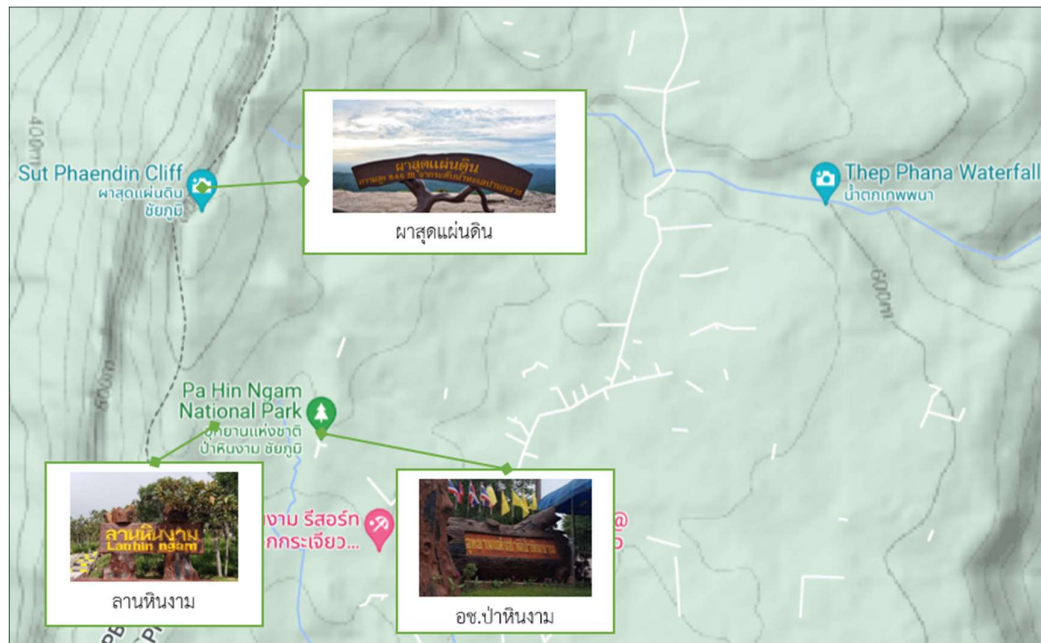
ภาพประกอบที่ ๔.๘๘ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติไทรทอง

(๔) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

ที่ตั้ง ตำบลบ้านไร่ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดชัยภูมิ

การเดินทาง จากตัวเมืองจังหวัดชัยภูมิ เริ่มต้นที่อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล ไปตามถนนหมายเลข ๒๒๕ ประมาณ ๓๓.๙ กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายเข้าถนนหมายเลข ๒๓๕๔ มุ่งไปตำบลนายางหลัก ไปตามถนนหมายเลข ๒๓๕๔ ผ่านหน้าอำเภอสหัสขันธ์ใหญ่ ผ่านหน้าโรงพยาบาลสหัสขันธ์ใหญ่ ไปตามเส้นทางเดิม ประมาณ ๓๗.๖ กิโลเมตร เลี้ยวขวาเข้าถนนหมายเลข ๕๐๕๗ ตรงไปตำบลบ้านไร่ ประมาณ ๒๐.๔ กิโลเมตร เลี้ยวขวาไปตามถนนหมายเลข ๕๐๕๗ อีกประมาณ ๑.๒ กิโลเมตร ถึงอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม รวมระยะทาง ๙๓.๑ กิโลเมตร

แผนที่

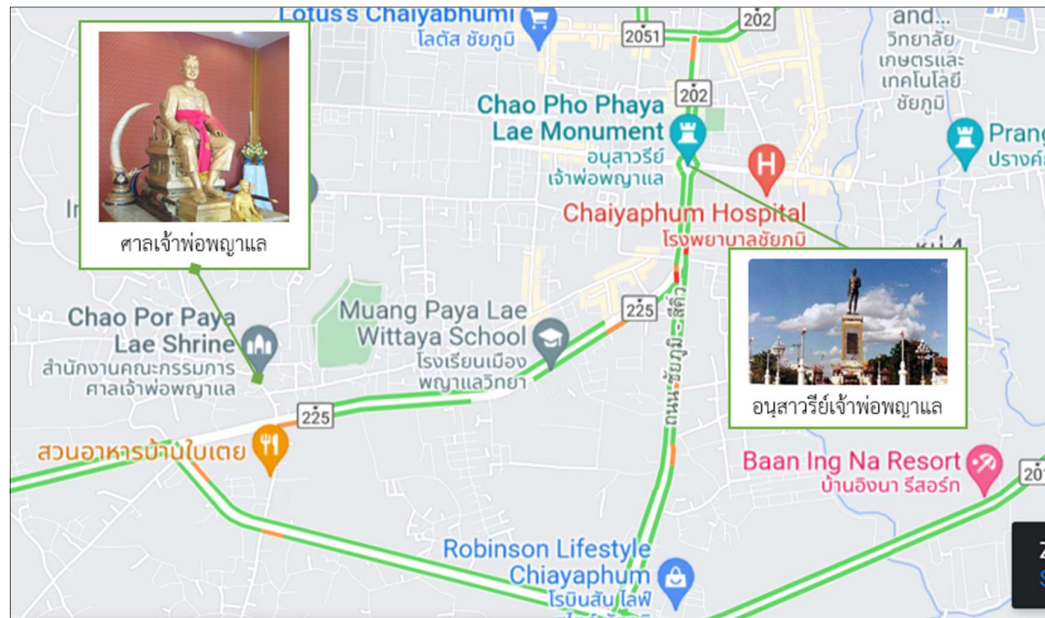
ภาพประกอบที่ ๔.๘๙ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

(๕) ศาลเจ้าพ่อพญาแล

ที่ตั้ง ริมหนองปลาเต่า ตำบลในเมือง อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

การเดินทาง เริ่มที่อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล หน้าศาลากลางจังหวัดชัยภูมิ ไปตาม
เส้นทางชัยภูมิ - บ้านเขว้า ถนนหมายเลข ๒๒๕ ระยะทางประมาณ ๒.๙ กิโลเมตร เลี้ยวขวาเข้าสู่
ประตูใหญ่ศาลเจ้าพ่อพญาแล อีก ๓๐๐ เมตร ถึงศาลเจ้าพ่อพญาแล

แผนที่

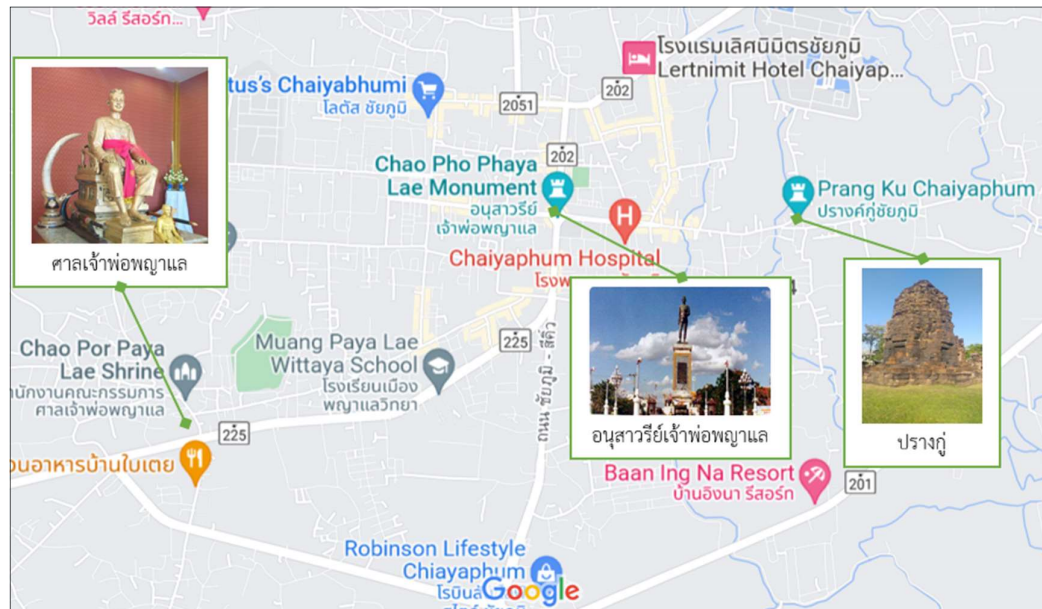
ภาพประกอบที่ ๔.๙๐ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวศาลเจ้าพ่อพญาแล

(๒) ปราสาท

ที่ตั้ง ถนนบรรณาการ บ้านหนองบัว ตำบลในเมือง อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

การเดินทาง เริ่มต้นจากอนุสาวรีย์พระยาภักดีชุมพล (เจ้าพ่อพระยาแล) ให้ใช้ทางหลวงหมายเลข ๒๑๕๘ ผ่านหน้าศาลากลางจังหวัด มุ่งหน้าทางทิศตะวันออก (เบื้องซ้ายของอนุสาวรีย์) ประมาณ ๑.๓ กิโลเมตร จะพบโบราณสถานปราสาทอยู่บริเวณทางโค้งถนนอยู่ใกล้กับวัดปราสาท

แผนที่

ภาพประกอบที่ ๔.๙๑ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวปราสาท บ้านหนองบัว

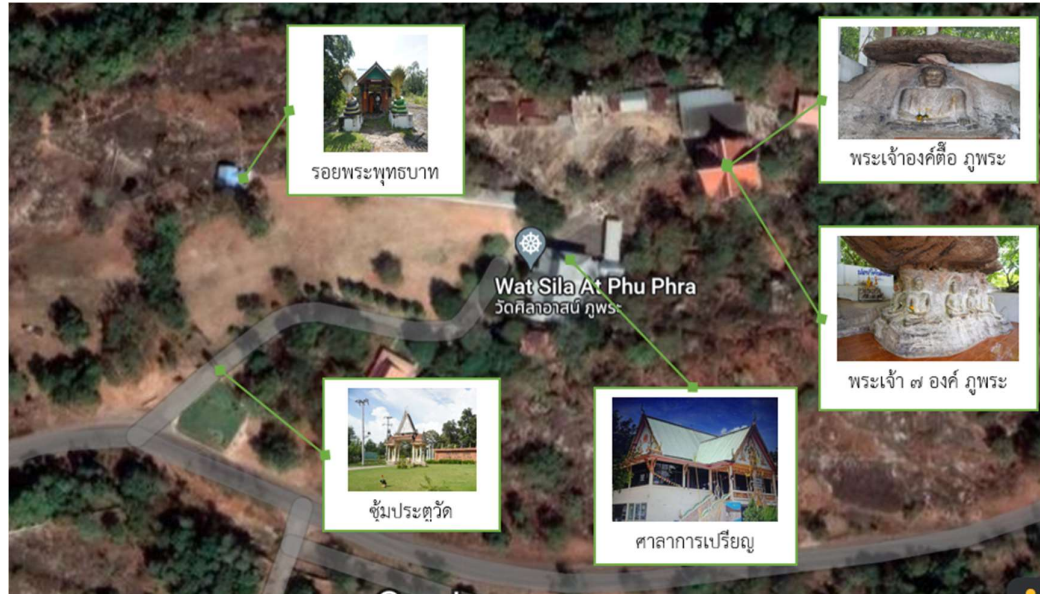
(๓) พระเจ้าองค์ต่อ วัดศิลาอาสน์ (ภูพระ)

ที่ตั้ง อยู่ที่วัดศิลาอาสน์ หมู่ ๖ บ้านนาไก่เสา ถนนชัยภูมิ-ภูเขียว ตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

การเดินทาง ๑. ผู้ท่องเที่ยวสามารถเดินทางจากตัวเมืองชัยภูมิไปตามทางหลวงหมายเลข ๒๐๑ (ชัยภูมิ-ภูเขียว) ประมาณ ๑๓ กิโลเมตร ถึงบ้านนาเสียว เลี้ยวซ้ายตามเส้นทางนาเสียว-ห้วยชัน ประมาณ ๕ กิโลเมตรและเลี้ยวซ้ายอีก ๑ กิโลเมตร เข้าถึงวัดศิลาอาสน์ (ภูพระ)

๒. ออกจากตัวเมืองชัยภูมิ ไปตามเส้นทางถนนชัยภูมิ - ตาดโตน เส้นทางหมายเลข ๒๐๕๑ ผ่านหน้ามหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ประมาณ ๑๔ กิโลเมตร เลี้ยวขวาไปเส้นทางหมายเลข ชย. ๓๐๐๑ ผ่านหมู่บ้านนาสีนวล ประมาณ ๗ กิโลเมตร ก่อนถึงบ้านนาวัง แล้วเลี้ยวขวาอีก ๑ กิโลเมตร เข้าถึงวัดศิลาอาสน์ (ภูพระ)

แผนที่

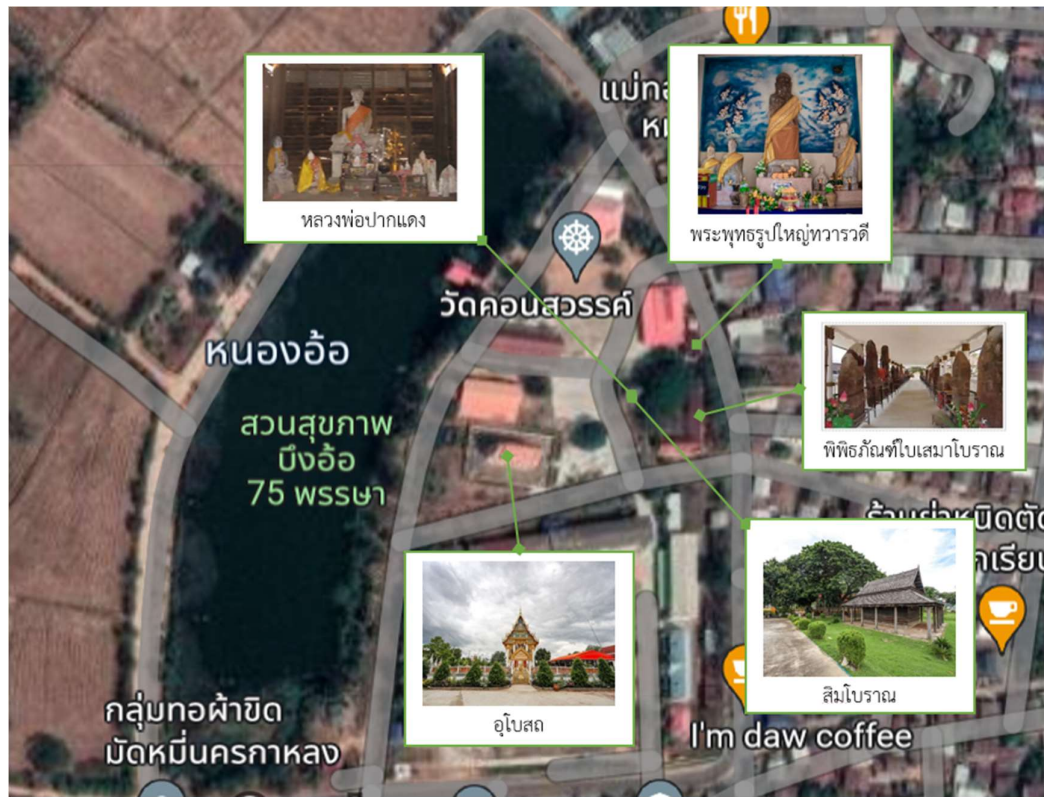
ภาพประกอบที่ ๔.๙๒ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวพระเจ้าองค์ตื้อ วัดศิลาอาสน์ (ภูพระ)

(๘) พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี วัดคอนสวรรค์

ที่ตั้ง วัดคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

การเดินทาง เริ่มที่อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล หน้าศาลากลางจังหวัดชัยภูมิ ไปตามถนนหมายเลข ๒๐๒ เลี้ยวซ้ายตรงสี่แยกโรงต้ม เข้าสู่ถนนทางหลวงหมายเลข ๒๐๑ ไปประมาณ ๑๖.๔ กิโลเมตรถึงทางเข้าบ้านนาเสียว แล้วเลี้ยวขวาเข้าถนนไปอำเภอคอนสวรรค์ ผ่านบ้านโคกมะงอย ผ่านโรงพยาบาลคอนสวรรค์ ถึงตลาดคอนสวรรค์ประมาณ ๑๘ กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายไปตามถนนประมาณ ๕ กิโลเมตร ถึงวัดคอนสวรรค์ ที่อยู่พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี รวมระยะทาง ๓๙.๗ กิโลเมตร หรือออกจากตัวเมืองชัยภูมิทิศตะวันออกไปตามถนนหมายเลข ๒๐๒ ประมาณ ๒๐.๕ กิโลเมตร ถึงบ้านลาดใหญ่ เลี้ยวซ้ายไปตามถนนหมายเลข ๒๐๕๔ ประมาณ ๑๙.๔ กิโลเมตร ถึงตลาดคอนสวรรค์แล้วเลี้ยวขวา ไปวัดคอนสวรรค์ ตามถนนคอนกรีตเสริมเหล็กประมาณ ๕ กิโลเมตร ถึงวัดคอนสวรรค์ที่อยู่พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี รวมระยะทาง ๔๔.๘ กิโลเมตร

แผนที่

ภาพประกอบที่ ๔.๙๓ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวพระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี วัดคอนสวรรค์

(๙) พระธาตุชัยภูมิ หรือพระมหาธาตุรัชมงคลเจดีย์สิริชัยภูมิ

ที่ตั้ง เลขที่ ๕๕๕ หมู่ ๙ บ้านภูสองชั้น ตำบลเก่าयाดี อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

การเดินทาง ๑. เริ่มต้นที่อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพระยาแล หน้าศาลากลางจังหวัดชัยภูมิ ไปตามเส้นทางชัยภูมิ-ตาดโตน ถนนหมายเลข ๒๐๕๑ และ ชย.๔๐๕๑ ถนนลาดยาง ไปทางทิศเหนือของเมืองชัยภูมิ ทางไปน้ำตกตาดโตนผ่านอุทยานแห่งชาติตาดโตน มุ่งตรงไปตำบลท่าหินโงม ประมาณ ๓๒.๗ กิโลเมตร และไปตามทางถนนลาดยางไปตำบลเก่าयाดี ถึงบ้านภูสองชั้น หมู่ ๙ ประมาณ ๑๑ กิโลเมตร (ถนนคอนกรีต ๓ กม.) ถึงพระธาตุชัยภูมิ รวมระยะทางประมาณ ๔๓.๗ กิโลเมตร

๒. เริ่มต้นจากตลาดอำเภอแก้งคร้อ จากถนนหมายเลข ๒๐๑ เลี้ยวซ้ายไปตามถนนลาดยาง ถนนหมายเลข ๒๓๕๓ ผ่านหมู่บ้าน ตามเส้นทางขึ้นเขา มุ่งตรงไปตำบลเก่าयाดี ประมาณ ๒๒.๗ กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายไปบ้านภูสองชั้น หมู่ ๙ ประมาณ ๑๐.๘ กิโลเมตร รวมระยะทางถึงพระธาตุชัยภูมิ ประมาณ ๓๓.๗ กิโลเมตร

แผนที่

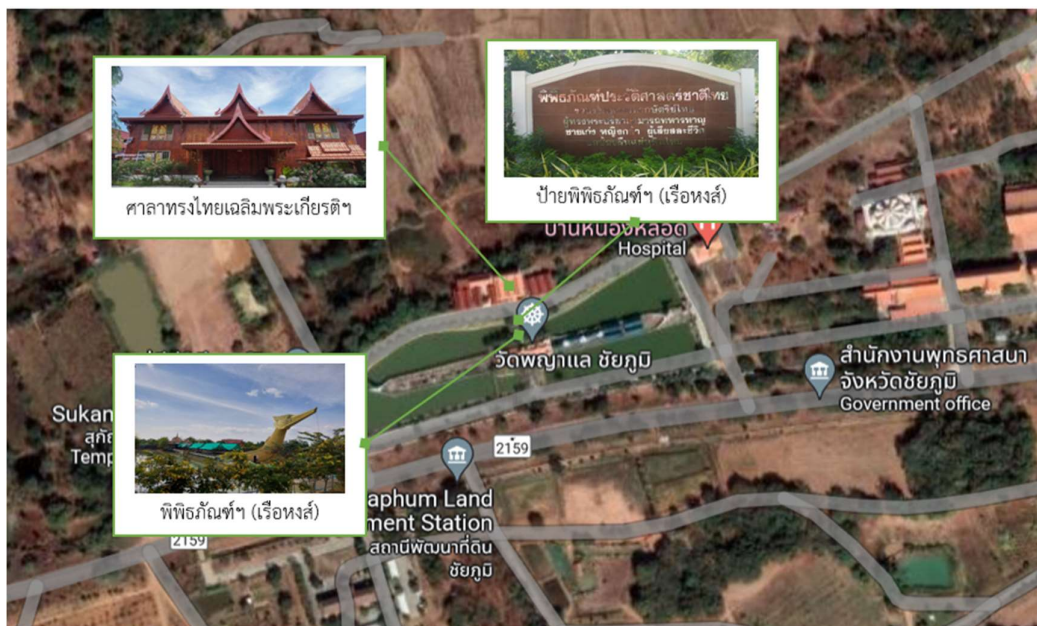
ภาพประกอบที่ ๔.๙๔ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวพระธาตุชัยภูมิ

(๑๐) พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) วัดพญาแล

ที่ตั้ง วัดพญาแล บ้านโนนเหลื่อม หมู่ ๑๔ ตัดถนนชัยภูมิ-หนองบัวแดง(หมายเลข ๒๐๕๑-๒๑๕๙) ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

การเดินทาง เริ่มต้นที่อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพระยาแลหน้าศาลากลางจังหวัดชัยภูมิ ไปอำเภอหนองบัวแดง ตามเส้นทางถนนชัยภูมิ-หนองบัวแดง ถนนลาดยาง หมายเลข ๒๐๕๑ ถึงสี่แยกช่อระกา ระยะทางประมาณ ๖.๗ กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายเข้าถนนหมายเลข ๒๑๕๙ ไปทางอำเภอหนองบัวแดง ระยะทางประมาณ ๑.๘ กิโลเมตร ถึงพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย(เรือหงส์)

แผนที่

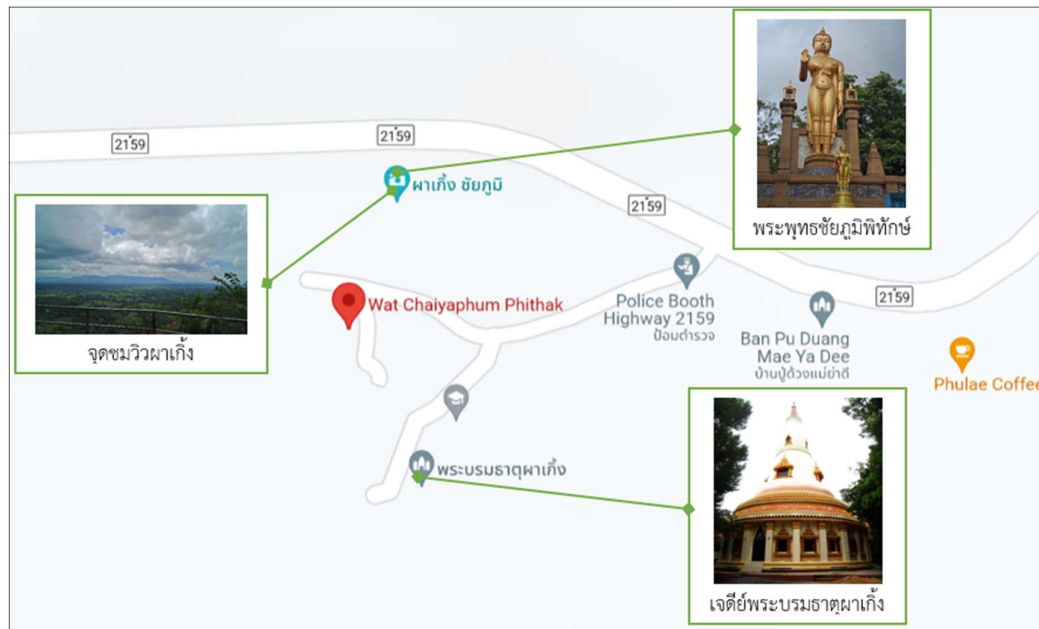
ภาพประกอบที่ ๔.๙๕ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์)

(๑๑) พระพุทธชัยภูมิพิทักษ์ วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเง็ก)

ที่ตั้ง ถนนชัยภูมิ-หนองบัวแดง ตำบลกุดชุมแสง อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

การเดินทาง เส้นทางจากตัวเมืองชัยภูมิ ไปตามเส้นทาง (ถนนชัยภูมิ-หนองบัวแดง) ถนนหมายเลข ๒๐๕๑ ประมาณ ๖.๒ กิโลเมตร ถึงสี่แยกช่อระกาแล้ว เลี้ยวซ้ายไปตามทางถนนหมายเลข ๒๑๕๙ ประมาณ ๒๗.๙ กิโลเมตร ถึงวัดชัยภูมิพิทักษ์(ผาเง็ก) ช่วงลงเขาอยู่ทางซ้ายมือ รวมระยะทางประมาณ ๓๔.๑ กิโลเมตร

แผนที่

ภาพประกอบที่ ๔.๙๖ ภาพแผนที่ท่องเที่ยววัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเก็ง)

๔) การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

จากข้อมูลตามที่ได้แสดงมาแล้ว คณะผู้วิจัยจึงสรุปผลการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ได้จำนวน ๖ เส้นทางดังต่อไปนี้

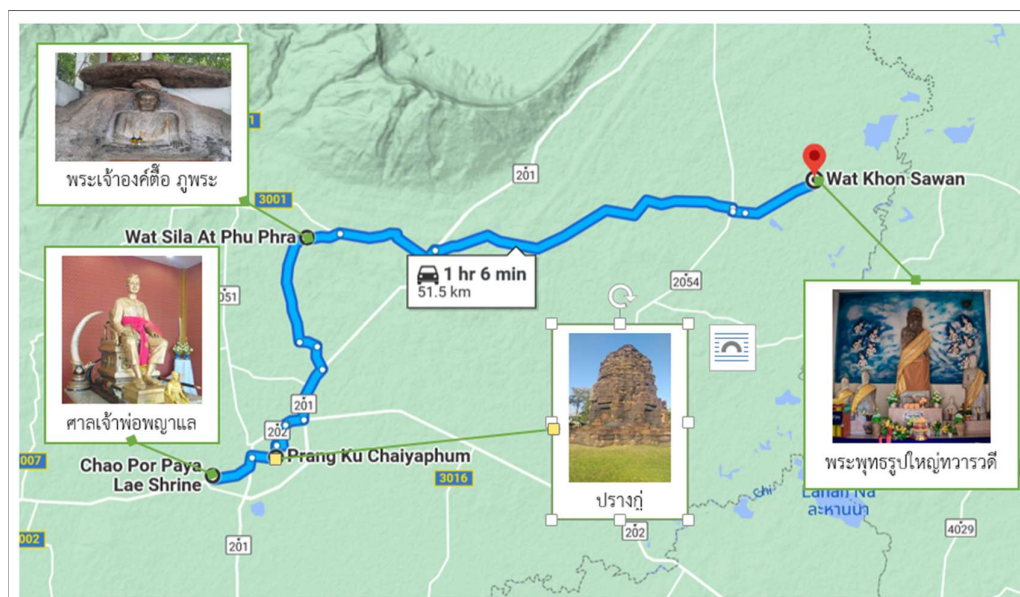
เส้นทางที่ ๑ เส้นทางท่องเที่ยวไหว้พระสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และชมแหล่งประวัติศาสตร์ โดยเริ่มจาก ๑) ศาลเจ้าพ่อพญาแล ๒) ปรากฏ ๓) พระเจ้าองค์ดี (ภูพระ) วัดศิลาอาสน์ และ ๔) หลวงพ่อใหญ่ทวารวดีและพิพิธภัณฑสถานโบราณคดี วัดคอนสวรรค์ โดยใช้ระยะเวลาท่องเที่ยว ๑ วัน

ตารางที่ ๔.๒๘ แสดงเส้นทางท่องเที่ยวไหว้พระสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และชมแหล่งประวัติศาสตร์

เส้นทางที่ ๑ เส้นทางท่องเที่ยวไหว้พระสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และชมแหล่งประวัติศาสตร์ (๑ วัน)	
เวลา	กิจกรรม
เช้า	① เดินทางไปกราบไหว้สักการะ เจ้าพ่อพญาแล เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรก ที่ ศาลเจ้าพ่อพญาแล ทำบุญให้อาหารปลาที่บึงหนองปลาเฒ่า เรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเจ้าพ่อพญาแลและการสร้างศาลเจ้าพ่อ เทียวชมธรรมชาติอันร่มรื่นโดยรอบบริเวณศาล และหาซื้อและรับประทานอาหารเช้าในพื้นที่บริเวณใกล้เคียง

	② เดินทางมุ่งต่อไปยังปรางกู ซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้กัน (ระยะทาง ๑.๓ ก.ม.) (ระหว่างทางผ่านอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล ซึ่งตั้งอยู่บริเวณกลาง ๔ แยกเมืองชัยภูมิ อาจจะแวะสักการะอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล แล้วเดินทางต่อ) ลงรถแล้วเดินชมปรางกูแหล่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญของจังหวัดชัยภูมิโดยรอบแล้ว จึงเดินทางเข้าไปสักการะพระพุทธรูปประจำปรางกู ซึ่งมีอายุเก่าแก่สร้างมาคู่กับองค์ปรางกู (อาจมีมีคฤหาสน์น้อยคอยนำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว) ③เดินทางต่อไปวัดศิลาอาสน์ (ภูพระ) บ้านนาไค้เขา ถนนชัยภูมิ-ภูเขียว ตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ(ระยะทาง ๑๗ ก.ม.) อันเป็นที่ตั้งของ พระเจ้าองค์ดื้อ บรมภูพระ อันเป็นพระพุทธรูปสลักบนเพิงหิน ซึ่งคาดว่าสร้างขึ้นในสมัยทวารวดี ให้สักการะ พระเจ้าองค์ดื้อ และพระพุทธรูปทั้ง ๗ องค์(ในบริเวณเดียวกัน) และเดินลงจากภูพระแล้วไปไหว้สักการะ รอยพระพุทธรบาท ที่ปรากฏอยู่บนแผ่นหินห่างจากภูพระประมาณ ๑๐๐ เมตรต่อจากนั้น จึงเดินมาหาซื้อผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น(มีมาขายในบางโอกาส)ที่ชาวบ้านนำมาขายในบริเวณวัด
บาย	④เดินทางต่อไปยังอำเภอกอนสวรรค์ (ระยะทาง ๓๑ ก.ม.) แล้วรับประทานอาหารกลางวัน ในร้านอาหารในตลาดอำเภอกอนสวรรค์ ภายหลังจากนั้นจึงเดินทางต่อไปอีกระยะทาง ๔.๓ ก.ม. เมื่อถึงวัดคอนสวรรค์แล้ว เดินทางไปไหว้สักการะหลวงพ่อใหญ่ทวารวดี ที่ตั้งอยู่ในวิหารเล็ก จากนั้นจึงมาชมและเรียนรู้ทางศาสนา ในพิพิธภัณฑ์ใบเสมา จากนั้นจึงเดินมาไหว้สักการะ หลวงพ่opakแดง พระพุทธรูปโบราณประดิษฐานอยู่ภายในสิมโบราณ ในบริเวณใกล้เคียง ⑤เดินทางกลับ หรือ เดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวอื่นต่อไป

แผนที่

ภาพประกอบที่ ๔.๙๗ แผนที่ท่องเที่ยวเส้นทางที่ ๑ “ไหว้พระสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และชมแหล่งประวัติศาสตร์”

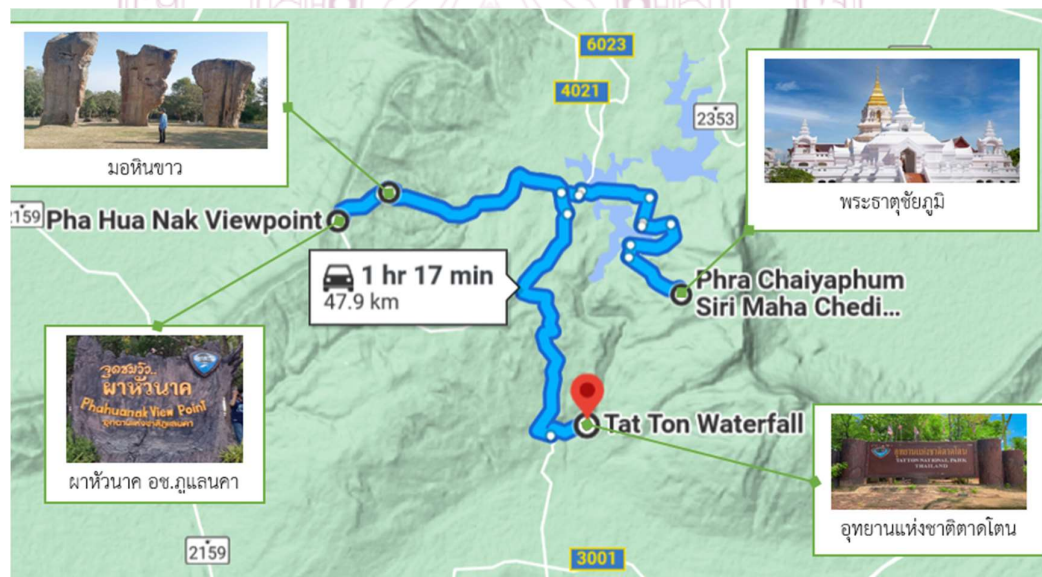
เส้นทางที่ ๒ เส้นทางท่องเที่ยวชื่นชมธรรมชาติบนเทือกเขาภูแลนคา โดยเริ่มจาก ๑) น้ำตกตาดโตน อุทยานแห่งชาติตาดโตน ๒) มอหินขาว ๓) ผาห้วยน้ำค้อ อุทยานแห่งชาติภูแลนคา และ ๔) พระธาตุชัยภูมิ โดยใช้ระยะเวลาท่องเที่ยว ๑ วัน

ตารางที่ ๔.๒๙ แสดงเส้นทางท่องเที่ยวชื่นชมธรรมชาติบนเทือกเขาภูแลนคา

เส้นทางที่ ๒ เส้นทางท่องเที่ยวชื่นชมธรรมชาติบนเทือกเขาภูแลนคา (๑ วัน)	
เวลา	กิจกรรม
เช้า	① เดินทางไป น้ำตกตาดโตน อุทยานแห่งชาติตาดโตน (มีค่าผ่านประตู) เที่ยวชมธรรมชาติอันร่มรื่นบริเวณน้ำตก เล่นน้ำนั่งพักผ่อน ดื่มน้ำกับธรรมชาติ และหาซื้อและรับประทานอาหารภายในพื้นที่น้ำตกตาดโตน
บ่าย	② ภายหลังรับประทานอาหารเช้าเรียบร้อยแล้วเดินทางต่อไปยังมอหินขาว ที่มีชื่อเสียง “สโตนเฮนจ์เมืองไทย” (ระยะทาง ๒๓ ก.ม.) (ระหว่างทางผ่านศาลปู่ดั่ง-ย่าตี อาจจะแวะสักการะก็ได้) ลงรถแล้วเดินชมมอหินขาว และกลุ่มหินแปลกตาประเภทต่างๆบริเวณใกล้เคียง ซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติบนยอดเขาภูแลนคา (เดินชม-ถ่ายรูป)

	③เดินทางต่อไปอีกประมาณ ๒.๕ ก.ม. ไปยังจุดชมวิวผาห้วยนาค เขตอุทยานแห่งชาติภูแลนคา (มีค่าผ่านประตู) เดินชม และถ่ายภาพวิวทิวทัศน์บริเวณผาห้วยนาคซึ่งมีลักษณะเป็นหน้าผาสูงชัน สามารถมองเห็นพื้นที่ด้านล่างจากบริเวณหน้าผาได้อย่างชัดเจน ④เดินทางลงจากผาห้วยนาคต่อไปยังพระธาตุชัยภูมิ (ระยะทาง ๒๓ ก.ม.) ซึ่งตั้งอยู่บริเวณเทือกเขาภูแลนคาเช่นเดียวกัน ที่ตำบลเก่าयाดี อำเภอกำแพงศรี จังหวัดชัยภูมิ เมื่อถึงพระธาตุชัยภูมิแล้ว เดินทางไปไหว้สักการะพระพุทธรูปต่างๆ และพระธาตุที่ประดิษฐานอยู่บริเวณเจดีย์ และเดิมชมธรรมชาติโดยรอบเจดีย์ซึ่งสามารถมองเห็นอาณาบริเวณเทือกเขาภูแลนคาโดยรอบได้ จากนั้นจึงเดินลงบรรไดมาไหว้สักการะ รูปหล่อเจ้าพ่อพญาแลจำลองขนาดใหญ่ แล้วเดินไปไหว้สักการะพระพุทธรูปชาวขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ไม่ไกลนัก นอกจากนี้ ที่พระธาตุชัยภูมิ ยังมีร้านกาแฟสดเปิดบริการสำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไปอีกด้วย ⑤เดินทางกลับ หรือ เดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวอื่นต่อไป
--	---

แผนที่

ภาพประกอบที่ ๔.๘๘ แผนที่ท่องเที่ยวเส้นทางที่ ๒ “ชื่นชมธรรมชาติบนเทือกเขาภูแลนคา”

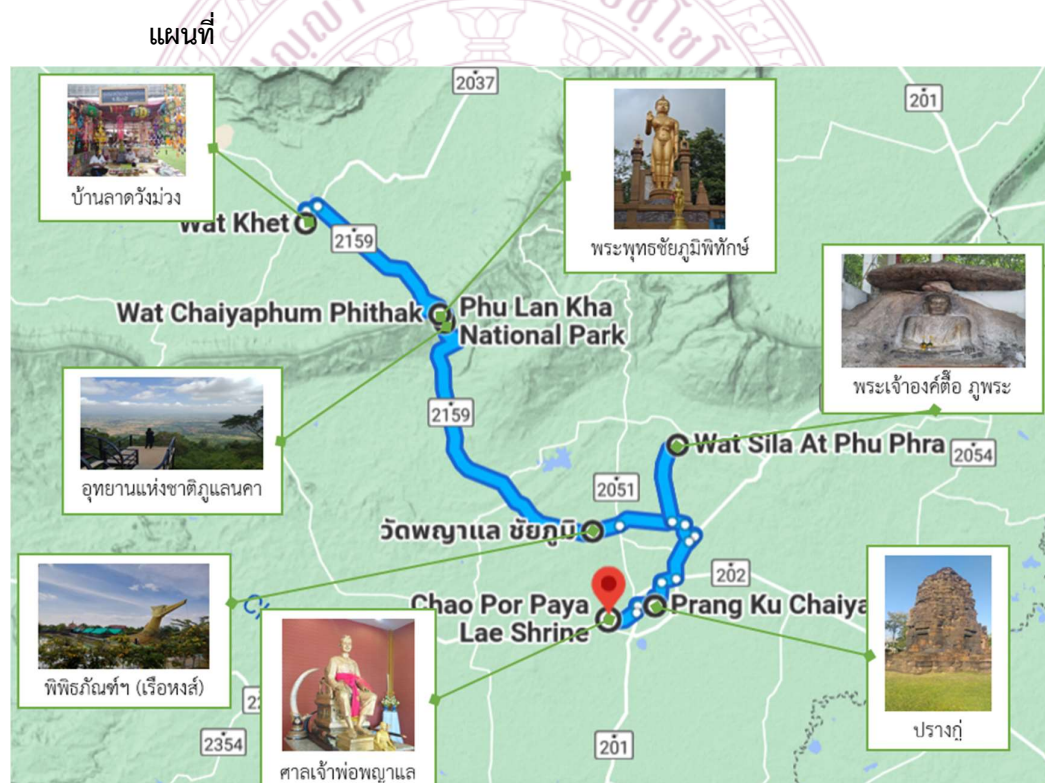
เส้นทางที่ ๓ เส้นทางท่องเที่ยว “เที่ยวชม เทียวไหว้ และเที่ยวซั๊อป” โดยเริ่มจาก ๑) ศาลเจ้าพ่อพญาแล ๒) ปรางค์ ๓) พระเจ้าองค์ต้อ (ภู่พระ) วัดศิลาอาสน์ ๔) พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) บ้านโนนเหลียม ๕) อุทยานแห่งชาติภูแลนคา ๖) วัดชัยภูมิพิทักษ์

(ผาเกิ้ง) และ ๗) ชุมชนบ้านลาดวังม่วง (ชุมชนวัฒนธรรมดีเด่น) อำเภอหนองบัวแดง โดยใช้ระยะเวลาท่องเที่ยว ๑ วัน

ตารางที่ ๔.๓๐ แสดงเส้นทางเที่ยวชม เที่ยวไหว้ และเที่ยวช้อปปิ้ง

เส้นทางที่ ๓ เส้นทางท่องเที่ยว “เที่ยวชม เที่ยวไหว้ และเที่ยวช้อปปิ้ง” (๑ วัน)	
เวลา	กิจกรรม
เช้า	①เดินทางไ้กราบไหว้สักการะ เจ้าพ่อพญาแล เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรก ที่ศาลเจ้าพ่อพญาแล ทำบุญให้อาหารปลาที่บึงหนองปลาเฒ่า เรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเจ้าพ่อพญาแลและการสร้างศาลเจ้าพ่อ เที่ยวชมธรรมชาติอันร่มรื่นโดยรอบบริเวณศาล และหาซื้อและรับประทานอาหารเช้าในพื้นที่บริเวณใกล้เคียง ②เดินทางมุ่งต่อไปยังปราสาท ซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน (ระยะทาง ๑.๓ ก.ม.) (ระหว่างทางผ่านอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล ซึ่งตั้งอยู่บริเวณกลาง ๔ แยกเมืองชัยภูมิ อาจจะแวะสักการะอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล แล้วเดินทางต่อ) ลงรถแล้วเดินชมปราสาทแหล่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญของจังหวัดชัยภูมิโดยรอบแล้ว จึงเดินทางเข้าไปสักการะพระพุทธรูปประจำปราสาท ซึ่งมีอายุเก่าแก่สร้างมาคู่กับองค์ปราสาท (อาจมีมัคคุเทศก์น้อยคอยนำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว) ③เดินทางต่อไปวัดศิลาอาสน์ (ภูพระ) บ้านนาไก่เขา ถนนชัยภูมิ-ภูเขียว ตำบลนาเลียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ(ระยะทาง ๑๗ ก.ม.) อันเป็นที่ตั้งของ พระเจ้าองค์ตื้อ บรมภูพระ อันเป็นพระพุทธรูปสลักบนเพิงหิน ซึ่งคาดว่าสร้างขึ้นในสมัยทวารวดี ไหว้สักการะ พระเจ้าองค์ตื้อ และพระพุทธรูปทั้ง ๗ องค์(ในบริเวณเดียวกัน) และเดินลงจากภูพระแล้วไปไหว้สักการะ รอยพระพุทธรูป ที่ปรากฏอยู่บนแผ่นหินห่างจากภูพระประมาณ ๑๐๐ เมตร ต่อจากนั้น จึงเดินมาหาซื้อผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น(มีมาขายในบางโอกาส)ที่ชาวบ้านนำมาขายในบริเวณวัด ④ เดินทางต่อไปเป็นระยะทาง ๑๓ ก.ม.ไปทางถนนเส้นชัยภูมิ-หนองบัวแดง ไปยังวัดพญาแล ซึ่งเป็นที่ตั้งพิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) เข้าชมพิพิธภัณฑสถานในศาลาทรงไทยเฉลิมพระเกียรติฯ แล้วออกมาชมพิพิธภัณฑ (เรือหงส์) เมื่อถึงเวลาพอสมควรแล้ว จึงเดินทางไปเพื่อรับประทานอาหารกลางวัน (บริเวณสี่แยกช่อระกา)
บ่าย	⑤ ภายหลังรับประทานอาหารเรียบร้อยแล้วเดินทางต่อไปยังอุทยานแห่งชาติ

	ภูแลนคา (ระยะทาง ๒๕ ก.ม.) (มีค่าผ่านประตู) เดินชมและถ่ายภาพวิวทิวทัศน์บริเวณยอดเขาซึ่งมีลักษณะเป็นหน้าผาสูงชัน สามารถมองเห็นพื้นที่ด้านล่างจากบริเวณหน้าผาได้อย่างชัดเจน (เดินชม-ถ่ายรูป) ⑥ เดินทางต่อไปเป็นระยะทางเพียง ๑.๕ ก.ม.ไปยังวัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเกิ้ง) เข้าไหว้สักการะพระพุทธรชัยภูมิพิทักษ์ บริเวณผาเกิ้ง และชมวิวทิวทัศน์บริเวณผาเกิ้ง แล้วเดินมาไหว้สักการะเจดีย์พระบรมธาตุผาเกิ้งในบริเวณใกล้ ⑦ เดินทางต่อไประยะทาง ๑๘ ก.ม.ยังบ้านลาดวังม่วง หมู่บ้านวัฒนธรรมดีเด่น ตั้งอยู่ใกล้วัดเขต อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เพื่อเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน ⑧ เดินทางกลับ หรือ เดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวอื่นต่อไป
--	--

ภาพประกอบที่ ๔.๙๙ แผนที่ท่องเที่ยวเส้นทางที่ ๓ “เที่ยวชม เทียวไหว้ และเที่ยวช็อป”

เส้นทางที่ ๔ เส้นทางเที่ยวชม “อุทยานชาติและอุทยานธรรม” โดยเริ่มจาก ๑) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ๒) อุทยานแห่งชาติไทรทอง ๓) ชุมชนบ้านลาดวังม่วง (ชุมชนวัฒนธรรมดีเด่น) อำเภอหนองบัวแดง(พักค้าง) ๔) อุทยานแห่งชาติภูแลนคา ๕) น้ำตกตาดโตน อุทยานแห่งชาติตาดโตน ๖) มอหินขาว ๗) ผาห้วยนาค เขตอุทยานแห่งชาติภูแลนคา และ ๘) พระธาตุชัยภูมิ โดยใช้ระยะเวลาท่องเที่ยว ๒ วัน ๑ คืน

ตารางที่ ๔.๓๑ แสดงเส้นทางเที่ยวชมอุทยานชาติและอุทยานธรรม

เส้นทางที่ ๔ เส้นทางท่องเที่ยว “อุทยานชาติและอุทยานธรรม” (๒ วัน ๑ คืน)	
เวลา	กิจกรรม
วันแรก เช้า	① เริ่มต้นเดินทางจาก อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ (ติดต่อกับ อ.ลำสนธิ จ.ลพบุรี) ระยะทาง ๓๒ ก.ม. เข้าชมอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เพื่อชมลานหินงามเขาพนมโดม ผาสุดแผ่นดิน มีจุดชมวิวบนหน้าผาดูทะเลหมอก ท้องดอกระเจียว กระเจียวจะออกดอกงามสะพรั่ง (เดือนมิถุนายน-กรกฎาคม-สิงหาคม) และ น้ำตกเทพพนา (ถ่ายรูป-เดิมชม) และรับประทานอาหารกลางวันในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม
บ่าย	② เดินทางต่อไปยังอุทยานแห่งชาติไทรทอง ซึ่งอยู่ห่างประมาณ 51 ก.ม. เข้าชมอุทยาน (มีค่าผ่านทาง) เพื่อชมน้ำตกไทรทอง, ผาหำหด, ผาพ่อเมือง, ท่งบัวสวรรค์ (เดือนมิถุนายน-กรกฎาคม-สิงหาคม) และจุดชมทิวทัศน์เขาพังเหย (ถ่ายรูป-เดิมชม) ③ เดินทางต่อไประยะทาง ๖๙ ก.ม.ยังบ้านลาดวังม่วง หมู่บ้านวัฒนธรรมดีเด่น ตั้งอยู่ใกล้วัดเขต อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เพื่อเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน และพักที่โฮมสเตย์บ้านลาดวังม่วง(หรือที่พักอื่นตามที่ต้องการ)
วันที่สอง เช้า	④ เดินทางออกจากที่พักไปยัง อุทยานแห่งชาติภูแลนคา (ระยะทาง ๒๐ ก.ม.) (มีค่าผ่านประตู) เดินชมและถ่ายภาพวิวทิวทัศน์บริเวณยอดเขาซึ่งมีลักษณะเป็นหน้าผาสูงชัน สามารถมองเห็นพื้นที่ด้านล่างจากบริเวณหน้าผาได้อย่างชัดเจน (เดินชม-ถ่ายรูป) ⑤ เดินทางไป น้ำตกตาดโตน อุทยานแห่งชาติตาดโตน (ระยะทาง ๓๒ ก.ม.) (มีค่าผ่านประตู) เที่ยวชมธรรมชาติอันร่มรื่นบริเวณน้ำตก เล่นน้ำนั่งพักผ่อน ตื่นตากับธรรมชาติ และหาซื้อและรับประทานอาหารภายในพื้นที่น้ำตกตาดโตน
บ่าย	⑥ ภายหลังรับประทานอาหารเรียบร้อยแล้วเดินทางต่อไปยัง มอหินขาว ที่มี

Map of Chaiyaphum province showing a travel route connecting various national parks and landmarks:

- Sai Thong National Park**
- Pa Hin Ngam National Park**
- Phu Lan Kha National Park**
- Phra Chai Siri Maha**
- Landmarks and Attractions:**
 - Khao Kho (อุทยานแห่งชาติเขาค้อ)
 - Phahung View Point (ผาห้วยน้ำค้อ)
 - Ban Lad Wang (บ้านลาดวังม่วง)
 - Phu Hin Ngam (ภูหินงำ)
 - Phu Lan Kha (ภูแล่นคา)
 - Phra Chai Siri Maha (พระธาตุชัยภูมิ)

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๐ แผนที่ท่องเที่ยวเส้นทางที่ ๔ “อุทยานชาติและอุทยานธรรม”

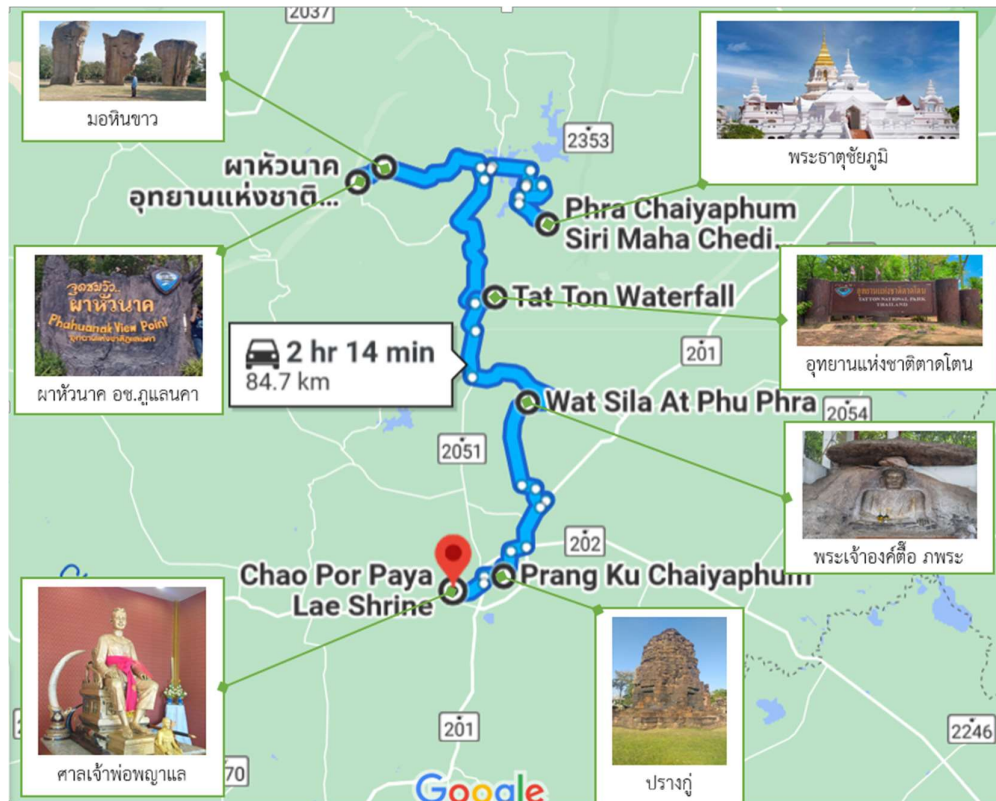
เส้นทางที่ ๕ เส้นทางท่องเที่ยวจากทิศใต้สู่ทิศเหนือ โดยเริ่มจาก ๑) ศาลเจ้าพ่อพญาแล ๒) ปรากฏ ๓) พระเจ้าองค์ตื้อ(กษัตริย์) วัดศิลาอาสน์ ๔) น้ำตกตาดโตน อุทยานแห่งชาติตาดโตน (พักค้าง) ๕) มอหินขาว ๖) ผาห้วยน้ำค อุทยานแห่งชาติภูแลนคา และ ๗) พระธาตุชัยภูมิ โดยใช้ระยะเวลาท่องเที่ยว ๒ วัน ๑ คืน

ตารางที่ ๔.๓๒ แสดงเส้นทางเที่ยวจากทิศใต้สู่ทิศเหนือ

เส้นทางที่ ๕ เส้นทางท่องเที่ยว “จากทิศใต้สู่ทิศเหนือ” (๒ วัน ๑ คืน)	
เวลา	กิจกรรม
วันแรก เช้า	①เดินทางไปกราบไหว้สักการะ เจ้าพ่อพญาแล เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรก ที่ศาลเจ้าพ่อพญาแล ทำบุญให้อาหารปลาที่บึงหนองปลาเฒ่า เรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเจ้าพ่อพญาแลและการสร้างศาลเจ้าพ่อ เทียวชมธรรมชาติอันร่มรื่นโดยรอบบริเวณศาล และหาซื้อและรับประทานอาหารเช้าในพื้นที่บริเวณใกล้เคียง ②เดินทางมุ่งต่อไปยังปรากฏ ซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน (ระยะทาง ๑.๓ ก.ม.) (ระหว่างทางผ่านอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล ซึ่งตั้งอยู่บริเวณกลาง ๔ แยกเมืองชัยภูมิ อาจจะแวะสักการะอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล แล้วเดินทางต่อ) ลงรถแล้วเดินชมปรากฏแหล่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญของจังหวัดชัยภูมิโดยรอบแล้ว จึงเดินทางเข้าไปสักการะพระพุทธรูปประจำปรากฏ ซึ่งมีอายุเก่าแก่สร้างมาคู่กับองค์ปรากฏ (อาจมีมัคคุเทศก์น้อยคอยนำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว) ③เดินทางต่อไปวัดศิลาอาสน์ (กษัตริย์) บ้านนาไค้เขา ถนนชัยภูมิ-ภูเขียว ตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ(ระยะทาง ๑๗ ก.ม.) อันเป็นที่ตั้งของ พระเจ้าองค์ตื้อ บรมกษัตริย์ อันเป็นพระพุทธรูปสลักบนเพิงหิน ซึ่งคาดว่าสร้างขึ้นในสมัยทวารวดี ไหว้สักการะ พระเจ้าองค์ตื้อ และพระพุทธรูปทั้ง ๗ องค์(ในบริเวณเดียวกัน) และเดินลงจากภูพระแล้วไปไหว้สักการะ รอยพระพุทธรูปบาท ที่ปรากฏอยู่บนแผ่นหินห่างจากภูพระประมาณ ๑๐๐ เมตร ต่อจากนั้น จึงเดินมาหาซื้อผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น(มีมาขายในบางโอกาส)ที่ชาวบ้านนำมาขายในบริเวณวัด
บ่าย	④เดินทางไป น้ำตกตาดโตน อุทยานแห่งชาติตาดโตน (มีค่าผ่านประตู) เทียวชมธรรมชาติอันร่มรื่นบริเวณน้ำตก เล่นน้ำนึ่งผักผ่อน ดื่มน้ำกับธรรมชาติ และหาซื้อและรับประทานอาหารภายในพื้นที่น้ำตกตาดโตน (พักค้างภายในอุทยานหรือรีสอร์ทใกล้เคียง)

วันที่สอง เช้า	⑤ ภายหลังรับประทานอาหารเช้าเรียบร้อยแล้วเดินทางยัง มอหินขาว ที่มีชื่อเสียง “สโตนเฮนจ์เมืองไทย” (ระยะทาง ๒๓ ก.ม.) (ระหว่างทางผ่านศาลปู่ด้าง-ย่าติ อาจจะมีแว่สักการะก็ได้) ลงรถแล้วเดินชมมอหินขาว และกลุ่มหินแปลกตาประหลาดต่างๆบริเวณใกล้เคียง ซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติบนยอดเขาภูแลนคา (เดินชม-ถ่ายรูป) ⑥ เดินทางต่อไปอีกประมาณ ๒.๕ ก.ม. ไปยังจุดชมวิวดาห้วยนาค เขตอุทยานแห่งชาติภูแลนคา (มีค่าผ่านประตู) เดินชม และถ่ายภาพวิวทิวทัศน์บริเวณผาห้วยนาคซึ่งมีลักษณะเป็นหน้าผาสีสูงชัน สามารถมองเห็นพื้นที่ด้านล่างจากบริเวณหน้าผาได้อย่างชัดเจน
บ่าย	⑦ เดินทางลงจากผาห้วยนาคต่อไปยังพระธาตุชัยภูมิ (ระยะทาง ๒๓ ก.ม.) ซึ่งตั้งอยู่บริเวณเทือกเขาภูแลนคาเช่นเดียวกัน ที่ตำบลเก่าย่าติ อำเภอกำแพงศรี จังหวัดชัยภูมิ เมื่อถึงพระธาตุชัยภูมิแล้ว เดินทางไปไหว้สักการะพระพุทธรูปต่างๆ และพระธาตุที่ประดิษฐานอยู่บริเวณเจดีย์ และเดินชมธรรมชาติโดยรอบเจดีย์ซึ่งสามารถมองเห็นอาณาบริเวณเทือกเขาภูแลนคาโดยรอบได้ จากนั้นจึงเดินลงบรรไดมาไหว้สักการะ รูปหล่อเจ้าพ่อพญาแลจำลองขนาดใหญ่ แล้วเดินไปไหว้สักการะพระพุทธรูปขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ไม่ไกลนัก นอกจากนี้ ที่พระธาตุชัยภูมิ ยังมีร้านกาแฟสดเปิดบริการสำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไปอีกด้วย ⑨ เดินทางกลับ หรือ เดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวอื่นต่อไป

แผนที่

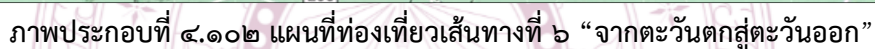
ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๑ แผนที่ท่องเที่ยวเส้นทางที่ ๕ “จากทิศใต้สู่ทิศเหนือ”

เส้นทางที่ ๒ เส้นทางท่องเที่ยวจากตะวันตกสู่ตะวันออก โดยเริ่มจาก ๑) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ๒) อุทยานแห่งชาติไทรทอง ๓) ชุมชนบ้านลาดวังม่วง (ชุมชนวัฒนธรรมดีเด่น) อำเภอหนองบัวแดง(พักค้าง) ๔) วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเกิ้ง) ๕) อุทยานแห่งชาติภูแลนคา ๖) พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) บ้านโนนเหลียม ๗) พระเจ้าองค์ตื้อ (ภูพระ) วัดศิลาอาสน์ ๘) หลวงพ่อใหญ่ทวารวดีและพิพิธภัณฑ์ใบเสมา วัดคอนสวรรค์ โดยใช้ระยะเวลาท่องเที่ยว ๒ วัน ๑ คืน

ตารางที่ ๔.๓๓ แสดงเส้นทางเที่ยวจากตะวันตกสู่ตะวันออก

เส้นทางที่ ๒ เส้นทางท่องเที่ยว “ตะวันตกสู่ตะวันออก” (๒ วัน ๑ คืน)	
เวลา	กิจกรรม
วันแรก เช้า	① เริ่มต้นเดินทางจาก อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ (ติดต่อกับ อ.ลำสนธิ จ.ลพบุรี) ระยะทาง ๓๒ ก.ม. เข้าชมอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เพื่อชมลานหินงามเขาพนมโดม ผาสุดแผ่นดิน มีจุดชมวิวบนหน้าผาดูทะเลหมอก ท้องดอกระเจียว กระเจียวจะออกดอกงามสะพรั่ง (เดือนมิถุนายน-กรกฎาคม-สิงหาคม) และน้ำตกเทพพนา (ถ่ายรูป-เดิมชม) และรับประทานอาหารกลางวันในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม
บ่าย	② เดินทางต่อไปยังอุทยานแห่งชาติไทรทอง ซึ่งอยู่ห่างประมาณ 51 ก.ม. เข้าชมอุทยาน (มีค่าผ่านทาง) เพื่อชมน้ำตกไทรทอง, ผาทำหัด, ผาพ่อเมือง, ท่งบัวสวรรค์ (เดือนมิถุนายน-กรกฎาคม-สิงหาคม) และจุดชมทิวทัศน์เขาพังเหย (ถ่ายรูป-เดิมชม) ③ เดินทางต่อไประยะทาง ๖๙ ก.ม.ยังบ้านลาดวังม่วง หมู่บ้านวัฒนธรรมดีเด่น ตั้งอยู่ใกล้วัดเขต อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เพื่อเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน และพักที่โฮมสเตย์บ้านลาดวังม่วง(หรือที่พักอื่นตามที่ต้องการ)
วันที่สอง เช้า	④ เดินทางจากที่พักเป็นระยะทางเพียง ๑๘ ก.ม.ไปยังวัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเกิ้ง) เข้าไหว้สักการะพระพุทธชัยภูมิพิทักษ์ บริเวณผาเกิ้ง และชมวิวทิวทัศน์บริเวณผาเกิ้ง แล้วเดินมาไหว้สักการะเจดีย์พระบรมธาตุผาเกิ้งในบริเวณใกล้ ⑤ เดินทางต่อไปยังอุทยานแห่งชาติภูแลนคา (ระยะทาง ๑.๕ ก.ม.) (มีค่าผ่านประตู) เดินชมและถ่ายภาพวิวทิวทัศน์บริเวณยอดเขาซึ่งมีลักษณะเป็นหน้าผาสูงชัน สามารถมองเห็นพื้นที่ด้านล่างจากบริเวณหน้าผาได้อย่างชัดเจน (เดินชม-ถ่ายรูป)

	⑥เดินทางต่อไปยังวัดพญาแล ซึ่งเป็นที่ตั้งพิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ ชาติไทย (เรือหงส์) เข้าชมพิพิธภัณฑสถานในศาลาทรงไทยเฉลิมพระเกียรติฯ แล้ว ออกมาชมพิพิธภัณฑ (เรือหงส์) (รับประทานอาหารที่ร้านอาหารใกล้สี่แยกข้อ ระกา)
บาย	⑦เดินทางต่อไปวัดศิลาอาสน์ (ภูพระ) บ้านนาไค้เขา ถนนชัยภูมิ-ภูเขียว ตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ(ระยะทาง ๑๓ ก.ม.) อันเป็น ที่ตั้งของ พระเจ้าองค์ตื้อ บรมภูพระ อันเป็นพระพุทธรูปสลักบนเพิงหิน ซึ่งคาด ว่าสร้างขึ้นในสมัยทวารวดี ให้อัศจรรย์ พระเจ้าองค์ตื้อ และพระพุทธรูปทั้ง ๗ องค์(ในบริเวณเดียวกัน) และเดินลงจากภูพระแล้วไปให้อัศจรรย์ รอยพระ พุทธบาท ที่ปรากฏอยู่บนแผ่นหินห่างจากภูพระประมาณ ๑๐๐ เมตร ต่อจากนั้น จึงเดินมาหาซื้อผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น(มีมาขายในบางโอกาส)ที่ชาวบ้าน นำมาขายในบริเวณวัด ⑧เดินทางต่อไปยังวัดคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ (ระยะทาง ๓๕.๕ ก.ม.) ไปให้อัศจรรย์หลวงพ่อกว้างทวารวดี ที่ตั้งอยู่ในวิหารเล็ก จากนั้นจึงมาชม และเรียนรู้ทางศาสนา ในพิพิธภัณฑโบสถ์ มา จากนั้นจึงเดินมาให้อัศจรรย์ หลวงพ่อกว้างแดง พระพุทธรูปโบราณประดิษฐานอยู่ภายในสิมโบราณ ใน บริเวณใกล้เคียง ⑨เดินทางกลับ หรือ เดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวอื่นต่อไป

ดังนั้น จากการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ จึงสรุปได้ว่า เส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ มีจำนวน ๖ เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ ๑ “เส้นทางไหว้พระสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และชมแหล่งประวัติศาสตร์” เส้นทางที่ ๒ “เส้นทางชื่นชมธรรมชาติบนเทือกเขาภูแลนคา” เส้นทางที่ ๓ “เส้นทางเที่ยวชม เที่ยวไหว้ และเที่ยวช็อป” เส้นทางที่ ๔ “เส้นทางเที่ยวชมอุทยานแห่งชาติและอุทยานธรรม” เส้นทางที่ ๕ “เส้นทางท่องเที่ยวจากทิศใต้สู่ทิศเหนือ” และเส้นทางที่ ๖ “เส้นทางท่องเที่ยวจากตะวันตกสู่ตะวันออก”

๕) การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยจึงสรุปกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ทั้ง ๑๑ แห่ง มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๓๔ แสดงกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ	กิจกรรม
๑.ศาลเจ้าพ่อพระยาแล	-ปั่นจักรยานรอบบึงหน้าศาลเจ้าพ่อพญาแล -จัดรูปบูชา พ่อพรเจ้าพ่อพระยาแล จัดพิธีบวงสรวงดวงวิญญาณ และแห่บายศรีที่ยิ่งใหญ่ ถวายแด่เจ้าพ่อพญาแล ในงานบุญเดือนหกเป็นประจำทุกปี
๒.ปรางกู (อ.เมืองชัยภูมิ)	-การอบรมมัคคุเทศก์น้อย (สร้างคู่มือนำเที่ยว) แนะนำประวัติและนำเที่ยว ชมบริเวณโดยรอบๆ (มีโรงเรียนเด็กประถมอยู่ในพื้นที่ปรางกูอยู่แล้ว)
๓.ภูพระ (พระเจ้าองค์ตื้อ)	-ไหว้พระพุทธรูปขนาดใหญ่ศิลปะทวารวดี -กิจกรรมเดินเวียนเทียนระฆัง รอบภูพระ ซึ่งเป็นเนินเขา -กิจกรรมผูกตุงสาย เพื่อสักการะพระพุทธรูป
๔.ใบเสมาคอนสวรรค์	-ไหว้พระพุทธรูปหินขนาดใหญ่และสูงศิลปะทวารวดี -เดินชมใบเสมาหินยักษ์ ที่มีลวดลายสลักเล่าเรื่องราวพระพุทธรูปประวัติ
๕.น้ำตกตาดโตน	-การเล่นน้ำคลายร้อนดื่มด่ำกับธรรมชาติที่มีโชดหินมากมาย -เดินเที่ยวชมธรรมชาติป่าไม้ ต้นไม้หลากหลายนานาชนิด -การพักผ่อนกับธรรมชาติ ด้วยที่พัก อาหารและเครื่องดื่มสำหรับนักท่องเที่ยวตลอดทุกวัน
๖.พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์)	-สวดมนต์ ทุกวันอาทิตย์ -เที่ยวชมภาพจิตรกรรม ภาพวาดนรก-สวรรค์ ที่สวยงาม และรูปปั้นพระมหากษัตริย์ไทย ตลอดถึงวีรบุรุษผู้กล้าในอดีต เช่น ขาวบ้านบางระจัน ท้าวยาโม พระยาพิชัยดาบหัก เป็นต้น -เสริมสร้างภูมิปัญญาด้านจิต
๗.พระธาตุชัยภูมิ	-ไหว้พระธาตุ พระปางเปิดโลกขอพรได้สำเร็จตั้งใจปรารถนา

	-การเขียนชื่อในใบโพธิ์เงินโพธิ์ทองเพื่อเป็นที่ระลึกครั้งหนึ่งเคยมาบูชาพระธาตุชัยภูมิ เหมาะสำหรับปฏิบัติธรรมเนื่องจากมีความสงบ อากาศเย็น และร่มรื่น
๘.วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเกิ้ง) อ.หนองบัวแดง	-ปลูกต้นไม้ที่เกิดมาพร้อมผาเกิ้ง มีความศักดิ์สิทธิ์ และผู้คนให้ความยำเกรงสักการะยกมือไหว้ครวญเดินผ่าน เพราะเชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตย์อยู่ เพื่อขอพรให้ชีวิตมีแต่ความสุขความเจริญ
๙.อุทยานแห่งชาติภูแลนคา	-ชมหินที่มีรูปร่างแปลกหลากหลาย ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ของธรรมชาติ -เดินชมต้นไม้ใหญ่ที่ร่มรื่น
๑๐.อุทยานแห่งชาติไทรทอง	-การเล่นน้ำคลายร้อน -เดินเที่ยวชมธรรมชาติป่าไม้ ต้นไม้หลากหลายนานาชนิด
๑๑.อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	-เดินชมทุ่งดอกกระเจียว ที่ออกดอกงดงาม มีเป็นจำนวนมาก -สูดอากาศเย็นในทุ่งป่าหินงาม เข้าปอดให้เต็มที

จากตารางที่ ๔.๓๔ สรุปได้ว่า การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมินั้น ประกอบด้วย ๑) กิจกรรมไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๒) กิจกรรมสักการะผู้มีพระคุณ ๓) กิจกรรมชื่นชมแหล่งประวัติศาสตร์ ๔) กิจกรรมเที่ยว เล่น ชมธรรมชาติให้ดูดีมี และ ๕) กิจกรรมนอนสัมผัสกับบรรยากาศอย่างเบิกบาน

๔.๒.๓ การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

คณะผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยทำการสอบถามประชาชนที่มาท่องเที่ยวหรืออาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ และทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผลการวิจัยมีดังต่อไปนี้

๑) ความคิดเห็นของประชาชนต่อการสร้างเครือข่ายพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการสร้างเครือข่ายพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผล ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๓๕ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความคิดเห็นของประชาชนต่อการสร้างเครือข่ายพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยรวม

(n=๔๐๐)

การสร้างเครือข่ายพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ด้านการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว	๓.๙๑	๐.๖๔	มาก
๒. ด้านการสร้างเครือข่ายเส้นทางท่องเที่ยว	๓.๗๙	๐.๕๘	มาก
๓. ด้านการจัดการ การให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก	๔.๑๙	๐.๗๑	มาก
รวม	๓.๙๖	๐.๖๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๕ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการสร้างเครือข่ายพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๙๖) เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า มีผลอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดการ การให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก ด้านการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว และด้านการสร้างเครือข่ายเส้นทางท่องเที่ยว ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓๖ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความคิดเห็น
ของประชาชนต่อการสร้างเครือข่ายพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยว
ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการส่งเสริมกิจกรรมการ
ท่องเที่ยว

(n=๔๐๐)

ด้านการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว	๓.๕๐	๐.๕๒	มาก
๒. กิจกรรมการท่องเที่ยวมีความเหมาะสม	๓.๗๑	๐.๕๕	มาก
๓. กิจกรรมการท่องเที่ยวควรได้รับการพัฒนา	๓.๖๖	๐.๕๔	มาก
๔. การท่องเที่ยวควรเน้นกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม	๔.๒๑	๐.๗๗	มากที่สุด
๕. กิจกรรมการท่องเที่ยวธรรมชาติมีความน่าสนใจ	๔.๔๒	๐.๗๘	มากที่สุด
๖. กิจกรรมมีการจัดป้ายบอกเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวอย่างชัดเจน	๔.๐๐	๐.๗๑	มาก
๗. กิจกรรมมีความหลากหลายและน่าสนใจ	๓.๘๘	๐.๕๙	มาก
รวม	๓.๙๑	๐.๖๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๖ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการสร้างเครือข่ายพัฒนาเส้นทาง
และกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการส่งเสริมกิจกรรมการ
ท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๑$) เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า มีผลอยู่ในระดับมากที่สุด
จำนวน ๒ ข้อ และระดับมาก จำนวน ๕ ข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ประชาชนมีความ
คิดเห็นว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวธรรมชาติมีความน่าสนใจ ควรเน้นกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม มีการ
จัดป้ายบอกเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวอย่างชัดเจน มีความหลากหลายและน่าสนใจ กิจกรรมการ
ท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสม ควรได้รับการพัฒนา และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว
ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓๗ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความคิดเห็น
ของประชาชนต่อการสร้างเครือข่ายพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยว
ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการสร้างเครือข่ายเส้นทาง
การท่องเที่ยว

(n=๔๐๐)

ด้านการสร้างเครือข่ายเส้นทางท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑ มีการประสานงาน	๓.๘๙	๐.๕๙	มาก
๒ มีการโฆษณา ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว	๔.๑๐	๐.๖๘	มาก
๓ มีการประชุมหารือในเชิงลักษณะของเครือข่าย	๓.๖๖	๐.๕๔	มาก
๔ เครือข่ายมีส่วนในการพัฒนาการท่องเที่ยว	๓.๕๐	๐.๕๒	มาก
รวม	๓.๗๙	๐.๕๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๗ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการสร้างเครือข่ายพัฒนาเส้นทาง
และกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการสร้างเครือข่าย
เส้นทางท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๙$) เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า มีผลอยู่ในระดับ
มากทุกข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ประชาชนมีความคิดเห็นว่า มีการโฆษณา
ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว มีการประสานงาน มีการประชุม หารือหรือในลักษณะของเครือข่าย
และมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓๘ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความคิดเห็น
ของประชาชนต่อการสร้างเครือข่ายพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยว
ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการจัดการ การให้ความรู้
และการสร้างจิตสำนึก

(n=๔๐๐)

ด้านการจัดการ การให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. มีการกำหนดพื้นที่เพื่อเป็นศูนย์บริการอย่างชัดเจนและมีเจ้าหน้าที่ประจำ	๔.๔๑	๐.๗๘	มากที่สุด
๒. มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องเส้นทางท่องเที่ยวให้บริการด้านความรู้แก่นักท่องเที่ยว และชุมชนโดยรอบ	๔.๔๔	๐.๗๙	มากที่สุด
๓. มีการจัดเส้นทางศึกษาสถานที่ท่องเที่ยวและป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว	๔.๐๒	๐.๗๒	มาก
๔. มีการจัดอบรมเจ้าหน้าที่ ผู้ประกอบการ และชุมชนเกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวและการอนุรักษ์เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม	๔.๑๐	๐.๖๘	มาก
๕. มีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ และภาษาที่ใช้ในสื่อมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ	๓.๙๖	๐.๕๗	มาก
รวม	๔.๑๙	๐.๗๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๘ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการสร้างเครือข่ายพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ด้านการจัดการ การให้ความรู้ และการสร้างจิตสำนึก อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๙$) เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า มีผลอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน ๒ ข้อ และระดับมาก จำนวน ๓ ข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ประชาชนมีความคิดเห็นว่ามีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องเส้นทางท่องเที่ยวให้บริการด้านความรู้แก่นักท่องเที่ยว และชุมชนโดยรอบ, มีการกำหนดพื้นที่เพื่อเป็นศูนย์บริการอย่างชัดเจนและมีเจ้าหน้าที่ประจำ, มีการจัดอบรมเจ้าหน้าที่ ผู้ประกอบการ และชุมชนเกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวและการอนุรักษ์เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม, มีการจัดเส้นทางศึกษาสถานที่ท่องเที่ยวและป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว และมีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลแก่

นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ และภาษาที่ใช้ในสื่อมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษตามลำดับ

สรุปผลการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ดังนี้

๑) การส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวธรรมชาติมีความน่าสนใจเป็นลำดับต้น ๆ แต่ควรมีการพัฒนาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว

๒) การสร้างเครือข่ายเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ส่วนใหญ่หน่วยงานมีการโฆษณา ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว แต่ควรได้รับการปรับปรุงและพัฒนาในด้านเครือข่ายมีส่วนในการพัฒนาการท่องเที่ยว

๓) ด้านการจัดการ การให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก ส่วนใหญ่มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องเส้นทางท่องเที่ยวให้บริการด้านความรู้แก่นักท่องเที่ยว และชุมชนโดยรอบ แต่ควรมีการปรับปรุง และพัฒนาในการจัดเส้นทางศึกษาสถานที่ท่องเที่ยว และป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางเพื่อให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว และมีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ และภาษาที่ใช้ในสื่อมีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ และภาษาอื่น

๒) ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

คณะผู้วิจัยได้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๑๐ คน เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งผลการสัมภาษณ์โดยสรุปมีดังต่อไปนี้

องค์กรหน่วยงานที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดชัยภูมิ กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอเชื่อมต่อกับอำเภอใกล้เคียงกัน โดยอาศัยเส้นทางที่ตรงไม่อ้อมมากเกินไป จัดเป็นพื้นที่เส้นทางใหม่ ซึ่งยังคงเส้นทางท่องเที่ยวเดิมเอาไว้ก่อน เพราะเส้นทางใหม่อาจจะยังไม่ชินกับนักท่องเที่ยวอาจจะสร้างความสับสนกับนักท่องเที่ยวและผู้ไม่ชินทางได้ ทั้งนี้ได้กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลในแต่ละตำบลสำรวจพื้นที่การท่องเที่ยวของตนเอง และนำมาเชื่อมโยงระหว่างกันมากขึ้น โดยอาศัยไลน์เป็นแอปพลิเคชันในการติดต่อสื่อสารและกำหนดแนวทางการสร้างความร่วมมือกัน

การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว ได้มีระบบการวางแผนไว้ว่าทุกส่วนงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีตัวแทน และผู้นำองค์กรมาร่วมว่าจะป็นองค์กรภาครัฐ วัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน ตลอดจน ผู้

มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมาดำเนินการร่วมกัน เพื่อให้การขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ย่อนั้นประสบความสำเร็จและเป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวให้มากที่สุด เพราะที่ผ่านมาพบปัญหา คือ ชาวบ้านต้องขนสินค้าไปจำหน่ายและต้องจ่ายค่าเช่าในราคาแพง ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ส่งผลทำให้ผู้ประกอบการทยอยปิดตัวไป และย้ายไปขายที่อื่น ส่งผลทำให้ไม่เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวมากนัก เพราะสินค้ามีความไม่หลากหลาย ดังนั้น จึงได้ร่วมมือกันว่าจะต้องกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวใหม่ในพื้นที่ระหว่างชุมชน ตำบล อำเภอ และจังหวัดที่มีเส้นทางเกิดขึ้นใหม่ และเส้นทางนั้นไม่ได้ถูกนำมาใช้ประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยว และเชื่อว่าถ้ามีการกำหนดเส้นทางใหม่ก็จะสามารถสร้างรายได้ให้กับผู้ประกอบการเป็นการสร้างงาน สร้างอาชีพใกล้บ้านชุมชนก็จะเกิดความยั่งยืน

แผนที่เส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงเครือข่าย ทำให้เล็งเห็นถึงลักษณะของพื้นที่การท่องเที่ยวชัดเจนและทำให้ลดระยะเวลาในการเดินทาง เพราะการเกิดเส้นทางใหม่ก็จะเป็นการกระตุ้นนักท่องเที่ยวที่เคยมาเที่ยวเมืองชัยภูมิมีความตื่นตา ตื่นใจ อยากมาเที่ยวชมในเส้นทางใหม่ๆ เพราะเส้นทางที่เกิดขึ้นใหม่เน้นเส้นทางสายธรรมชาติเป็นหลัก โดยอาศัยจุดเด่นของแต่ละหมู่บ้าน ตำบลและชุมชนนั้นๆ ได้มีการนำเอาของมาขายเป็นจุดขายอย่างมีสัดส่วนและภายใต้การดูแลร่วมกันระหว่างเครือข่าย แต่ผลประโยชน์ตกอยู่ที่ชุมชนมากที่สุดและการมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวใหม่นั้นเป็นไปได้อย่างราบรื่น รวดเร็วและเป็นการสร้างกำลังใจให้กันและกัน

บทบาทของสำนักงานการท่องเที่ยวชัยภูมิและสภาวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ ได้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการสนับสนุนข้อมูลสารสนเทศ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณี เช่น บุญกระดุม เป็นต้น และกรมอุทยานแห่งชาติที่ ๔ แห่งได้เข้ามาร่วมกันในการประสานความร่วมมือในเส้นทางท่องเที่ยว ซึ่งในแต่ละสถานที่ก็มีความสำคัญที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และจุดเด่นของแต่ละพื้นที่ก็มาผสมผสาน และการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ของฝากที่เป็นเอกลักษณ์และร่วมกันช่วยประชาสัมพันธ์ไปยังนักท่องเที่ยวผ่านระบบโซเชียล โดยมีกลุ่มจิตอาสาพาเที่ยวเข้ามาสมทบทำให้การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเป็นไปได้อย่างราบรื่น แต่ยังคงขาดงบประมาณ และกิจกรรมโครงการที่จะต้องเพิ่มเติมบรรจุเป็นแผนพัฒนาระดับตำบลในแต่ละพื้นที่ต่อไป การสร้างเครือข่ายเพื่อแนะนำแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนอื่นให้นักท่องเที่ยวได้รู้จัก และมีศักยภาพทั้งด้านแหล่งท่องเที่ยว การให้บริการการท่องเที่ยว บุคลากร การบริหารจัดการ การท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตอุทยานแห่งชาติภูแล่นคา ที่มีน้ำตก และแหล่งท่องเที่ยวมากมาย ที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวมากพอในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานของท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

จากการพัฒนาเครือข่ายในเชิงพื้นที่เส้นทางการท่องเที่ยวสรุปได้ ๔ ประการ คือ ๑) องค์การหน่วยงานที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดชัยภูมิ กำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอ เชื่อมต่อกับอำเภอใกล้เคียงกัน ๒) การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว ได้มีระบบการวางแผนไว้ว่าทุก ส่วนงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีตัวแทนหรือผู้นำองค์กรมาร่วมกัน ๓) แผนที่เส้นทางเชื่อมโยงการ ท่องเที่ยวเชิงเครือข่าย ทำให้เล็งเห็นถึงลักษณะของพื้นที่การท่องเที่ยวชัดขึ้น และทำให้ลดระยะเวลา ในการเดินทาง ๔) บทบาทของสำนักงานการท่องเที่ยวชัยภูมิและสภาวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ ได้มี บทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการสนับสนุนข้อมูลสารสนเทศ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณี เครือข่ายแบ่งตามลักษณะงาน หรือการเชื่อมโยง อาจมีลักษณะของ ๑) เครือข่ายความคิด เครือข่าย การเรียนรู้ (เชื่อมโยงแนวนอน) ได้แก่ เครือข่ายการท่องเที่ยวชัยภูมิ เป็นต้น ๒) เครือข่ายการทำงาน ในกิจกรรม ประเด็นร่วมกัน (เชื่อมโยงแนวตั้ง) เป็นเครือข่ายที่มีการพัฒนาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จนสู่ การทำงานเพื่อต่อยอดการทำงานด้านการท่องเที่ยวในการทำการตลาดร่วมกัน ของเครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดชัยภูมิ 3) เครือข่ายบูรณาการ (เชื่อมโยงหลายมิติ) เป็นการ ทำงานที่มองความร่วมมือเป็นฐานเพื่อความราบรื่นในการบริหารจัดการเส้นทางการท่องเที่ยว เพื่อให้ มีเกิดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

๔.๓ การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ^{๓๒}

ในการศึกษาแหล่งการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ และอันนำไปสู่การพัฒนาชุมชน เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวดังกล่าว ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารในเบื้องต้นแล้วนำข้อมูลมาใช้ในการสัมภาษณ์ มีการใช้แบบสอบถามบางส่วนเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ การสนทนากลุ่ม อีกทั้งยังได้ลงปฏิบัติการร่วมด้วยกับชุมชนในรูปแบบผสมผสาน ได้ลง ๑๑ พื้นที่ เป็นแหล่งวัฒนธรรม ๗ พื้นที่ และเป็นแหล่งธรรมชาติ ๔ พื้นที่ พบชุมชนคืออำเภอนองบัวแดง เป็นชุมชนที่มีศักยภาพเหมาะสำหรับการพัฒนา เพราะเป็นชุมชนที่เป็นทั้งแหล่งการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยเฉพาะเกี่ยวกับทางวัฒนธรรมนั้น อำเภอนองบัวแดงมีประเพณีงานบุญกระฐูป ที่เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอนองบัวแดงซึ่งเป็นหนึ่งเดียวในจังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยเลือกพื้นที่อำเภอนองบัวแดงเป็นพื้นที่เพื่อทำการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๓๐ คน นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาได้ผลการวิเคราะห์ มีรายละเอียดดังนี้

๔.๓.๑ การพัฒนาชุมชนเพื่อการรองรับเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม

สำหรับงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยมีกระบวนการดำเนินการวิจัยโดยได้ลงพื้นที่สำรวจเกี่ยวกับแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณี เพื่อที่จะพัฒนาชุมชนในแหล่งดังกล่าว โดยขั้นแรกได้สืบค้นจากเอกสารเพื่อให้ทราบว่าแหล่งชุมชนโบราณอยู่ที่ไหนบ้าง แล้วจึงลงสำรวจแหล่งธรรมชาติและชุมชนที่ในพื้นที่นั้น จึงพบว่าอำเภอนองบัวแดงนั้นมีทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณี ที่มีศักยภาพพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี เนื่องจากพื้นที่อำเภอนองบัวแดงเป็นชุมชนจุดศูนย์กลางของเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวจะแวะพักซื้อของฝากและทำกิจกรรมต่างๆ ได้

สำหรับอำเภอนองบัวแดงอันเป็นพื้นที่ที่ดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ๑๑ แหล่ง คือ ๑) ศาลเจ้าพ่อพญาแล ๒) ปราสาทภู ๓) ใบเสมาทินคอนสวรรค์ ๔) ภูพระ วัดศิลาอาสน์ ๕) อุทยานประวัติศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ ๖) พระธาตุชัยภูมิ ๗) ผาเกิ้ง อำเภอนองบัวแดง ๘) อุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตน ๙) อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา ๑๐) อุทยานแห่งชาติไทรทอง และ ๑๑) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม และ อำเภอนองบัวแดงแต่ได้เลือกพื้นที่ คือ อำเภอนองบัวแดง เหตุผลของการเลือกทำการวิจัยในพื้นที่ดังกล่าว คือ อำเภอนองบัวแดง มีทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีแหล่งพุทธสถาน และมีวัฒนธรรมประเพณีที่

^{๓๒} สรุปรจากโครงการย่อยที่ ๓ “การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ” โดย ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ และคณะ.

โดดเด่น และเป็นชุมชนจุดศูนย์กลางของเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวจะแวะพักซื้อของฝากและทำกิจกรรมต่างๆ ได้ ผู้วิจัยพบว่า ชุมชนในพื้นที่ตำบลหนองบัวแดง อำเภอนองบัวแดง คือชุมชนบ้านลาดวังม่วง ในอดีตเคยได้จัดทำเป็นถนนสายวัฒนธรรม แต่ในปัจจุบันได้ล้มเลิกกิจกรรมนี้ไปแล้ว เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่ถดถอย ลูกหลานชาวบ้านหันเข้าไปทำงานในกรุงเทพฯ และในอำเภอเมือง และตามด้วยการระบาดของโรคโควิด ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเสียดายมาก ทั้งพื้นที่และป้ายบอกความเป็นถนนสายวัฒนธรรมถูกทิ้งร้าง

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๓ รูปพื้นที่ในอดีตที่เคยจัดทำเป็นถนนสายวัฒนธรรม ถ่าย ณ วันที่ ๒

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

จากการลงสำรวจพื้นที่และดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ทั้งแบบเฉพาะเจาะจงและทั่วไป แจกแบบสอบถามบางส่วน เพื่อให้ทราบความต้องการความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมาย ที่ทำให้ตอบโจทย์วัตถุประสงค์งานวิจัยข้อที่ ๑ คือการพัฒนาชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ได้สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายอันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน ต่อไป พบว่า

กลุ่มเป้าหมายเฉพาะเจาะจง จำนวน ๕ กลุ่ม จำนวน ๓๐ คน แบ่งเป็นเพศหญิง ร้อยละ ๗๐ เป็นเพศชาย ร้อยละ ๓๐ อายุในระหว่าง ๔๐-๔๙ ปี มากที่สุด สถานภาพสมรสแล้วร้อยละ ๒๒ ส่วนมากมีการศึกษาระดับประถมศึกษา และมีอาชีพเกษตรกร ร้อยละ ๔๓.๓๓ (ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย ตามภาคผนวกแนบ) คือ

กลุ่มที่ ๑ ได้แก่ กลุ่มสวัสดิการและผู้สูงอายุ ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม เทศบาลตำบลหนองบัวแดง คุณศิริรินทร์ แซ่เฮง และคณะ ได้ประชุมกลุ่มสัมภาษณ์ ในวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ ณ ที่ทำการกองสวัสดิการและชุมชนผู้สูงอายุ ตำบลหนองบัวแดง

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มงานศูนย์ศิลปาชีพ คุณป้าเสงี่ยม หอมวงษ์

กลุ่มที่ ๓ นายกเทศบาลตำบลหนองบัวแดง และคณะ ประชุมกลุ่มสัมภาษณ์ ในวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕ พบว่า เทศบาลต้องการให้มีการสร้างประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของหนองบัวแดง ตลอดจนพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของหนองบัวแดง

กลุ่มที่ ๔ ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดเขต เจ้าคณะตำบลหนองบัวแดง ชาวบ้านและคณะของเทศบาล และกลุ่มที่ ๕ ผู้ใหญ่บ้านเรียมตา บ้านหนองหอยเหนือ พบว่าผู้ใหญ่บ้านคุณเรียมตา เดชเจริญและชาวบ้านต้องการให้พัฒนาชุมชนโดยการฟื้นฟูเส้นทางสายวัฒนธรรมขึ้นใหม่

สรุปการสัมภาษณ์แบบเจาะจง เพื่อทราบความต้องการของชุมชน อันนำไปสู่การพัฒนา ดังนี้

ตารางที่ ๔.๓๙ สรุปการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย

วันเดือนปี สถานที่	กลุ่มเป้าหมาย	สรุปการสัมภาษณ์ และนำสู่การปฏิบัติงาน
๖ พ.ย.๒๕๖๔	กลุ่มที่ ๑ ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม เทศบาลตำบลหนองบัวแดง คุณศิริรินทร์ แซ่เฮง และคณะ	สรุปการสัมภาษณ์ ในช่วงก่อนโควิด ก็ได้มีการอบรมผู้สูงอายุ ฝึกอาชีพเป็นงานอดิเรก แต่ก็สามารถสร้างรายได้ให้ผู้สูงอายุและครอบครัว เช่น การเย็บกระเป๋าด้วยผ้าขาวม้า การทำโคมไฟจากกระชูป เป็นต้น ต้องการให้มีการสนับสนุนกิจกรรม ฝึกอาชีพให้มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย นำไปสู่การปฏิบัติงาน ผู้วิจัยและคณะ ได้มีการประชุมปรึกษา ในวันที่ ๑๐ ธ.ค. เพื่อหาแนวทางให้การสนับสนุน โดยได้มีการนัดหมายที่จะลงพื้นที่ ณ ตำบลหนองบัวแดง เพื่อหาบุคคลที่มีฝีมือทางด้านหัตถกรรมมาสอนอบรมต่อไป
๒๕ ธ.ค.๒๕๖๔	กลุ่มที่ ๒ กลุ่มงานศูนย์ศิลปาชีพ คุณป้าเสงี่ยม หอมวงษ์	ได้สัมภาษณ์คุณป้าเสงี่ยม หอมวงษ์ มีอาชีพขายของชำเครื่องใช้อุปโภคบริโภค และการทอผ้าไหมและผ้าฝ้าย และเย็บกระเป๋าผ้าพื้นเมือง วางขายที่ศูนย์ศิลปากร ตำบลหนองบัวแดง สรุปการสัมภาษณ์ คุณป้าเสงี่ยมฯ มีอาชีพทอผ้า

		ไหมและผ้าฝ้าย เป็นอาชีพเสริม ต้องการให้ช่วยหาตลาด มีคำสั่งซื้อเข้า เพราะป่าเสื่อมมีกลุ่มสมาชิกที่จะช่วยทอและเย็บกระเป๋าผ้าพื้นเมืองเพื่อจำหน่าย เพียงแต่ต้องการให้หาตลาดให้ นำไปสู่การปฏิบัติงาน ผู้วิจัยและคณะ ได้มีการประชุมปรึกษา ในวันที่ ๒๖ ธ.ค. วางแผนที่จะนัดพบและขอคำแนะนำจากหน่วยงานราชการและหรือผู้นำท้องถิ่น เพื่อจะได้ดำเนินงานร่วมกัน
๑๘ ม.ค. ๒๕๖๕	กลุ่มที่ ๓ นายกเทศบาลตำบลหนองบัวแดง และคณะ 	การประชุมและสัมภาษณ์ นายกเทศบาลตำบลหนองบัวแดง และคณะ สรุปการประชุมและสัมภาษณ์ นายกเทศบาล (คุณธนกร ภัทรบุญศิริ) ต้องการให้มีการสร้างประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของหนองบัวแดง ตลอดจนพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของหนองบัวแดง เช่น การทอผ้าลายกระจุย เป็นต้น คุณรินรดา วงษ์ชู ปลัดเทศบาลตำบลหนองบัวแดง เห็นด้วยกับท่านนายก โดยได้กล่าวเสริมให้เลือกโฮมสเตย์หรือที่พักหรือสถานที่เพื่อทำกิจกรรมร่วมกับชาวบ้าน นั่นคือ วัดเขต เพราะเป็นวัดที่สงบ ได้บรรยากาศของท้องทุ่งและได้ปฏิบัติธรรมจากท่านเจ้าอาวาสด้วย

		 ประชุมกลุ่มนายกเทศบาล ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕ นำไปสู่การปฏิบัติงาน โดยแผนงานการทำงาน การพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้นำท้องถิ่น และชาวชุมชนต่อไป
๑๘ ม.ค. ๒๕๖๕	กลุ่มที่ ๔ เจ้าอาวาสวัดเขต เจ้าคณะตำบลหนองบัวแดง	สรุปการสัมภาษณ์ พระครูสุวรรณจันทรังษี เจ้าอาวาสวัดเขต และเจ้าคณะอำเภอหนองบัวแดง ท่านต้องการให้หน่วยงานราชการ เทศบาล ทำความเข้าใจกับชาวบ้าน และขอให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน นำไปสู่การปฏิบัติงาน โดยประสานงานติดต่อผู้นำท้องถิ่น นักพัฒนาชุมชนของเทศบาล ผู้บริหารของเทศบาลเพื่อเข้ามาให้การสนับสนุนชุมชนต่อไป ซึ่งทางเทศบาลได้ให้การสนับสนุนอยู่

		แล้วด้วยดีมาตลอด
๑๘ มค. ๒๕๖๕	กลุ่มที่ ๕ ผู้ใหญ่บ้านเรียมตา เดชเจริญ บ้านลาดวังม่วง อำเภอหนอง บัวแดง และชาวบ้าน	สรุปการสัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้านเรียมตา เดชเจริญ ผู้ซึ่งเป็นคนริเริ่มสร้างถนนสายวัฒนธรรมแห่งนี้ ขึ้น ผู้ใหญ่ได้ดำเนินกิจกรรมมาช่วงหนึ่ง ก็เจอภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซา และต้องปล่อยทิ้งร้างไปเนื่องจากมาเจอเรื่องโรคโควิดระบาดด้วย ต้องการรวมตัวกันอีกครั้งเพื่อร่วมแรงร่วมใจกันสร้างถนนสายวัฒนธรรมขึ้นอีกครั้งหนึ่ง สัมภาษณ์ คุณพ่อวิทยา เดชเจริญ ได้กล่าวว่า อยากให้มีการส่งเสริมอาชีพให้แก่ชุมชน และสนับสนุนกิจกรรมของศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนช่วยเหลือพึ่งพาตัวเองได้ นำไปสู่การปฏิบัติงาน ๑.มีการอบรมการทำตุ้มโยแมงมุม ในวันที่ ๓ ก.พ. ๒.เริ่มสร้างถนนเส้นทางวัฒนธรรมขึ้นใหม่ ๓.ริเริ่มการสร้างเครือข่ายด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน

เมื่อได้ทราบความต้องการของชุมชนแล้ว ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการงานวิจัยตาม

แผนที่ ๑ แผนที่พื้นที่ในชุมชน ชุมชนบ้านลาดวังม่วง อำเภอหนองบัวแดง ที่มีคุณ เรียมตา เดชเจริญ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ในอดีตชุมชนลาดวังม่วงได้เคยมีกิจกรรมเส้นทางถนนวัฒนธรรม แต่ได้ปิดตัวลงหลังเกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยและโรคโควิดระบาดในปี ๒๕๖๓ จากการลงทำงานในพื้นที่และสอบถามกลุ่มเป้าหมายในเรื่องรูปแบบและแนวทางในการพัฒนาชุมชน พบว่าในการพัฒนานั้นขอให้รักษาการดำเนินชีวิตแบบท้องถิ่นดั้งเดิมไว้ จัดพื้นที่โปร่งๆ และให้มีป้ายแสดงองค์ความรู้ ประวัติความเป็นมาของชุมชน รวมทั้งมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนวางจำหน่ายด้วย ผู้วิจัยได้ร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่ที่มีอยู่เดิมนี้ให้กลับมาใช้ชีวิตชีวา มีกิจกรรมต่างๆ ที่น่าสนใจ ที่เป็นวิถีชีวิตของชุมชน อีกครั้ง ผู้วิจัยและคณะจึงได้ร่วมทำกิจกรรมกับบุคคลต่างๆ ในพื้นที่ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนโดยการสร้างถนนสายวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนต่อไป

ได้ดำเนินการตามแผนที่ ๑ ดังนี้

- ๑.สำรวจพื้นที่ชุมชนลาดวังม่วง
- ๒.สำรวจครอบครัวบ้านของชาวบ้านในสองฝั่งถนนเส้นทางวัฒนธรรม ที่ชาวบ้านพร้อมร่วมในกิจกรรมด้วย เช่น บ้านเลขที่ ๖/๑ นางหนูจิ มั่งคั่ง จะเป็นบ้านทอผ้า, บ้านเลขที่ของคุณยายหอม รินหอมป้อม เป็นบ้านจักรสานตระกล้า, บ้านคุณตาฝั่ง จันณรงค์ สานกระบุง, บ้านคุณทองเหรียญ ทำวันเส เป็นบ้านผลิตตุ๊กสาย ตุ๊กตวงระย้า
- ๓.ประชุมความพร้อม และสำรวจผลิตภัณฑ์ของชาวบ้านแต่ละครอบครัว
- ๔.สำรวจพื้นที่ดิน เนื้อที่ ๑ ไร่เศษ ของผู้ใหญ่บ้านคุณเรียมตา เดชเจริญที่จะก่อสร้างเป็นศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน
- ๕.คุณไพรัชกร สิริวัชรธร อดีตผู้รับเหมา ลงดูพื้นที่ร่วมกับผู้วิจัยและชาวบ้าน เพื่อวางแผนแปรรูปและความเป็นไปได้ของการก่อสร้าง

แผนที่ ๒ แผนที่พื้พาดตนเอง ชุมชนบ้านลาดวังม่วง และชุมชนบ้านหนองหอย อำเภอหนองบัวแดง ชาวชุมชนได้มีอาชีพเสริมที่ว่างจากการทำนา ทำการเกษตร โดยได้ทำผลิตภัณฑ์หลากหลายประเภท อาทิ การสานตระกล้า การเย็บผ้า เย็บกระเป๋าผ้า การทำโคมบาย และทอผ้า และผู้วิจัยเมื่อลงพื้นที่แล้ว ได้เลือกจะพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนประเภท จำนวน ๒ ผลิตภัณฑ์คือ ๑) ผลิตภัณฑ์ประเภทโคมบาย คือ ตุ๊กสาย ตุ๊กตวง และ๒)ผลิตภัณฑ์ทอผ้า

ได้ดำเนินการตามแผนที่ ๒ ดังนี้

- ๑.สำรวจผลิตภัณฑ์และรวบรวมผลิตภัณฑ์ทุกชนิดของชุมชน เพื่อคัดเลือกผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาให้เด่น และเพิ่มมูลค่า
- ๒.ได้บทสรุปอยู่ที่ผลิตภัณฑ์ประเภทโคมบายตุ๊ก และผ้าทอ ที่จะได้รับการพัฒนาต่อยอด
- ๓.ประชุม ระดมความคิด จำลองแบบต่างๆ เพื่อให้ลวดลาย รูปแบบ ของผลิตภัณฑ์มีความโดดเด่น สวยงาม

๔.ในรูปแบบและลวดลายของผลิตภัณฑ์สื่อถึงความหมายและประโยชน์ที่จะนำไปใช้สอย

๕.นำผลิตภัณฑ์ตัวอย่างไปให้ผู้ชำนาญการด้านหัตถกรรมพิจารณาชี้แนะ

๖.จัดให้มีการอบรม เรียนรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์

๗.สำหรับลายผ้าทอ ซึ่งได้สร้างแบบลวดลายขึ้นใหม่ เป็นลายกระชูป ผู้วิจัยได้ให้คุณนริณี วีระวรรณ ดำเนินการคัดลอกลายไว้ และมอบให้ชาวชุมชนไว้เป็นต้นแบบสืบต่อไป

๘.ส่วนผลิตภัณฑ์อื่นๆ แม้ไม่ได้รับการพัฒนา ทางศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน ได้นำผลิตภัณฑ์นั้นวางจำหน่ายในศูนย์ด้วย

แผนที่ ๓ แผนประสานเครือข่าย แผนที่ ๓ นี้ผู้วิจัยจะสร้างเครือข่ายให้แก่ชุมชน จำนวน ๓ เครือข่าย เพื่อให้มีการประสานงานระหว่างกัน มีการแบ่งปันองค์ความรู้และต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อไปในอนาคต รวมทั้งการให้การสนับสนุนซึ่งกันและกันในเรื่องอื่นๆ มี ๓ เครือข่ายได้แก่ ชุมชนบ้านลาดวังม่วง ชุมชนบ้านหนองหอยและหน่วยงานภาครัฐคือเทศบาลตำบลหนองบัวแดง

ได้ดำเนินการตามแผนที่ ๓ ดังนี้

๑.ได้ประชุมกลุ่มร่วมกับนายกเทศบาล ตำบลหนองบัวแดง และผู้บริหารระดับสูงของเทศบาล

๒.ได้ร่วมกับเทศบาล สร้างเครือข่ายชุมชน ๓ เครือข่าย ได้แก่ ชุมชนบ้านลาดวังม่วง ชุมชนบ้านหนองหอยและหน่วยงานภาครัฐคือเทศบาลตำบลหนองบัวแดง

๓.ผู้บริหารระดับสูงของเทศบาลตำบลหนองบัวแดง เยี่ยมเยือนกลุ่มชาวบ้านที่เป็นเครือข่าย ให้กำลังใจและเป็นส่วนสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน

๔.ตัวแทนและชาวบ้านของเครือข่ายประชุมร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแชร์ต่อยอดความรู้ร่วมกัน

แผนที่ ๔ แผนพัฒนาคน แผนนี้จะเป็นแผนที่มุ่งต่อการพัฒนาคนในชุมชน เพิ่มสมรรถภาพในการปฏิบัติงาน ทั้งด้านความคิด การกระทำ เสริมสร้างความรู้ ทักษะ การสื่อสาร ความสามารถ ความชำนาญและทัศนคติ ให้พร้อมเพื่อรองรับการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์

ได้ดำเนินการตามแผนที่ ๔ ดังนี้

๑.จัดให้มีการอบรมและฝึกทำผลิตภัณฑ์ให้หลากหลายขึ้น รวมทั้งความรู้ด้านอื่นๆด้วย

๒.จัดอบรมเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การทำงานร่วมกัน การสื่อสาร การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓.จัดให้มีการไปดูกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ นอกสถานที่จำนวน ๒ แห่ง คือ วัดป่าสุคโต อำเภอแก่งคร้อ และวัดสมศรี บ้านเสี้ยวน้อย ต.บ้านเล่า อ.เมือง จ.ชัยภูมิ ที่ชุมชนโดยรอบได้รับการคัดเลือกเป็นชุมชนดีเด่น ระดับจังหวัด

การดำเนินการตามแผนและการทำกิจกรรมต่างๆ อาทิ การร่วมทำผลิตภัณฑ์ของชุมชน การให้ความรู้ การอบรม ตลอดจนการพาไปดูศึกษางานในกิจกรรมนอกสถานที่

ผลจากการดำเนินการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ที่ ๑ สรุปได้ดังนี้

๑).ชุมชนบ้านลาดวังม่วง

ชุมชนบ้านลาดวังม่วง เป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลหนองบัวแดง อำเภอนางรอง จังหวัดชัยภูมิ ปัจจุบันมีคุณเรียมตา เดชเจริญ อายุ ๔๕ ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองหอยเหนือมีพื้นที่จำนวน ๑,๘๗๕ ไร่ มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น ๑๗๘ ครัวเรือน มีอาชีพการเกษตรพื้นที่ติดต่อกับบ้านหนองหอย บ้านโนนชุมแสง บ้านหนองลุมพุก บ้านหนองลุมพุกใต้ และมีพื้นที่ติดต่อกับท้องถิ่นอื่นในระดับอำเภอ ได้แก่

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอนางรอง จังหวัดชัยภูมิ และ ตำบลบ้านเตื่อ อำเภอกะเปอร์ สมบูรณ์จังหวัดชัยภูมิ

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยมีเทือกเขาแลนคาเป็นเส้นแนวแบ่งเขต

ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลคูเมือง อำเภอนางรอง จังหวัดชัยภูมิ

ทิศตะวันตกติดต่อกับ อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ โดยมีเทือกเขาแลนคาเป็นเส้นแนวแบ่งเขต

๒) กิจกรรมพัฒนาชุมชน ความน่าอยู่ของชุมชน บ้านน้อมอง หลังบ้านนากิน

ชุมชนบ้านลาดวังม่วง ภายใต้การนำของผู้ใหญ่เรียมตา ประกอบความร่วมมือของชาวชุมชน ได้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งในทุกๆเดือนจะระดมชาวบ้านช่วยกันทำความสะอาดหมู่บ้าน ช่วยกันทำหน้าที่ให้สวยงามด้วยการปลูกต้นไม้ ช่วยกันเก็บขยะเก็บวัสดุไม่ใช้ นำไปขายต่อ สร้างรายได้ให้ชุมชน ดังนั้น ในปี ๒๕๖๐ ได้เข้าร่วมโครงการประกวดชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste) ชุมชนบ้านลาดวังม่วง ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ ๒ และได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านสัมมาชีพชุมชน ปลูกผัก ผลไม้ ปลูกดอกดาวเรืองและทำเกษตรอินทรีย์ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๔ ประชาชนในชุมชนร่วมกันพัฒนาชุมชน (๑)

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๕ ประชาชนในชุมชนร่วมกันพัฒนาชุมชน (๒)

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๖ ประชาชนปลูกผักในกิจกรรม “หลังบ้านน่ากิน”

๓) ถนนสายวัฒนธรรม ชุมชนบ้านลาดวังม่วง

จากการสัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้านคุณเรียมตา เดชเจริญ ในวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ พบว่าเดิมเคยเริ่มมาแล้วประมาณ ปี พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๒ และซบเซาลงจนกระทั่งปล่อยร้างไปในที่สุด เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจส่วนหนึ่งและการระบาดของโรคโควิดด้วย

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๗ สภาพเดิมที่ถูกปล่อยทิ้งร้างไว้ ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่ ถ่าย ณ วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๘ พื้นที่ ๑ ไร่เศษ ที่จะก่อสร้างเป็นศูนย์สาริตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน ถ่าย ณ วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐๙ จำลองนักท่องเที่ยว นุ่งซิ่นทำบุญใส่บาตรเช้า ถ่าย ณ วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๐ กลุ่มอาสาทำงานวิจัย และผู้ช่วยนักวิจัย ที่ลงเก็บข้อมูลและร่วมมือกับชาวบ้านพื้นฟูเส้นทางถนนวัฒนธรรม ขึ้นมาใหม่ (วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕)

ตารางที่ ๔.๔๐ แสดงการเปรียบเทียบสภาพเดิมและใหม่ที่ได้รับการฟื้นฟู

เปรียบเทียบสภาพเดิมและใหม่ที่ได้รับการฟื้นฟู	
พื้นที่สภาพเดิม	พื้นที่สภาพใหม่ที่ได้รับการฟื้นฟู
	 ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ จำลองเส้นทางถนนวัฒนธรรม ขึ้นใหม่อีกครั้ง

จากการลงพื้นที่ ครั้งที่ ๓ วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๕ นำไปสู่การก่อสร้างศูนย์สาธิตและ
จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน

ลงเสาเอกวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕

ความคืบหน้าของการก่อสร้าง
วันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕

ความคืบหน้าของการก่อสร้าง

วันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๕ ที่ได้มีการก่อสร้างเป็น
รูปเป็นร่าง

วันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๕ ได้มีการเปิดใช้ศูนย์นี้
โดยได้มีคณะเด็กนักเรียนมาเรียนรู้หัตถกรรม แล้ว

ศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน ซึ่งมีป้ายแสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติของชุมชน และขั้นตอนการทำกระชูป การทอผ้า และอื่นๆ ด้วย

วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๕ ได้มอบเงินสนับสนุน กิจกรรมการพัฒนาชุมชน ให้แก่ชุมชนบ้านลาดวังม่วง โดยมีผู้ใหญ่ริยมตา เดชเจริญ เป็นผู้รับมอบเงิน จำนวน ๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท

และได้มอบลายผ้าทอลายกระชูป ให้แก่ชาวบ้าน เพื่อนำไปทอลายกระชูปให้กว้างขวางต่อไป

สรุปผลจากการวิจัยที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า กลุ่มเป้าหมายต้องการให้มีการพัฒนาในด้านการบริการการท่องเที่ยว ร้อยละ ๓๓.๓๔ มีความเห็นด้วยกับการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว และควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวและชาวบ้าน ในด้านการสาธิตทำหัตถกรรมพื้นบ้านมากที่สุด ร้อยละ ๕๐ รองลงมาให้จัดกิจกรรมการสาธิตทำอาหารพื้นบ้านร้อยละ ๓๓.๓๓ และต้องการเห็นการพัฒนาชุมชนในรูปแบบพอเพียง พึ่งพาตนเองได้ ร้อยละ ๕๐.๐๐ และเห็นการพัฒนาด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ร้อยละ ๒๖.๖๗ (ตามภาคผนวกแนบ) ผู้วิจัยเห็นว่าแหล่งชุมชนบ้านลาดวังม่วงในพื้นที่ตำบลหนองบัวแดง อำเภอนองบัวแดง เป็นพื้นที่ที่มีความพร้อม และมีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของจังหวัดชัยภูมิได้ เนื่องจาก

พื้นที่หนองบัวแดงเป็นพื้นที่จุดศูนย์กลางของเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวจะแวะพักซื้อของฝาก และร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ได้เป็นอย่างดี อำเภอหนองบัวแดงมีทั้งแหล่งท่องเที่ยวและมีประเพณีวัฒนธรรมที่โดดเด่นควรแก่การศึกษา คืองานบุญกระฐูป และมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีเอกลักษณ์ของตัวเองที่สามารถพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นด้วยรูปแบบและสีที่สดใส อันจะเป็นจุดขายเรียกร้องความสนใจแก่นักท่องเที่ยวได้

ผู้วิจัยพัฒนาชุมชนบ้านลาดวังม่วง โดยได้ร่วมกับชาวชุมชนจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชน มีกิจกรรมทำความสะอาดหมู่บ้าน กวาดถนน ทุกเดือน และร่วมใจกันตัดแต่งต้นไม้ ปลูกดอกไม้ไว้หน้าบ้าน เพื่อทำให้เป็นชุมชนสะอาด บ้านน่ามอง และได้ทำการฟื้นฟูพื้นที่ในชุมชนของชุมชนบ้านลาดวังม่วง ที่ในอดีตได้เคยจัดกิจกรรมเส้นทางวัฒนธรรมมาก่อน แต่ต้องปิดตัวลงเพราะภาวะเศรษฐกิจและการระบาดของโรคโควิด ฟื้นฟูให้เป็นเส้นทางถนนสายวัฒนธรรม เพื่อการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของความเป็นไทย โดยมีการตักบาตรพระสงฆ์ในตอนเช้า ชาวชุมชนจะพร้อมใจกันสวมใส่ผ้าขึ้นพื้นเมืองมารวมกลุ่มกันตักบาตรพระสงฆ์ ซึ่งสำหรับถนนสายวัฒนธรรมฯ นี้ ควรจัดทำนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ มีการแต่งกายย้อนยุคและควรจัดเป็นประจำสม่ำเสมอ มีพื้นที่สร้างเป็นศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้แก่ชาวชุมชน โดยจัดทำป้ายขนาดใหญ่แสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ของอำเภอหนองบัวแดง และความรู้เกี่ยวกับงานบุญกระฐูป และองค์ความรู้ในการทำกระฐูปและตุ้มมีการสาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน

๔.๓.๒ การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการรองรับเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ จากการสอบถามกลุ่มประชากรตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล และจากการลงพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนด้วย โดยกลุ่มดังกล่าว ได้แก่ จำนวน ๓๐ คน แบ่งเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ (๑) ประชาชนในชุมชนและทั่วไป จำนวน ๑๐ คน (๒) ปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๖ คน ในพื้นที่อำเภอเมือง และอำเภอหนองบัวแดง (๓) ผู้ที่เกี่ยวข้องของภาครัฐและเอกชน ผู้นำท้องถิ่น จำนวน ๕ คน และ (๔) ผู้ประกอบการในพื้นที่ จำนวน ๙ คน ได้แก่ ผู้ประกอบธุรกิจ ผู้ชำนาญในภูมิปัญญาท้องถิ่น และนักวิชาการด้านหัตถกรรม พบว่า สำหรับผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้น มีความสนใจในผลิตภัณฑ์ประเภทโมบาย การทำตุ้มไข่มุก ร้อยละ ๔๖.๖๗ ต้องมีลักษณะรูปร่างสวยงาม ร้อยละ ๓๓.๓๓ เหมาะสมกับสภาพการใช้งาน ร้อยละ ๒๖.๖๗ โดยมีความเห็นว่ารูปแบบของผลิตภัณฑ์ทำตุ้มสายและตุ้มพวง มีความพอใจมากที่สุด ร้อยละ ๖๖.๖๗ และมีความสวยงามเหมาะสม ส่วนลวดลายและสีของผ้าฝ้ายทอมือ มีความเห็นปานกลาง ร้อยละ ๔๓.๓๓ ชุมชนมีความเต็มใจร่วมมือและมีการวางแผน

ร่วมกันมากที่สุดร้อยละ ๘๓.๓๓ ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในท้องถิ่น ร้อยละ ๕๐.๐๐ และมีการร่วมมือภายในชุมชนเดียวกันร้อยละ ๘๖.๖๗ (ตามภาคผนวกแนบ)

สรุป การดำเนินงานการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ แบ่งออกเป็น ๒ ระยะดังนี้

ระยะที่ ๑ ลงพื้นที่สำรวจผลิตภัณฑ์ของชุมชน และต้องการทราบความต้องการของชุมชน โดยใช้สัมภาษณ์ สอบถาม ประชุมกลุ่มและการทำกิจกรรม พบว่า ผลิตภัณฑ์ของอำเภอหนองบัวแดง มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ได้แก่ ผ้าทอ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย กระบุงตระกล้า ตุ้งสอย ตุ้งแมงมุง กระบุงเป่าผ้าลายผ้าขาวม้า เป็นต้น ยังเป็นผลิตภัณฑ์ที่ยังหาจุดเด่นเป็นที่สนใจเฉพาะตัวไม่มีเท่าที่ควร กลุ่มเป้าหมายต้องการผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ต้องการเห็นหัตถกรรมพื้นบ้าน ผลิตภัณฑ์ของชุมชนประเภทของข้าวไร่ต่างๆ เน้นความสวยงาม น่ารักสำหรับนักท่องเที่ยวซื้อเป็นของฝาก

ระยะที่ ๒ นำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่และเก็บข้อมูลจากระยะที่ ๑ มาประชุมวางแผนร่วมกัน และวิเคราะห์ เพื่อสรุปหาแนวทางการพัฒนาชุมชน และพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน พบว่า อำเภอหนองบัวแดง เป็นชุมชนที่เหมาะสม มีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้ ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ๒ อย่างคือ พัฒนารูปแบบและคัดเลือกเส้นฝ้ายย้อมสีให้สดใสของโม่บาย ตุ้งแมงมุงระย้า และตุ้งสอย นอกจากนี้ยังมีปัญหาท้องถิ่นอีกอย่างหนึ่งคือการทำกระบุง เพื่อใช้ในการงานบุญกระบุงเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีของอำเภอหนองบัวแดง ที่มีการจัดทุกปีในช่วงวันออกพรรษา ผู้วิจัยและชุมชนจึงได้ร่วมสร้างลวดลายผ้าไหม ผ้าฝ้าย เป็นลวดลายกระบุงขึ้นเป็นผลิตภัณฑ์เฉพาะอีกด้วย

กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน

ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ที่ได้รับการพัฒนามี ๒ อย่าง คือ ผลิตภัณฑ์โม่บายประเภท ตุ้งสอย ตุ้งแมงมุง ตุ้งแมงมุงพวงระย้า และ ผ้าทอ สรุปเป็นกระบวนการพัฒนาดังนี้

๑.ผลิตภัณฑ์โม่บาย : ตุ้งสอย ตุ้งแมงมุง ตุ้งแมงมุงพวงระย้า

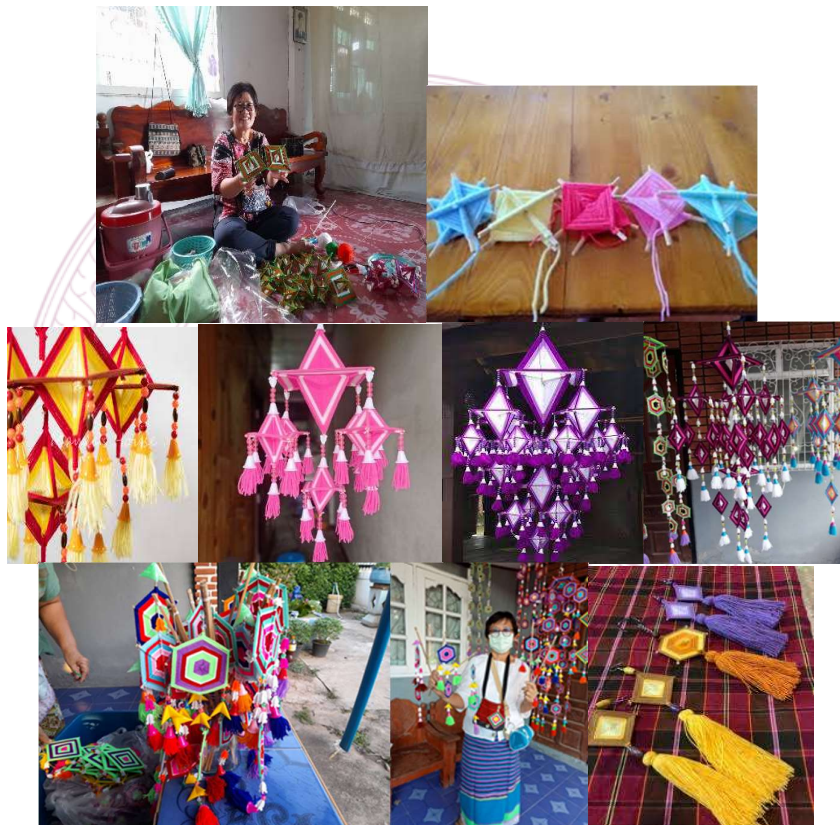
๑.๑ ตุ้งสอย ทำให้มีสีสันสดใส มากขึ้น

วิธีการทำ ทำด้วยเส้นฝ้ายย้อมสี หรือใช้เส้นไหมพรมก็ได้และไม่ไผ่ โดยใช้ไม้ไผ่เหลาเป็นซี่เล็กๆ ไขว้กากบาทกัน แล้วใช้เส้นฝ้ายพันสานกันเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส จากศูนย์กลางออกมาเรื่อย ๆ และมักจะใช้ฝ้ายสีพื้น เป็นแถบสลับกันเป็นชั้นๆ

๑.๒ ตุงแมงมุง ตุงแมงมุงพวงระย้า ได้ทำให้มีลักษณะเป็นสามมิติมากขึ้น และให้มีหลายขนาดให้เหมาะกับการใช้งาน และมียีสตสันที่สดใสมากขึ้น

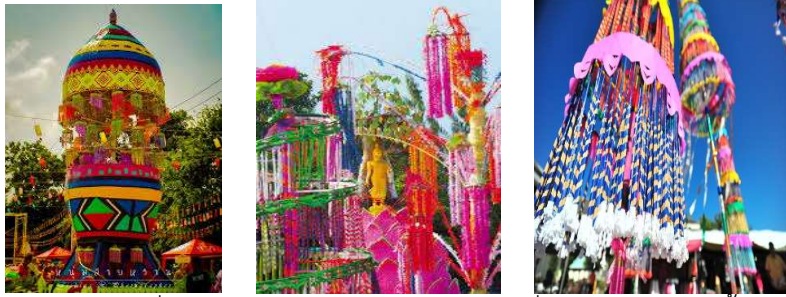
ทำตุงสามมิติ ใช้ไม้ไผ่เหลาเป็นซี่เล็ก ๆ ๓ ไม้ เริ่มต้นด้วยการไขว้กากบาทกันเพียง ๒ ไม้ก่อน พันด้ายเริ่มต้นขึ้นมาก่อนด้วยไหมพรมสีอ่อน พันมัดให้แน่นๆหลายชั้น จากนั้นจึงนำไม้อีก ๑ อัน มาขึ้นตรงกลางของโครงไม้กากบาทเมื่อกี้ จากนั้นก็พันด้ายแบบทวนเข็มนาฬิกา เป็นรูปวงแหวน เริ่มจากไหมสีอ่อนสุดและเพิ่มสีเข้มขึ้นมาเรื่อยๆ ทำให้สวยงามและสามารถทำได้หลายสีตามที่ต้องการ นำพู่มาห้อยชายให้เป็นพวงระย้าและให้มีรูปแบบหลากหลายมากขึ้น

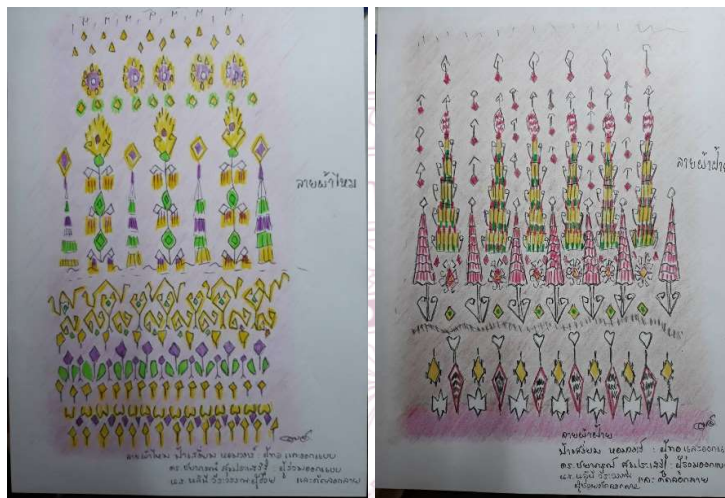
ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๑ แสดงตุงแมงมุง ตุงแมงมุงพวงระย้า ประเภทต่างๆ

๒.ผลิตภัณฑ์ : ผ้าทอ

ผู้วิจัยและชาวบ้าน ได้ร่วมกันออกแบบลวดลายผ้าทอขึ้นมาใหม่ จากแนวคิดคือแนวคิดต้นกระชูป โดยได้จำลองลวดลายมาจากต้นกระชูป พัฒนาลวดลายจากด้านล่างสุดของผ้าขึ้น คือน้ำ มีดอกบัวขึ้นในน้ำ มีพืชพฤษาและนาชูดอกบัว และเทิดต้นกระชูป ขึ้นสู่เบื้องบนจุดกระชูปส่งกลิ่นฟุ้งกระจาย ขึ้นไปยังสวรรค์เพื่อเป็นพุทธบูชา

ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๒ แสดงตัวอย่างต้นกระชุ ที่ชาวบ้านประดิษฐ์ขึ้นมา

ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๓ ภาพตัวอย่างร่างลวดลายกระชุบนผ้าทอ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๔ คุณป้าสมใจ ผู้รังสรรค์ลวดลายและคุณป้าเสงี่ยม ผู้ทอ ผ้าขึ้นลายกระชุ

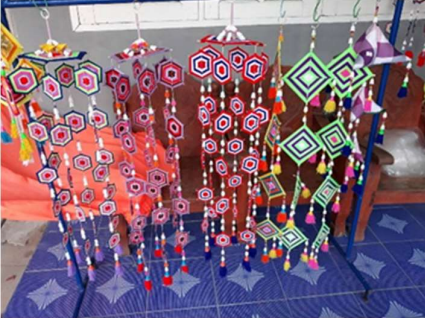
ภาพวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๕

ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ในระยะที่ ๑ และ ๒ โดยมีการดำเนินงานเปรียบเทียบระหว่าง ผลิตภัณฑ์เดิมและผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนา สรุปดังนี้

ตารางที่ ๔.๔๑ แสดงการเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ของชุมชนเดิมและใหม่ที่ได้รับการฟื้นฟู

เปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ของชุมชนเดิมและใหม่ที่ได้รับการฟื้นฟู	
ผลิตภัณฑ์เดิมของชุมชน	ผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่ได้รับการพัฒนา
ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมและผ้าฝ้าย	 ลายผ้าชิ้นใหม่ลายกระชูป ที่ได้รับพัฒนาขึ้น ๖ มกราคม ๒๕๖๕

	
ผลิตภัณฑ์ประเภทหมบาย ตุงสาย ตุงแมงมุม 	ผลิตภัณฑ์ประเภทหมบาย ตุงสาย ตุงแมงมุม ตุงพวงระย้า ที่ได้รับการพัฒนาขึ้น
หมบายตุงดาว ผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมของชุมชน ร่วมกันพัฒนารูปแบบ ลวดลายผลิตภัณฑ์ตุงให้ เกิดมีสามมิติ มากขึ้น	

	
	แนะนำ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๕ นำผลิตภัณฑ์ให้ผู้ชำนาญด้านหัตถกรรม
ผลิตภัณฑ์ของชุมชนกระเป๋าดำทอ 	
สถานที่การเรียนรู้เดิมได้มีการเปิดใช้ ซึ่งจะได้มีการปรับปรุงและเปิดใช้เป็นศูนย์อบรมผลิตภัณฑ์ชุมชน อีกครั้งต่อไป	สร้างกิจกรรมการเรียนรู้ ทำตุ๊กตาสาย ตุ๊กตางั้วระย้า

สถานที่การเรียนรู้ ได้รับการพัฒนาและเริ่ม
ดำเนินการอีกครั้ง

สรุปผลที่ได้จากการที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ นั้น พบว่า คนในชุมชนมีความรู้ความสามารถในด้านหัตถกรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับจากการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ดังนั้นเมื่อผู้วิจัยและทีมงานได้เข้ามาให้การสนับสนุนและชักชวนให้พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นนี้ จึงได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ทุกคนแสดงออกถึงความมุ่งมั่นในการจะอนุรักษ์รักษาหัตถกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป ทีมงานและชาวบ้านได้ร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนทั้งทางด้านรูปแบบและลวดลายให้ทันสมัยยิ่งขึ้น จนกระทั่งเกิดเป็นลวดลายใหม่ คือผ้าถุงไหมและผ้าฝ้ายลายกระชูป โดยดึงเอกลักษณ์ที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นของอำเภอหนองบัวแดง มาสร้างผูกและทอเป็นลายกระชูปขึ้นเป็นผลสำเร็จ และนอกจากนี้ยังพัฒนาผลิตภัณฑ์ประเภทโมบาย ตุ๊กตาสวย ตุ๊กตาวงระย้า ให้มีรูปแบบที่ทันสมัย สีสดสวยงาม เพื่อเป็นของฝากให้นักท่องเที่ยวซื้อหาติดมือกลับไปด้วย

๔.๓.๓ การเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการรองรับ เส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม

จากนั้นได้ดำเนินงานเพื่อพัฒนาชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการรองรับ
การท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ตามที่กล่าวแล้วในข้อที่ ๔.๑ และข้อที่
๔.๒ แล้วนั้น และผู้วิจัยและคณะได้ดำเนินการเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์
ของชุมชน เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยมีรูปแบบ
การดำเนินงาน สรุปดังนี้

ได้ดำเนินงานเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการ
รองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยใช้ ๑) ชุดกิจกรรมพัฒนาชุมชน
และ ๒) แบบประเมินพฤติกรรมกลุ่มเป้าหมาย

๑.ชุดกิจกรรมพัฒนาชุมชน (เอกสารแนบ) เป็นเครื่องมือนำเนื้อหาของการสอบถาม
สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มมาสร้างชุดกิจกรรมพัฒนาชุมชนเพื่อการปฏิบัติการ (Action research)
ซึ่งผู้วิจัยมุ่งเป้าหมาย (๑) พัฒนาพื้นที่ของชุมชน (พัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนสะอาด ปลอดภัย พัฒนา
หน้าบ้านทุกหลัง ให้น่ามอง น่าอยู่อาศัย ปลูกต้นไม้ ดอกไม้ และปลูกผักสวนครัวไว้หลังบ้าน อีกทั้งได้
สร้างเส้นทางถนนสายวัฒนธรรม เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของไทยด้วย) (๒) และ
พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน (ผลิตภัณฑ์โม่บายประเภทตุ้งสาย ตุ้งพ่วงระย้า ตุ้งแมงมุมและสร้างต้นแบบ
ลวดลายผ้าทอ ผ้าไหม ผ้าฝ้ายลายกระดุม) ผลงานวิจัยพบว่า

๑.๑ กิจกรรมพัฒนาชุมชน โดยการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นเส้นทางสายวัฒนธรรม
ขึ้นมาใหม่นั้น โดยถนนเส้นที่จะมีกิจกรรมหลายหลาย ได้แก่

๑) มีการตักบาตรพระสงฆ์จากวัดเขต เดินออกมารับบาตรในตอนเช้า ชาว
ชุมชนจะพร้อมใจกันสวมใส่ผ้าขึ้นพื้นเมืองมารวมกลุ่มกันตักบาตรพระสงฆ์

๒) มีพื้นที่ของผู้ใหญ่บ้านเรียนตา โดยความร่วมมือของชุมชนด้วย จัดให้มีการ
สร้างศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ในพื้นที่ ๑ ไร่เศษ มีพื้นที่สาธิต การทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ
มีบูธขายของที่เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าทอมือกระเป๋าลายผ้าข้าวม้า ตุ้งสาย
ตุ้งพ่วงระย้า ตระกล้านไม้ไผ่ ผักสดผลไม้ปลอดสารพิษ

๓) สร้างป้ายขนาดใหญ่ ให้รู้ว่าเป็นถนนสายวัฒนธรรม และมีป้ายแสดงองค์
ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ของอำเภอหนองบัวแดง และความรู้เกี่ยวกับงานบุญกระดุม องค์
ความรู้ในการทำกระดุมและตุ้ง องค์ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้า การปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นต้น

๔) ศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน จะมีพื้นที่ฝึกอบรมอาชีพ
ให้แก่สมาชิกของชุมชนและประชาชนทั่วไปที่สนใจ

๒.แบบประเมินพฤติกรรมกลุ่มเป้าหมาย (เอกสารแนบ) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน

สรุปผลที่ได้จากการที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า ทุกกลุ่มยินดีเป็นเครือข่ายเพื่อให้ความร่วมมือติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยน องค์ความรู้ พัฒนาต่อยอดความรู้ในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ส่งข่าวความเคลื่อนไหวถึงกัน **จำนวน ๓ เครือข่าย** ได้แก่ ๑)กลุ่มผู้ใหญ่ริยมตา เดชเจริญชุมชนลาดวังม่วง ,๒) กลุ่มคุณป้าเสงี่ยม หอมวงษ์ ชุมชนหนองหอย และ ๓) กลุ่มผู้นำท้องถิ่น โดยความร่วมมือของนายกเทศบาล ,ปลัดเทศบาล คุณอนัญญา เค้าโนนกอก ปราชญ์ผู้มีความรู้ด้านผ้าไหมผ้าทอ, ดร.น้ำอ้อย มีสัถยธรรม ผู้อำนวยการกองการศึกษา เทศบาลตำบลหนองบัวแดง และคุณศิรินทิพย์ แซ่เฮง ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม ผู้วิจัยได้เชื่อมโยงเครือข่ายทั้ง ๓ กลุ่มเข้าด้วย

ซึ่งผลปรากฏว่า ทางกลุ่มผู้นำท้องถิ่น(เทศบาลตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง) ได้ให้การสนับสนุนให้ชาวบ้านหนองบัวแดง โดยได้มีการจัดอบรมฝึกอาชีพให้แก่ชาวบ้านอย่างสม่ำเสมอและล่าสุดทางเทศบาลได้นำชุมชนไปออกบูธในงานเทศกาลการท่องเที่ยว กิน-เที่ยว-ช้อปปิ้งเมืองไทยที่จัดขึ้นที่สวนลุมพินี กรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ ๑๘-๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

ภาพประกอบที่ ๔.๑๑๕ กลุ่มชาวบ้านหนองบัวแดง และกลุ่มผู้นำท้องถิ่น(เทศบาลตำบลหนองบัวแดง อำเภอนองบัวแดง) ออกบูธในงานเทศกาลการท่องเที่ยว กิน-เที่ยว-ช้อปปิ้ง สวนลุ่มพิน กรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ ๑๘-๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยเรื่องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ได้ตอบโจทย์ทุกวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยและคณะได้พัฒนาชุมชนหนองบัวแดง ได้ฟื้นฟูสร้างเส้นทางถนนวัฒนธรรมขึ้นที่ชุมชนบ้านลาดวังม่วง และได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนขึ้นคือ การผลิตตุ๊กตาสาย ตุ๊กตางมม และการพัฒนาลายผ้าถุงไหม ลายกระชูปและผ้าถุงฝ้าย ลายกระชูป ให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีลวดลายเฉพาะของชาวหนองบัวแดง นำไปวางขายในพื้นที่ที่สร้างขึ้น “ศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน” และได้สร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๓ เครือข่าย ตามที่สรุปตารางดังนี้

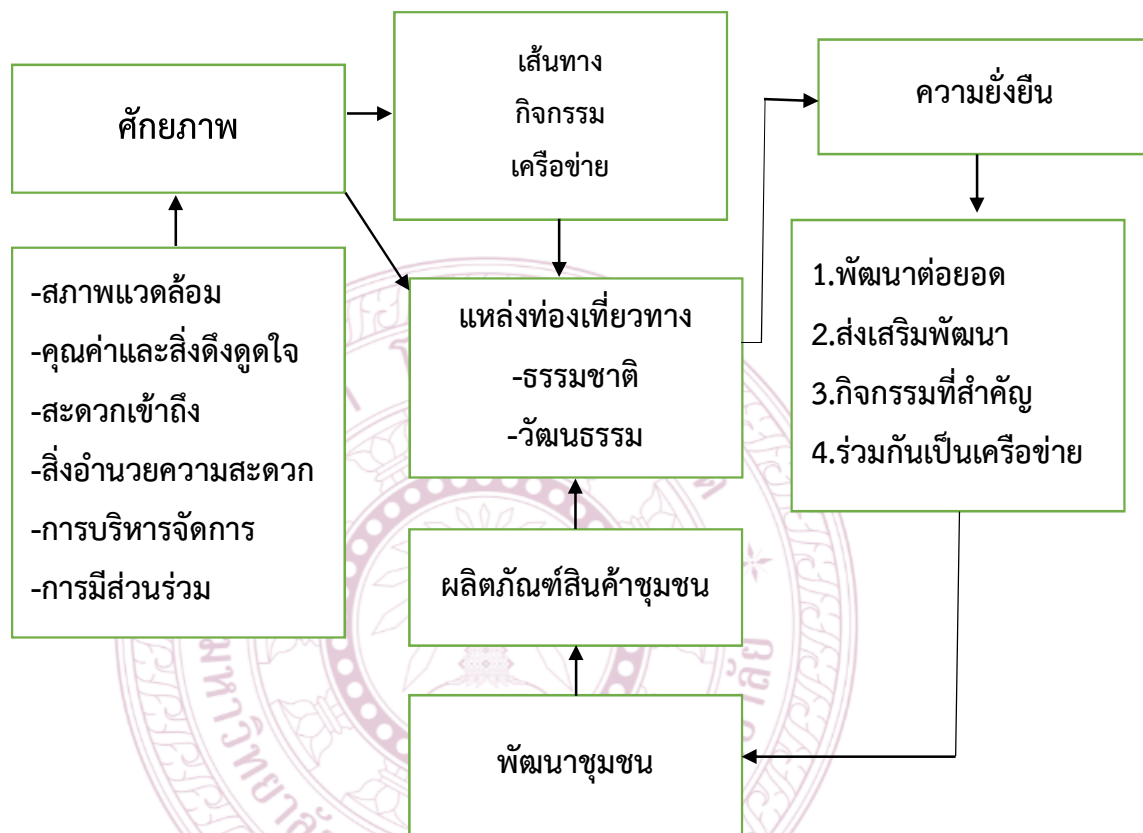
ตารางที่ ๔.๔๒ สรุปการดำเนินการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทาง
ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ

วัน เดือน ปี	รายการ	กิจกรรม
ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๔ ถึงเดือน มีนาคม ๒๕๖๕	เดินทางลงพื้นที่ เก็บข้อมูล ประชุมในพื้นที่ รวม ๖ ครั้ง	๑.ประชุมและสัมมนาทีมวิจัย/ออกพื้นที่วิจัย ๒.ประชุมกำหนดปัญหาและขอบเขตปัญหา รวบรวม ข้อมูล ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน ๓.วันที่ ๖ พย.๖๔ ประชุมหารือกับผู้อำนวยการกอง สวัสดิการสังคม ๔.วันที่ ๑๘ มค.๖๕ ประชุมของคำแนะนำจากผู้นำท้องถิ่น นายกเทศบาลและคณะ
เดือนธันวาคม ๒๕๖๔ ถึงเดือน มกราคม ๒๕๖๕	วางแผนกิจกรรม	กิจกรรมอบรมและสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ริเริ่มสร้างสรรค์ วางแผนกิจกรรม
เดือนธันวาคม ๒๕๖๔ ถึงเดือน มกราคม ๒๕๖๕	สำรวจพื้นที่ สัมภาษณ์ ศึกษาผลิตภัณฑ์ ชุมชนเดิม	๑.ศึกษาดูงาน ระดมสมอง จัดบันทึก สำรวจพื้นที่และ สัมภาษณ์ สันทนาการ ๒.ศึกษาผลิตภัณฑ์ชุมชนเดิม นำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ใหม่
เดือนมกราคม ๒๕๖๕ ถึง กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕	พัฒนาผลิตภัณฑ์	กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์เดิมมาศึกษา ปรึกษาเรื่องตลาดใหม่ที่จะพัฒนาขึ้น โดยดึงจุดเด่นของ พื้นที่มาสร้างงาน
กุมภาพันธ์๒๕๖๕	รายงาน ๓ บท และ ขออนุมัติเครื่องมือจ ริธรรมการทำวิจัย	ส่งรายงานความก้าวหน้า ๓ บท เดือน กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕
๑๘ มกราคม ๒๕๖๕	ประชุมหารือผู้นำ ท้องถิ่น	นำสู่กระบวนการประชุมเจ้าหน้าที่ข้าราชการตำบลหนอง บัวแดง นายกเทศบาลตำบลหนองบัวแดง
๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕	ปรับปรุงเส้นทาง ถนนวัฒนธรรม	๑.พัฒนาปรับปรุงและสร้างถนนเส้นทางสายวัฒนธรรม ให้แก่ชุมชน ๒.สร้างศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน (๑๓ พค.๖๕ ลงเสาเอก ศูนย์สาธิตฯ)
พฤษภาคม		เปิดกิจกรรมถนนเส้นทางสายวัฒนธรรมของชุมชนตำบล

๒๕๖๕		หนองบัวแดง
เดือนมีนาคม ๒๕๖๕ ถึงเดือน พฤษภาคม ๒๕๖๕	ทำกิจกรรม ร่วมกับ กลุ่มเป้าหมาย	สร้างกิจกรรมเครือข่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน อย่างน้อย ๓ เครือข่ายให้แก่ชุมชน
เดือนเมษายน ๒๕๖๕ ๓๐ เมษายน ๒๕๖๕		เก็บข้อมูลและทำการประเมินโครงการวิจัยอีกครั้ง ๖ พค.๖๕ รายงานความก้าวหน้า ๔ บท ต่อสถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พฤษภาคม - สิงหาคม ๖๕	ลงพื้นที่อีก ๒-๓ ครั้ง	สรุปผลการวิจัยและเตรียมทำรายงานฉบับสมบูรณ์ เดือน เดือนกรกฎาคม ถึง สิงหาคม ๒๕๖๕
กันยายน - พฤศจิกายน ๒๕๖๕	รายงานฉบับ สมบูรณ์	นำผลงานออกเผยแพร่และตีพิมพ์ลงวารสาร และรายงาน ฉบับสมบูรณ์
กันยายน - พฤศจิกายน ๒๕๖๕		ติดตามผลงานวิจัยในพื้นที่ เยี่ยมชาวบ้าน มอบองค์ความรู้ ต่างๆ ให้พื้นที่ และหน่วยงานราชการ เดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๕

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ อย่างยั่งยืน” นี้ มีองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังนี้

ภาพประกอบที่ ๑๑๖ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากงานวิจัยครั้งนี้ จากกรอบแนวคิดการวิจัยที่ใช้ คือ

๑) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงเนื่องจากเป็นแหล่งที่เที่ยงที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี มีคุณค่าและเป็นสิ่งดึงดูดใจ มีความสะดวกสบายเข้าถึงได้ง่าย มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน และมีการบริหารจัดการที่ดีด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วน

๒) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ มีการวางแผนเส้นทางท่องเที่ยว สร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกันเป็นเครือข่ายทั่วถึง ทำให้แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวทั่วไป

๓) ฐานสำคัญของพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จำเป็นต้องมีการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับให้เป็นรูปธรรม มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนในชุมชนและนำผลิตภัณฑ์นั้นไปจำหน่ายในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เพื่อเป็นของที่ระลึกและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๔) ความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวและความยั่งยืนของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยซึ่งกันและกัน ดังนั้น ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวจะต้องร่วมมือในการ ๑) **พัฒนาต่อยอดองค์ความรู้**และพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชนให้เป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวและขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน ๒) หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องต้องมีการ**ส่งเสริมพัฒนาชุมชน**,ผลิตภัณฑ์ชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมให้มีการดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ๓) โดยทุกภาคส่วนต่างให้ความร่วมมือกันสร้าง**กิจกรรมที่สำคัญ**ขึ้นเพื่อเสริมสร้างให้ชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชน และแหล่งท่องเที่ยววันั้นๆ มีความโดดเด่น และ ๔) มีการสร้างความร่วมมือร่วมกันเป็น**เครือข่าย** เพื่อให้มีความยั่งยืนสืบไป

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิอย่างยั่งยืน” มีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ ๑) เพื่อศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ๒) เพื่อพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ และ ๓) เพื่อพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ แผนงานวิจัยนี้ ดำเนินการวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) ด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสังเกตแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว และวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ประชาชนในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๘๐๐ คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ราษฎรชาวบ้าน นักธุรกิจ และนักท่องเที่ยว ในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๑๑๐ คน และดำเนินการกิจกรรมพัฒนาชุมชนในพื้นที่ชุมชนบ้านลาดวังม่วง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่รองรับเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม วิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณ ด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป แสดงข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย และทั้งในเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา แสดงข้อมูลด้วยการพรรณนาความ แสดงผลตามลำดับดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะการวิจัย

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๕.๑.๑ การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ

พบว่า จังหวัดชัยภูมิเป็นจังหวัดหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ ๓๓๒ กิโลเมตร มีลักษณะด้านภูมิประเทศ ประกอบด้วยป่าไม้และภูเขาร้อยละ ๕๐ ของ

พื้นที่ แบ่งการปกครองออกเป็น ๑๖ อำเภอ, ๑๒๔ ตำบล ๑,๖๒๐ หมู่บ้าน ๒๕ ชุมชน มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ๔๔ แห่ง แบ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ๒๗ แห่ง เช่น น้ำตก ภูเขา ป่าไม้ และถ้ำต่างๆ, และแหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณวัตถุและโบราณสถานและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ๑๘ แห่ง เช่น ปราสาท ภูเขา ภูเขา ภูเขา และพระพุทธรูปสมัยทวารวดี เป็นต้น สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๑๑ แห่ง ประกอบด้วย

๑) อุทยานแห่งชาติตาดโตน ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านตาดโตน ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดชัยภูมิ คือ “น้ำตกตาดโตน” และยังมีแหล่งน้ำตกอื่นๆ ได้แก่ “น้ำตกตาดฟ้า” “น้ำตกผาเอียง” ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียง อุทยานแห่งชาติตาดโตนมีพื้นที่อยู่บริเวณเทือกเขาภูแล่นคามมีพื้นที่ขนาดกว้างขวาง และมีน้ำไหลผ่านตลอดปี ซึ่งอุทยานแห่งชาติตาดโตนได้พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเปิดบริการสำหรับนักท่องเที่ยวไปเหมาะสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติและการเล่นพักผ่อนหย่อนใจ มีกิจกรรมการเล่นน้ำตก และกิจกรรมการศึกษาเส้นทางทางธรรมชาติ นอกจากนี้ ยังมีการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆทั้งในด้านอาหาร ที่พักผ่อน ซึ่งมีความสะดวกและปลอดภัย

๒) อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา มีที่ตั้งสำนักงานอยู่ในพื้นที่ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ มีพื้นที่ขนาดใหญ่ มีพื้นที่ครอบคลุมอยู่ในท้องที่ ตำบลบ้านหัน ตำบลสระโพนทอง ตำบลโนนกกอก ตำบลชัยสืทอง ตำบลบ้านเตื่อ อำเภอเกษตรสมบูรณ์, ตำบลกุดชุมแสง ตำบลคูเมือง อำเภอหนองบัวแดง, ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอแก้งคร้อ ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมืองชัยภูมิ, ตำบลภูแล่นคา อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ สภาพป่าเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบไปด้วยแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหลายชนิด มีจุดเด่นทางธรรมชาติที่น่าสนใจ จุดชมวิวในพื้นที่ต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่บริเวณทิวเขา ริมเทือกเขาภูแล่นคา โดยมีพื้นที่เปิดให้บริการใน ๒ ส่วน ได้แก่ บริเวณพื้นที่ตั้งสำนักงานอุทยานแห่งชาติภูแล่นคา และพื้นที่ชมวิวบริเวณผาหัวนาคบทเทือกเขาภูแล่นคา ด้านบน สำหรับกิจกรรมที่อุทยานแห่งชาติภูแล่นคาได้เปิดให้บริการได้แก่ บริการพื้นที่สำหรับชมวิวทิวทัศน์บริเวณอุทยานแห่งชาติ ชมหินตามธรรมชาติที่มีลักษณะต่างๆ เช่น หินปราสาท หินประตูโขลง และหมู่หินที่มีลักษณะต่างๆกัน บริการพื้นที่สำหรับกางเต็นท์เพื่อพักค้างให้กับนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ในพื้นที่บริเวณใกล้เคียง ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ “มอหินขาว” เป็นพื้นที่ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ร่อนผวกให้อยู่ในพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติภูแล่นคา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นหินขนาดใหญ่ที่มีจุดเด่นสง่างามท่ามกลางธรรมชาติอันได้สมญาว่า “สโตนเฮนจ์เมืองไทย” ซึ่งในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวมาที่ชมกันเป็นจำนวนมาก

๓) อุทยานแห่งชาติไทรทอง สำนักงานอุทยานตั้งอยู่ในเขตตำบลวังตะเฆ่ อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ มีพื้นที่ครอบคลุมท้องที่ตำบลท่าใหญ่ ตำบลถ้ำวัวแดง อำเภอหนองบัว

แดง ตำบลบ้านเจียง ตำบลเจาทอง ตำบลวังทอง อำเภอภักดีชุมพล ตำบลห้วยแย้ ตำบลวังตะเฆ่ อำเภอหนองบัวระเหว และตำบลโป่งนก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ มีเนื้อที่ประมาณ ๑๙๙,๓๗๕ ไร่ หรือ ๓๑๙ ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับอุทยานแห่งชาติป่าหินงามและอุทยานแห่งชาติภูแล่นคา เป็นผืนป่าบนเทือกเขาพังเหย เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำของลำห้วยโป่งขุนเพชร ลำห้วยเชียงทา ลำห้วยแย้ ลำห้วยยาง ลำน้ำเจา ลำน้ำเจียง ซึ่งเป็นสาขาของแม่น้ำชี สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญในพื้นที่ ได้แก่ น้ำตกไทรทอง, จุดชมทิวทัศน์เขาพังเหย, ผาทำหัด, ผาพ่อเมือง และทุ่งบัวสวรรค์ (ดอกกระเจียว) ซึ่งกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติไทรทอง ได้แก่ กิจกรรมเล่นน้ำตกไทรทอง กิจกรรมการเดินศึกษาธรรมชาติทุ่งดอกบัวสวรรค์ตามเส้นทางธรรมชาติ และกิจกรรมชมวิวทิวทัศน์บริเวณพื้นที่ยอดเขา และบริเวณหน้าผาต่างๆ

๔) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม สำนักงานอุทยานตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ มีเนื้อที่ประมาณ ๖๒,๔๓๗.๕๐ ไร่ หรือ ๙๙.๙ ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่อยู่ในท้องที่อำเภอเทพสถิต และอำเภอชัยใหญ่จังหวัดชัยภูมิ มีสภาพป่าสมบูรณ์ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของกลุ่มน้ำชีและแม่น้ำป่าสัก สภาพพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เป็นพื้นที่เตรียมจัดตั้งนี้มีความโดดเด่นทางธรณีวิทยา มีลานหินที่มีรูปลักษณะสวยงามแปลกตา มีดอกกระเจียวซึ่งพันธุ์ไม้ล้มลุกประจำถิ่นที่มีดอกสีชมพูอมม่วงชูดอกสะพรั่งในช่วงต้นฤดูฝน มีน้ำตกที่สวยงาม มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญ คือ ลานหินงามเขาพนมโดม ผาสุดแผ่นดิน มีจุดชมวิวน้ำผาตูบทะเลหมอก ทุ่งดอกกระเจียวกระเจียวจะออกดอกงามสะพรั่ง และน้ำตกเทพนภา

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทั้ง ๔ แห่งนี้ มุ่งเน้นการท่องเที่ยวในลักษณะการชื่นชมบรรยากาศตามฤดูกาลและในเวลาเช้า การชมวิวทัศน์ทางธรรมชาติ การเดินชมเส้นทางทางธรรมชาติที่สวยงาม กิจกรรมการเล่นน้ำตก และกิจกรรมการพักผ่อนในพื้นที่กลางแจ้ง (กางเต็นท์) ทำให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกดื่มด่ำและใกล้ชิดกับธรรมชาติให้มากที่สุด

๕) ศาลเจ้าพ่อพญาแล ตั้งอยู่ในบริเวณสวนสาธารณะหนองปลาเฒ่า ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

เจ้าพ่อพญาแล หรือ พระยาภักดีชุมพล (แล) เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรกของชาวชัยภูมิ ซึ่งได้อพยพมาจากนครเวียงจันทน์ เดิมเคยรับราชการเป็นพี่เลี้ยงราชบุตรในเจ้าอนุวงศ์ แห่งอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ซึ่งขณะนั้นเป็นประเทศราชของราชอาณาจักรสยาม ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๖๐ แต่เดิมนั้น พญาแลได้ทำหน้าที่ในการส่งส่วยภาษีให้แก่เจ้าอนุวงศ์ แห่งอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ แล้วขอจัดตั้งเป็นเมือง จึงได้รับการตั้งชื่อว่า “เมืองชัยภูมิ” และได้รับการเลื่อนบรรดาศักดิ์ขึ้นไป “พระภักดีชุมพล” ทว่าต่อมาพระภักดีชุมพลได้ขอเอาเมืองชัยภูมิไปขึ้นตรงต่อเมืองนครราชสีมา และส่งส่วยภาษีโดยตรงให้แก่กรุงเทพมหานคร หรือ ราชอาณาจักรสยามแทน โดยไม่ขึ้นแก่เจ้าอนุวงศ์ แห่งอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์อีกต่อไป ด้วยเห็นว่าอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ก็เป็นประเทศ

ราชของราชอาณาจักรสยามอยู่แล้ว และต่อมาพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ ๓) จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านหลวงเป็นเมืองชัยภูมิ และแต่งตั้งพระยาภักดีชุมพล (แล) เป็นพระยาภักดีชุมพล (แล) เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรก จึงสร้างความไม่พอใจแก่เจ้าอนุวงศ์ แห่งอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์เป็นอย่างมาก

ในปี พ.ศ. ๒๓๖๙ เจ้าอนุวงศ์แห่งอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ ได้ก่อการกบฏต่อราชอาณาจักรสยามเพื่อต้องการแยกตัวเป็นเอกราช โดยยกทัพเข้าตีเมืองนครราชสีมา แต่เมื่อเห็นว่าจะทำการได้ไม่ตลอด จึงพยายามกวาดต้อนครัวเรือน กลับไปยังเวียงจันทน์ พระยาภักดีชุมพล หรือ พญาแล ได้ยกทัพไปสมทบกับคุณหญิงโมและครัวเรือนชาวเมืองนครราชสีมา เจ้าอนุวงศ์แห่งอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์จึงเกิดความแค้นที่พระยาภักดีชุมพลไม่ยอมให้ความร่วมมือกับฝ่ายตน ข้างยกทัพมาช่วยฝ่ายไทย จึงย้อนกลับมาเมืองชัยภูมิจับตัวพระยาภักดีชุมพล (แล) ประหารชีวิต ที่บริเวณใต้ต้นมะขามใหญ่ริมหนองปลาเฒ่า

การเสียชีวิตของพระยาภักดีชุมพล (แล) เป็นเหตุการณ์สำคัญที่ชาวเมืองชัยภูมิจดจำและระลึกถึงว่าเป็นวีรกรรมครั้งสำคัญของท่าน ต่อมาชาวเมืองชัยภูมิ จึงเรียกขานท่านด้วยความเคารพว่า "เจ้าพ่อพญาแล" และได้มีการสร้างศาลไว้ตรงสถานที่ที่พระยาภักดีชุมพล (แล) ถูกประหารชีวิต ที่บ้านหนองปลาเฒ่า เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๖๙ มีศาลสร้างด้วยไม้ตั้งอยู่ใต้ต้นมะขาม ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ทางราชการและชาวจังหวัดชัยภูมิได้พร้อมใจกันสร้างศาลพระยาภักดีชุมพลขึ้นใหม่ ได้ประดิษฐานรูปหล่อของท่านไว้ภายใน ให้ชื่อว่า "ศาลพระยาภักดีชุมพล (แล)" เพื่อเป็นที่เคารพสักการะบูชาของชาวเมืองชัยภูมิ และจัดให้มีงานสักการะเจ้าพ่อพญาแลทุกปี โดยเริ่มจากวันพุธแรกของเดือน ๖ เป็นเวลา ๗ วัน เรียกว่า "งานเทศกาลบุญเดือนหก ระลึกถึงความดีของเจ้าพ่อพญาแล" ถือเป็นงานใหญ่ประจำปีของชาวชัยภูมิ นอกจากนี้ ทางราชการร่วมกับพ่อค้าและประชาชนชาวชัยภูมิ สร้างอนุสาวรีย์ของพระยาภักดีชุมพล (แล) ประดิษฐานอยู่ตรงวงเวียนศูนย์ราชการ กลางเมืองเมืองชัยภูมิปัจจุบัน

ศาลเจ้าพ่อพญาแลนี้ นับได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแห่งหนึ่งที่สำคัญ เพราะเป็นสถานที่ที่ประชาชนทั่วไปนิยมเข้ามาเพื่อกราบสักการะพระยาภักดีชุมพล (แล) หรือ เจ้าพ่อพญาแล ด้วยความเคารพในฐานะเป็นเจ้าเมืองคนแรกของชัยภูมิ เป็นบุคคลผู้กล้าหาญในการปกป้องบ้านเมือง และมีความผูกพันกับชาวจังหวัดชัยภูมิอย่างช้านาน อีกทั้งยังเป็นที่เคารพสักการะของข้าราชการ พ่อค้า และประชาชนทั่วไป โดยจะเห็นได้จากการจัดงานเพื่อสดุดีความกล้าหาญให้แก่ท่านเป็นประจำทุกปี

๖) ปราสาท ตั้งอยู่ที่บ้านหนองบัว ภายในเขตเทศบาลเมืองชัยภูมิ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแห่งหนึ่งที่สำคัญ “ปราสาท” จัดเป็นโบราณสถานที่สำคัญ มีสภาพสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งในจังหวัดชัยภูมิ และยังเป็นที่พักผ่อนของคนใน

จังหวัดชัยภูมิ ปรากฏไม่ได้มีขนาดใหญ่โตมากนัก แต่มีความงดงามด้วยสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากขอม เชื่อกันว่าเป็นโรงพยาบาล (โรงพยาบาล) ในสมัยก่อน คำว่า “ปรากฏ” นั้น เป็นชื่อเรียกของกลุ่มอาคารที่มีแผนผังและลักษณะแบบเดียวกันกับอาคารที่ เชื่อกันว่าเป็นโรงพยาบาลที่สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ในสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗

๗) ภูพระ (พระเจ้าองค์ตื้อ) อยู่ที่วัดศิลาอาสน์ หมู่ ๖ บ้านนาไค้เขา ถนนชัยภูมิ-ภูเขียว ตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ภูพระเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาภูแล่นคา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญทางวัฒนธรรมของจังหวัดชัยภูมิ จัดเป็นแหล่งโบราณคดีประเภทประติมากรรมภาพสลักหิน มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙ ปรากฏอยู่บนยอดเขาที่ชื่อว่า “ภูพระ” โดยเป็นภาพปูนสูงบนเพิงหินรูปดอกเห็ด ๒ เพิง คือ เพิงหินแรกสลักเป็นภาพนูนพระพุทธรูปปางประทับนั่งขัดสมาธิเพชรรอบโคนหิน จำนวน ๘ องค์ เพิงหินที่สองสลักเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย มีขนาดใหญ่มีหน้าตักกว้าง ๕ ฟุต สูง ๗ ฟุต เป็นศิลปะแบบอู่ทองหรือสมัยลพบุรี ซึ่งเชื่อว่าเป็นฝีมือของช่างพื้นเมือง ในทุกปี จะมีประชาชนเดินทางมาจากทั่วทุกสารทิศเพื่อประกอบพิธีกรรมล่ำผีฟ้า ซึ่งเป็นพิธีกรรมการบวงสรวงต่อพระเจ้าองค์ตื้อ ปีละ ๒ ครั้ง คือ ในช่วงบุญเดือน ๓ (ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๓) และบุญเดือน ๕ (ขึ้น ๑๓-๑๕ ค่ำ เดือน ๕) นอกจากนั้น ยังจัดว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มาเยี่ยมชมและได้กราบไหว้สักการะได้ตลอดเวลา

๘) พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี และพิพิธภัณฑสถานโบราณ ตั้งอยู่ที่วัดคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ เป็นพระพุทธรูปหินทรายโบราณขนาดใหญ่สร้างในสมัยทวารวดี สูงประมาณ ๓ เมตร ชาวบ้านเรียกว่า “หลวงพ่อใหญ่” แต่เดิมนั้น ชาวบ้านได้มีการขุดพบแหล่งโบราณสถานโนนกุ้เป็นโบราณสถานที่สันนิษฐานว่าเป็นโบสถ์เก่า เพราะมีการขุดพบใบเสมาและของเก่าสมัยทวารวดีจำนวนมาก ประชาชนจึงนำองค์พระพุทธรูปใหญ่มาตั้งสำหรับเป็นที่กราบไหว้บูชาสักการะโดยสร้างวิหารครอบไว้ ในขณะเดียวกันก็นำเอาใบเสมาที่ขุดค้นได้นั้นมาสร้างเป็นพิพิธภัณฑสถานหลักเสมาโบราณเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

สำหรับพื้นที่แหล่งโบราณสถานโนนกุ้ันอันเป็นสถานที่ตั้งของใบเสมาโบราณนี้ สันนิษฐานกันว่า เป็นเมืองเก่าเมืองหนึ่งคือ “เมืองกาหลง” สร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยทวารวดี เจ้าเมืองชื่อว่า “พระยาขุนหาญ” อพยพผู้คนมาจากเมืองราชสีมากับพระยาขอมผู้พี่ พระยาขอมได้สร้างเมืองราชสีมาขึ้นในยุคนั้น เมืองที่สร้างนั้นอยู่ทางทิศใต้ของลำตะคลองซึ่งยังปรากฏหลักฐานให้เห็นอยู่ ส่วนพระยาขุนหาญนั้นก็แบ่งไพร่พลและชาวบ้านขึ้นเหนือ ได้เข้ามาพบภูมิประเทศและความอุดมสมบูรณ์ของเมืองคอนสวรรค์ในปัจจุบันเข้าก็พอใจ จึงได้หยุดยังสร้างเมืองขึ้นและให้ชื่อว่า “เมืองกาหลง” เป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรืองมากในสมัยนั้น ดังจะเห็นได้จากฝีมือช่างในการแกะสลักหินทรายเรื่องราวต่างๆ ในพุทธประวัติ ต่อมา นครกาหลงก็ถึงกาลเสื่อมสลายลงไป เมื่อถึงยุคที่ขอมเสื่อมอำนาจลงและถูกทิ้งร้างให้ร้างโรยตั้งแต่นั้นมา

๙) พระธาตุชัยภูมิ หรือพระมหาธาตุรัชมงคลเจดีย์สรีระชัยภูมิ ตั้งอยู่ที่บ้านภูสองชั้น ตำบลเก่ายาคี อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “อรุณธรรมสถาน” เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมในการดำรงชีพของพระธรรมสรีระชัย เจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม ราชวรมหาวิหาร รูปที่ ๑๓ ดำเนินการก่อสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๕๐ บนเนื้อที่กว่า ๒๐๐ ไร่ โดยพระศากยปุตติวงศ์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวรารามสืบทอดเจตนารมณ์ของพระอุปัชฌาย์ไว้ที่จังหวัดชัยภูมิ เป็นสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรมเนื่องจากว่าเป็นสถานที่สงบ บรรยากาศร่มรื่น และเต็มไปด้วยธรรมชาติรวมถึงสถาปัตยกรรมที่สวยงาม และศาสนสถานที่สำคัญคือ พระธาตุชัยภูมิ หรือพระมหาธาตุรัชมงคลเจดีย์สรีระชัยภูมิ ตั้งเด่นสง่าอยู่ภายในอรุณธรรมสถาน

พระธาตุชัยภูมิ มีลักษณะเป็นเจดีย์ที่ผสมผสานระหว่างศิลปะล้านช้างกับล้านนา องค์พระธาตุสีขาวสูง ๒๑ เมตร มีชั้นประดิษฐานพระพุทธรูปทั้ง ๔ ทิศ ส่วนยอดองค์พระเจดีย์หุ้มด้วยแผ่นทองจังโกและปิดด้วยทองคำเปลวตามแบบล้านนา งดงามโดดเด่นจากระยะไกล ซึ่งเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมอันเงียบสงบบนยอดเขาช่องลม ที่มีทั้งวิวทิวทัศน์งดงาม ร่มรื่น และอากาศเย็นสบาย เหมาะกับการมาค้นหาความสงบในจิตใจเป็นอย่างยิ่ง เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน และผู้ที่สนใจในการปฏิบัติธรรม

๑๐) พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) หรือ อุทยานการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทยเฉลิมพระเกียรติ บ้านโนนเหลื่อม ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ตั้งอยู่บนพื้นที่กว่า ๕๐ ไร่ สถานที่แห่งนี้เกิดขึ้นจากแนวความคิดความศรัทธาอย่างแรงกล้าของพระเดชพระคุณพระเทพภาวนาวิกรม วิ. ที่ได้นำชาวพุทธสร้างรูปหล่อของพระมหากษัตริย์และบรรพบุรุษชายเก่ง หญิงกล้าทั้งหลายไว้ในเรือหงส์กลางสระน้ำใหญ่ เป็นสถานที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของบรรพบุรุษของชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำและชายเก่ง หญิงกล้าผู้เสียสละเลือดเนื้อทำประโยชน์ให้กับแผ่นดิน รักษาปกป้องผืนแผ่นดินไทยให้อนุชนคนรุ่นหลังได้อยู่อาศัย เพื่อให้เป็นแหล่งการศึกษาเรียนรู้ และระลึกถึงพระคุณของพระมหากษัตริย์และบรรพบุรุษของชาติไทย ให้เกิดความรักใคร่ถนอมถึงคุณค่าความรักความสามัคคี ความรักแผ่นดินเกิด ความหวงแหนแผ่นดินไทย รักษาและเทิดทูลไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ของประเทศไทย ให้คงอยู่ยั่งยืนนาน และในพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย(เรือหงส์) ยังมีคำกลอนคติสอนใจ มีรูปปั้นปรีดาธรรมหลายประการ

๑๑) วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเกิ้ง) ตั้งอยู่บนเทือกเขาภูแล่นคา ติดหน้าผาเกิ้ง ซึ่งมีรูปร่างคล้ายดวงจันทร์ อยู่ในตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ อยู่ใกล้กับที่ทำการอุทยานแห่งชาติภูแล่นคาตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ภายในวัดชัยภูมิพิทักษ์ มี“พระพุทธรูปชัยภูมิพิทักษ์” ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๒ โดยนายประมูล ศรัทธาพิทย์ ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ ในขณะนั้น ตั้งอยู่บริเวณผาเกิ้งเป็นพระพุทธรูป

ศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ขนาดสูงจากฐานถึงยอด ๑๔ ศอก (๗ เมตร) ก่ออิฐถือปูนหุ้มด้วยกระเบื้องโมเสกสีทองทั้งองค์ เป็นพระพุทธรูปยืนปางประทานพร เป็นที่บูชาสักการะสำหรับประชาชนชาวจังหวัดชัยภูมิและประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ ยังเป็นสถานที่ที่มีความร่มรื่น เป็นที่ชมวิวิวทัศน์จากหน้าผาแก่งไปยังพื้นที่ด้านล่างสุดหุบเขา

๕.๑.๒ การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า

๑) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อระดับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๓$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวรองลงมา ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย, ด้านลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว, ด้านเศรษฐกิจสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชนใกล้เคียง และด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ตามลำดับ

๒) ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า อุทยานแห่งชาติทั้ง ๔ แห่ง มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด ได้แก่ ๑) อุทยานแห่งชาติตาบอดิน มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ ๙๒.๑๔ ๒) อุทยานแห่งชาติไทยทอง มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ ๙๐.๗๑ ๓) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม มีศักยภาพ คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๑๔ และ ๔) อุทยานแห่งชาติภูแลนคา มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ ๘๔.๒๘ ซึ่งจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ ทั้ง ๔ แห่งจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จะพบว่า

(๑) ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทั้ง ๔ แห่ง มีลักษณะทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ ไม่ถูกดัดแปลงจากมนุษย์ มีสภาพแวดล้อม/ระบบนิเวศที่สมบูรณ์ ไม่มีมลภาวะในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ขยะ ทัศนียภาพ เสียง น้ำ อากาศ มีความสวยงาม และมีน้ำตกไหลตลอดทั้งปี มีสิ่งปลูกสร้างขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยวบ้างตามความเหมาะสมเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว และเพิ่มความสวยงามภายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น การสร้างทางเดินให้นักท่องเที่ยวเพื่อความสะดวกสบาย ปลอดภัย และไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างป้ายสื่อความหมายต่างๆ เพื่อเป็นการให้ความรู้ เป็นจุดถ่ายภาพ เป็นต้น เป็นไปตามกฎหมายที่กำหนดไว้ ในบางช่วงเวลาก็จะมีการปิดป่าเพื่อฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและการปลูกต้นไม้เพิ่มเติม

(๒) ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทั้ง ๔ แห่ง นับได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ มีคุณค่าและสิ่งดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยวได้พอสรุปดังนี้ คือ ๑) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความ

เป็นธรรมชาติที่สมบูรณ์ ให้มีสภาพอากาศที่บริสุทธิ์ ปราศจากมลภาวะ เหมาะสมหรับพักผ่อนตามธรรมชาติ แต่ในบางครั้งอาจมีมลภาวะบ้าง คือ ในช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนมีนาคมจะมีปัญหามลภาวะเกี่ยวกับการเผาป่า เผาใบไม้ ซากพืชต่างๆ เนื่องจากเป็นฤดูแล้ง ๒) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่พยายามเสริมความอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกับสภาพทางธรรมชาติ เช่น การสร้างทางเดิน ที่พัก เพื่อความสะดวกปลอดภัย และไม่ทำลายธรรมชาติ โดยมุ่งเน้นการให้บริการกับนักท่องเที่ยวตามความเหมาะสม ๓) กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติแต่ละแห่ง มีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน เช่น กิจกรรมเล่นน้ำ สำหรับอุทยานที่มีแหล่งน้ำ กิจกรรมเกี่ยวกับการเดินสำรวจเส้นทางศึกษาธรรมชาติ กิจกรรมการพักค้างแรม กลางเต็นท์นอนสัมผัสบรรยากาศทางธรรมชาติ กิจกรรมชมวิวทิวทัศน์สำหรับอุทยานที่มีพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นภูเขา หน้าผาสูง โดยจัดสถานที่สำหรับให้นักท่องเที่ยวได้ถ่ายรูปเพื่อเก็บไว้เป็นที่ระลึก กิจกรรมเดินชมพื้นที่ทางธรณีวิทยาที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ลานหินงาม ผาห้าตั้ง ผาห้าหด ลานประตูดง เป็นต้น และในบางพื้นที่ก็จัดให้มีกิจกรรมดูทะเลหมอก ซึ่งอยู่ในพื้นที่สูงกว่าระดับน้ำทะเล ในช่วงเวลาฤดูหนาว และ ๔) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทั้ง ๔ แห่ง มีผู้ดูแลรับผิดชอบที่ชัดเจน และมีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่องและยังคงรักษาความเป็นธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติไว้ได้อย่างเหมาะสม

(๓) ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ พบว่า ๑)

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีถนนสำหรับเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ดี สะดวก และปลอดภัย ตั้งแต่ทางเข้าตลอดจนถึงเส้นทางรถท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยว บางจุดอาจเป็นถนนคอนกรีต และจะเป็นถนนลูกรังในส่วนที่เป็นเส้นทางเดินชมธรรมชาติเท่านั้น ๒) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีป้ายชี้บอกทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว อย่างเพียงพอ ทำให้ สามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่าย และที่สำคัญสามารถสืบค้นเส้นทางได้ผ่านระบบ GPS เพื่อให้สามารถไปยังจุดหมายปลายทางได้อย่างถูกต้องและแม่นยำ นอกจากนี้ ยังมีป้ายชี้บอกทาง บอกกฎ ระเบียบ กติกา รายละเอียดในอุทยานเป็นระยะและเป็นจุดๆ ภายในอุทยานฯ ๓) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีพาหนะที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ทุกชนิดเข้าถึงได้สะดวกมากที่สุด ทั้งรถส่วนตัว รถเช่าเหมา เข้าได้สะดวกมาก ส่วนรถโดยสารขนาดใหญ่อาจต้องเพิ่มความระมัดระวัง เช่น เส้นทางที่ต้องขึ้นเขาชัน เป็นต้น รถโดยสารประจำทางที่ผ่านหน้าอุทยานแห่งชาตินั้น ยังมีค่อนข้างน้อยและอาจไม่สะดวกมากนักในแง่ของการเดินทาง บางจุดเข้าถึงได้ด้วยรถปิคอัพ รถมอเตอร์ไซด์ และจักรยาน ส่วนสถานที่ชมธรรมชาติเป็นทางเดินเท้า

(๔) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ พบว่า แหล่ง

ท่องเที่ยวทางธรรมชาติทั้ง ๔ แห่ง มีการบริการน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคอย่างพอเพียง มีระบบไฟฟ้า ภายในแหล่งท่องเที่ยวอย่างพอเพียงทั้งจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค และระบบพลังงานแสงอาทิตย์ในบางส่วน มีห้องสุขาหรือห้องน้ำภายในแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีเพียงพอ และกระจายในหลายจุด แต่มีบางแห่งเท่านั้นที่ยังไม่เพียงพอ มีถังขยะและการกำจัดขยะในแหล่งท่องเที่ยว และแยกประเภทขยะ

แต่สำหรับพื้นที่ที่ไม่มีถึงขยะ ก็ใช้วิธีการจัดการโดยจัดโครงการขยะคืนถิ่น โดยให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามา ต้องนำขยะกลับออกไปด้วยและนำไปทิ้งในพื้นที่ที่ทางหน่วยงานรัฐหรือเอกชนจัดไว้ให้ มีสถานที่ที่จอดรถในแหล่งท่องเที่ยว สามารถจอดได้ตั้งแต่ ๑๐๐ คัน - ๑,๐๐๐ คัน และมีการกระจายจุดจอดไปในที่ต่างๆ อย่างทั่วถึง ภายในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ บางแห่งมีร้านขายอาหาร ร้านขายเครื่องดื่ม ร้านค้า หรือร้านขายของที่ระลึกในแหล่งท่องเที่ยว และร้านสวัสดิการของอุทยานด้วยอย่างเพียงพอ แต่บางแห่งมีเพียงร้านขายอาหารและเครื่องดื่มในอุทยานแห่งชาติ ๑ ร้านเท่านั้น ยังไม่มีร้านขายของที่ระลึก จึงจัดทำในลักษณะเป็นร้านสวัสดิการภายในที่ทำการของอุทยาน และในช่วงเทศกาลที่มีนักท่องเที่ยวมาจำนวนมากก็จะเปิดโอกาสให้มีร้านอาหารของประชาชนเข้ามาขาย จะมีร้านค้าชุมชน สินค้า OTOP และสัญญาณโทรศัพท์ภายในแหล่งท่องเที่ยว มีครอบคลุมทุกเครือข่าย แต่ก็จะมีบางพื้นที่ที่เป็นภูเขาสูงบางจุดอาจไม่มีสัญญาณโทรศัพท์หรือไม่ชัดเจน

(๕) ด้านการบริหารจัดการในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีการบริหารจัดการโดยจัดให้มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างๆ อย่างทั่วถึง เพื่ออำนวยความสะดวกและเป็นหน่วยประชาสัมพันธ์นักท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลและนอกเทศกาล ในพื้นที่ที่มีการบำรุงรักษา อนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม มีการปลูกเสริมในพื้นที่ถูกบุกรุกในอดีต โดยมีกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ส่งเสริมและฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ในเขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ โดยการควบคุม ป้องกัน พื้นที่ป่าอนุรักษ์เดิมที่มีอยู่ และพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมให้กลับสมบูรณ์ ด้วยกลยุทธ์การส่งเสริม กระตุ้น และปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนมีความรู้สึกหวงแหน และการมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อเป็นการรักษาสมดุลของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความหลากหลายทางชีวภาพสำหรับเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า แหล่งอาหาร นันทนาการ และการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของประชาชน เพื่อป้องกันมลภาวะรบกวน และยังมีการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรไว้ด้วยเช่นกัน

เนื่องจากอุทยานแห่งชาติในจังหวัดชัยภูมิทั้ง ๔ แห่งนี้ มีกฎ ระเบียบ หรือข้อควรปฏิบัติในแหล่งท่องเที่ยวมีความชัดเจน มีการกระจายทั่วไป ตามประกาศในพระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง กฎหมาย และระเบียบของทางราชการของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช เข้ามาครอบคลุม ดังนั้น การใช้อำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลและรักษาพื้นที่จึงมีความชัดเจนตรงตามวัตถุประสงค์การจัดการพื้นที่ได้อย่างชัดเจน ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ยังมีเจ้าหน้าที่หรือวิทยากรให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว และมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย เจ้าหน้าที่นันทนาการและสื่อความหมายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกปลอดภัย และมีความสุขในการมาท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นอุทยานแห่งชาติ ซึ่งมีการกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ส่งเสริมและฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ในเขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ โดยการควบคุม ป้องกัน พื้นที่ป่า

อนุรักษ์เดิมที่มีอยู่ และพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมให้กลับสมบูรณ์ ด้วยกลยุทธ์การส่งเสริม กระตุ้น และปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนมีความรู้สึกรักหวงแหน และการมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อเป็นการรักษาสมดุลของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ สำหรับเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า แหล่งอาหาร นันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ดังนั้น ในพื้นที่ที่จะมีการจัดทำปายเพื่ออธิบายบอกถึงกฎ ระเบียบหรือข้อควรปฏิบัติในแหล่งท่องเที่ยวชัดเจน และมีปายหรือสัญลักษณ์สื่อความหมายหรือสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว มีปาย แผนพับ โบว์ซัวร์ มีปายชี้แจ้งเป็นจุด มีปายบอกทางเป็นระยะๆ ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอและครบถ้วน ซึ่งจะมีจุดบริการนักท่องเที่ยวชัดเจน และค่อนข้างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของชัยภูมิ ถือเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของจังหวัดชัยภูมิ โดยเฉพาะอุทยานแห่งชาติทุกแห่งในจังหวัดชัยภูมิ นอกจากนี้ยังมีการแสดงข้อมูลโดยผ่านเว็บไซต์ เพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงข้อมูลด้านต่างๆ อย่างทันที่และทั่วถึง และยังมีสื่อสิ่งพิมพ์ที่จัดทำโดยจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด อีกด้วย

(๖) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ พบว่า แม้ว่าแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติจะเป็นหน่วยงานของรัฐ แต่ในส่วนหนึ่งก็ยังเปิดให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยจะพบว่า ประชาชนในชุมชนมีความเต็มใจต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างมากและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นมิตรต่อนักท่องเที่ยว ทางอุทยานแห่งชาติเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการขายสินค้าและช่วยฟื้นฟูบำรุงสถานที่ท่องเที่ยว ทางอุทยานได้จัดสรรพื้นที่ให้ ประชาชนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการขายสินค้าและของที่ระลึก ช่วยทำให้เกิดการสร้างงานและรายได้แก่คนในชุมชน เช่น การขายผลิตภัณฑ์ชุมชน การให้บริการร้านอาหาร เครื่องดื่ม และที่พัก การให้บริการนำเที่ยว เป็นต้น เพื่อให้เกิดรายได้หมุนเวียนในชุมชน ในช่วงเทศกาลสำคัญและฤดูกาลท่องเที่ยว ชุมชนจะมีรายได้จากนักท่องเที่ยวค่อนข้างสูง ไม่ว่าจะเป็นที่พัก ร้านอาหาร ของที่ระลึกและสินค้าทางการเกษตร และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอบรมเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่า และเนื่องจากการมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเปิดโอกาสให้ประชาชนได้นำผลิตภัณฑ์สินค้าต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามฤดูกาลในพื้นที่ สินค้าชุมชน สินค้า OTOP มาขายให้บริการแก่นักท่องเที่ยว อีกส่วนหนึ่งคือการบริการด้านที่พักให้กับนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาพักค้างแรมในพื้นที่ ทำให้เกิดการสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมาก

๓) ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่อยู่ในระดับสูงที่สุด จำนวน ๒ แห่ง ได้แก่ วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเก็ง) มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ ๙๒.๑๔ และพระธาตุชัยภูมิ มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ ๘๖.๔๓, แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีศักยภาพที่อยู่ในระดับสูง จำนวน ๓ แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อพญาแล มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ ๘๐.๐๐ พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ ๗๓.๕๗

และภู่พระ (พระเจ้าองค์ตื้อ) มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ ๗๐.๗๑ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน ๒ แห่ง ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ ๖๓.๕๗ และปรางค์กู๋ มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ ๕๖.๔๓ ตามลำดับ

สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด จำนวน ๒ แห่ง ได้แก่ วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเกิ้ง) (ร้อยละ ๙๒.๑๔) และพระธาตุชัยภูมิ (ร้อยละ ๘๖.๔๓) ซึ่งจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จะพบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้ง ๒ แห่งนั้น เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพแวดล้อมที่สมบูรณ์มีต้นไม้ตามธรรมชาติและสร้างสิ่งก่อสร้างที่กลมกลืนกับธรรมชาติ มีความโดดเด่นและสร้างความดึงดูดใจให้กับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสได้เข้ามาบูชาสักการะพระพุทธรูปและเจดีย์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆภายในวัด ซึ่งนักท่องเที่ยวถือว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญและโดดเด่นประจำจังหวัดชัยภูมิ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระธาตุชัยภูมิยังมีกิจกรรมน่าสนใจ คือ มีการห้อยกระดิ่ง, การแสดงจากนักเรียน นักศึกษาทุกวันเสาร์, ถวายดาบ พวงมาลัย ผ้าขาวม้า สักการะเจ้าพ่อพญาแล มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ มีสถานที่ศึกษาธรรมชาติและแหล่งเรียนรู้อีกด้วย ในเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้น จะพบว่า การเดินทางในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทั้ง ๒ แห่งนี้ จะมีระยะทางที่ห่างจากตัวเมืองพอสมควร แต่ก็มีเส้นทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกสบาย มีป้ายชี้บอกทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน ทำให้ง่ายและสะดวกในการเข้าถึงส่วนรถโดยสารขนาดใหญ่ อาจต้องเพิ่มความระมัดระวัง สำหรับเส้นทางที่ต้องขึ้นเขาชัน สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว จะพบว่า แหล่งท่องเที่ยวมีแหล่งอำนวยความสะดวกที่ดี มีร้านค้าสหกรณ์และจุดบริการน้ำดื่มให้แก่นักท่องเที่ยว มีระบบไฟฟ้าและโซล่าเซลล์อย่างทั่วถึง มีห้องน้ำห้องสุขาบริการอย่างเพียงพอ มีที่รองรับขยะอย่างเพียงพอและมีการแยกประเภทขยะได้อย่างชัดเจน สำหรับสถานที่จอดรถ นักท่องเที่ยวมีความกว้างขวางและเพียงพอเช่นเดียวกัน ในด้านการบริหารจัดการในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้ง ๒ แห่งนี้ จะพบว่า มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและจุดประชาสัมพันธ์ มีการบำรุงรักษาและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง มีป้ายการแจ้งกฎระเบียบและข้อปฏิบัติในการใช้บริการแหล่งท่องเที่ยวอย่างชัดเจน มีป้ายชี้แจงหรือสัญลักษณ์สื่อความหมายหรือสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่ชัดเจน

สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพอยู่ในระดับสูง จำนวน ๓ แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อพญาแล (ร้อยละ ๘๐.๐๐) พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี (ร้อยละ ๗๓.๕๗) และภู่พระ (พระเจ้าองค์ตื้อ) (ร้อยละ ๗๐.๗๑) ซึ่งจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จะพบว่า

(๑) ศาลเจ้าพ่อพญาแล เป็นสถานที่ประดิษฐานรูปเหมือนคนดีที่หล่อขึ้นไว้เพื่อเคารพบูชาความดีงานที่ท่านได้นำสร้างเมืองชัยภูมิ เป็นพ่อเมืองคนแรก เป็นประวัติศาสตร์ของการ

สร้างเมือง เป็นแหล่งรวมศรัทธา มีลักษณะเด่นคือศาลเจ้าเก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์ มีผู้คนมากราบไหว้บูชาขอพรทุกวัน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักของประชาชนโดยทั่วไป มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เป็นที่ยอมรับ มีการบริหารจัดการโดยคณะกรรมการที่มีความเข้มแข็งจึงมีระบบการบริหารจัดการที่ดี การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวก็ทำได้ง่ายและสะดวกสบาย แต่ยังคงขาดการจัดการสภาพแวดล้อมที่ดี เนื่องจากศาลเจ้าพ่อพญาแลอยู่ระหว่างการบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่และยังขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปให้ความสำคัญเชิงพื้นที่(ศาล)ที่ยังมีน้อยเกินไป

(๒) พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี และพิพิธภัณฑสถานหินทราย วัดคอนสวรรค์ เป็นสถานที่ของแหล่งท่องเที่ยวมีคุณค่าประมาณไม่ได้ เพราะมีหลวงพ่อใหญ่(พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี) หลวงพ่อตาแดงในโบสถ์ไม้เก่า ใบเสมาหินทรายสมัยทวารวดี สลักประวัติเวสสันดรชาดก เป็นของล้ำค่ามหาศาล จึงเป็นแหล่งที่มีคุณค่าและดึงดูดใจให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามาสักการะบูชา ประกอบกับพื้นที่บริเวณนั้นเป็นพื้นที่กองดินมีลักษณะเป็นเมืองโบราณ ที่เรียกกันว่า “นครกาหลง” ที่สร้างขึ้นในสมัยทวารวดีอีกด้วย มีกิจกรรมน่าสนใจในแหล่งท่องเที่ยวได้แก่ประเพณีนมัสการหลวงพ่อใหญ่และสงฆ์หลวงพ่อใหญ่ บวงสรวงสักการะหลวงพ่อใหญ่ ใบเสมา และแสดงแสงสีเสียง ทุกวัน ตั้งแต่วันที่ ๑๓-๑๔-๑๕ เดือนเมษายน ของทุกปี สำหรับเส้นทางในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว คือ วัดคอนสวรรค์นั้น ยังเป็นวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างจากตัวอำเภอคอนสวรรค์พอสมควร แต่มีถนนลาดยางเข้าถึงวัดได้อย่างสะดวก ภายในวัดมีพื้นที่กว้างขวาง มีห้องน้ำห้องสุขาเพียงพอ แต่ไม่มีร้านค้าขายของที่ระลึก ไม่มีที่จำหน่ายดอกไม้ธูปเทียน แต่ทางวัดเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปกราบสักการะพระพุทธรูปได้ถึงตัววิหาร สามารถเดินชมพิพิธภัณฑสถานโบราณได้โดยสะดวก นอกจากนี้ ยังสามารถเข้าไปกราบหลวงพ่อปากแดง พระพุทธรูปขาวภายในสิมโบราณของวัดคอนสวรรค์ได้อีกด้วย

(๓) ภูพระ (พระเจ้าองค์ตื้อ) วัดศิลาอาสน์ เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมและทางโบราณสถานอีกแห่งหนึ่ง ด้วยมีพระพุทธรูปแกะสลักบนแผ่นหินที่สมบูรณ์ มีความเป็นเอกลักษณ์สมัยทวารวดีตอนปลายพระพุทธรูปองค์ใหญ่ประทับนั่งขัดสมาธิ ประกอบกับพื้นที่มีสภาพแวดล้อมที่สวยงามเหมาะสมตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมยังคงสภาพเป็นป่ามีต้นไม้ตามธรรมชาติเหมือนเดิม ร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวน และไม่มีขยะ สำหรับการเดินทางไปยังภูพระ (พระเจ้าองค์ตื้อ) ที่วัดศิลาอาสน์นั้น มีความสะดวกสบาย มีถนนลาดยางเข้าถึงหน้าวัดและห่างจากตัวเมืองไม่มากนัก ภายในวัดมีพื้นที่กว้างขวาง มีห้องน้ำห้องสุขาเพียงพอ มีร้านค้าขายของที่ระลึก และมีที่จำหน่ายดอกไม้ธูปเทียนสำหรับบูชาพระให้กับนักท่องเที่ยวเป็นประจำ แต่สิ่งที่ยังไม่พบคือ การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวภายในโดยทางวัดจะเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกโดยไม่มีพิธีรีตรอง ไม่มีพิธีการจัดการให้เป็นการรบกวนต่อนักท่องเที่ยวจนมากเกินไป ในอีกมิติหนึ่งก็คือ

จะมีส่วนทำให้นักท่องเที่ยวได้มีความมุ่งมั่นในการเข้ามากราบสักการะพระเจ้าองค์ด้วยความสะดวกสบายตามที่ตั้งใจไว้ ในส่วนของป้ายบอกทางเพื่อประชาสัมพันธ์นั้นยังคงมีไม่มากนัก

สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน ๒ แห่ง ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) (ร้อยละ ๖๓.๕๗) และปรางค์กู่ (ร้อยละ ๕๖.๔๓) ตามลำดับ ซึ่งจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จะพบว่า

(๑) พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) วัดพญาแล เป็นสถานที่ที่พระเดชพระคุณพระเทพภาวนาวิกรม วิ.(บุญมา ปุณฺณภริโต) ได้สร้างไว้เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของประชาชนทั่วไป และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกสร้างขึ้นซึ่งอาจจะยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก แต่ถือได้ว่าเป็นสถานที่ที่ร่มรื่น มีความสะดวกสบายในการเดินทาง มีเรือนทรงไทยภายในรูปปั้นแหล่งธรรมชาติป่าเขาและแม่น้ำทางภาคเหนือ-อีสาน-กลาง-ใต้ และภาพวาดพระมหากษัตริย์แห่งวงศ์จักรีอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ในบริเวณใกล้เคียงมีอนุพุทธมณฑล ภาพในแบ่งเป็น ๒ ชั้น ชั้นบนเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ๖ ปาง มีภาพคล้ายสวรรค์ ชั้นล่าง มีภาพวาดประกอบเป็นสัตว์นรกขุมต่างๆ ที่ทำผิดศีล ๕ กำลังถูกทำโทษตามความประพฤติดีศีล ๕ เป็นต้น แต่ยังขาดป้ายประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเข้าชม และยังไม่มียุทธศาสตร์การบริหารจัดการภายในแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจนมากนัก

(๒) ปรางค์กู่ บ้านหนองบัว ตำบลในเมือง อำเภอเมืองชัยภูมิ นับได้ว่า เป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นโบราณสถานสร้างขึ้น สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ระหว่าง พ.ศ. ๑๗๒๔-๑๗๖๓ หรือพุทธศตวรรษที่ ๑๘ นับได้ว่า เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดชัยภูมิอีกแห่งหนึ่ง แต่เนื่องด้วยปรางค์กู่ มีพื้นที่ไม่กว้างขวางเพียงพอ อยู่ในการดูแลของเทศบาลเมืองชัยภูมิ บริเวณรอบข้างยังไม่สิ่งปลูกสร้างของประชาชนอยู่โดยรอบ จึงถูกจัดเป็นเพียงโบราณสถานที่สำคัญของจังหวัดเท่านั้น ในส่วนของความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงปรางค์กู่ก็เข้าถึงได้ง่าย ปัจจุบันนี้ทางหน่วยงานของกรมศิลปากรดูแล และให้เทศบาลรับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องดูแลในส่วนสถานที่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่มีระเบียบหรือข้อตกลงในการเข้าชมสถานที่ และทางโรงเรียนมีการอบรมมัคคุเทศก์น้อย ผู้ที่ทำพิธีบวงสรวง เรียกว่า “แม่จ๋า” ยังไม่มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีการปรับปรุงภูมิทัศน์สภาพรอบปรางค์กู่ มีป้ายแจ้งกฎระเบียบและข้อปฏิบัติ มีเจ้าหน้าที่ให้การดูแลจากกรมศิลปากรและเทศบาลเมืองชัยภูมิ

๕.๑.๓ การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม
ในจังหวัดชัยภูมิ แบ่งออกเป็น ๒ แนวทาง ดังนี้

๑) แนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ

(๑) ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ควรมีการพัฒนาสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยหาต้นไม้มาปลูกเพิ่มเติม หรือควรปล่อยให้พื้นที่มีต้นไม้เพิ่มมากขึ้น จัดกิจกรรมความรู้การรักษานุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งภายในแหล่งท่องเที่ยวและในภาคส่วนอื่นๆในพื้นที่ใกล้เคียง

(๒) ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว ควรเพิ่มจุดชมวิวทิวทัศน์ในลักษณะอื่นๆ ที่แปลกตา เพิ่มจุดพักผ่อนหย่อนใจที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยว ให้ความสำคัญแก่ชุมชนให้มาร่วมกันรักษาและสร้างคุณค่า สร้างจุดเด่นหรือจุดมุ่งเน้นของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวทุกคนได้ตระหนักหรือเห็นความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ควรส่งเสริมให้แหล่งท่องเที่ยวมีกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อสร้างความดึงดูดใจให้กับนักท่องเที่ยว พร้อมกันนี้ก็สร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ด้วย

(๓) ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ควรดำรงรักษาความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสวยงาม ร่มรื่นตลอดระยะทาง มีการติดตั้งป้ายชี้แนะ แนะนำ หรือป้ายเตือนเพื่อให้ข้อเสนอแนะในการท่องเที่ยวที่เหมาะสม พยายามลดสิ่งปลูกสร้างที่ไม่จำเป็นต่อธรรมชาติ ควรจัดให้มีรถรางหรือรถขนส่งสาธารณะเพื่อบริการระหว่างลานจอดรถไปสูแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย ในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้น

(๔) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ควรพยายามรณรงค์ให้มีการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ เพื่อลดค่าใช้จ่ายของแหล่งท่องเที่ยว พยายามใช้พลังงานทดแทนและพลังงานสะอาดที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ลดมลภาวะสิ่งแวดล้อมอีกทางหนึ่ง ควรให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมกันบูรณาการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอ เช่น ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ร้านค้า ร้านของฝากของที่ระลึก เป็นต้น และควรพัฒนาในเรื่องของความปลอดภัย เช่น ไฟส่องสว่างตลอดเส้นทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

(๕) ด้านการบริหารจัดการในแหล่งท่องเที่ยว ควรมีการพัฒนาใน ๒ ส่วน คือ ๑) ด้านเจ้าหน้าที่ให้บริการช่วยเหลือนักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ที่คอยบริการด้านความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในแหล่งท่องเที่ยว ๒) ด้านการสร้างชุมชนสัมพันธ์กับประชาชนในพื้นที่ โดยรอบอุทยานแห่งชาติ โดยให้มีกลุ่มจิตอาสาป้องกันไฟป่าบริเวณอุทยานแห่งชาติและบริเวณชุมชนที่อยู่ติดกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

(๖) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อแหล่งท่องเที่ยว ควรสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติร่วมกัน โดยอาจตั้งศูนย์การเรียนรู้การ

อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามาจับบทบาทให้ร่วมรู้ร่วมรักษาหวงแหนธรรมชาติมากขึ้น และยังคงส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทุกมิติ ทั้งในเรื่องของการเสนอแนวคิด การสร้างการรับรู้ด้านการท่องเที่ยว การสร้างรายได้และการอนุรักษ์ เพื่อประโยชน์ในภาพรวมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

๒) แนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ

(๑) ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ควรรักษาสภาพแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยวให้พร้อมขึ้น เหมาะสมกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นำมาซึ่งศรัทธาของประชาชนที่มากราบไหว้

(๒) ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว ควรพัฒนาและมุ่งเน้นไปที่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักและเห็นคุณค่าความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ โดยมีการสร้างสิ่งแวดล้อมภายในให้เหมาะสม จัดทำประวัติเพื่อเป็นองค์ความรู้เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และเห็นความสำคัญ

(๓) ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ควรขอความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมทางหลวงชนบทได้พัฒนาเส้นทาง ติดตั้งป้ายชี้แนะ แนะนำหรือป้ายเตือนแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในทุกๆพื้นที่

(๔) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ควรพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้มากขึ้น เช่น ไฟฟ้าส่องสว่าง ลานจอดรถ การจัดทางเดินภายในเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ร้านค้า ร้านของฝากของที่ระลึกที่เหมาะสมในแหล่งท่องเที่ยว

(๕) ด้านการบริหารจัดการในแหล่งท่องเที่ยว ควรมีการวางระบบการบริหารจัดการพื้นที่เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว มีบุคลากร มีมัคคุเทศก์ที่คอยให้ความรู้และแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยว

(๖) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อแหล่งท่องเที่ยว ควรสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เข้ามาช่วยเหลือหรือร่วมมือกันในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสะอาดร่มรื่น และร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความก้าวหน้าและเหมาะสม พร้อมทั้งจะรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต

๕.๑.๔ การศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า ในแผนพัฒนาจังหวัดชัยภูมิ พ.ศ.๒๕๖๖-๒๕๗๐ ได้สรุปเส้นทางท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๔ เส้นทาง ประกอบด้วย

๑) **เส้นทางที่ ๑ เส้นทางวิถีธรรมชาติ** ได้กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเกี่ยวกับวิถีธรรมชาติ จำนวน ๙ แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย A) เจ้าพ่อพระยาแล(พญาแล) B) ป่าหินงาม/ทุ่งดอกกระเจียว อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม C) ทุ่งดอกบัวสวรรค์ อุทยานแห่งชาติไทรทอง D) มอหินขาว

E) น้ำตกตาดโตน อุทยานแห่งชาติตาดโตน F) อุทยานแห่งชาติภูแลนคา G) ภูคิง อำเภอเกษตรสมบูรณ์ H) เขตอนุรักษ์ป่าภูเขียว และ I) ถ้ำแก้ว ตำบลแหลมทอง อำเภอภักดีชุมพล

๒) เส้นทางที่ ๒ เส้นทางสายไหม ได้กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเกี่ยวกับการทอผ้าไหมอันเป็นแหล่งพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัด จำนวน ๑๐ แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย A) เจ้าพ่อพระยาแล(พญาแล) B) หมู่บ้านทอผ้าไหมบ้านบุรพา/ด่อน C) บ้านเลี่ยน้อย อำเภอเมืองชัยภูมิ D) บ้านหนองบัวเพวัง อำเภอคอนสวรรค์ E) บ้านโสก อำเภอคอนสวรรค์ F) บ้านโคกลำ อำเภอกำแพงศรี G) บ้านโนนเสลา อำเภอภูเขียว H) บ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ และ I) บ้านนาทุ่งใหญ่ อำเภอหนองบัวแดง และ K) โครงการส่งเสริมศิลปาชีพทุ่งกะมัง

๓) เส้นทางที่ ๓ เส้นทางวัฒนธรรมพื้นถิ่น ได้กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัด จำนวน ๑๐ แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย A) เจ้าพ่อพระยาแล (พญาแล) B) ชัยภูมิ/ชัยเสเลเต อำเภอเทพสถิต C) ตึกลีไฟ บ้านหนองเชียง D) พระใหญ่ทวารวดี (พระเจ้าองค์ตื้อ) ภูพระ E) พระธาตุชัยภูมิ F) วัดป่าสุคโต G) งานบุญกระชูป อำเภอหนองบัวแดง H) วัฒนธรรมสาวบ้านแต อำเภอเกษตรสมบูรณ์ I) แหน่คโคด บ้านโนนเสลา อำเภอภูเขียว และ K) วัฒนธรรมไทคอนสาร

๔) เส้นทางที่ ๔ เส้นทางวิถีการเกษตร ได้กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัด จำนวน ๑๐ แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย A) เจ้าพ่อพระยาแล(พญาแล) B) สวนทุเรียนบ้านหนองใหญ่ C) มะขามหวาน บ้านชัยประสิทธิ์ D) มะขามหวาน บ้านราษฎร์พัฒนา E) กล้วยหอมทอง อำเภอหนองบัวแดง F) สวนส้มโอ บ้านบุ่งสิบสี่ G) สวนมะม่วง บ้านโหล่น อำเภอหนองบัวแดง H) ไร่สตอเบอรี่ อำเภอคอนสาร I) ไร่สตอเบอรี่ เก่ายาดี อำเภอกำแพงศรี และ K) ไร่สตอเบอรี่ ตำบลชัยสิทธิ์

๕.๑.๕ การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ มีจำนวน ๖ เส้นทาง ประกอบด้วย

เส้นทางที่ ๑ เส้นทางท่องเที่ยวไหว้พระสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และชมแหล่งประวัติศาสตร์ โดยเริ่มจาก ๑) ศาลเจ้าพ่อพญาแล ๒) ปรางกู ๓) พระเจ้าองค์ตื้อ (ภูพระ) วัดศิลาอาสน์ และ ๔) หลวงพ่อใหญ่ทวารวดีและพิพิธภัณฑิไลสมา วัดคอนสวรรค์

เส้นทางที่ ๒ เส้นทางท่องเที่ยวชื่นชมธรรมชาติบนเทือกเขาภูแลนคา โดยเริ่มจาก ๑) น้ำตกตาดโตน อุทยานแห่งชาติตาดโตน ๒) มอหินขาว ๓) ผาหวนาค อุทยานแห่งชาติภูแลนคา และ ๔) พระธาตุชัยภูมิ

เส้นทางที่ ๓ เส้นทางท่องเที่ยว “เที่ยวชม เที่ยวไหว้ และเที่ยวซ้อป” โดยเริ่มจาก ๑) ศาลเจ้าพ่อพญาแล ๒) ปรางกู ๓) พระเจ้าองค์ตื้อ (ภูพระ) วัดศิลาอาสน์ ๔) พิพิธภัณฑิ

ประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) บ้านโนนเหลียม ๕) อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา ๖) วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเง็ก) และ ๗) ชุมชนบ้านลาดวังม่วง (ชุมชนวัฒนธรรมดีเด่น) อำเภอหนองบัวแดง

เส้นทางที่ ๔ เส้นทางเที่ยวชม “อุทยานชาติและอุทยานธรรม” โดยเริ่มจาก ๑) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ๒) อุทยานแห่งชาติไทรทอง ๓) ชุมชนบ้านลาดวังม่วง (ชุมชนวัฒนธรรมดีเด่น) อำเภอหนองบัวแดง(พักค้าง) ๕) อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา ๖) น้ำตกตาดโตน อุทยานแห่งชาติตาดโตน ๗) มอหินขาว ๘) ผาห้วยนาค เขตอุทยานแห่งชาติภูแล่นคา และ ๙) พระธาตุชัยภูมิ

เส้นทางที่ ๕ เส้นทางท่องเที่ยวจากทิศใต้สู่ทิศเหนือ โดยเริ่มจาก ๑) ศาลเจ้าพ่อพญาแล ๒) ปรากฏ ๓) พระเจ้าองค์ตื้อ(ภูพระ) วัดศิลาอาสน์ ๔) น้ำตกตาดโตน อุทยานแห่งชาติตาดโตน (พักค้าง) ๕) มอหินขาว ๖) ผาห้วยนาค อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา และ ๗) พระธาตุชัยภูมิ

เส้นทางที่ ๖ เส้นทางท่องเที่ยวจากตะวันตกสู่ตะวันออก โดยเริ่มจาก ๑) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ๒) อุทยานแห่งชาติไทรทอง ๓) ชุมชนบ้านลาดวังม่วง (ชุมชนวัฒนธรรมดีเด่น) อำเภอหนองบัวแดง(พักค้าง) ๔) วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเง็ก) ๕) อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา ๖) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไทย (เรือหงส์) บ้านโนนเหลียม ๗) พระเจ้าองค์ตื้อ (ภูพระ) วัดศิลาอาสน์ ๘) หลวงพ่อใหญ่ทวารวดีและพิพิธภัณฑสถานโบราณ วัดคอนสวรรค์

การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมินั้น ประกอบด้วย ๑) กิจกรรมไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๒) กิจกรรมสักการะผู้มีพระคุณ ๓) กิจกรรมชื่นชมแหล่งประวัติศาสตร์ ๔) กิจกรรมเที่ยว เล่น ชมธรรมชาติให้ดูดี และ ๕) กิจกรรมนอนสัมผัสกับบรรยากาศอย่างเบิกบาน

๕.๑.๖ การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวตามเส้นทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาเครือข่ายในเชิงพื้นที่เส้นทางท่องเที่ยว มี ๔ ประการ คือ ๑) องค์การหน่วยงานที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดชัยภูมิ กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอเชื่อมต่อกับอำเภอใกล้เคียงกัน ๒) การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว ได้มีระบบการวางแผนไว้ว่าทุกส่วนงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีตัวแทนหรือผู้นำองค์กรมาร่วมกัน ๓) แผนที่เส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงเครือข่าย ทำให้เล็งเห็นถึงลักษณะของพื้นที่การท่องเที่ยวชัดเจน และทำให้ลดระยะเวลาในการเดินทาง ๔) บทบาทของสำนักงานการท่องเที่ยวชัยภูมิและสภาวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ ได้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการสนับสนุนข้อมูลสารสนเทศ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณี เครือข่ายแบ่งตามลักษณะงาน หรือการเชื่อมโยง อาจมีลักษณะของ ๑) เครือข่ายความคิด เครือข่ายการเรียนรู้ (เชื่อมโยงแนวนอน) ได้แก่ เครือข่ายการท่องเที่ยวชัยภูมิ เป็นต้น ๒) เครือข่ายการทำงาน ในกิจกรรม ประเด็นร่วมกัน (เชื่อมโยงแนวตั้ง) เป็นเครือข่ายที่มีการพัฒนาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จนสู่การทำงานเพื่อต่อยอดการทำงานด้านการท่องเที่ยวในการทำการตลาดร่วมกัน ของเครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดชัยภูมิ 3) เครือข่ายบูรณาการ (เชื่อมโยงหลายมิติ) เป็นการ

ทำงานที่มองความร่วมมือเป็นฐานเพื่อความราบรื่นในการบริหารจัดการเส้นทางการท่องเที่ยว เพื่อให้มีการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

๕.๑.๗ การพัฒนาชุมชนเพื่อการรองรับเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า **พื้นที่ชุมชนบ้านลาดวังม่วง** เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นชุมชนจุดศูนย์กลางของเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวจะแวะพักซื้อของฝากและทำกิจกรรมต่างๆ ได้ได้มีความพร้อมและมีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จึงร่วมสร้างกิจกรรมการพัฒนา ๒ อย่างคือ

๑) กิจกรรมชุมชนน่ายุ่ บ้านน่ายม หลังบ้านน่ายก

๒) **ฟื้นฟูถนนเส้นทางวัฒนธรรม** โดยทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนให้เป็นเส้นทางสายวัฒนธรรม มีกิจกรรมหลายหลาย คือ (๑) กิจกรรมทำบุญตักบาตรพระสงฆ์ในตอนเช้า (๒) พัฒนาพื้นที่เป็นศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน มีบูธขายของที่เป็ผลิตภัณฑ์ของชุมชน เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าทอมือกระเป๋าลายผ้าข้าวม้า ตุ้งสาย ตุ้งแมงมุมระย้า ตระกล้านาไม้ไผ่ ผักสดผลไม้ปลอดสารพิษ (๓) จัดทำป้ายขนาดใหญ่แสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ของอำเภอหนองบัวแดง และความรู้เกี่ยวกับงานบุญกระเชูป และองค์ความรู้ในการทำกระเชูปและตุ้ง (๔) สร้างศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน จะมีพื้นที่ฝึกอบรมอาชีพให้แก่สมาชิกของชุมชนและประชาชนทั่วไปที่สนใจ

๕.๑.๘ พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการรองรับเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า เนื่องจากชุมชนได้มีผลิตภัณฑ์ที่ทำกันเ็นชุมชนอยู่แล้ว แต่รูปแบบยังไม่ได้รับการยอมรับ ได้มีการประชุม ปรึกษาหารือกันเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีจุดเด่น ซึ่งก็เ็นการยากเพราะชาวบ้านมีพื้นฐานทางฝีมือหัตถกรรมอยู่แล้ว ผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่ได้พัฒนาใหม่คือการทำตุ้งแมงมุมระย้า ตุ้งสาย ให้มีสีสันสดใสงดงาม อีกทั้งได้สร้างลวดลายผ้าทอขึ้นมาใหม่ เรียกว่าลายกระเชูป เพื่อให้เป็นลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของผ้าไหมผ้าฝ้ายของชาวหนองบัวแดง

๕.๑.๙ การเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการรองรับเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า ทุกกลุ่มยินดีเป็นเครือข่ายเพื่อให้ความร่วมมือติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยน องค์ความรู้พัฒนาต่อยอดความรู้ในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ส่งข่าวความเคลื่อนไหวถึงกัน จำนวน ๓ เครือข่าย ได้แก่ ๑) กลุ่มผู้ใหญ่เริมตา เดชเจริญ ชุมชนบ้านลาดวังม่วง ๒) กลุ่มคนป่าเสียม หอมวงษ์ ชุมชนบ้านหนองหอย และ ๓) กลุ่มผู้นำท้องถิ่น โดยความร่วมมือของนายกเทศบาล ,ปลัดเทศบาล และคุณศิรินทิพย์ แซ่เฮง ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม ผู้วิจัยได้เชื่อมโยงเครือข่ายทั้ง ๓ กลุ่มเข้าด้วยกัน

๕.๒ การอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมใน จังหวัดชัยภูมิ อย่างยั่งยืน นี้ คณะผู้วิจัยมีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ในจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า อุทยานแห่งชาติทั้ง ๔ แห่ง มีศักยภาพอยู่ในระดับสูงที่สุด ได้แก่ ๑) อุทยานแห่งชาติตาบอดิน มี ศักยภาพคิดเป็นร้อยละ ๙๒.๑๔ ๒) อุทยานแห่งชาติไทยทอง มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ ๙๐.๗๑ ๓) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม มีศักยภาพ คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๑๔ และ ๔) อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา มี ศักยภาพคิดเป็นร้อยละ ๘๔.๒๘ ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัด ชัยภูมิทั้ง ๔ แห่งนั้น เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่จัดตั้งขึ้นโดยอุทยานแห่งชาติ อันเป็นหน่วยงานราชการ มี ระเบียบ ระบบการบริหารงาน และงบประมาณแผ่นดินที่สามารถนำมาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติได้อย่างต่อเนื่องและยังคงอยู่อย่างยั่งยืนในปัจจุบัน การดำเนินกิจกรรมต่างๆ มีการ ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและดำเนินการเป็นเครือข่ายที่ดี ทั้งนี้เพราะพื้นที่ในเขตจังหวัดชัยภูมิส่วนใหญ่ เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติและมีความเหมาะสมกับการเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวทางธรรมชาติได้เป็นอย่างดี ซึ่งผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิภาวรรณ พุทธ สงกรานต์^{๓๐} ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศักยภาพของจังหวัดราชบุรีในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ผลการวิจัยพบว่า (๑) ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดราชบุรีอยู่ในระดับสูง โดยมีแหล่งท่องเที่ยว ทางธรรมชาติ (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาและศิลา สลัก) และทางวัฒนธรรม (การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเพณี และการท่องเที่ยววิถีชนบท) ซึ่งมีอยู่ในทุกพื้นที่ (๒) ศักยภาพขององค์ประกอบการท่องเที่ยวทุกอำเภอ ของจังหวัดราชบุรีมีความพร้อมที่จะให้บริการทางด้านคมนาคมขนส่ง ที่พักแรม อาหารและภัตตาคาร ร้านขายของที่ระลึก ตลอดจนความปลอดภัย (๓) ศักยภาพของกลไกของจังหวัดราชบุรีที่ประกอบด้วย ผู้นำส่วนจังหวัด ผู้นำท้องถิ่น ผู้ประกอบการเอกชน และประชาชนทุกอำเภอ มีศักยภาพในระดับสูงใน การเสริมสร้างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปใช้ บริการได้ทุกฤดูกาล (๔) ศักยภาพในด้านการจัดการ พบว่า มีการประสานความร่วมมือและเสริมสร้าง ศักยภาพด้านจัดการท่องเที่ยวระหว่างผู้นำส่วนจังหวัด ผู้นำท้องถิ่น ผู้ประกอบการเอกชน และภาค ประชาชนในทุกอำเภอของจังหวัดราชบุรีในระดับสูง (๕) ศักยภาพด้านบริการข้อมูลด้านท่องเที่ยว ; ป้ายบอกทางแหล่งท่องเที่ยว แผนที่แหล่งท่องเที่ยว ข้อมูล ท่องเที่ยว คู่มือแหล่งท่องเที่ยว การ ให้บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวทางอินเทอร์เน็ต ปรากฏว่าอยู่ในระดับที่สูง นอกจากนั้นวิธีการ

^{๓๐} นิภาวรรณ พุทธสงกรานต์. “ศักยภาพของจังหวัดราชบุรีในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”.บทความ วิจัย. (วารสารศรีปทุมปริทัศน์ ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ : ๖ ฉบับที่ : ๑, ๒๕๔๙.)

เสริมสร้างศักยภาพของจังหวัดราชบุรี ได้แก่ การประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน และภาคประชาชนอย่างเข้มแข็งและจริงจังจะทำให้บรรลุเป้าประสงค์ได้โดยภาพรวม

๕.๒.๒ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่อยู่ในระดับสูงที่สุด จำนวน ๒ แห่ง ได้แก่ วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเง็ก) มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ ๙๒.๑๔ และพระธาตุชัยภูมิ มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ ๘๖.๔๓, แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีศักยภาพที่อยู่ในระดับสูง จำนวน ๓ แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อพญาแล มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ ๘๐.๐๐ พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ ๗๓.๕๗ และภูพระ (พระเจ้าองค์ตื้อ) มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ ๗๐.๗๑ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน ๒ แห่ง ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ ๖๓.๕๗ และปราสาทภู มีศักยภาพคิดเป็นร้อยละ ๕๖.๔๓ ตามลำดับ ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จะมีศักยภาพที่มีระดับที่แตกต่างกันไป ซึ่งจะเห็นโดยภาพรวมได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพสูงนั้นเป็นเพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับจังหวัด เป็นที่ยอมรับและมีชื่อเสียงมาเป็นระยะเวลา อีกทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่โดดเด่นอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่นสามารถดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวในพื้นที่เป็นจำนวนมาก สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพอยู่ในระดับสูง ๓ แห่ง (ศาลเจ้าพ่อพญาแล, หลวงพ่อใหญ่สมัยทวารวดี วัดคอนสวรรค์ และพระเจ้าองค์ตื้อ ภูพระ วัดศิลาอาสน์) นั้น จะเห็นได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียง มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และเป็นโบราณสถาน มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับประชาชนในท้องถิ่นจึงทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม เข้าถึงได้ง่ายสะดวกในการเดินทางไปเคารพสักการะ แต่ในด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอีก ๒ แห่ง คือ พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) นี้ ยังไม่เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไปมากนักจึงควรที่จะมีการประชาสัมพันธ์และพัฒนาพื้นที่ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น และส่วน ปราสาทภู นั้น จะเห็นได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป แต่เนื่องจากเป็นพื้นที่แหล่งโบราณสถาน อยู่ในความรับผิดชอบของกรมศิลปากรและเทศบาลเมืองชัยภูมิ ซึ่งมีการวางระบบการบริหารจัดการในพื้นที่น้อยเกินไป จึงทำให้มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น ซึ่งผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิลาวัฒน์ ชัยวงษ์ และคณะ^{๓๑} ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา” ผลการวิจัย พบว่า ศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) พบว่า ประวัติความเป็นมาของศิลปกรรม ศิลปะพื้นบ้านและพุทธศิลปกรรมในล้านนา เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม สามารถสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของล้านนา ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

^{๓๑} ศิลาวัฒน์ ชัยวงษ์ และคณะ, “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา” รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓) บทคัดย่อ.

ความสะดวกทางการท่องเที่ยว (Amenities) พบว่า มีบริการร้านค้า ร้านอาหารเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวการจัดสถานที่นั่งพักผ่อนของนักท่องเที่ยวมีเพียงพอ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibilities) พบว่า สภาพเส้นทางการเดินทางถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัย การแสดงข้อมูลการเดินทางในระบบออนไลน์มีความชัดเจน ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว (Activities) พบว่า กิจกรรมทางการท่องเที่ยวสามารถก่อให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีมีการจัดกิจกรรมบ่อยครั้งในแต่ละปี และกิจกรรมทางการท่องเที่ยวสามารถสะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะตนทางวัฒนธรรม และ ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว (Administration) พบว่า การมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชนในการกำหนดนโยบาย การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการสร้างโอกาสให้ชุมชนหารายได้จากกิจกรรมท่องเที่ยว และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ธนากร ทองธรรมสิริ^{๓๒} ที่ได้การศึกษาเรื่อง “ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนสามสิบห้อยของชาวจีนโบราณ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์” ผลการศึกษาพบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนสามสิบห้อย โดยรวมทั้ง ๕ ด้าน พบว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ด้านความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ด้านกิจกรรม (Activities) และ ๕) ด้านการตระหนักรับรู้ (Awareness) อยู่ในระดับมาก จากผลการศึกษาดังกล่าว ชุมชนสามสิบห้อยควรร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการปรับปรุงรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบจีนโบราณให้ตรงตามเอกลักษณ์ที่มีมาแต่โบราณ ปรับปรุงทัศนียภาพโดยรอบให้มีความสวยงาม อีกทั้งควรเพิ่มปริมาณรถโดยสารที่ให้บริการและรถเช่า รวมทั้งห้องน้ำให้เพียงพอแก่นักท่องเที่ยว

๕.๒.๓ การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ สามารถจัดประเภทของแหล่งท่องเที่ยวได้เพียง ๒ ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม จากสถานที่ท่องเที่ยวหลักหรือมีชื่อเสียงในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๑๑ แห่ง ซึ่งสอดคล้องกับผลงานของอนุรักษ์ ปัญญานูวัฒน์ (2542) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น และเกี่ยวเนื่องกับ ความเป็นอยู่ของสังคม เป็นการท่องเที่ยวในเชิงการให้ความรู้และความภาคภูมิใจ มีลักษณะเป็นการ เดินทางท่องเที่ยวที่ครอบคลุมทุกแง่มุมของการท่องเที่ยวที่มนุษย์สามารถศึกษาถึงวิถีชีวิตและ ความนึกคิดซึ่งกันและกัน^{๓๓} ดังนั้น การนำเสนอเส้นทาง

^{๓๒} ธนากร ทองธรรมสิริ, “ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนสามสิบห้อยของชาวจีนโบราณ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์” วิทยานิพนธ์, หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยวและการโรงแรม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๖๓, บทคัดย่อ.

^{๓๓} อนุรักษ์ ปัญญานูวัฒน์, แผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงรายได้ พะเยา แพร่ น่าน, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓.

ท่องเที่ยวโดยใช้หลักของการจัดเส้นทางสัญจรเพื่อ การท่องเที่ยว โดยนำผลการวิจัยในครั้งนี้มาจัดเส้นทางท่องเที่ยวตามความต้องการของ นักท่องเที่ยวแบบเน้นเฉพาะและแบบผสมผสาน โดยดำเนินการกำหนดเส้นทางและอาศัยข้อมูล พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว มาประกอบการจัดเส้นทาง โดยการจัดเส้นทางท่องเที่ยวตามที่ **เดชา บุญคำ^{๓๔}** เสนอไว้ว่า ควรจัดเส้นทางให้มีความแตกต่าง ขึ้นอยู่กับ ความสนใจของนักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ ชื่นชอบการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยว ทางธรรมชาติ มากที่สุดเป็นอันดับ ๑ รองลงมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เป็นอันดับ ๒ อันดับที่ ๒ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวิถีชีวิตท้องถิ่น โดยผู้วิจัยพยายามจัดสถานที่ท่องเที่ยวให้ครบ ตามประเภทของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง ๓ ประเภท โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ใช้เวลาในการท่องเที่ยว แบบไปเช้า – เย็นกลับ และใช้เวลา ๑ วัน ดังนั้นเส้นทางที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวจึงไม่ไกลมากนัก อีกทั้งสถานที่ท่องเที่ยวก็มีจำนวนไม่มากจนเกินไป

๕.๒.๔ การพัฒนาชุมชนเพื่อการรองรับเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนากิจกรรมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนบ้านลาดวังม่วง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ โดยทำการพัฒนากิจกรรมใน 3 ส่วน คือ 1) พัฒนากิจกรรมชุมชนน่ายุ บ้านน้อมอง หลังบ้านนากิน 2) พื้นฟูถนนเส้นทางวัฒนธรรม โดยทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนให้เป็นเส้นทางสายวัฒนธรรม มีกิจกรรมหลายหลาย 3) พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการรองรับเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่ได้พัฒนาใหม่ คือ การทำตุ้มแม่ยมะยา ตุ้มสายให้มีสีสดใส ดงาม และมีการพัฒนาลวดลายผ้าทอขึ้นมาใหม่ เรียกว่า “ลายกระชูป” เพื่อให้เป็นลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของผ้าไหมผ้าฝ้ายของชาวหนองบัวแดง จะเห็นได้ว่า เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าสร้างอัตลักษณ์ชุมชนและสร้างมรดกทางวัฒนธรรมให้กับชุมชน ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระครูวัชรสุวรรณาท (ลูกซุบ เกตุเขียว)และคณะ^{๓๕}** ที่ได้วิจัยเรื่อง “การผลิตภัณฑท้องถิ่น: คุณค่าอัตลักษณ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยวัฒนธรรมชุมชน” พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากต้นตาลสร้างมูลค่าเพิ่มให้ท้องถิ่นด้วยอัตลักษณ์ชุมชน เนื่องจากผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นนั้นถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนยังคงมีการรักษาไว้ แต่อยู่อย่างกระจัดกระจายและลดจำนวนลงอย่างมาก โดยเฉพาะการลดจำนวนลงของต้นตาลในท้องถิ่น ส่วนมาามีผลมาจากการย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย สวนบางแห่งถูกทิ้งร้าง และสวนบางแห่งถูกปรับเปลี่ยนแปลงเพื่อสนองความต้องการตามวิถีชีวิตที่ทันสมัย

^{๓๔} เดชา บุญคำ, การวางแผนผังบริเวณ, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑.

^{๓๕} พระครูวัชรสุวรรณาท,ดร.(ลูกซุบ เกตุเขียว)และคณะ,ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น: คุณค่าอัตลักษณ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยวัฒนธรรมชุมชน,รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒),บทคัดย่อ.

๕.๓ ข้อเสนอแนะการวิจัย

การวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ อย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่ควรเสนอแนะ ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑. ควรกำหนดให้มีนโยบายในการจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในแต่ละชุมชน ในลักษณะเชิงสร้างสรรค์ สร้างอัตลักษณ์ความเป็นชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือของชุมชน

๒. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรสนับสนุนส่งเสริมสร้างพื้นที่สาธารณะให้กับแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

๓. ควรจัดการองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติ ที่มา ความสำคัญ และองค์ความรู้อื่นๆ ให้กับพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อนักท่องเที่ยวและประชาชน จะได้อ่านศึกษาหาความรู้ได้อย่างทั่วถึง

๔. ควรมีการจัดทำภูมิสารสนเทศการท่องเที่ยว ในแหล่งการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อการเข้าไปสืบค้นของนักท่องเที่ยวและประชาชนโดยทั่วไป

๕. การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดและจากชุมชน ทุกหน่วยงานควรเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเพื่อให้เกิดผลดีสำหรับชุมชนจากการพัฒนานั้นอย่างต่อเนื่อง

๖. ควรมีการจัดอบรมหลักสูตรภาษาอังกฤษเบื้องต้นสำหรับผู้ประกอบการ ร้านขายของที่ระลึก โรงแรมที่พักอาศัย โฮมสเตย์ เพื่อทำให้เกิดการสื่อสารที่เข้าใจได้ง่าย

๗. การดำเนินงานของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง ปัจจุบันมีความเข้มแข็งมาก แต่ยังขาดผู้สืบทอดตำแหน่ง ดังนั้นชุมชนควรฝึกฝนคัดเลือกคนในชุมชน เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เป็นคนรุ่นต่อไป ที่จะสานงานพัฒนาชุมชนต่อจากผู้นำชุมชนคนปัจจุบัน

๘. หน่วยงานหรือผู้ที่สนใจ สามารถนำรูปแบบลวดลายผ้าชิ้นไหมลายกระดุม ผ้าชิ้นฝ้ายลายกระดุม ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ไปปรับปรุงประยุกต์ใช้กับพื้นที่ชุมชนอื่นๆ เพื่อการเผยแพร่ลวดลายงานกระดุมให้กว้างขวางออกไป นับเป็นการสร้างชื่อเสียงให้จังหวัดชัยภูมิด้วย

๙. นำลวดลายกระดุมที่ผู้วิจัยและคณะ ชาวบ้านร่วมกันสร้างครั้งนี้ประยุกต์ลาย เพื่อทอเป็นผ้าพาดบ่า เพื่อสร้างเป็นเอกลักษณ์ให้กับอำเภอหนองบัวแดง เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวัฒนธรรมประเพณีอีกชิ้นหนึ่งด้วย

๑๐. ควรปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นใหม่ สืบสาน สืบทอดและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ที่คนรุ่นปัจจุบันได้ฟื้นฟูขึ้นมาแล้ว ให้คงอยู่และยั่งยืนสืบไป

๑๑. หน่วยงานภาครัฐควรต้องตระหนักในการให้การสนับสนุนชุมชน อันได้แก่ ด้านงบประมาณ ความรู้ การประกอบอาชีพและการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๑๒. ภาครัฐต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ ให้มีความพร้อมในการรับใช้คนในชุมชน ก่อด้วยแรงจูงใจ ให้มีวิสัยทัศน์ มีจิตอาสา จิตสาธารณะ การอุทิศตน ทำงานเพื่อชุมชน เป็นต้น

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาวิจัยการท่องเที่ยวตามเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยแบ่งเป็นยุคสมัยให้ครอบคลุมทุกพื้นที่

๒. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชาติพันธุ์ทั้งหมดของ จังหวัดชัยภูมิ เพื่อทราบประวัติความเป็นมาของชาวชัยภูมิ

๓. ควรสร้างเครือข่าย เชื่อมโยงเกี่ยวกับแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรม ของภาคตะวันออกเฉียง ทั้งหมด เพื่อการสนับสนุนแบ่งปันความรู้ระหว่างกันและกัน

๔. ควรให้มีการต่อยอดพัฒนาลายผ้าทอลายกระดุม ของหนองบัวแดง ที่ผู้วิจัยได้ร่วม กับชาวบ้านสร้างไว้ในกาวิจัยครั้งนี้ ให้มีความสวยงามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๕. ควรพัฒนาชุมชนเฉพาะด้านของท้องถิ่น ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต หรือการดำรงชีวิต หรือภูมิปัญญาเพื่อการเผยแพร่ธรรม เช่น การเผยแพร่คำสอนของพระพุทธศาสนาถ่ายทอดผ่านบนใบเสมาบ้านกุดโง้ง และใบเสมาบ้านคอนสวรรค์ และความเชื่อความศรัทธาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จนกระทั่งเกิดประเพณีงานบุญกระดุมขึ้น และแม้แต่อาหารหม่ำคือกลยุทธ์การถนอมอาหาร เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นจุดขายจุดเด่นอีกอย่างหนึ่งของจังหวัดชัยภูมิ

๖. ควรมีการพัฒนาพื้นที่ อำเภอหนองบัวแดง สร้างพื้นที่เล่าเรื่องราวงานบุญกระดุมให้เป็นจุดเด่นและเล่าเรื่องราวไว้อย่างถาวร อย่างมีศิลปะ โดยสร้างเป็น Wall Art ให้สวยงาม ดึงดูดนักท่องเที่ยว หรือคนทั่วไป ให้ความสนใจ ประทับใจ และมองเห็นได้ง่าย

๗. ควรมีการนำผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้กับพื้นที่อื่น เพื่อให้เกิดประโยชน์และสร้างความคุ้มค่ากับการวิจัยมากยิ่งขึ้น

๘. ควรมีการศึกษามีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการพัฒนาในด้านอื่นๆ ประกอบ ด้วย เช่น ด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านการเมือง ด้านวัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น

๙. กลุ่มผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชน และชุมชน ที่ได้ศึกษาและพัฒนาในครั้งนี้จำกัดเฉพาะในเขตอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ในการศึกษาต่อไปในอนาคตควรมีการศึกษากลุ่มผลิตภัณฑ์อื่นๆ และพื้นที่ชุมชนอื่น ให้มากขึ้นครอบคลุมทุกผลิตภัณฑ์และพื้นที่ เพื่อพัฒนาชุมชนให้มีศักยภาพและเพิ่มกำลังการผลิต อันนำไปสู่รายได้ครัวเรือนความเป็นอยู่ของคนในชุมชนได้อยู่ดีมีสุขด้วย

บรรณานุกรม

๑.หนังสือภาษาไทย

กรมการพัฒนาชุมชน, (๒๕๒๗) **การพัฒนาชุมชน**.กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน.

กรมการพัฒนาชุมชน, (๒๕๔๕) **เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง**.กรุงเทพฯ:กรมการพัฒนาชุมชน.

กรมการพัฒนาชุมชน, (๒๕๔๘) **แนวทางส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน**. (กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน, .

กองวิชาการและฝึกอบรมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, (๒๕๓๔) **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**,
สงขลา : สำนักงาน หาดใหญ่ สงขลา.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, รายงานประจำปี ๒๕๖๔, ม.ป.ป.

โกวิทย์ พวงงาม, (๒๕๕๓) **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**.กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.

เกื้อ วงศ์บุญสิน, (๒๕๔๐) **ประชากรกับการพัฒนา**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๒๕๕๓) **สถิติเบื้องต้นและการวิจัย**,
พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์, (๒๕๓๒) **การพัฒนาประเทศไทย**, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ.

จารุวรรณ พึ่งเที่ยร,ผศ.ดร., (2553) **พุทธศิลป์**,กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

จิรพรรณ กาญจนจิตรา, (๒๕๒๓) **การพัฒนาชุมชน**.กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ฉลองศรี พิมพ์สมพงษ์, (๒๕๔๘), **การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว**, พิมพ์ครั้งที่ ๕,
กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาศิลปาชีพ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ, (๒๕๔๘). **การจัดการสารสนเทศเบื้องต้น**.กรุงเทพฯ : เอ็กสเปอร์เน็ท.

ชมพูนุท โมราชาติ, (๒๕๔๘), **พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว**, อุบลราชธานี: ศิริธรรม ออฟเซท.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, (๒๕๔๐) **วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม**, กรุงเทพมหานคร: โครงการวิถี
ทรรศน์.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, (๒๕๔๐), **โครงการวิถีทรรศน์ วิถีไทย การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม**,
กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.

ชูเกียรติ นพเกตุ, (๒๕๔๕), **การท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว**, (เชียงใหม่: คณะวิทยาการ
จัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่).

ณรัชชอร์ ศรีทอง, (๒๕๕๘) **กระบวนการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน**.กรุงเทพฯ โอ
เดียนส์ไตร์

ณัฐพล ชันธไชย, (๒๕๔๙), การสร้างมาตรวัดขวัญ, กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ณัฐพันธ์ เขจรนันท์, (๒๕๕๑) พฤติกรรมองค์การ, กรุงเทพฯ: วี.พรีนท์ (๑๙๙๑).

ณัฐรุณี ทรัพย์อุบลัมภ์, (๒๕๕๘) ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, จันทบุรี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

ทองศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ, การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติ .กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๓๔.

ทวีศักดิ์ สุททวาทิน, (๒๕๔๙) การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาองค์การเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน.กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯธุรกิจรายวัน.

ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร. (๒๕๔๒) สรุปผลการสัมมนาการพัฒนาการท่องเที่ยวภาคเหนือ. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

ดรรชนี เอมพันธ์, (๒๕๔๘) เอกสารชุดฝึกอบรมทางไกลหลักสูตร การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

นิคม จารุมณี, (๒๕๓๖)การท่องเที่ยวและการจัดอุตสาหกรรมท่องเที่ยว, กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์.(๒๕๒๗) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.

นรินทร์ วิจารณ์. (๒๕๔๗) การจัดการความรู้สู่ปัญญาปฏิบัติ.กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เนท.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, (๒๕๔๘) การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, กรุงเทพมหานคร: เพรส แอนด์ ดีไซน์

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, (๒๕๔๙)การพัฒนาและการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว, กรุงเทพมหานคร: เพรส แอนด์ ดีไซน์.

ประชุม สุวดี, (๒๕๕๑)การตลาดในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว.กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์.

ปรีชา แดงโรจน์, (๒๕๔๔) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ ๒๑, กรุงเทพมหานคร: ไฟว์ แอนด์ ไฟว์ พรินติ้ง.

ปาริชาติ วลัยเสถียร, (๒๕๔๓) กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย,

ปาริชาติ สถาปิตานนท์, (๒๕๔๙) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและพัฒนาชุมชน:จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย, กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สวก.)

มุสตี สัตยามานะ, (๒๕๔๙) การบริหารรัฐกิจ, กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร,ดร., (๒๕๕๙) เอกสารคำสอนวิชา พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม, ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ คณะพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. (๒๕๔๕) การเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อความยั่งยืน, ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชน แห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก..

พิมพ์วัลย์ ปรีดล. (๒๕๓๖) เครือข่ายการเรียนรู้ (เอกสารวิชาการ)..เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พัทธา สายหู.(๒๕๒๙) กลไกของสังคม.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พัฒน์ บุญรัตน์พันธ์, (๒๕๑๗) การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน.กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.

พยอม ธรรมบุตร.(๒๕๔๙).เอกสารประกอบการเรียนการสอนเรื่องหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ภราดร จินดาวงศ์. (๒๕๔๙) การจัดการความรู้.กรุงเทพฯ: ซีดับบลิวซีพริ้นติ้ง.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, (๒๕๔๕), กลยุทธ์การตลาดในอุตสาหกรรม, นนทบุรี: สาขาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (๒๕๓๔) การพัฒนาชุมชน : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด บางกอกบล๊อค.

ราชบัณฑิตยสถาน, (๒๕๔๖) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด.

วรรณา วงษ์วานิช. (๒๕๔๖) ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ ๒.กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิทยากร เชียงกุล, (๒๕๒๗) การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฉับแกระ

วินิจ วีรยางกูร, (๒๕๓๓), การจัดการการท่องเที่ยว, กรุงเทพมหานคร : คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, (๒๕๓๑) การพัฒนาชุมชนเปรียบเทียบกับพัฒนาชุมชนตามอุดมการณ์ประชาธิปไตยและคอมมิวนิสต์, กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ศิริ ฮามสุโพธิ์, (๒๕๔๓), สังคมวิทยาการท่องเที่ยว, กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์.

ศิริชัย กาญจนาวาสี. (๒๕๔๗) ทฤษฎีการประเมิน. พิมพ์ครั้งที่ ๔.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เศียร เสวต. (๒๕๔๘) ศักยภาพที่ยิ่งใหญ่ของมนุษย์. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์ชีวิต.

- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, (๒๕๔๒) **การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: กองบริการที่ปรึกษา ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (๒๕๒๖).**การพัฒนาชุมชน**,พิมพ์ครั้งที่ ๓.กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช
- สนธยา พลศรี, (๒๕๔๓) **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สร้อยตระกูล (ติวานนท์) อรรถมานะ. (๒๕๕๐) **พฤติกรรมองค์การ**. (พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพมหานคร :มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สายพิน ยิ้มอ่อน, (๒๕๔๘), **ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไทย**, ปทุมธานี: คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สุเทพ สุนทรเสถียร, (๒๕๔๐) **ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย**. เชียงใหม่ : บริษัท สำนักพิมพ์โกลบอลวิชั่น จำกัด.
- สุมิตร สุวรรณ, (๒๕๕๔), **รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา**, นครปฐม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุรเชษฐ์ เชษฐมาต, (๒๕๔๑) **ท่องเที่ยวแบบ “นิเวศสัญจร” ทางรอดแหล่งท่องเที่ยวไทย**, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- สุริยา วีรวงศ์, (๒๕๒๔) **ผลกระทบของการท่องเที่ยวทางด้านสังคมและด้านวัฒนธรรมในประเทศไทย**, รายงานวิจัย, กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรางค์ ไคว่ตระกูล.(๒๕๕๐) **จิตวิทยาการศึกษา**.พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์
- สุวรรณ เจริญเสาวภาคย์ และคณะ, (๒๕๔๘) **การจัดการความรู้**.กรุงเทพฯ : ก.พลพิมพ์.
- สุทธิธรรม เลขวิวัฒน์,(๒๕๔๔) **เครือข่ายชุมชนพอเพียง**, กรุงเทพฯ: สถาบันวิสิทธศน์.
- เสรี พงศ์พิศ (๒๕๔๕),**แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน** อ่างใน คณะกรรมการธิการการพาณิชย์และอุตสาหกรรม,วุฒิสภา,รายงานการศึกษารายวิจัยเรื่องปัจจัยสู่ความสำเร็จของเศรษฐกิจฐานรากฯ.
- อนุรักษ์ ปัญญาวัตน์, (๒๕๔๒) **แผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวเชียงราย** พะเยา แพร่ น่าน, เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

๒.หนังสือภาษาอังกฤษ

- A. Javier Trevino, George C, Homans : **History, Theory, and Method**, Oxford : Charles Tilly. Boulder, Paradigm Publishers, 2006.

- Boissevain, J., & Mitchell, C, J. (1973). Network analysis: Studies in human interaction. Netherlands : Mouton and Company. Bose, R. (2002).
- Burke, Adam. (1999) Communications & Development : a practical guide. London : Social Development Division Department for International Development.
- Starkey, Paul. (1997) Networking for Development, IFRTD (The International Forum for Rural Transport and Development), .
- Taro Yamane, (1967) Elementary sampling theory. New Jersey : Prentice-Hall, Inc.
- Un. Department of Economic and social Affairs, (1960). Community development and Related service. New York; United Nations Publication.

๓. รายงานการวิจัย/วิทยานิพนธ์

- กาญจนา สุคันธสิริกุล (๒๕๕๖) การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, นครราชสีมา : สาขาวิชาเทคโนโลยีการจัดการ สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- ธงชัย สิงอุดม และธีระวัฒน์ แสนคำ, (๒๕๕๙), การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในลุ่มแม่น้ำเลย จังหวัดเลย , รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปรัชญา เวสารัชช์, (๒๕๖๘) การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท รายงานการวิจัยสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มณฑล จันทร์แจ่มใส. (๒๕๕๑) ปัจจัยการสื่อสารการตลาดที่มีต่อการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวกรณีศึกษา: เกาะมุก จังหวัดตรัง. รายงานวิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม, บัณฑิตวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง,
- พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, ดร., (๒๕๖๐), การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน: การเชื่อมโยง ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และสุรินทร์, รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวัชรสุวรรณาทธ,ดร.(ลูกซุบ เกตุเขียว)และคณะ, (๒๕๖๒), **ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น: คุณค่าอัตลักษณ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยวัฒนธรรมชุมชน**,รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ ผศ.และคณะ, (๒๕๔๘), **การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น**,รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวิมลศิลปกิจ (เรืองฤทธิ์ ธนปญโญและคณะ), (๒๕๖๐), **นครแห่งศิลปะ: แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธศิลปกรรมของวัดพระอารามหลวงจังหวัดเชียงราย**, รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูศรีวรพินิจ และคณะ, (๒๕๕๗), **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดพะเยา**,รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิภา ศรีระทุ.. (๒๕๕๑) **ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์**. สารนิพนธ์ วท.ม. (การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ศิววัฒน์ ชัยวงศ์ และคณะ, (๒๕๖๓) “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวศักยภาพการท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา” **รายงานการวิจัย**, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุทัศน์ บุญเป็ง, (2555) “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่สี่เหลี่ยมคูเมืองเชียงใหม่” รายงานการค้นคว้าอิสระ, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อรพรรณ ภูมิสุวรรณ. (๒๕๔๔) **การมีส่วนร่วมของสมาชิกนิคมในการจัดการนิคมสร้างตนเองเพื่อการพึ่งพาตนเอง : ศึกษากรณีสร้างตนเองภาคใต้ตามแผนถอนสภาพนิคม**. รายงานการวิจัยวิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

๔.วารสารวิชาการ

กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรินยา แสงลิ้มสุวรรณ, (๒๕๕๕) “การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน”, วารสารนักบริหาร (Executive Journal) ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๕).

- กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย. (๒๕๕๙) ศักยภาพและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวชุมชนลำปางหลวง
อำเภอเกาะคำ จังหวัดลำปาง. วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ สำนักวิชาสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (๒๐๑๖) พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙.
- ภูริวัจน์ เดชอุ่ม. (๒๕๕๖) “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรอบแนวคิดสู่แนวทางปฏิบัติ
สำหรับประเทศไทย” บทความวิชาการ, วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย.
๓๓ (๒) ๒๕๕๖.
- ศรินันท์ พงษ์นรินทร์, (๒๕๕๙) “แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว อำเภอวังน้ำ
เขียว จังหวัดนครราชสีมา”, บทความวิจัย, วารสารวิทยาลัยบัณฑิตศึกษากิจการ
มข.๙ (๑) ม.ค. - มิ.ย. ๒๕๕๙, หน้า ๑๒.
- ทินกฤต รุ่งเมือง, (๒๕๕๘) "การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมเครือข่าย
กิจกรรมการท่องเที่ยว ของกลุ่มทวารวดี ๔ จังหวัด" บทความวิจัย, วารสารร่มพญักษ์, ปี
ที่ ๓๓ ฉบับที่ ๑ (ม.ค.-เม.ย. ๒๕๕๘).
- สุภาภรณ์ ประสงค์ทัน, (๒๕๕๖) “ทุนทางสังคมกับแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิง
สร้างสรรค์: กรณีศึกษาชาวไทยพวน อ.ปากพลี จ.นครนายก” บทความวิจัย, วารสาร
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีที่ ๑๖ ฉบับเดือนมกราคม-ธันวาคม
๒๕๕๖).
- ปาริฉัตร สิงห์ศักดิ์ตระกูล และพัชรินทร์ เสริมการดี, (๒๕๕๖) "การศึกษาศักยภาพและแนวทางการ
พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านทุ่งมะปราง อำเภอควนโดน และบ้านโตน
ปาหนัน อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล" บทความวิจัย, สุทธิปริทัศน์ ปีที่ 27 ฉบับที่ 83
กรกฎาคม - กันยายน 2556.
- วิวัฒน์ชัย บุญยกศักดิ์. ผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อมรดกศิลปวัฒนธรรม. จุลสารการ
ท่องเที่ยว. ปีที่ ๔ (ฉบับเดือนตุลาคม ๒๕๒๙): ๓๑-๓๘.

๕.สื่อออนไลน์

- ความรู้เบื้องต้นการท่องเที่ยว, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://cyberclass.msu.ac.th/cyberclass/cyberclass-uploads/libs/html/๓๐๑๓๗/๓_๒.htm,
- สำนักงาน ป.ย.ป. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sto.go.th/th/about/policy/20-year-strategic-plan>.
- การท่องเที่ยวโดยชุมชน [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.tatreviewmagazine.com/article/cbt-thailand>
- การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://mai18phatthra.wordpress.com>.

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.theworks.co.th/blog/2018/10/22/cultural-attractions/>

สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดชัยภูมิ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา https://chaiyaphum.mots.go.th/news_view.php?nid=335

ฐานข้อมูลแหล่งโบราณคดีที่สำคัญในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์มหาชน) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.sac.or.th/databases/archaeology/archaeology/>

ประชาสัมพันธ์ จังหวัดชัยภูมิ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://chaiyaphum.prd.go.th/th/content/category/detail/id/127/iid/11494>

สำนักงานอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม [ออนไลน์]. แหล่งที่มา http://park.dnp.go.th/visitor/nationparkshow.php?PTA_CODE=9132 เข้าถึงข้อมูล ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (Community-Based Tourism : CBT Thailand) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.tatreviewmagazine.com/article/cbt-thailand/> เข้าถึงข้อมูล 19 พฤษภาคม 2565.

ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว จังหวัดชัยภูมิ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.chaiyaphum.go.th/page_about/about4.3.php เข้าถึงข้อมูลวันที่ 1 พฤษภาคม 2565.

อุทยานแห่งชาติตาโตน (Tat Ton) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://park.dnp.go.th>. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 10 มกราคม 2565.

โบราณสถานคูชัยภูมิ : รอบรู้เรื่องเที่ยว [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://mgronline.com>. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 10 มกราคม 2565.

ภูพระ – ททท แหล่งที่มา <https://thai.tourismthailand.org> > Attraction/ภูพระ. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 10 มกราคม 2565.

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.sdgmovement.com/2021/07/31/sdg-vocab-41-sustainable-tourism/>

สุดถนอม ตันเจริญ, บทความงานวิจัยเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ครั้งที่ 1 (วันที่ 16 มิถุนายน 2560) โครงการพัฒนาศูนย์สู่ความเลิศเป็นเลิศตามอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. ที่มา - <http://identity.bsru.ac.th/archives/3735>

ดร.เสรี พงศ์พิศ, สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน มหาวิทยาลัยนเรศวร, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.nice.nu.ac.th> [๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕].

ศักดิ์ศิริ นันตะสุข และคณะ โครงการพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการการ
ท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้, มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ๒๕๕๐,
จังหวัดชัยภูมิ. สืบค้นเมื่อ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๒ จาก www.ttresearch.org

Lane E. hold. Croft, “The Rise and Full of Community Development in. Developing
Countries 1950-1965 : a Critical Analysis and Imp Location” in Developing.
1982 : 210.อ้างอิงแหล่งข้อมูล <http://www.dsdw2016.dsdw.go.th> > doc

[https://www.bloggang.com/m/viewdiary.php?id=tuk-tukatkorat&month=09-
2019&date=07&group=4&gblog=157](https://www.bloggang.com/m/viewdiary.php?id=tuk-tukatkorat&month=09-2019&date=07&group=4&gblog=157)

[http://203.155.220.175/newweb/index.php?option=com_content&view=article&id=59
3:2013-06-25-10-38-32&catid=93:2013-05-21-01-39-03&Itemid=184](http://203.155.220.175/newweb/index.php?option=com_content&view=article&id=593:2013-06-25-10-38-32&catid=93:2013-05-21-01-39-03&Itemid=184)

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ชุดที่ ๑

แบบสำรวจเพื่อการวิจัย

เรื่อง ศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

แบบการสำรวจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ
ดังนี้

๑. สิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

- ☐ มีห้องน้ำ ☐ มีห้องน้ำคนพิการ ☐ จำนวน.....ห้อง ☐ จุด.....
☐ พื้นที่กว้างขวาง = ☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย
☐ มีที่จอดรถ ☐ บัสท่องเที่ยว ☐ จอดได้ ๑๕-๒๐ คัน ☐ ทั่วไป.....
☐ มีจุดบริการน้ำดื่ม (ร้านขายของภายในแหล่งท่องเที่ยว)
☐ ไม่มี ฯ ☐ มี = ☐ ๑ - ๒ ร้าน ☐ ๓ - ๕ ร้าน ☐ ๖ ร้านขึ้นไป

๒. จุดบริการของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

- ☐ จุดบริการนักท่องเที่ยว
☐ มีหน่วยประชาสัมพันธ์ของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม
☐ มีเอกสาร - โบว์ชัวร์แจก

๓. สภาพแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

- ☐ มีการจัดสภาพแวดล้อม ☐ มีที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ ☐ มีสวนหย่อม
☐ มีต้นไม้ร่มรื่น ☐ มีแม่น้ำ/แหล่งน้ำเป็นแหล่งพักผ่อน ☐ อื่นๆ.....

๔. สภาพของสถานที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

- ☐ มีสิ่งอำนวยความสะดวก ☐ มีบุคลากรคอยอำนวยความสะดวก
☐ มีป้ายบอก / ข้อเสนอแนะ ☐ มีสถานที่สำหรับไหว้พระ
☐ มีความเป็นธรรมชาติ - เป็นระเบียบเรียบร้อย

๕. สื่อสำคัญ สภาพของสถานที่แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมประกอบด้วย

- ☐ เป็นพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์

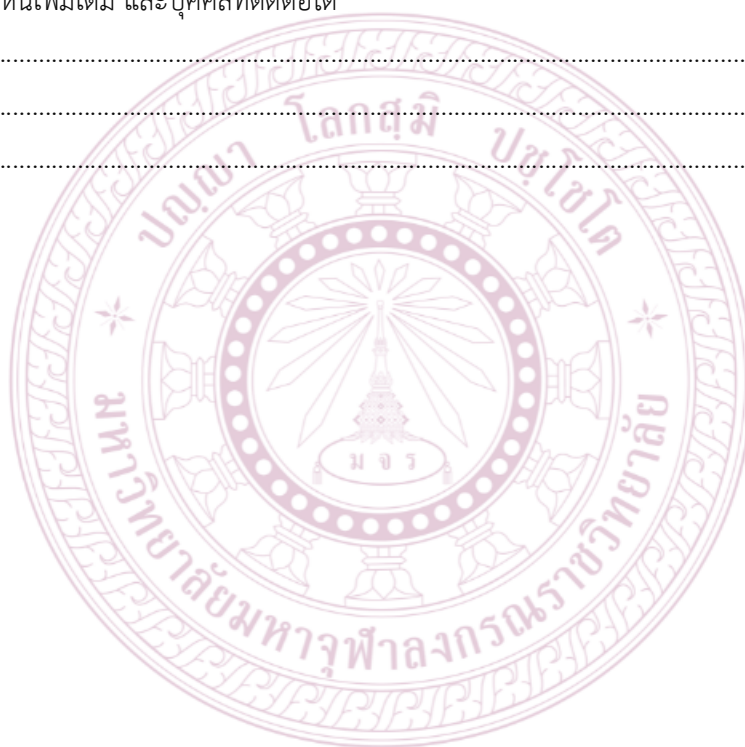
- ☐ มีจุดชมทัศนียภาพและรณนาชมวิถีชีวิตชุมชน
- ☐ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมร่วมสมัย
- ☐ มีบรรยากาศทางบกที่ดี
- ☐ มีคุณลักษณะของวันอนุรักษ์ธรรมชาติ
- ☐ มีประวัติศาสตร์และความเป็นมา
- ☐ มีศูนย์จำหน่ายสินค้าผลิตผลทางการเกษตรและชุมชน
- ☐ มีสถานที่สำหรับไหว้พระ

ความคิดเห็นเพิ่มเติม และบุคคลที่ติดต่อได้

.....

.....

.....

แบบประเมินเพื่อการวิจัย

เรื่อง ศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

วัน/เดือน/ปี ชื่อแหล่งท่องเที่ยว.....

ที่ตั้ง.....

ชื่อผู้ประเมิน.....

แบบประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ	
๑.ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	
๑.๑ ลักษณะถนน จากถนนสายหลัก ถึง แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม	คะแนน
๑) ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก หรือ ลาดยาง ตลอดสาย สภาพผิวถนนสมบูรณ์	☐ ๕
๒) ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก หรือ ลาดยาง แต่สภาพผิวถนนชำรุดบางช่วง	☐ ๔
๓) ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก หรือ ลาดยางไม่ตลอดสาย	☐ ๓
๔) ถนนลูกรัง หรือ หินคลุก	☐ ๒
๕) ถนนดิน	☐ ๑
๑.๒ ระยะทางจากถนนสายหลัก ถึง แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม	คะแนน
๑) ระยะทางน้อยกว่า ๑.๐๐ กิโลเมตร	☐ ๕
๒) ระยะทาง ๑.๐๐ – ๓.๐๐ กิโลเมตร	☐ ๔
๓) ระยะทาง ๓.๐๑ – ๖.๐๐ กิโลเมตร	☐ ๓
๔) ระยะทาง ๖.๐๑ – ๑๐.๐๐ กิโลเมตร	☐ ๒
๕) ระยะทางมากกว่า ๑๐.๐๐ กิโลเมตร	☐ ๑
๑.๓ พาหนะที่เข้าถึง จากถนนสายหลัก ถึง แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม	คะแนน
๑) รถบัส และ รถที่มีขนาดเล็กกว่า	☐ ๕
๒) รถยนต์ ๔ ล้อ และ รถที่มีขนาดเล็กกว่า	☐ ๔
๓) รถสามล้อเครื่อง และ รถที่มีขนาดเล็กกว่า	☐ ๓
๔) รถมอเตอร์ไซด์	☐ ๒
๕) รถจักรยาน	☐ ๑
๑.๔ พาหนะรับจ้าง จากถนนสายหลัก เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม	คะแนน
๑) มีรถยนต์โดยสารประจำทาง	☐ ๕
๒) มีรถยนต์รับจ้างเช่าเหมา	☐ ๔

๓) มีรถสามล้อเครื่องรับจ้าง รถจักรยานยนต์รับจ้าง	☐ ๓
๔) มีรถสามล้อถีบรับจ้าง	☐ ๒
๕) เดิน (ไม่มีถนนสายหลักเข้าถึง, มีเพียงทางเดินเท้าเท่านั้น)	☐ ๑
๑.๕ ป้ายชี้ทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม	คะแนน
๑) มีป้ายบอกชื่อแหล่ง ลูกศรชี้ทาง และ ระยะทาง	☐ ๕
๒) มีป้ายบอกชื่อแหล่ง และ มีลูกศรชี้ทาง หรือ ระยะทาง อย่างใดอย่างหนึ่ง	☐ ๔
๓) มีป้ายบอกชื่อแหล่งท่องเที่ยว	☐ ๓
๔) มีป้ายบอกชื่อเส้นทางที่แหล่งนั้นตั้งอยู่หรือสถานที่ใกล้เคียงกับแหล่งและมีลูกศรชี้ทาง/ระยะทาง	☐ ๒
๕) มีป้ายบอกชื่อแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะบริเวณที่ตั้งเท่านั้น	☐ ๑
๒. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม	
๒.๑ ไฟฟ้า /น้ำ/ โทรศัพท์สาธารณะในแหล่งท่องเที่ยว	คะแนน
๑) มีครบทั้ง ๓ อย่าง เพียงพอ	☐ ๕
๒) มีครบทั้ง ๓ อย่าง ไม่เพียงพอ	☐ ๔
๓) มี ๒ อย่าง คือ (๑). (๒)..... เพียงพอ	☐ ๓
๔) มี ๒ อย่าง คือ (๑)..... (๒)..... ไม่เพียงพอ	☐ ๒
๕) มี ๑ อย่าง คือ (๑).....เพียงพอ หรือ ไม่เพียงพอ	☐ ๑
๒.๒ ภาชนะรองรับขยะและการกำจัดขยะในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม	คะแนน
๑) มีภาชนะรองรับขยะเพียงพอ และ มีการกำจัดขยะสม่ำเสมอ	☐ ๕
๒) มีภาชนะรองรับขยะเพียงพอ แต่ การกำจัดขยะไม่สม่ำเสมอ	☐ ๔
๓) มีภาชนะรองรับขยะไม่เพียงพอ แต่ มีการกำจัดขยะสม่ำเสมอ	☐ ๓
๔) มีภาชนะรองรับขยะไม่เพียงพอ และ การกำจัดขยะไม่สม่ำเสมอ	☐ ๒
๕) ไม่มีภาชนะรองรับขยะ แต่ มีการกำจัดขยะ	☐ ๑
๒.๓ สถานที่จอดรถ ในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม	คะแนน
๑) มีที่จอดรถยนต์ รถสามล้อเครื่อง รถจักรยานยนต์เป็นลานคอนกรีต หรือ ลาดยาง	
๒) มีที่จอดรถยนต์ รถสามล้อเครื่อง รถจักรยานยนต์ เป็นลานลูกรัง หินคลุก ทรายหรือดิน	☐ ๔
๓) มีที่จอดรถสามล้อเครื่อง รถจักรยานยนต์ รถจักรยาน เป็นลานคอนกรีต หรือ ลาดยาง	☐ ๓
๔) มีที่จอดรถสามล้อเครื่อง รถจักรยานยนต์ รถจักรยาน เป็นลานลูกรัง หินคลุก ทราย/ดิน	☐ ๒
๕) มีที่จอดรถ หรือ มีท่าเทียบเรืออยู่ภายนอกแหล่ง	☐ ๑
๒.๔ ที่พักแรม (บ้านพัก เต็นท์) ที่พักผ่อนในบริเวณใกล้เคียง	คะแนน
๑) ในบริเวณใกล้เคียงมีที่พักแรม และ ที่พักผ่อน อย่างเพียงพอ	☐ ๕
๒) ในบริเวณใกล้เคียงมีที่พักแรม และ ที่พักผ่อน แต่ ไม่เพียงพอ	☐ ๔
๓) ในบริเวณใกล้เคียงมีที่พักผ่อนเพียงพอ แต่ มีที่พักแรมไม่เพียงพอ หรือไม่มีที่พักแรม	☐ ๓
๔) ในบริเวณใกล้เคียงมีที่พักแรม หรือ ที่พักผ่อนไม่เพียงพอ	☐ ๒

๕) ในบริเวณใกล้เคียงมีที่พักผ่อนไม่เพียงพอ และ ไม่มีที่พักแรม	☐ ๑
๒.๕ ร้านอาหาร ร้านเครื่องดื่ม ร้านค้า และร้านจำหน่ายของที่ระลึก	คะแนน
๑) มีครบทั้ง ๔ ประเภท	☐ ๕
๒) มี ๓ ประเภท คือ (๑) (๒)..... (๓).....	☐ ๔
๓) มี ๒ ประเภท คือ (๑) (๒).....	☐ ๓
๔) มี ๑ ประเภท คือ	☐ ๒
๕) มีร้านอาหาร ร้านเครื่องดื่ม ร้านค้า หรือร้านขายของที่ระลึกอยู่นอกแหล่งท่องเที่ยว	☐ ๑
๒.๖ มีห้องน้ำและห้องสุขา ในแหล่งท่องเที่ยว	คะแนน
๑) มีห้องส้วม และ ห้องอาบน้ำ อย่างเพียงพอ	☐ ๕
๒) มีห้องส้วม และ ห้องอาบน้ำ แต่ ไม่เพียงพอ	☐ ๔
๓) มีห้องส้วม หรือ ห้องอาบน้ำ อย่างเพียงพอ	☐ ๓
๔) มีห้องส้วม หรือ ห้องอาบน้ำ แต่ ไม่เพียงพอ	☐ ๒
๕) มีห้องน้ำอยู่ภายนอกแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม	☐ ๑
๒.๗ การดูแลและการรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว	คะแนน
๑) มีมาตรการและเจ้าหน้าที่ดูแลและรักษาความปลอดภัยอย่างทั่วถึงตลอดเวลา	☐ ๕
๒) มีมาตรการ และ เจ้าหน้าที่ดูแลและรักษาความปลอดภัยตลอดเวลา	☐ ๔
๓) มีมาตรการ หรือ เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยอยู่ประจำบางเวลา	☐ ๓
๔) มีมาตรการ หรือ เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยเข้ามาตรวจตราบางเวลา	☐ ๒
๕) มีมาตรการ และ เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยอยู่ภายนอกแหล่งท่องเที่ยว	☐ ๑
๓. ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม	
๓.๑ สภาพทางธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว	คะแนน
๑) สภาพสมบูรณ์ หรือ ค่อนข้างสมบูรณ์ตามธรรมชาติ	☐ ๕
๒) สภาพธรรมชาติถูกดัดแปลงโดยมนุษย์เพียงเล็กน้อย	☐ ๔
๓) สภาพธรรมชาติถูกดัดแปลงโดยมนุษย์ค่อนข้างมาก	☐ ๓
๔) สภาพธรรมชาติถูกดัดแปลงโดยมนุษย์เป็นส่วนใหญ่	☐ ๒
๕) สภาพธรรมชาติถูกดัดแปลงโดยมนุษย์ทั้งหมด	☐ ๑
๓.๒ สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว	คะแนน
๑) ระบบนิเวศสมบูรณ์ หรือ ค่อนข้างสมบูรณ์ และ ยังไม่ได้รับผลกระทบใดๆ	☐ ๕
๒) ระบบนิเวศค่อนข้างสมบูรณ์ มีแนวโน้มได้รับผลกระทบ	☐ ๔
๓) ระบบนิเวศเริ่มได้รับผลกระทบเพียงเล็กน้อย แต่ สามารถแก้ปัญหาได้	☐ ๓
๔) ระบบนิเวศได้รับผลกระทบค่อนข้างมาก และ ยากต่อการแก้ไข	☐ ๒
๕) ระบบนิเวศได้รับผลกระทบมากจนไม่สามารถแก้ไขได้	☐ ๑
๓.๓ สภาพทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว	คะแนน

๑) สภาพสมบูรณ์ หรือ ค่อนข้างสมบูรณ์ และมีหลากหลาย	☐ ๕
๒) สภาพสมบูรณ์ หรือ ค่อนข้างสมบูรณ์	☐ ๔
๓) ปรากฏร่องรอยเดิมอยู่บ้าง หรือ สืบค้นร่องรอยเดิมได้	☐ ๓
๔) ไม่ปรากฏร่องรอยเดิมเหลืออยู่เลย หรือ สืบค้นร่องรอยเดิมได้ยาก	☐ ๒
๓.๔ มลภาวะภายในแหล่งท่องเที่ยว (ขยะ ทัศนียภาพ เสียง ดิน น้ำ อากาศ)	คะแนน
๑) ไม่มีมลภาวะ	☐ ๕
๒) มี ๑ มลภาวะ คือ	☐ ๔
๓) มี ๒ มลภาวะ คือ (๑)..... (๒).....	☐ ๓
๔) มี ๓ มลภาวะ คือ (๑)..... (๒)..... (๓).....	☐ ๒
๕) มีมากกว่า ๓ มลภาวะ คือ (๑)..... (๒)..... (๓)..... (๔).....	☐ ๑
๔. ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม	
๔.๑ คุณค่าและความสำคัญทางธรรมชาติ	คะแนน
๑) มีความงามตามธรรมชาติ เป็นแหล่งรวมความหลากหลายทางชีวภาพที่ยังไม่ถูกตัดแปลงหรือถูกรบกวนจากมนุษย์	☐ ๕
๒) มีความงามตามธรรมชาติ เป็นแหล่งรวมความหลากหลายทางชีวภาพถูกตัดแปลงหรือถูกรบกวนจากมนุษย์เพียงเล็กน้อย	☐ ๔
๓) มีความงามตามธรรมชาติ มีความหลากหลายทางชีวภาพถูกตัดแปลงหรือถูกรบกวนจากมนุษย์ค่อนข้างมาก	☐ ๓
๔) มีความงามตามธรรมชาติ และมีความหลากหลายทางชีวภาพน้อย ถูกตัดแปลงหรือถูกรบกวนจากมนุษย์ค่อนข้างมาก	☐ ๒
๕) สภาพธรรมชาติถูกตัดแปลง/ถูกรบกวนโดยมนุษย์จนเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิมมาก	☐ ๑
๔.๒ คุณค่าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปกรรม	คะแนน
๑) ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติจากกรมศิลปากร และมีความหลากหลาย (โบราณสถาน โบราณวัตถุ)	☐ ๕
๒) ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติจากกรมศิลปากร	☐ ๔
๓) มีอายุตั้งแต่ ๑๐๐ ปีขึ้นไป และมีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี หรือ ศิลปกรรม (จิตรกรรม ประติมากรรม เป็นต้น)	☐ ๓
๔) มีอายุน้อยกว่า ๑๐๐ ปี และมีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีหรือศิลปกรรม	☐ ๒
๕) มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และ ศิลปกรรมน้อยมาก	☐ ๑
๔.๓ คุณค่าและความสำคัญทางวัฒนธรรม	คะแนน
๑) มีสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตในอดีต วิถีชีวิตในปัจจุบัน และ วัฒนธรรมหลักประจำถิ่น	☐ ๕
๒) มีสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตในอดีต วิถีชีวิตในปัจจุบัน หรือ วัฒนธรรมหลักประจำถิ่น และ มีความงดงามหรือความเป็นเอกลักษณ์	☐ ๔
๓) มีสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตในอดีต วิถีชีวิตในปัจจุบัน หรือวัฒนธรรมหลักประจำถิ่น	☐ ๓

๔) มีสิ่งที่จะทอนให้เห็นถึงคุณค่า และ ความสำคัญทางวัฒนธรรมน้อยมาก	☐ ๒
๕) มีความสำคัญทางวัฒนธรรมน้อยมาก	☐ ๑
๔.๔ คุณค่าด้านความสวยงาม/ความดึงดูดใจมาก มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ	คะแนน
๑) มีความสวยงามเป็นที่ยอมรับจนได้มีการเผยแพร่ผ่านทางสื่อออนไลน์ เอกสาร และเว็บไซต์ของ ททท. และต่างประเทศ	☐ ๕
๒) มีความสวยงามเป็นที่ยอมรับจนได้มีการเผยแพร่ผ่านทางสื่อออนไลน์ เอกสาร และเว็บไซต์ของ ททท..	☐ ๔
๓) มีความสวยงามเป็นที่ยอมรับจนได้มีการเผยแพร่ผ่านทางสื่อออนไลน์ เอกสาร และเว็บไซต์ของจังหวัด	☐ ๓
๔) มีความสวยงามเป็นที่ยอมรับจนได้มีการเผยแพร่ผ่านทางสื่อและเอกสารต่างๆ ของจังหวัด	☐ ๒
๕) มีความสวยงาม แต่ไม่เคยมีการเผยแพร่ในทางสื่อใดๆ	☐ ๑
๕. ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นใกล้แหล่งท่องเที่ยว	
๕.๑ การต้อนรับนักท่องเที่ยว	คะแนน
๑) ประชาชนในท้องถิ่นหรือชุมชนยินดีต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ	☐ ๕
๒) ประชาชนส่วนใหญ่ยินดีต้อนรับ ส่วนที่เหลือไม่แสดงความคิดเห็น	☐ ๔
๓) ประชาชนส่วนใหญ่ไม่แสดงความคิดเห็น ส่วนที่เหลือยินดีต้อนรับนักท่องเที่ยว	☐ ๓
๔) ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยว ส่วนที่เหลือยินดีต้อนรับ	☐ ๒
๕) ประชาชนไม่ยินดีต้อนรับ หรือ ไม่ต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้าไปในแหล่งท่องเที่ยว	☐ ๑
๕.๒ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยว	คะแนน
๑) มีส่วนร่วมในกระบวนการคิด ตัดสินใจ วางแผน และ เข้าร่วมในทุกกิจกรรม	☐ ๕
๒) มีส่วนร่วมในกระบวนการคิด ตัดสินใจ วางแผน และ เข้าร่วมในบางกิจกรรม	☐ ๔
๓) มีส่วนร่วมในกระบวนการคิด ตัดสินใจ วางแผน หรือ เข้าร่วมในทุกกิจกรรม	☐ ๓
๔) มีส่วนร่วมในกระบวนการคิด ตัดสินใจ วางแผน หรือ เข้าร่วมในบางกิจกรรม	☐ ๒
๕) มีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยววันน้อยมาก	☐ ๑
๕.๓ การรักษาเอกลักษณ์ของคนในชุมชน	คะแนน
๑) คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้อย่างมั่นคง	☐ ๕
๒) คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้	☐ ๔
๓) วิถีชีวิต และวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนในชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง	☐ ๓
๔) วิถีชีวิต และวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก	☐ ๒
๕) วิถีชีวิต และวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนในชุมชนมีปรากฏให้เห็นน้อยมาก	☐ ๑
๕.๔ การได้รับประโยชน์ของคนในชุมชนจากแหล่งท่องเที่ยว	คะแนน
๑) คนในชุมชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวมาก	☐ ๕
๒) คนในชุมชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวปานกลาง	☐ ๔
๓) คนในชุมชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวน้อย	☐ ๓
๔) คนในชุมชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยววันน้อยมาก	☐ ๒

๔) คนในชุมชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวอย่างน้อยที่สุด	☐ ๑
๖. ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม	
๖.๑ การให้การศึกษาเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว	คะแนน
๑) มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีเจ้าหน้าที่หรือวิทยากรและ มีป้าย/สัญลักษณ์สื่อความหมาย หรือ ฐานความรู้	☐ ๕
๒) มีเจ้าหน้าที่หรือวิทยากร และ มีป้ายหรือสัญลักษณ์สื่อความหมาย ฐานความรู้	☐ ๔
๓) มีป้าย หรือ สัญลักษณ์สื่อความหมาย ฐานความรู้ หรือ มีสื่อสิ่งพิมพ์	☐ ๓
๔) พิพิธภัณฑ์ นิทรรศการ ห้องสมุด	☐ ๒
๕) มีการจัดการให้การศึกษา หรือ การสื่อความหมายน้อยมาก	☐ ๑
๖.๒ การรักษาสีงแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยว	คะแนน
๑) มีการคุ้มครอง บำรุงรักษา พื้นฟู และ ควบคุมจำนวนอย่างสม่ำเสมอ	☐ ๕
๒) มีการคุ้มครอง บำรุงรักษา และพื้นฟู แต่ มีการควบคุมจำนวนไม่สม่ำเสมอ	☐ ๔
๓) มีการคุ้มครอง บำรุงรักษา และ พื้นฟู แต่ ไม่มีการควบคุมจำนวน	☐ ๓
๔) มีการคุ้มครอง บำรุงรักษา พื้นฟู หรือ ควบคุมจำนวน	☐ ๒
๕) มีการคุ้มครอง บำรุงรักษา พื้นฟู และ ควบคุมจำนวนน้อยมาก	☐ ๑
๖.๓ องค์กรในการจัดการการท่องเที่ยว	
๑) มีองค์กรจัดการที่ชัดเจน มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว มีความร่วมมือ ในการดำเนินกิจกรรมอย่าง ต่อเนื่อง และสร้างการมีส่วนร่วมกับคนในท้องถิ่น	☐ ๕
๒) มีองค์กรในการจัดการที่ชัดเจน มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว และ มีความร่วมมือกันในการดำเนิน กิจกรรมอย่างต่อเนื่อง	☐ ๔
๓) มีองค์กรในการจัดการที่ชัดเจน มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว แต่ มีความร่วมมือกันในการดำเนิน กิจกรรมไม่ค่อยต่อเนื่อง	☐ ๓
๔) มีองค์กรในการจัดการที่ชัดเจน และ มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว	☐ ๒
๕) มีองค์กรในการจัดการที่ไม่ชัดเจน	☐ ๑
๖.๔ การจัดการพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว	
๑) มีการจัดการพื้นที่ที่มีสัดส่วนที่เหมาะสม มีการแบ่งโซนบริการไว้ชัดเจน เช่น จุดบริการ, สถานที่, ร้านค้าขายของ, ลานจอดรถ ห้องน้ำ ระบบการประชาสัมพันธ์ และระบบการรักษาความปลอดภัย	☐ ๕
๒) มีการจัดการพื้นที่ที่มีสัดส่วนที่เหมาะสม มีการแบ่งโซนบริการไว้ชัดเจน เช่น จุดบริการ, สถานที่, ร้านค้าขายของ, ลานจอดรถ ห้องน้ำ ระบบการประชาสัมพันธ์ แต่ไม่มีระบบการรักษาความปลอดภัย	☐ ๔
๓) มีการจัดการพื้นที่ที่มีสัดส่วนที่เหมาะสม มีการแบ่งโซนบริการไว้ชัดเจน เช่น จุดบริการ, สถานที่, ร้านค้าขายของ, ลานจอดรถ ห้องน้ำ แต่ไม่มีระบบการประชาสัมพันธ์ และระบบการรักษาความปลอดภัย	☐ ๓
๔) มีการจัดการพื้นที่ที่มีสัดส่วนที่เหมาะสม แต่ไม่มีการแบ่งโซนบริการไว้ชัดเจน เช่น จุดบริการ, สถานที่, ร้านค้าขายของ, ลานจอดรถ ห้องน้ำ ไม่มีระบบการประชาสัมพันธ์ และระบบการรักษาความปลอดภัย	☐ ๒
๕. ไม่มีการจัดการพื้นที่ใดเลย	☐ ๑

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

.....

แบบสอบถามนี้เป็นแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการวิจัยเรื่องศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยใคร่ขอความอนุเคราะห์ความรู้และข้อมูลจากท่าน เกี่ยวกับส่วนประกอบสิ่งแวดล้อมอันส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

คำชี้แจง แบบสอบถามประกอบด้วย ๔ ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ ข้อมูลการท่องเที่ยวเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว (สำหรับนักท่องเที่ยว)

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นที่มีต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ที่ตรงกับความเป็นจริง

๑. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

๒. อายุ

☐ ต่ำกว่า ๒๐ ปี

☐ ๒๐-๒๙ ปี

☐ ๓๐-๓๙ ปี

☐ ๔๐-๔๙ ปี

☐ ๕๐-๕๙ ปี

☐ ๖๐ ปีขึ้นไป

๓. สถานภาพ

☐ โสด

☐ สมรส

☐ หม้ายหรือหย่าร้าง

๔. การศึกษา

☐ ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า

☐ มัธยมศึกษา

☐ อนุปริญญาหรือเทียบเท่า

☐ ปริญญาตรี

☐ ปริญญาโท

☐ สูงกว่าปริญญาโท

๕. อาชีพ

☐ ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย

☐ พนักงานบริษัท/รับจ้าง

☐ นักเรียน/นักศึกษา

☐ ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ ☐ เกษียณ ☐ อื่นๆ.....

๖. รายได้ต่อเดือน

☐ ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท ☐ ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท ☐ ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท
☐ ๑๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท ☐ ๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐ บาท ☐ ๒๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป

ตอนที่ ๒ ข้อมูลการท่องเที่ยวเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว (สำหรับนักท่องเที่ยว)

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

๑. ท่านได้เดินทางมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวกับใครบ้าง?

☐ ๑. คนเดียว ☐ ๒. ครอบครัว ☐ ๓. กลุ่มเพื่อน
☐ ๔. บริษัททัวร์ ☐ ๕. อื่นๆ (ระบุ).....

๒. ท่านใช้ยานพาหนะในการเดินทางมาแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ จำพวกใด?

☐ ๑. รถยนต์ส่วนตัว ☐ ๒. รถเช่า / รถตู้ ☐ ๓. รถโดยสารประจำทาง
☐ ๔. รถยนต์บริษัทนำเที่ยว ☐ ๕. อื่นๆ (ระบุ).....

๓. ท่านมีจุดประสงค์ของการเดินทางมาท่องเที่ยวครั้งนี้ ในเรื่องใด?

☐ ๑. ท่องเที่ยว / พักผ่อน ☐ ๒. เยี่ยมญาติ / เพื่อน ☐ ๓. ติดต่อธุรกิจ / ทำงาน
☐ ๔. ประชุม / สัมมนา ☐ ๕. การศึกษา / การกีฬา ☐ ๖. เป็นทางผ่านในการ

เดินทาง

☐ ๗. อื่นๆ (ระบุ).....

๔. ท่านเคยเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิก่อนหน้านี้ หรือไม่

☐ ๑. เคย ☐ ๒. ไม่เคย

๕. ท่านมาท่องเที่ยวและพักผ่อนในแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ จำนวนกี่วัน?

☐ ๑. ไปเช้า-เย็นกลับ ☐ ๒. ๑ วัน ☐ ๓. ๒-๓ วัน
☐ ๔. ๔-๕ วัน ☐ ๕. มากกว่า ๕ วัน ☐ ๖. ไม่แน่ใจ

๖. ท่านเลือกเดินทางมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดชัยภูมิ ในช่วงวันเวลาใด?

☐ ๑. วันหยุดสุดสัปดาห์ ☐ ๒. วันหยุดเทศกาลต่างๆ ☐ ๓. ช่วงปิดเทอมของ

โรงเรียน

☐ ๔. ทุกเวลาที่ต้องการ ☐ ๕. อื่นๆ (ระบุ).....

๗. ท่านได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิจากสื่อใดบ้าง

☐ ๑. โทรทัศน์/วิทยุ ☐ ๒. หนังสือพิมพ์/นิตยสาร ☐ ๓. อินเทอร์เน็ต

☐ ๔. แผ่นพับ☐ ๕. เพื่อน /ญาติ☐ ๖. อื่นๆ

(ระบุ).....

๘. ท่านได้เสียค่าใช้จ่ายในการมาท่องเที่ยวครั้งนี้ โดยเฉลี่ยเท่าใด

☐ ๑. ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ บาท ☐ ๒. ๑,๐๐๑-๑,๕๐๐ บาท ☐ ๓. ๑,๕๐๑-๒,๐๐๐ บาท☐ ๔. ๒,๐๐๑-๒,๕๐๐ บาท ☐ ๕. ๒,๕๐๑-๓,๐๐๐ บาท ☐ ๖. มากกว่า ๓,๐๐๑ บาท

๙. ท่านต้องการไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวประเภทใดมากที่สุด (ใช้ตัวเลขเรียงลำดับความสนใจมากไปหาน้อย)

☐ อุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตน ☐ อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม☐ อุทยานแห่งชาติไทรทอง ☐ อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา☐ ศาลเจ้าพ่อพญาแล ☐ ปราสาทบ้านหนองบัว☐ ภูพระ (พระเจ้าองค์ตื้อ) ☐ พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวารวดี วัดคอนสวรรค์☐ พระธาตุชัยภูมิ ☐ พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์)☐ วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเง็ก)

๑๐. ท่านสนใจแหล่งท่องเที่ยวด้านใดมากที่สุด (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

☐ ๑.ทัศนียภาพภูมิทัศน์/ธรรมชาติสวยงาม ☐ ๒. สถานที่ทางประวัติศาสตร์ ☐ ๓. ช้อปปี้ง☐ ๔. แหล่งบันเทิง ☐ ๕. สินค้าหัตถกรรม ☐ ๖. อื่นๆ (ระบุ).....ตอนที่ ๓ แบบสอบถามความคิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมใน
จังหวัดชัยภูมิ

ชื่อแหล่งท่องเที่ยว.....

ความเห็นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและการให้บริการของ แหล่งท่องเที่ยว	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด ๕	มาก ๔	ปานกลาง ๓	น้อย ๒	น้อยที่สุด ๑
๑.ด้านลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว					
๑. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเหมาะสมทุกฤดูกาล					
๒. มีความปลอดภัยในการเดินทาง					
๓. คุณภาพของถนนและ/หรือเส้นทางน้ำใช้ได้ตลอดปี					
๔. มีความชัดเจนของป้ายบอกเส้นทาง					
๕. ความสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติและ/หรือสภาพ					

ดั้งเดิม					
๖. มีคุณค่าหรือเอกลักษณ์พิเศษเชิงการท่องเที่ยว					
๗. มีคุณค่าเชิงวิทยาการและการศึกษา					
๘. ความกลมกลืนกับธรรมชาติ วัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อม					
๙. แหล่งท่องเที่ยวมีความดึงดูดใจ					
๒.ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว					
๑. ปราศจากเสียงรบกวน					
๒. ห่างไกลจากย่านอุตสาหกรรม ชุมชนเมือง/กิจกรรมที่เสียงดัง					
๓. มีอุปกรณ์รองรับขยะเพียงพอ และเหมาะสม					
๔. มีป้ายบอกเตือนที่ทิ้งขยะให้ถูกที่ชัดเจน					
๕. ภาชนะรองรับขยะเหมาะสมสภาพแวดล้อม					
๖. บริเวณมีอากาศปราศจากฝุ่นและควัน					
๗. ไม่มีกลิ่นฟุ้งกระจายสร้างความรำคาญในแหล่งท่องเที่ยว					
๓.ด้านเศรษฐกิจสังคม และการมีส่วนร่วมของชุมชนใกล้เคียง					
๑. ความพึงพอใจในคุณค่าเชิงการท่องเที่ยว					
๒. ความพอใจในบริการของเจ้าหน้าที่แหล่งท่องเที่ยว					
๓. ความพอใจในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว					
๔. ความพอใจในความสะอาดและปลอดภัย					
๕. ความพอใจในมิตรไมตรีจากชุมชนท้องถิ่นใกล้เคียง					
๖. การได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมของชุมชน					
๗. การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของชุมชน					
๘. การเปิดโอกาสให้องค์กรต่างๆ เข้ามาสนับสนุน					
๙. มีการจัดตั้งกลุ่ม / องค์กรเพื่อดูแลการท่องเที่ยว					
๑๐. มีกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น					
๔.ด้านศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว					
๑. ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนของแหล่งท่องเที่ยว					
๒. ความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบค้นได้					

๓. มีความสวยงามด้านศิลปวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว					
๔. มีความผูกพันต่อท้องถิ่น ใกล้แหล่งท่องเที่ยว					
๕. เปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ด้วยความยินดี					
๖. ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนของแหล่งท่องเที่ยว					
๗. มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว					
๘. มีทัศนียภาพที่สวยงาม เป็นธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว					
๕.ด้านการบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย					
๑. มีป้ายอธิบายข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว					
๒. มีสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเพียงพอ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ห้องน้ำ ลานจอดรถ					
๓. มีการจัดทำเอกสารเผยแพร่					
๔. มีการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในคุณค่าการท่องเที่ยว					
๕. การติดตั้งป้าย สัญลักษณ์เตือนภัยอย่างเหมาะสม					
๖. มีอุปกรณ์และเครื่องมือบรรเทาสาธารณภัย					
๗. มีอุปกรณ์ปฐมพยาบาล					
๘. มีเจ้าหน้าที่ดูแลเพียงพอ และดูแลทั่วถึง					
๙. มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว					

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง ศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์ชุดนี้จัดทำขึ้นเพื่อสอบถามความรู้เกี่ยวกับการวิจัยเรื่องศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ ๒) เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ ๓) เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ

ผู้วิจัยขอความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านผู้ถูกสัมภาษณ์ได้ให้ข้อมูล ให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ตามความเป็นจริงอย่างครบถ้วนทุกข้อคำถาม ในการให้สัมภาษณ์ในครั้งนี้ และขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยเรื่องศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ แบ่งเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ (In-depth Interview)

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ (In-depth Interview)

วัน-เดือน-ปี ผู้ให้สัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

แหล่งท่องเที่ยว.....

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

๑. ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ

๑) ลักษณะทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ ไม่ถูกตัดแปลงจากมนุษย์ หรือ อย่างไร?

.....

.....

.....

๒) สภาพแวดล้อม/ระบบนิเวศที่สมบูรณ์ เป็นอย่างไร?

.....

.....

.....

๓) ไม่มีมลภาวะในแหล่งท่องเที่ยว (เช่น ขยะ ทัศนียภาพ เสียง น้ำ อากาศ) หรือไม่ อย่างไร?

.....

.....

.....

๒. ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ

๑) สถานที่ของแหล่งท่องเที่ยว มีความสวยงาม อย่างไร?

.....

.....

.....

๒) มีความหลากหลายและน่าสนใจของสถานที่ในแหล่งท่องเที่ยว อย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

๓) มีกิจกรรมน่าสนใจ ในแหล่งท่องเที่ยว อะไรบ้าง?

.....

.....

.....

๓. ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ

๑) มีลักษณะถนนในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เป็นอย่างไร?

.....

๒) มีป้ายชี้บอกทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว อย่างไร?

๓) มีพาหนะที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว อะไรบ้าง?

๔. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ

๑) มีน้ำอุปโภคบริโภคในแหล่งท่องเที่ยว หรือไม่ อย่างไร?

๒) มีระบบไฟฟ้าในแหล่งท่องเที่ยว หรือไม่ อย่างไร?

๓) มีสุขาหรือห้องน้ำในแหล่งท่องเที่ยว หรือไม่ อย่างไร?

๔) มีถังขยะและการกำจัดขยะในแหล่งท่องเที่ยว หรือไม่ อย่างไร?

๕) มีสถานที่จอดรถในแหล่งท่องเที่ยว หรือไม่ อย่างไร?

๖) มีร้านขายอาหาร ร้านขายเครื่องดื่ม ร้านค้า หรือร้านขายของที่ระลึกในแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร?

๗) มีสัญญาณโทรศัพท์ในแหล่งท่องเที่ยว หรือไม่ อย่างไร?

๕. ด้านการบริหารจัดการในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ

๑) มีการจัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยว อย่างไร?

๒) มีการบำรุงรักษาและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม อย่างไร?

๓) มีกฎ ระเบียบหรือข้อควรปฏิบัติในแหล่งท่องเที่ยวมีความชัดเจน หรือไม่ อย่างไร?

๔) มีเจ้าหน้าที่หรือวิทยากรให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว และรักษาความปลอดภัย อย่างไร?

๕) มีป้ายหรือสัญลักษณ์สื่อความหมายหรือสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว อย่างไร?

๖. ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ต่อแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ

๑) คนในชุมชนมีความเต็มใจต้อนรับนักท่องเที่ยว

๒) คนในชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวเช่นการขายสินค้า การให้บริการนักท่องเที่ยว เป็นต้น

๓) คนในชุมชนได้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยว แนะนำนักท่องเที่ยว เป็นต้น

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมใน
จังหวัดชัยภูมิ

๑. ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

๒. ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว

๓. ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

๔. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

๕. ด้านการบริหารจัดการในแหล่งท่องเที่ยว

๖. ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อแหล่งท่องเที่ยว

ขอขอบคุณท่านที่ได้ให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยอย่างดียิ่ง
พระมหาสังคม ชยานนโท, (ช่างเหล็ก) ดร.
หัวหน้าโครงการย่อยที่ ๑

ชุดที่ ๒

แบบสอบถามการวิจัย เรื่อง

**การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม
ในจังหวัดชัยภูมิ**

คำชี้แจง

เอกสารชุดนี้เป็นแบบสอบถาม เพื่อทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

จึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านให้ข้อมูลและความคิดเห็นตามแบบสอบถามนี้ การตอบคำถามใน แบบสอบถามครั้งนี้จะถูกนำมาใช้ในการศึกษาวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการเท่านั้น จึงขอความ อำนวยความสะดวกจากท่านได้ให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามตรงไปตรงมาตามข้อเท็จจริงและตามความรู้สึกของตัวท่านเอง หวังว่าคงจะได้รับความกรุณาจากท่านเป็นอย่างดีและขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามแบบเลือกตอบ (Check List) ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

ตอนที่ ๒ การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ ได้แก่ น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด

ตอนที่ ๓ การสร้างเครือข่ายพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ ได้แก่ น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด

ขอขอบคุณในความร่วมมือของท่าน

ผศ.ดร.ปัญญา คล้ายเดช

ดร.ปรีธกร ปุระกัน

ผู้วิจัย

แบบสอบถามการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการวิจัย เรื่อง
การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม
ในจังหวัดชัยภูมิ

เอกสารชุดนี้เป็นแบบสอบถาม เพื่อการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

ส่วนที่ ๑: ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

๑. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
๒. อายุ ☐ อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี ☐ อายุ ๒๐-๒๙ ปี
☐ อายุ ๓๐-๓๙ ปี ☐ อายุ ๔๐-๔๙ ปี
☐ อายุ ๕๐-๕๙ ปี ☐ อายุ ๖๐ ปี ขึ้นไป
๓. ระดับศึกษา ☐ ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ☐ มัธยมศึกษาตอนต้น
☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย ☐ อนุปริญญาหรือเทียบเท่า
☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโทขึ้นไป
๔. อาชีพ ☐ ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ ☐ ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย
☐ พนักงานบริษัท/รับจ้าง ☐ นักเรียน/นักศึกษา
☐ เกษียณ ☐ อื่นๆ.....

ส่วนที่ ๒: ข้อมูลเกี่ยวกับเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมใน
จังหวัดชัยภูมิ

เส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและ วัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ	ระดับความคิดเห็น				
	๕	๔	๓	๒	๑
๑.การจัดการเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ					
๑.๑ มีการจัดสถานที่ท่องเที่ยวอย่างเป็นระเบียบ พื้นที่มี สัดส่วนที่เหมาะสม					
๑.๒ มีการโฆษณา ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่ดี					
๑.๓ สถานที่ท่องเที่ยวมีความสะอาด น่าชื่นชม					
๑.๔ มีพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอ					
๑.๕ มีการจัดการระบบรักษาความปลอดภัยเป็นอย่างดี					
๑.๖ มีการบริหารจัดการที่ดีช่วยเหลือในสถานการณ์ฉุกเฉิน					
๒. ด้านการอนุรักษ์เส้นทางท่องเที่ยว					
๒.๑ นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามกฎระเบียบของพื้นที่ท่องเที่ยว					
๒.๒ นักท่องเที่ยวมีความรู้ ความเข้าใจเป็นอย่างดีในเส้นทาง การท่องเที่ยว					
๒.๓ ผู้ให้บริการการท่องเที่ยวดูแลนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี					
๒.๔ นักท่องเที่ยวมีจิตสำนึกที่ดี ไม่ทำลายหรือลบลู่สถานที่ ท่องเที่ยว					
๓.ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน					
๓.๑ ชุมชนท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยว การให้บริการต่างๆ					
๓.๒ ชุมชนมีรายได้หรือเงินเดือนจากการถูกจ้างงานที่เกี่ยวข้อง กับการท่องเที่ยว					
๓.๓ ชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและให้บริการในกิจกรรม ท่องเที่ยว					
๓.๔ ชุมชนมีรายได้จากการขายอาหารและสินค้าพื้นเมือง					
๓.๕ ชุมชนมีรายได้จากการให้บริการด้านที่พัก เช่น การจัด โฮมสเตย์					
๓.๖ ชุมชนมีรายได้จากการแสดงศิลปะพื้นเมือง					

ส่วนที่ ๓: ข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทาง
ธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

การสร้างเครือข่ายพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ	ระดับความคิดเห็น				
	๕	๔	๓	๒	๑
๑. การส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว					
๑.๑ ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว					
๑.๒ กิจกรรมการท่องเที่ยวมีความเหมาะสม					
๑.๓ กิจกรรมการท่องเที่ยวควรได้รับการพัฒนา					
๑.๔ การท่องเที่ยวควรเน้นกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม					
๑.๕ กิจกรรมการท่องเที่ยวธรรมชาติมีความน่าสนใจ					
๑.๖ กิจกรรมมีการจัดป้ายบอกเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวอย่างชัดเจน					
๑.๗ กิจกรรมมีความหลากหลายและน่าสนใจ					
๒. การสร้างเครือข่ายเส้นทางท่องเที่ยว					
๒.๑ องค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการประสานงาน					
๒.๒ หน่วยงานมีการโฆษณา ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว					
๒.๓ หน่วยงานมีการประชุมหารือในเชิงลักษณะของเครือข่าย					
๒.๔ เครือข่ายมีส่วนในการพัฒนาการท่องเที่ยว					
๓. ด้านการจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก					
๓.๑ มีการกำหนดพื้นที่เพื่อเป็นศูนย์บริการอย่างชัดเจนและมีเจ้าหน้าที่ประจำ					
๓.๒ มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องเส้นทางท่องเที่ยวให้บริการด้านความรู้แก่นักท่องเที่ยว และชุมชนโดยรอบ					
๓.๓ มีการจัดเส้นทางศึกษาสถานที่ท่องเที่ยวและป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางเพื่อให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว					
๓.๔ มีการจัดอบรมเจ้าหน้าที่ ผู้ประกอบการ และชุมชนเกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวและการอนุรักษ์เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม					
๓.๕ มีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ และภาษาที่ใช้ในสื่อมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ					

แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการวิจัยเรื่อง

การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

เอกสารชุดนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ เพื่อการศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

จึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านให้ข้อมูลและความคิดเห็นตามแบบสัมภาษณ์นี้ การตอบคำถามในแบบสัมภาษณ์ครั้งนี้จะถูกนำมาใช้ในการศึกษาวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการเท่านั้น จึงขอความ อำนวยความสะดวกจากท่านได้ให้ข้อมูลในการตอบแบบสัมภาษณ์แบบตรงไปตรงมาตามข้อเท็จจริงและตามความรู้สึกของตัวเอง หวังว่าคงจะได้รับความกรุณาจากท่านเป็นอย่างดีและขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณในความร่วมมือของท่าน

ผศ.ดร.ปัญญา คล้ายเดช

ดร.ปรัญธร ปุระกัน

นักวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

แบบสัมภาษณ์การวิจัย เรื่อง

การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ เอกสารชุดนี้เป็นแบบสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม เพื่อการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

ส่วนที่ ๑: ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

๑. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

๒. อายุ

๓. อาชีพ

๔. ตำแหน่ง

ส่วนที่ ๒: การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประกอบด้วย ๑) อุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตน ๒) อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา ๓) อุทยานแห่งชาติน้ำตกไทรทอง ๔) อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) ศาลเจ้าพ่อพญาแล ๒) ปราสาทภู ๓) ภูพระวัดศิลาอาสน์ ๔) พระพุทธรูปใหญ่สมัยทราวดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ วัดดอนสวรรค์ ๕) พระธาตุชัยภูมิ ๖) พิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ชาติไทย (เรือหงส์) วัดพญาแล ๗) วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเง็ก)

๑. ท่านมีส่วนร่วมในการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

.....

.....

.....

.....

๒.ท่านมีส่วนร่วมในการพัฒนาเส้นทางดังกล่าวในรูปแบบใด

.....

.....

.....

๓.เส้นทางที่จะพัฒนาท่านเห็นว่าควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

๔.ระบบเครือข่ายมีผลต่อการพัฒนาเส้นทางอย่างไร

๔.๑ ด้านการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว

.....

.....

.....

๔.๒ ด้านการสร้างเครือข่าย

.....

.....

.....

๕.ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

...ขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่สละเวลาให้ ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้....

ชุดที่ ๓

แบบสอบถามการวิจัยเรื่อง

การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตาม
เส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม
จังหวัดชัยภูมิ

เอกสารชุดนี้เป็นแบบสอบถาม เพื่อทำวิจัยเรื่องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ จึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านให้ข้อมูลและความคิดเห็นตามแบบสอบถามนี้ การตอบคำถามในแบบสอบถามครั้งนี้ จะถูกนำมาใช้ในการศึกษาวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการเท่านั้น

จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านได้ให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามตรงไปตรงมาตามข้อเท็จจริงและตรงความรู้สึกนึกคิดของตัวเอง หวังว่าคงจะได้รับความกรุณาจากท่านเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณ ณ โอกาสนี้

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามทัศนคติต่อแนวทางการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของจังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ใน ☐ หรือเติมข้อความในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริง

๑.เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

๒.อายุ

☐ ต่ำกว่า ๒๐ ปี

☐ ๒๐-๒๙ ปี

☐ ๓๐-๓๙ ปี

☐ ๔๐-๔๙ ปี

☐ ๕๐-๕๙ ปี

☐ ๖๐ ปี ขึ้นไป

๓.สถานภาพ

☐ โสด☐ สมรส☐ หม้าย☐ หย่าร้าง

๔.การศึกษา

☐ ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า☐ มัธยมศึกษา☐ อนุปริญญาหรือเทียบเท่า☐ ปริญญาตรี☐ ปริญญาโท☐ สูงกว่าปริญญาโท

๕.อาชีพ

☐ นักเรียน/นักศึกษา☐ ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย☐ พนักงานบริษัท/รับจ้าง☐ ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ☐ เกษตรกร

๖.รายได้ต่อเดือน

☐ ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท☐ ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท☐ ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท☐ ๑๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท☐ ๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐ บาท☐ ๒๕,๐๐๐ บาทขึ้นไป

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามทางธรรมชาติของจังหวัดชัยภูมิ

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ใน ☐ หรือเติมข้อความในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริง

๑.ท่านคิดว่าการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างยั่งยืน ควรเริ่มต้นบริการจัดการด้านใดมากที่สุด ให้ท่านเรียงลำดับความสำคัญมากไปยังความสำคัญน้อย (ระบุเป็นตัวเลข)

☐ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว☐ ด้านการบริการการท่องเที่ยว☐ ด้านการคมนาคม☐ ด้านความปลอดภัย☐ ด้านการจัดการและสิ่งแวดล้อม☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

๒.ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนมาวางจัดจำหน่าย ณ แหล่งท่องเที่ยว

☐ เห็นด้วย☐ ไม่เห็นด้วย☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

๓.ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการพัฒนาชุมชน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่จะมาท่องเที่ยว

☐ เห็นด้วย

☐ ไม่เห็นด้วย

☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

๔.การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวและชาวบ้าน ควรเป็นรูปแบบใดที่สุด (ระบุเพียง ๑ คำตอบ)

☐ การสาธิตทำหัตถกรรมพื้นบ้าน

☐ การสาธิตทำอาหารพื้นเมือง

☐ การสาธิตทอผ้าไหมพื้นเมือง

☐ อื่นๆ โปรดระบุ

๕.ท่านต้องการเห็นการพัฒนาชุมชนไปในรูปแบบใด

☐ อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

☐ ชุมชนแบบพอเพียง

☐ พัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นเมือง

☐ อื่นๆ โปรดระบุ

๖.ท่านคิดว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านใดมากที่สุด (ระบุเพียง ๑ คำตอบ)

☐ ด้านเศรษฐกิจ เช่นสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน เกิดอาชีพใหม่แก่คนในชุมชน เป็นต้น

☐ ด้านสังคมเช่น เกิดความเจริญแก่ชุมชน มีสิ่งสาธารณูปโภคที่ดียิ่งขึ้น เป็นต้น

☐ ด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต ได้แก่ สืบทอด พิธีกรรม เป็นต้น

☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

แบบสัมภาษณ์การวิจัย

เรื่องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ

แบบสัมภาษณ์การวิจัยชุดนี้ ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือเพื่อตอบโจทย์ในวัตถุประสงค์งานวิจัยข้อ ๒ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ

๑. ท่านคิดว่ารูปแบบและแนวทางในการพัฒนาชุมชนตำบลหนองบัวแดง ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

๒. ท่านคิดว่าการจัดการด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ ในปัจจุบันนี้เป็นอย่างไร

.....

.....

๓. ท่านอยากให้ตำบลหนองบัวแดง ได้รับการพัฒนาในด้านใด และเพราะอะไร

.....

.....

๔. ท่านคิดว่าการจัดระบบสินค้าของที่ระลึก บนพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวต่างของจังหวัดชัยภูมิปัจจุบันนี้เป็นอย่างไร

.....

.....

๕. ผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้น ท่านมีความสนใจในผลิตภัณฑ์อะไรมากที่สุด

☐ ของชำร่วยต่างๆ	☐ ของใช้จักรสาน
☐ การทอผ้าไหม	☐ การทำตุ๊กตาดินเผา
☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....	

๖. ผลิตภัณฑ์ชุมชน ควรมีลักษณะทั่วไปอย่างไร

☐ มีรูปร่างสวยงาม	☐ มีความคงทน	☐ เหมาะสมกับการสภาพการใช้
☐ มีลวดลายประณีต	☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....	

แบบสนทนากลุ่ม

เรื่องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางทางธรรมชาติและ วัฒนธรรม จังหวัดชัยภูมิ

แบบสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือเพื่อตอบโจทย์ในวัตถุประสงค์งานวิจัยข้อ ๒ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จะทำให้ทราบถึงความพอใจเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของจังหวัดชัยภูมิ อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ตรงกับความต้องการของชุมชน

แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อรองรับ การท่องเที่ยวตามเส้นทางธรรมชาติและ วัฒนธรรม	ระดับความคิดเห็น				
	มาก ที่สุด ๕	มาก ๔	ปาน กลาง ๓	น้อย ๒	น้อย ที่สุด ๑
การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ในจังหวัด และใน พื้นที่เขตตำบลหนองบัวแดง					
๑.รูปแบบของผลิตภัณฑ์ชุมชน การทำตุ๊กตียาง มูมสายและตุ๊กตียางมูมพวง มีความเหมาะสม					
๒.ลวดลายและสีของผ้าฝ้ายทอมือ มีความ เหมาะสม					
๓.ความเต็มใจร่วมมือกันของชุมชนในการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว					
๔.การร่วมกันวางแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อการท่องเที่ยว					
๕.ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐใน ท้องถิ่น					
๖.ได้รับการร่วมมือกับคนภายในชุมชน					

ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับแนวทางในการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามทางธรรมชาติของ
จังหวัดชัยภูมิ

.....

.....

.....

.....

คำอธิบาย ให้ทำเครื่อง ✓ ลงในช่องรายการประเมินพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย

[illegible]

ภาคผนวก ข
ใบรับรองการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๑๔๓/๒๕๖๕

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ใน จังหวัดชัยภูมิอย่างยั่งยืน
(Sustainable Community Development for Supporting Natural and Cultural Based Tourism in Chaiya Phum Province)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800765024

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

ผู้วิจัยหลัก: ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ

เอกสารที่พิจารณาพบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕

(พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

หมายเลขใบรับรอง: ว.๑๔๓/๒๕๖๕

วันที่ให้การรับรอง: ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

วันหมดอายุใบรับรอง: ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

ที่ อว ๘๐๐๗/ว.๑๔๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง รับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เจริญพร ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ / นักวิจัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย เพื่อทำการวิจัยในเรื่อง “การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิอย่างยั่งยืน” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณาข้อเสนอการวิจัยของท่านแล้ว มีความเห็นว่า ข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการนี้ มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนด ไม่ต้องแก้ไขปรับปรุงแต่ประการใด จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

จึงเจริญพรมมาเพื่อแก้ไขและดำเนินการต่อไป.

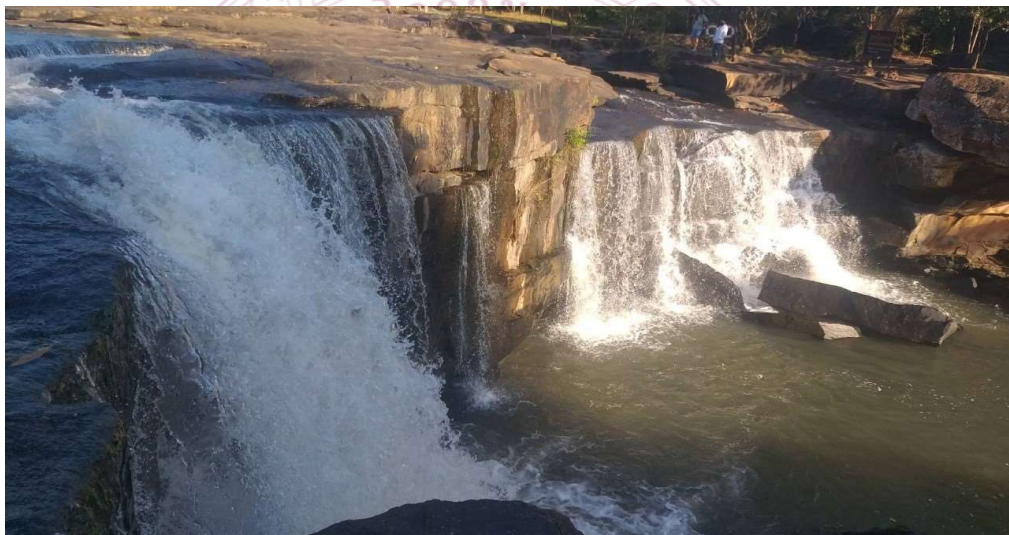
ขอเจริญพร

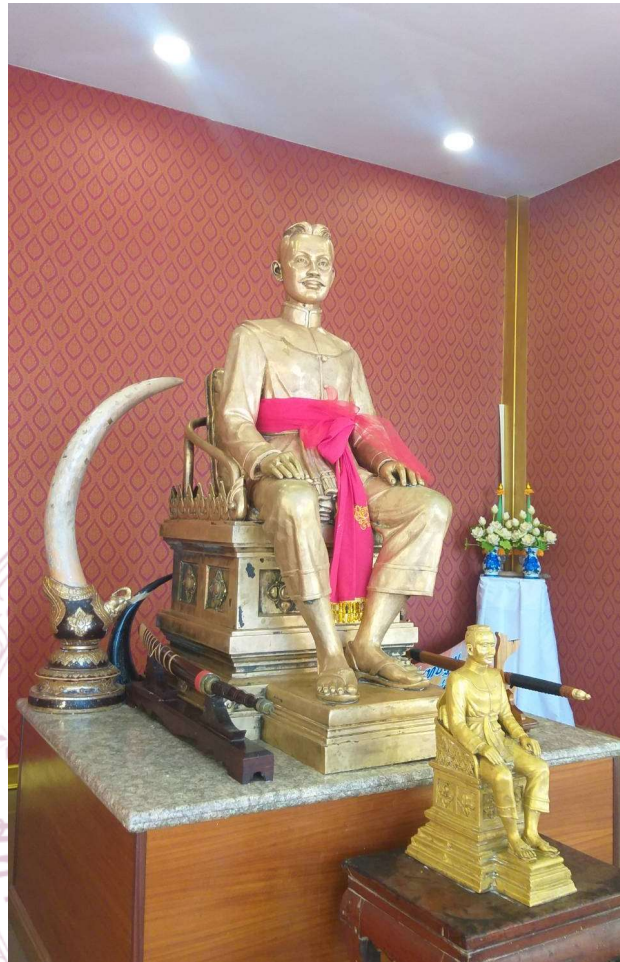
(พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

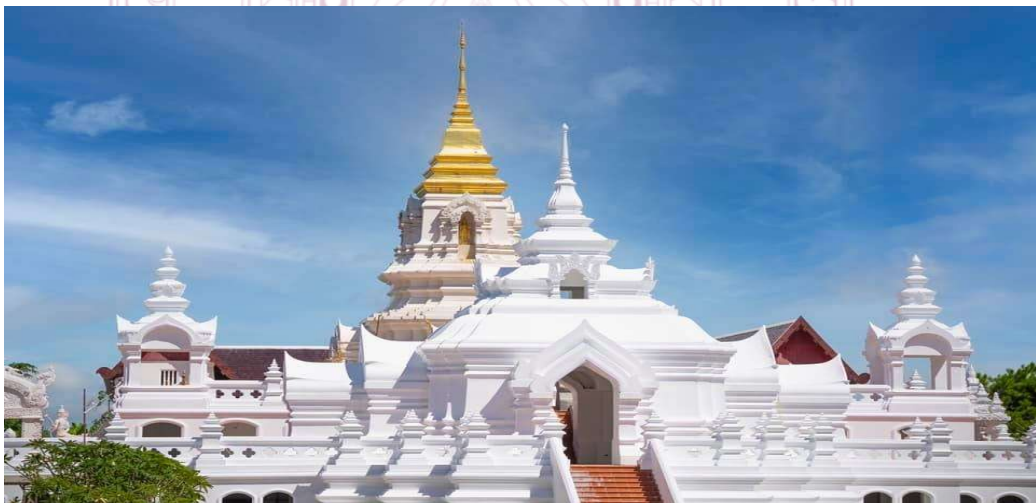
ภาคผนวก ค
ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่และกิจกรรมประกอบการวิจัย

ภาคผนวก ง
หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์และหนังสือตอบรับบทความวิจัย

แบบ สพ.๐๘.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 20 เม.ย. 2566

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสำนักงานวิจัยและพัฒนา

ข้าพเจ้า พระเมธีวชิโรจน์ โยธโกศล ตำแหน่ง อาจารย์

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วร.๗๐๔๕๖๗

ที่อยู่ 30 หมู่ 1 ต.โคกสี อ.เมือง จ.ขอนแก่น

โทรศัพท์ โทรสาร

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง

การพัฒนากระบวนการเพื่อรองรับการก่อเกิดความรู้ทางธรรมของ ๖๖๖
วัฒนธรรมในจิตวิญญาณของ ๐๐๐๐๐๐๐๐

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ดร.เมธีวชิโรจน์ โยธโกศล และ ดร.วิมล วัฒน

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☒ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ พฤศจิกายน 2565 จนถึง มีนาคม 2566 ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

- นำไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการในวงกว้าง พระพุทธเจ้า
กัมมวิเสสสูตร, พระพุทธเจ้ากัมมวิเสสสูตร
- นำไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการของพระสงฆ์ใน
จิตวิญญาณใน ด้าน เล่มการอ่านจิตวิญญาณ

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(พระเมธีวชิโรจน์ โยธโกศล รศ.ดร.)

ตำแหน่ง

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

ที่ อว ๘๐๓๑.๑ /ว ๓๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี
 อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
 โทรศัพท์ ๐-๔๓๒๘-๓๕๕๓
 โทรสาร ๐-๔๓๒๘-๓๓๕๕

๒๑ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ตอบรับการตีพิมพ์บทความวารสารวิชาการธรรมทัศน์

เรียน อาจารย์ ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช

ตามที่ท่านได้ส่งบทความวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิอย่างยั่งยืน” เพื่อพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการธรรมทัศน์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น นั้น

ในการนี้ กองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการพิจารณา จากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความ (Peer Review) ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องเรียบร้อยแล้ว และกองบรรณาธิการเห็นชอบรับบทความของท่านตีพิมพ์ในวารสารวิชาการธรรมทัศน์ ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๔ ประจำเดือนตุลาคม - ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ ซึ่งวารสารเข้าสู่ฐานข้อมูล TCI แล้ว

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรมกุล)
 บรรณาธิการวารสารวิชาการธรรมทัศน์

สำนักวิชาการวิทยาเขตขอนแก่น
 วารสารวิชาการธรรมทัศน์ (TCI 1)
 โทรศัพท์ ๐๘๕-๗๕๒-๑๖๔๓ โทรสาร ๐-๔๓๒๘-๓๓๕๕
<https://www.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas>

ภาคผนวก จ

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลผลิต (Output)	รายละเอียดผลผลิต
๑. ได้ผลงานตีพิมพ์ ระดับชาติ	ได้ตีพิมพ์บทความวิจัยในวารสารวิชาการระดับชาติ จำนวน ๔ ฉบับ คือ ๑) บทความวิจัย เรื่อง “การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ อย่างยั่งยืน” ในวารสารวิชาการธรรมศาสตร์, ฉบับปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๒ (เดือนเมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๖) (TCI 1) ๒) บทความวิจัยเรื่อง “ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ” ในวารสารการพัฒนาศึกษาวิจัย ฉบับใหม่ ฉบับปีที่ ๘ ฉบับที่ ๕ (เดือนพฤษภาคม ๒๕๖๖) (TCI 2) ๓) บทความวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ” ในวารสารพุทธศาสตร์ มจร.อุบลราชธานี ฉบับปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๕) (TCI 2) ๔) บทความวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ” ในวารสารวิชาการ มจร.บุรีรัมย์ ฉบับปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (เดือนมกราคม – เมษายน ๒๕๖๖) (TCI 2)
๒. ได้ต้นแบบผลิตภัณฑ์ ชุมชนในระดับภาคสนาม	ได้ต้นแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนในระดับภาคสนาม จำนวน ๒ ชิ้นงาน คือ ๑) ลายผ้าไหม “ลายกระชูป” อันเป็นการสื่อถึงประเพณีบุญกระชูป อันเป็นประเพณีท้องถิ่นของอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๑ ลาย ๒) ผลิตภัณฑ์ตุ๊กตาแมงมุม ตุ๊กตาอีสาน อันเป็นการสื่อถึงวัฒนธรรมประเพณีในทางพระพุทธศาสนา เป็นที่นิยมของประชาชนในพื้นที่
๓) ได้กระบวนการ ใหม่ระดับภาคสนาม	ได้เส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๖ เส้นทาง
๔) การพัฒนา กำลังคน-เครือข่าย ความร่วมมือ	ได้เครือข่ายความร่วมมือระหว่าง จังหวัดชัยภูมิ สำนักงานท่องเที่ยวจังหวัดสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักศิลปากรที่ ๔ อุทยานแห่งชาติในจังหวัดชัยภูมิ ทั้ง ๔ แหล่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิทั้ง ๗ แหล่ง และชุมชน

ผลผลิต (Output)	รายละเอียดผลผลิต
	ใกล้แหล่งท่องเที่ยว
๕) หนังสือองค์ความรู้	ได้หนังสือองค์ความรู้ จำนวน ๔ เล่ม ประกอบด้วย ๑) หนังสือองค์ความรู้ แผนการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ อย่างยั่งยืน” ๒) หนังสือองค์ความรู้ โครงการวิจัยเรื่อง “ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ” ๓) หนังสือองค์ความรู้ โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ” ๔) หนังสือองค์ความรู้ โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ”

ผลลัพธ์ (Outcome)	รายละเอียดผลลัพธ์
๑.ผลงานตีพิมพ์	บทความวิจัยได้รับการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับชาติ (TCI) จำนวน ๔ ฉบับ คือ ๑) บทความวิจัย เรื่อง “การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ อย่างยั่งยืน” ในวารสารวิชาการธรรมศาสตร์, ฉบับปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๒ (เดือนเมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๖) (TCI 1) ๒) บทความวิจัยเรื่อง “ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ” ในวารสารการพัฒนาศึกษาการเรียนรู้สมัยใหม่ ฉบับปีที่ ๘ ฉบับที่ ๕ (เดือนพฤษภาคม ๒๕๖๖) (TCI 2) ๓) บทความวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ” ในวารสารพุทธศาสตร์ มจร.อุบลราชธานี ฉบับปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๕) (TCI 2) ๔) บทความวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในจังหวัด

ผลลัพธ์ (Outcome)	รายละเอียดผลลัพธ์
	ชัยภูมิ” ในวารสารวิชาการ มจร.บุรีรัมย์ ฉบับปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (เดือนมกราคม – เมษายน ๒๕๖๖) (TCI 2)
๒. การอ้างอิง (Citations)	บทความวิจัยทั้ง ๔ บทความได้รับการนำไปอ้างอิงโดยนักวิจัยและนักวิชาการในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดไว้อย่างน้อย จำนวน ๔ ครั้ง
๓) ผลิตภัณฑ์ใหม่ (New Products)	๑) ผลิตภัณฑ์ผ้าไหม “ลายกระรูป” อันเป็นการสื่อถึงประเพณีบุญกระรูป อันเป็นประเพณีท้องถิ่นของอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ อันสามารถนำไปพัฒนาและจัดจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปได้
๔) มีการผลักดัน นโยบาย แนวปฏิบัติ แผนและกฎระเบียบ (Influence on policy, practice, plan and regulations)	มีนโยบายส่งเสริมทางท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ตามเส้นทางการท่องเที่ยวจากการวิจัย
๕) ความร่วมมือหรือ หุ้นส่วนความร่วมมือ (Collaborations and partnerships)	ก่อให้เกิดความร่วมมือกันเป็นเครือข่าย โดยได้เครือข่ายความร่วมมือระหว่าง จังหวัดชัยภูมิ สำนักงานท่องเที่ยวจังหวัดสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักศิลปากรที่ ๔ อุทยานแห่งชาติในจังหวัดชัยภูมิ ทั้ง ๔ แหล่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิทั้ง ๗ แหล่ง และชุมชนใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดชัยภูมิ

ผลกระทบ (Impact)	รายละเอียดของผลกระทบ
๑.ด้านเศรษฐกิจ	๑.มีการเพิ่มศักยภาพเศรษฐกิจจังหวัดชัยภูมิจะเพิ่มขึ้นเนื่องมาจากการที่มีการค้นพบ (๑) ชุมชนใหม่น่าอยู่เพิ่มขึ้น (๒) เส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น (๓) อาชีพท้องถิ่นเพิ่มขึ้น (๔) ค้นพบ/พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแหล่งใหม่เพิ่มขึ้น ซึ่งการค้นพบดังกล่าวจะกระตุ้นการท่องเที่ยวจังหวัดชัยภูมิที่จะเชื่อมกับพื้นที่ในจังหวัดอื่นๆได้

ผลกระทบ (Impact)	รายละเอียดของผลกระทบ
	๒. มีการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง ก่อให้เกิดการสร้างรายได้ของประชาชนในจังหวัดชัยภูมิ ๓. การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน รัฐบาลและเอกชน ก่อให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจของแหล่งทุนภายในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและในพื้นที่ใกล้เคียง
๒. ด้านสังคม	ก่อให้เกิดผลกระทบด้านสังคม ดังต่อไปนี้ ก. ด้านการท่องเที่ยว ๑. ช่วยให้นักท่องเที่ยวตลอดทั้งปีในเคมเปญ “เที่ยวชัยภูมิ เมืองแห่งธรรมชาติ เมืองแห่งวัฒนธรรม” ๒. การบริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม ๓. สร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ ๔.. ช่วยให้มีการพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวจังหวัดชัยภูมิ ข. ด้านองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชุมชน ๑. ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในองค์ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น ๒. หน่วยงานของรัฐสามารถที่จะนำเอาสภาพของเมืองโบราณมาเป็นแกนหลักในการกระตุ้นการท่องเที่ยวได้ ๓. ประชาชนในพื้นที่มีความรักความหวงแหนในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ป่าไม้ น้ำตกประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชนของตนเองมากขึ้น ค. ด้านความเข้มแข็งชุมชน ๑. เพิ่มศักยภาพในการรวมกลุ่มเพื่อจัดเป็นชุมชนวัฒนธรรมในแบบตนเองได้มากขึ้น ๒. ประชาชนมีความสามัคคีกลมเกลียวกันมากขึ้นเนื่องมาจากการมีอัตลักษณ์หรือค้นพบอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองได้มากขึ้น ๓. ทำให้มีการสร้างแผนยุทธศาสตร์สร้างเศรษฐกิจชุมชน ๔. ทำให้เกิดความร่วมมือของทุกภาคส่วน
๓) ด้านสิ่งแวดล้อม	ก่อให้เกิดการเพิ่มศักยภาพและสร้างสังคมเข้มแข็งของชุมชน โดยมีผู้นำที่มีสมรรถนะที่เข้มแข็ง จะทำให้ลดปัญหาและความเหลื่อมล้ำ

ผลกระทบ (Impact)	รายละเอียดของผลกระทบ
	สร้างความเข้มแข็ง พร้อมปรับตัวเข้าสู่สังคมอุดมสุขได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการพัฒนาปรับปรุงเชิงพื้นที่เพื่อรองรับและอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวในพื้นที่

ภาคผนวก จ.ประวัติคณะผู้วิจัย

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

๑. ชื่อ-นามสกุล ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ
 ๒. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
 ๓. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก
 วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๙๗ หมู่ที่ ๑๔
 บ้านโนนเหลื่อม ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ๓๔๐๐๐
 โทร.๐๘๑ ๗๒๒ ๙๘๐๔ Email: konhin51@gmail.com

๔. ประวัติการศึกษา

- : บาลีศึกษา ๓ ประโยค สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม
- : บริหารธุรกิจบัณฑิต (การบัญชี) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- : บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม
- : ศาสตรศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธศาสนศึกษา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. ผลงานวิชาการ/งานวิจัย

- พ.ศ. ๒๕๕๗ นักวิจัยร่วมโครงการวิจัย เรื่อง พุทธศิลป์ในอาเซียน: เส้นทางประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลง ในยุคโลกาภิวัตน์, ทุนวิจิตร วช.
- พ.ศ. ๒๕๖๐ นักวิจัยร่วมโครงการวิจัย เรื่อง เรื่อง นามานุกรมบุคคลพุทธศาสน์, ทุนวิจิตร วช.
- พ.ศ. ๒๕๖๐ หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง เสมอ : ประวัติศาสตร์ คุณค่าและการอนุรักษ์ขององค์กร จังหวัดบุรีรัมย์, ทุนวิจิตร วช.
- พ.ศ. ๒๕๖๓ หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์, ทุนวิจิตร สก.สว.
- พ.ศ. ๒๕๖๕ หัวหน้าแผนงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิอย่างยั่งยืน, ทุนวิจิตร สก.สว.
- พ.ศ. ๒๕๖๕ หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิ, ทุนวิจิตร สก.สว.

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ-นามสกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช
๒. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์
๓. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก
วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๙๗ หมู่ที่ ๑๔
บ้านโนนเหลื่อม ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ๓๔๐๐๐
โทร.๐๘๖ ๑๗๕ ๘๕๕๑ Email: panya.klay@mcu.ac.th

๔. ประวัติการศึกษา

- : เปรียญธรรม ๗ ประโยค สำนักเรียนวัดศรีสุदारาม กรุงเทพมหานคร
- : บาลีศึกษา ๗ ประโยค สำนักศาสนศึกษาวัดพยัคฆาราม สุพรรณบุรี
- : พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์ ม.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- : รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยนิวัฒนา,
จังหวัดสุพรรณบุรี
- : Doctor of Philosophy in Political Science, Dr.B.R.Ambedkar University,
Agra, U.P., India.

๕. ผลงานวิชาการ/งานวิจัย

- พ.ศ. ๒๕๕๕ ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาใน
ภาคกลาง : กระบวนการจัดการพุทธศิลป์ถิ่นสยามเพื่อความงามของจิตใจและ
ปัญญา, ทุนวิจัย สกว.
- พ.ศ. ๒๕๕๗ หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การติดตามประเมินผลการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพ
ผู้บริหาร, ทุนวิจัยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข
- พ.ศ. ๒๕๕๙ ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง ศึกษาการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการเชิงเครือข่ายของ
ผู้ประกอบการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อเชื่อมโยงสู่
ประชาคมอาเซียน, ทุนวิจัย สกว.
- พ.ศ. ๒๕๕๙ ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง โครงการวิจัยเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนว
พระพุทธศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในเขตภาคกลางที่ ๒ จังหวัด
กาญจนบุรี, ทุนวิจัย สสส.
- พ.ศ. ๒๕๖๐ หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาคณะสงฆ์ไทยเพื่อ
รองรับสังคมไทยในศตวรรษที่ ๒๑, ทุนวิจัย วช.

- พ.ศ. ๒๕๖๑ หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำที่มีต่อการพัฒนาวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ในประเทศไทย, ทุนวิจิัย วช.
- พ.ศ. ๒๕๖๒ หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง อาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง, ทุนวิจิัย วช.
- พ.ศ.๒๕๖๕ ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง การพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิอย่างยั่งยืน, ทุนวิจิัย สก.สว.
- พ.ศ.๒๕๖๕ หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในจังหวัดชัยภูมิ, ทุนวิจิัย สก.สว.
- พ.ศ.๒๕๖๕ หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง หลักสูตรพัฒนาผู้นำท้องถิ่น : การสร้างองค์ความรู้สู่การพัฒนาท้องถิ่นของผู้นำในจังหวัดชัยภูมิ, ทุนวิจิัย สก.สว.
- พ.ศ.๒๕๖๕ หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การศึกษารูปแบบวัฒนธรรมทางการเมืองเพื่อพัฒนาพฤติกรรมของผู้นำท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ, ทุนวิจิัย สก.สว.

